

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_198731

UNIVERSAL
LIBRARY

ದುಂಬಿಯ ಕನಸು

(ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿ)

ಎಚ್. ಎ. ಭಟ್ಟ, ಬಿ.ಎಸ್.ಸಿ.

ಪ್ರಕಾಶಕರು :

ಎಚ್. ಎಸ್. ದೊರೆಸ್ವಾಮಿ, ಬಿ.ಎಸ್.ಸಿ.

ಮಿತ್ರಸಂಘ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ

೧೯೪೯

[ಎಲ್ಲಾ ಹಕ್ಕುಗಳೂ ಕಾದಿರಿಸಲಾಗಿವೆ]

ಶ್ರೀ ಭಾವನಾ ಪ್ರೆಸ್,
೨೮, ಗೌಡನವೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ.

ಜಿಲೆ ೨ ರೂಪಾಯಿ

ಪ್ರಕಾಶಕರ ಮಾತು

‘ದುಂಬಿಯ ಕನಸು’ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಚಿರಸರಿಚಿತರಾದ ಕನ್ನಡ ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಾರರಾದ ಶ್ರೀ ಹರಕಾಲೆ ಅನಂತಭಟ್ಟರ ಜೊಚ್ಚಲು ಕಾದಂಬರಿ. ಶ್ರೀ ಎಚ್. ಎ. ಭಟ್ಟರ ‘ಜರತಾರಿ ಕುಪ್ಪುಸ’ ಕಥಾಸಂಕಲನವನ್ನು ನಮ್ಮ ಪುಸ್ತಕ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ೨ ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದೆವು. ಅದನ್ನು ಸಹೃದಯ ಕನ್ನಡಿಗರು ತುಂಬ ಅದರ ವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದರು. ಈ ಕಾದಂಬರಿ ಅವರ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾದರೂ ಕಥಾವಸ್ತು ಬಹಳ ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾಗಿದೆ. ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಕಣ್ಣೀರು ಮಿಡಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾದಂಬರಿಕಾರರು ಜೀವನದಲ್ಲಿನ ಘಟನೆಗಳ ನಗ್ನ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕರುಳು ಕಿವಿಚುವ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಬೆಂಗಳೂರು, }
೧೫-೬-೪೯ }

ಹಾ. ಶ್ರೀ. ದೊರೆಸ್ವಾಮಿ,
ಪ್ರಕಾಶಕ.

ದುಂಬಿಯ ಕನಸು

[೧]

ರಂಗಣ್ಣ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲುಜಾಚಿ ಮಲಗಿದ್ದ. ತಲೆದಿಂಬಿಗೆ ಒಂದು ಕಲ್ಲಿತ್ತು ದ್ದಿತು. ನೀರು ಬೆಚ್ಚಗೆ ಹಿತವಾಗಿತ್ತು. ದೂರದ ದೇವಾಲಯಗಳಿಂದ ಘಂಟಾ ನಾದ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿ ತೇಲಿಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಸೂರ್ಯ ಪಕ್ಕದ ಗುಡ್ಡದ ಮಗ್ಗುಲಿನಿಂದ ಇಣಕಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಏನೋ ಒಂದು ಸೊಗಸಿತ್ತು. ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸು ಎಲ್ಲಾ ಯೋಚನೆಗಳಿಂದ ವಿಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಏನೋ ಒಂದು ಸುಖಾನುಭವ ಮಾತ್ರ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನು ವೈಮರೆತ್ತಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ 'ಸ್ವಲ್ಪ ಬಟ್ಟೆ ತೆಗೆದು ಆಕಡೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಲ್ಲುಬಿಟ್ಟುಕೊಡ್ತೀರಾ?' ಎಂಬ ಆ ಹುಡುಗಿಯ ಮೆಲುಕಿನ ಕೇಳಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಹುಡುಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಕೇಳಿದಳು. ರಂಗಣ್ಣ ಎಚ್ಚೆತ್ತು ಆ ಮಧುರವಾದ ಧ್ವನಿಬಂದ ದಿಕ್ಕನ್ನು ನೋಡಿದ. ಹತ್ತುವರ್ಷದ ಹುಡುಗಿ ಯೊಬ್ಬಳು ನೆನೆಯಿಸಿದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿದ್ದಳು. ರಂಗಣ್ಣ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಆಪಾದಮಸ್ತಕವಾಗಿ ಆ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ನೋಡಿದ. ನೋಡಿದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳು ಅತ್ಯಂತ ಚಲುವೆಯೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಯಿತು. ಆ ಹೊಂಬಣ್ಣದ ದೇಹಕಾಂತಿ, ಆ ತುಂಬಿದ ಅವಯವಗಳು, ನೀಳವಾದ ಕೇಶರಾಶಿ, ಕೋಮಲವೆಂದು ನೋಟಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಹೇಳಬಹುದಾದ ಕೈಗಳು, ದುಂಡನೆಯ ಮುಖ, ಮಾಟವಾದ ಮೂಗು, ಆ ಜೊಗಸೆಗಣ್ಣುಗಳು, ಆ ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಊರೆಗೈದುಬಿಟ್ಟವು.

ತಾನು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಕೊಡದೆ ತನ್ನನ್ನು ನಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವ ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ಹುಡುಗಿ ತುಸು ನಾಚಿದಳು. ಮುಖ ಕೆಂಪೇರಿತು. ರಂಗಣ್ಣ ಕೂಡಲೇ ಎದ್ದು ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ದಡದ ಕಲ್ಲುಗಳ ಮೇಲಿಟ್ಟ. ಹುಡುಗಿ ಬಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಸೋವು ಹಚ್ಚತೊಡಗಿದಳು. ರಂಗಣ್ಣ ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಳ ದಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗಿಕೊಂಡ. ದೃಷ್ಟಿಮಾತ್ರ ಆಗತಾನೆ ನೋಡಿದ ಸೌಂದರ್ಯರಾಶಿ ಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟುಹೋಗಿತ್ತು. ಹುಡುಗಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ.

ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿದಳು ನೋಡಿ ಅತಿ ಮೃದುವಾದ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ 'ಬಟ್ಟೆ ನೀರು ಸಿಡಿಯುತ್ತಿ' ಎಂದಳು. ಆ ಹುಡುಗಿಯ ದೂರಾಲೋಚನೆ ನೋಡಿ ರಂಗಣ್ಣ ಬೆರಗಾದ. ಆಗ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಂದೆ ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಘಟನೆಯೊಂದು ಹಾದು ಹೋಯಿತು. ಚಿತ್ರಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಅವನೂ ಗೆಳೆಯ ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣನೂ ಕುಳಿತಿದ್ದಾಗ ಮೇಲಿನಿಂದ ಎನೋ ನೀರು ಹನಿತಂತಾಯಿತು. ಅವರು ಮೇಲೆ ನೋಡುವುದಕ್ಕೂ ಸುಂದರಿಯೊಬ್ಬಳು ಮುಖವನ್ನು ಹಿಂದೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಸರಿಹೋಯಿತು. ನೋಟವನ್ನು ಕೆಳಗಿಳಿಸಿದಾಗ ತನ್ನ ಅಚ್ಚು ಬಿಳಿಯ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ರಕ್ತವರ್ಣದ ಚುಕ್ಕೆಗಳು ಮೂಡಿದ್ದುದು ಗೋಚರವಾಯಿತು. ತಂಬುಲವನ್ನುಗಿದ ಹೆಂಗಸಿನ ಅಸಭ್ಯವರ್ತನೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಮಂದಿರದ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಗಲಾಟೆಮಾಡಿದ್ದೇನೋ ಆಯಿತು. ಅದೇ ಈ ಎಳೆಹುಡುಗಿ ಎಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯವಳು !

' ಪರವಾಯಿಲ್ಲ. ಹೇಗೂ ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತೇನೆ ' ಎಂದ ರಂಗಣ್ಣ. ಅದರಿಂದ ಹುಡುಗಿ ಸಮಾಧಾನಹೊಂದಲಿಲ್ಲ. ಬಟ್ಟೆ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟಳು. ಅವಳ ನೋಟದಲ್ಲಿ 'ನೀವಲ್ಲಿಂದ ಎಳಬಾರದೇ ? ನೀವು ಆಶ್ವಾಸನವನ್ನು ತ್ತರೂ ನಿಮ್ಮ ಮೈಗೆ ನೀರು ಸಿಡಿಯುವಂತೆ ನಾನು ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯಲಾರೆ ' ಎನ್ನುವ ಭಾವನೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಹುಡುಗಿ ಸದ್ವಂಶೀಯಳಾಗಿ, ಸದ್ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ತಿದ್ದಿ ಬಂದವಳಾಗಿರಬೇಕು. ಅಂತಹವಳು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ತನ್ನ ಬಟ್ಟೆಯ ನೀರನ್ನು ತಿಳಿದೂ ತಿಳಿದೂ ಒಬ್ಬ ಆಗಂತುಕನ ಮೇಲೆ ಬೀಳಿಸಿಯಾಳು ! ' ರಂಗಣ್ಣ ಅಲ್ಲಿಂದಿದ್ದು ನಿಂತ. ಅಂತಹ ಜಾಗ ಬೇರೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತಳದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ ದುಂಡಾದ ಶುಭ್ರವಾದ ಉಂಡೆಗಲ್ಲುಗಳು. ಆಳ ಹೆಚ್ಚೂ ಇಲ್ಲ. ಕಡಮೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಉಳವವರು ದೂರದಲ್ಲಿ ಈಜುತ್ತ, ಎತ್ತರದ ಬಂಡೆಯಿಂದ ನೀರಿಗೆ ಧುಮುಕುತ್ತಾ, ನೀರಿನೊಳಗೇ ಸರಿದು ಹೋಗಿ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಕಾಲನ್ನೆಳೆದು ಹುಡುಗಾಟಮಾಡುತ್ತಾ, ಗಲಾಟೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಅವರ ಜೊತೆ ಸೇರಲು ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎದ್ದು ಮೈ ಒರೆಸಿಕೊಂಡ. ಹುಡುಗಿ ಅವನ ಕಡೆ ಒಂದು ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಬೀರಿ ತನ್ನ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಳು.

ಒಣಗಿದ ಬಟ್ಟೆಯುಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಂಗಣ್ಣ ತನ್ನ ಜೊತೆಗಾರರಿಗೆ ಕಾಯುತ್ತ ಮರಳ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ. ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಆ ಹುಡುಗಿಯಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದವು. ಹುಡುಗಿ ತೆಳ್ಳಗಿನ ಸೀರೆಯನ್ನು ಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಒಂದು ಕಾಲು

ನೀರಲ್ಲಿಟ್ಟು ಒಂದು ಕಾಲು ಕಲ್ಲಮೇಲಿಟ್ಟು ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯುವ ಆ ಭಂಗಿಯು ಮೋಹಕವಾಗಿತ್ತು ಹೆಣ್ಣು ಇನ್ನೂ ಬಾಲ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮೀರದಿರುವಾಗ ಒಂದು ಮಾಧುರ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಆಗಿನ್ನೂ ಆಕೆಯ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಮದ ಮೆರಗು ಬಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ನೋಡಿದಷ್ಟೂ ನೋಡಬೇಕೆನ್ನು ಕುತ್ಸಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಆ ಸುಂದರವಾದ ವಾತಾವರಣ. ತಿರುಗಿ ತಿರುಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ. ನದಿಯಾಚೆ ಸಣ್ಣ ಕಾಡು. ದೂರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳು. ಈಕೆಗೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಸೈಕತರಾಶಿ, ಅದರಾಚೆ ಗುಡ್ಡದ ಮಗ್ಗುಲಿನಿಂದ ಇಣಕಿಸ್ಸೋಡುವ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ನಿಂತಿರುವ ಊರು. ತಾನೊಬ್ಬ ಚಿತ್ರಕಾರನಾಗಿ ಧರೆ! ಎನ್ನಿಸಿತು ಅವನಿಗೆ. ಆಗದಿದ್ದರೇನಂತೆ? ಅಂತಹ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ ಸುಲಭವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಳಿದುಹೋದೀತೇನು?

ಗೆಳೆಯರು ಬಂದು ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ತಿರುಗಿ ತಿರುಗಿ ನೋಡುತ್ತಾ ಅವನಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದ. ಆ ಹುಡುಗಿ ಯಾರು ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ಅವನಿಗೆ ಕುತೂಹಲ. ಆದರೆ ಯಾರನ್ನು ಕೇಳುವುದು? ಶೃಂಗೇರಿ ಅಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಊರೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಆ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಸಾರೆ ನೋಡದೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಂಡ ರಂಗಣ್ಣ.

[೨]

‘ಬರಲಿ, ಘೋರೆ ಹೊರಗೆ’ ಎನ್ನುತ್ತಾ ಬಂದರು ರಾಮಯ್ಯನವರು. ರಾಮಯ್ಯನವರಿಗೆ ಚದುರಂಗ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣ. ಕೊನೆಗೆ ಯಾರೂ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದರೆ ಒಂದು ಮಗುವನ್ನಾದರೂ ಎದುರಿಗೆ ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಆಟವನ್ನೂ ತಾವೇ ಆಡಬೇಕು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ರಾತ್ರಿ ನಿದ್ರೆಹತ್ತಲಿಲ್ಲದು. ಚಂದ್ರಶೇಖರನಿಗೆ ಚದುರಂಗ ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಬೇಜಾರು. ಆದರೆ ರಾಮಯ್ಯ ಬಿಡಲಿಲ್ಲರು. ‘ರಂಗಣ್ಣ ಆಡ್ತಾನೆ ನಿಮ್ಮ ಜೊತೆಗೆ’ ಎಂದು ಮೆಲ್ಲಗೆಜಾರಿಕೊಂಡ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ರಂಗಣ್ಣ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದ. ‘ನಾನು ಒಂದಾಟದ ಮೇಲೆ ಆಡೊಲ್ಲ’ ಎಂದು ಷರತ್ತು ಹಾಕಿದ ರಂಗಣ್ಣ. ಚದುರಂಗದ ಆಟದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇಬ್ಬರು. ಆಮೇಲೆ ಅವರಿಬ್ಬರು ನೆವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ. ಆಟ ನೋಡುತ್ತಕುಳಿತವರದು.

‘ಲೋ ರಂಗಣ್ಣ, ಕುದುರೆ ಲಾಯದಲ್ಲೇ ಮುಷ್ಟಾಗುತ್ತಲ್ಲೋ ಹೊರ ಹೊರಡೋ’

‘ ಲೋ ರಂಗಣ್ಣ, ಆನೇನ ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗಿಸೋ ’

‘ ಸ್ವಲ್ಪತಾಳು ಅದಲ್ಲ ಆಟ, ಧೋರೆಗೆ ಷಹ ಕೊಟ್ಟರೆ ಆ ಪ್ಯಾದೇಗೆ ದೇವರೇ ಗತಿ.’ ಮೊದಲು ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿದ್ದವರು ತಾವೇ ಕಾಯಿನಡೆಸಲು ಮೊದಲಿಟ್ಟರು. ರಂಗಣ್ಣ ಅದೇ ಸಮಯ ಕಾದಿದ್ದು ಮೆಲ್ಲನೆ ಎದ್ದ. ಆಗ ಜಗುಲಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಎಲೆಯಡಿಕೆ ಜಗಿಯುತ್ತ ಕುಳಿತ ಮುದುಕರೊಬ್ಬರು ‘ ಎನಯ್ಯಾ ರಂಗಣ್ಣ ’ ಎಂದು ಕರೆದರು. ರಂಗಣ್ಣ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತ.

‘ ಎನಯ್ಯ ರಂಗಣ್ಣ, ನನ್ನ ಗುರುತಿದೆಯೆ ?’

‘ ಇಲ್ಲ ’ ಎಂದ ರಂಗಣ್ಣ.

‘ ನಾನೂ ನಿನಗೆ ಸಂಬಂಧ ಆಗಬೇಕು ಕಣೋ ’

ಹೌದೇನು ? ಕ್ಷಮಿಸಿ. ನನಗೆ ಊರುಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗಿದ್ದು ನಮ್ಮವರ ಪರಿಚಯವೇ ಇಲ್ಲ ’

‘ ಹೌದು, ಹೌದು. ರಂಗಣ್ಣ ಆದರೆ, ಸಂಬಂಧೀಕರನೆಲ್ಲಾ ಮರೆಯಬೇಡಪ್ಪ.’

ರಂಗಣ್ಣ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದ.

‘ ನೋಡು, ಆ ಲಾಂದ್ರಕಂಬ ಇದೆಯಲ್ಲ, ಅದರ ಎದುರು ಮನೆಯೇ ನನ್ನದು. ಒಂದು ಸಾರೆ ಬಾರಯ್ಯಾ ’ ಎಂದರು ಮುದುಕರು.

‘ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ’ ಎಂದ ರಂಗಣ್ಣ. ಮುದುಕರು ‘ ನಾಳೆ ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ನಿನಗಾಗಿ ಕಾದಿರೇನೆ ಮರೆಯಬೇಡ ’ ಎಂದರು. ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ರಂಗಣ್ಣ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ.

ಅಂದು ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಆ ಹುಡುಗಿ ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ‘ ಛೇ ! ಇದೇನಿಂದು ಆ ಒಂದು ಹುಡುಗಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇಷ್ಟು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆಲ್ಲಾ ’ ಎಂದು ಅವನಿಗೇ ನಾಚಿಕೆ. ಆದರೆ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿದರೆ ಅದೇ ಚಿತ್ರ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ. ಅವಳಂತಹ ರೂಪವತಿಯೇ ? ಹೇಳಲು ಬರದು. ಅವಳಂತಹ ರೂಪವತಿಯಾಗುವಳೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಬರುವುದೇ ಹೊರತು ಈಗಲೇ ಅವಳ ರೂಪರಾಶಿಯ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ನಿರ್ವ್ಯರ್ಥಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಈಗ ಸುಂದರಿಯಲ್ಲವೆ ? ಅಲ್ಲವೇನು ಆ ಆಕರ್ಷಣೆ ತಾನು

ಯಾವ ಹುಡುಗಿಯರಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿ ಇಂತಹವರು ಅನೇಕರಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಯಾರಾದರೂ ಈಕೆಯ ಸಾಟಿಗೆ ಬಂದಾರೇನು? ಹೆಣ್ಣಿನ ಸೌಂದರ್ಯ ಬರಿಯ ಮುಖಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ರೂಪವತಿಯರಿವ್ವಾರೆ. ಬಿದಿರು ಗಳದಂತಿರುವ ಕೈಕಾಲುಗಳು, ಅದಕ್ಕೊಂದು ಸುಂದರವಾದ ಮುಖ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಸುಂದರಿಯರಾದಾಕೆ? ಈ ಹುಡುಗಿ- ಈಕೆಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅವಯವವೂ ರೂಪವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹಿಡಿಸಲಾರದೇ ಹೊರಚ್ಚುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಷ್ಟಕ್ಕೂ ರೂಪಕ್ಕೂ ನಿಗಿಲಾದದ್ದು ಬಂದುಂಟು.

ಅಂದು ವಾತ್ಸಿ ಮಲಗಿವಾಗ ಸ್ವಪ್ನ. ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ರಂಗಣ್ಣ ದಣಿದು ಬಂದು ಮಲಗಿದ್ದಾನೆ. ವೈಯಲ್ಲಿ ಜ್ವರ ಕೆಂಡದಂತೆ ಕಾದಿದೆ. ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಅರ್ಥ ತಪ್ಪಿ ಹೋಗಿದೆ. ತನ್ನವರು ಎನ್ನವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಇನ್ನು ತನಗೆ ಸಾವೇ ಬಿಡುಗಡೆ ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ, ಆಗ ಯಾರೋ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಮೃದುನಾಗಿ ಕೈಯಿಟ್ಟಂತಾಯಿತು. ದೃತಪದದಿಂದ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ನಾಡಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ಥಿಮಿತಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಾಯಿತು. ತಲೆಯಮೇಲೆ ಹಿಪದ ಚೀಲವನ್ನಿಟ್ಟಂತಾಯಿತು. ಆ ಒಂದು ಕರ ಪೂರ್ವದಿಂದ ತನ್ನ ಜೇನೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಮಾಯನಾದಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ಕಣ್ಣುಬಿಟ್ಟು ನೋಡಿದ. ಅದೇ ಹುಡುಗಿ ಮರುಕದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರೇಮ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಮುಗುಳುನಗೆ, ಹುಡುಗಿ ವೀಣೆಯನ್ನು ನಾಚಿಸುವ ಧನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಳು 'ಬಾ, ಹೋಗೋಣ' ಕೀಳುಪ್ಪನಿಯಲ್ಲಿ ರಂಗಣ್ಣ ಕೇಳಿದ 'ಎಲ್ಲಿಗೆ?'

'ಅದೇಕೆ ನಿನಗೆ? ನಿನ್ನನ್ನಾರೂ ನೋಡುವವರಿಲ್ಲ. ಬಾ ನನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ' ಎಂದು ಕೈಹಿಡಿದು ಎಬ್ಬಿಸಿದಳು. ತಾನೂ ಎದ್ದು ಹೊರಟ. ನಾಲ್ಕು ಹೆಜ್ಜೆ ನಡೆಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಜ್ವರ ಮಾಯನಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಅದಿಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯಾಣ. ಅದೇನೇನೋ ಮಾತುಕತೆಗಳು.

ಮರುದಿನಸ ಬೆಳಿಗ್ಗೆಕಾಕಿಕೊಂಡು ಹೊರಡುವಾಗ 'ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟೆ?' ಎಂದು ಅತ್ತಿಗೆ ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಕೇಳಿದಳು.

'ನಿನ್ನೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದರಲ್ಲ ಮುದುಕರು ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಹುಡುಗನ ಪತ್ತಿರ' ಎಂದ ರಂಗಣ್ಣ.

‘ಯಾರು ? ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನ ಮನೆಗೋ ?’ ‘ಏನು ? ಹೆಣ್ಣುನೋಡಲು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೀಯೇನು ?’

‘ಅದೇನು ? ಅದೇ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ನಾನಿನ್ನೊಬ್ಬರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೀಯೇನು ?’ ಅವರು ನನಗೆ ಸಂಬಂಧವಂತೆ, ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬೇರೇನೂ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನೆ ಹೋಗಿಬರೋಣ ಅಂತ’

ಆದರೂ ಅತ್ತಿಗೆ ನಂಬಲಿಲ್ಲ. ‘ಆಗಲಿ, ಹೋಗಿ ಬಾ ?’ ಎಂದು ನಕ್ಕಳು.

ಹಾಗಾದರೆ ಮುದುಕ ಕರೆದಿದ್ದು ತನಗೆ ಬಲಿ ಬೀಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ? ಆಗಲಿ ಅದರಂದೇನು ನನ್ನ. ಸುಖವಾಗಿ ತಿಂಡಿ, ಉಪಚಾರ. ಐದು ನಿಮಿಷ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ತರಹದ ಸಂಗೀತ. ಆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ತನಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು, ಇವನು ತನ್ನ ಗಂಡನಾದರೆ ? ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಒಂದು ಸುಖ. ಅಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಏನೇನು ಯೋಚಿಸಬಹುದು ? ಅದೊಂದು ಗೂಢ ಪಾದ ಸಮಸ್ಯೆ. ಆ ಕೆಲವು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ. ಎರಡು ಜೀವಿಗಳ ಭವಿಷ್ಯ, ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಕಾಣದ ಕೈಯ ಕೈ ವಾಡವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲು ಬಂದಿತ್ತು. ತನಗೆ ವಿಧಿ ಯಾವ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಕಾದಿಟ್ಟಿದೆಯೋ ? ಯಾವ ನದೀತೀರದ ಹೆಣ್ಣು ತಲೆಯಿಟ್ಟಳು. ಅವಳನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸಲು ನಡುಬೀದಿ ತಕ್ಕ ಸ್ಥಳವಲ್ಲ, ಆದರೂ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತಾನು ಹೋಗಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ಮನೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಮುದುಕರು ‘ಬಾರಯ್ಯ’ ಎಂದವನನ್ನು ಒಳಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು.

ನಡುಮನೆಯಲ್ಲಿಯ ಚಾಪೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು, ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿದ ರಂಗಣ್ಣ. ಮನೆ ಬದವರದು, ಮುದುಕರು ‘ಗೌತಾ, ಗೌರಾ’ ಎಂದು ಕೂಗಿದರು. ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತೈದು ವರ್ಷದ ವಿಧವೆಯೊಬ್ಬರು ಬಾಗಿಲಹತ್ತಿರ ಬಂದು ನಿಂತರು.

‘ಇವನ್ವಾರು ಗೊತ್ತೇನೇ ?’ ಎಂದು ಕೇಳಿದರು, ಗೌರಮ್ಮ ಉತ್ತರಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

‘ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರ ಹಿರಿಯ ಮಗಕಣೀ ಬೆಂಗಳೂರಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದಾನೆ, ನಮಗೆ ಹತ್ತಿರವ ಸಂಬಂಧ’

ಗೌರಮ್ಮ, ಸಮೃದ್ಧಿಸೂಚಕವಾಗಿ ತಲೆಯಾಡಿಸಿದರು. ಮುದುಕ ರಂಗಣ್ಣ ನನ್ನ ಕುರಿತು.

‘ ನಿನ್ನ ತಾಯಿ, ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಅಜ್ಜಿಯೂ, ನನ್ನ ತಾಯಿಯೂ ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರು ರಂಗಣ್ಣ. ಗೌರ ನಿನಗೆ ಅತ್ತಿಯಾಗಬೇಕು ’ ಎಂದರು. ‘ ಹೂಂ ’ ಎಂದ ರಂಗಣ್ಣ. ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೋ ಏನೋ ? ಲೆಕ್ಕಹಾಕುತ್ತ ಹೋದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸಂಬಂಧವೆ- ತನ್ನ ಸಣ್ಣ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ, ಎದುಕೊಂಡ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ.

ಮುದುಕರು ಅದೂ ಇದೂ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಯಾರೋ ಒಂದು ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ತಿಂಡಿ ನೀರು ತಂದಿಟ್ಟರು. ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಸುವಾಸನೆಯ ಅನುಭವವಾಗಿ ರಂಗಣ್ಣ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನೋಡಿದ. ಇದೇನು ಕನಸೋ, ನಿಜವೋ ? ಯಾವ ಹುಡುಗಿಯ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲೇ ಒಂದು ದಿನವೆಲ್ಲಾ ಕಳೆದಿದ್ದನೋ, ಯಾರನ್ನು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ನೋಡಲು ಕಾತರನಾಗಿದ್ದನೋ ಅದೇ ಬಾಲೆ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ! ಅತ್ಯಂತ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿ ! ಹುಡುಗಿಯೂ ಇವನನ್ನು ನೋಡಿ ತುಸು ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಳು. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನವರು ವಿವರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ‘ ಇವಳು ನನ್ನ ಮೊಮ್ಮಗಳು. ಲಲಿತ ಅಂತ ಹೆಸರು ’ ಎಂದರು. ‘ ಹುಡುಗಿಗೆ ತಕ್ಕ ಹೆಸರು ! ’ ಎಂದುಕೊಂಡ ರಂಗಣ್ಣ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ. ಲಲಿತ ಒಳಗೆ ಓಡಿದಳು. ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಕಾಫಿ ತಂದಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವಳನ್ನು ತಡೆದು ತಾತ ಹೇಳಿದರು.

‘ ಯಾಕೋಡ್ತಿ ? ಅವನೇನೂ ಹೊಸಬನಲ್ಲ ಮಗೂ. ನಿನಗೆ ಭಾವ ಆಗಬೇಕು ’ ಈಗ ಮಾತ್ರ ರಂಗಣ್ಣ ಈ ಹೊಸ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಸಂತೋಷಹೊಂದಿದ.

‘ ತಂದೆಯಿಲ್ಲದ ಹುಡುಗಿ. ನಾನೇ ಸಾಕುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಏನೋ ಈಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತಿರಲೆಂದು ಸ್ವಾಲಿಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಇಂಗ್ಲೀಷು ಮೂರನೇ ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಗೀತಾನೂ ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಹುಡುಗಿ ಬಲು ಜಾಣೆ. ಚಿನ್ನದಂತಹ ಗುಣ. ನಾವೇ ಹೊಗಳಿದರೆ ಬಿಲಿಬಿಲ್ಲ. ಏನೋ ಒಂದು ಸರಿಯಾದ ಕಡೆ ನೋಡಿ ಸೇರಿಸಿಬಿಟ್ಟರೆ ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ ಮುಗಿದಂತೆ. ಇನ್ನು ಚಂದ್ರ- ನಿನ್ನ ಕರೆಯಲು ಬಂದಿದ್ದನಲ್ಲ ಆ ಹುಡುಗ ಹೇಗೂ ಗಂಡು. ಅವನ ಪಾಡು ಹೇಗೋ ಆಗುತ್ತದೆ. ’

ಸುಮ್ಮನೆ ಹೂಂ ಗುಟ್ಟಿದ ರಂಗಣ್ಣ. ಇವಳಿಗೂ ಗಂಡು ಸಿಕ್ಕುವುದು ಕಷ್ಟವೇ ? ಪುಣ್ಯಮಾಡಿರಬೇಕು ಅವಳ ಕೈಹಿಡಿಯಲು ! ಅದೂ ಪಾಪ, ಮುದುಕರು ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನವರು ಮೊಮ್ಮಗಳನ್ನು ಕರೆದರು. ' ಏನು ತಾತ ' ಎಂದು ಬಾಗಿಲ ಮರೆಯಿಂದಲೇ ಲಲಿತ ಕೇಳಿದಳು.

' ನೋಡು. ಭಾವ ನಿನ್ನ ಸಂಗೀತಾನ ಕೇಳಬೇಕಂತೆ ಬಾ, ಒಂದು ಕೀರ್ತನೆ ಹೇಳು ನೋಡೋಣ '

ಲಲಿತ ಹೊರಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಮೊಮ್ಮಗಳ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಚಪಲ. ಅಥವಾ ಇನ್ನೇನಾದರೂ ಅಭಿಸಂಧಿ ಇತ್ತೋ ಏನೋ ? ಹೆಣ್ಣು ಇರುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ನಡೆಸುವ ಕಾರಸ್ಸಾನ ತಾನೆ ಅದು !

' ಅವಳುಕೇ ನಾಚಿಕೆಪಡುತ್ತೀ ? ಈಗೇನೂ ಇವನು ನಿನ್ನ ಮದುವೆಯಾಗೋಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಮುಂದೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ. '

ರಂಗಣ್ಣ ಕೇಳಿ ರೋಮಾಂಚಿತನಾದ. ಅತ್ತಿಗೆ ನಿಜವನ್ನೇ ಹೇಳಿದಳು. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಈಗ ಮದುವೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾವದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಅಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮದುವೆ ? ಲಲಿತೆಯೊಂದಿಗೆ, ಯೋಚನೆಯೇ ಮಧುರವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಆ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಈಗಲೇ ಬರದಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು.

ಆಗ ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆ ಯೋಚನೆ ಇತ್ತೆಂದು ಹೇಳುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವ ತರುಣನನ್ನು ತಮ್ಮವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅವನ ತಮ್ಮ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕು. ಎಂದೇ ಯೋಚನೆಯಿತ್ತು. ಲಲಿತೆಗೆ ಅವನು ತಕ್ಕ ವರನಾವಾನು ಎನ್ನುವುದು ದೂರದ ಆಸೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆ ಆಸೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಅಂತರವಿತ್ತು.

ಲಲಿತ ' ಇಲ್ಲ ತಾತ. ಗಂಟಲು ಕೂತುಹೋಗಿದೆ ' ಎಂದಳು.

' ಪರವಾಯಿಲ್ಲ. ಸ್ವರ ಹೊರತವಿದ್ದರೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ಸರಿ. ಬಾ ನೋಡೋಣ '

' ಹೋಗಲಿ ಬಿಡಿ, ಇನ್ನೊಂದಾದರೂ ಕೇಳಿದರೆ ಸರಿ. ನಿಮ್ಮ ಮನೆ ನನಗೇನೂ ಇನ್ನು ಹೊಸದಲ್ಲವಲ್ಲ ' ಎಂದ ರಂಗಣ್ಣ.

' ಅಷ್ಟು ಅಭಿಮಾನವಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ' ಎಂದರು ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯ.

ಸ್ವಪ್ನವೊತ್ತು ಮಾತುಕತೆಗಳಾದ ಮೇಲೆ ರಂಗಣ್ಣ ಹೊರಟ. ಆದರೆ ಅವನು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದಷ್ಟು ಹೊತ್ತೂ ಬಾಗಿಲ ಮರೆಯಿಂದ ಲಲಿತ ತನ್ನನ್ನು ನೋಡು

ತ್ತಿರುವಂತೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಎರಡು ಹೆಜ್ಜೆ ಇಟ್ಟು ತಿರುಗಿನೋಡಿದ. ಮುಂದಿನ ಕೋಣೆಯ ಕಿಟಕಿಯ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಲಲಿತ ತನ್ನನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇಬ್ಬರವೃಷ್ಟಿಯೂ ಸೇರಿತು. ರಂಗಣ್ಣನ ಎದೆ ತುಂಬಿಬಂತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಸರಸರನೆ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟ.

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿಗೆ ಕೇಳಿದಳು. 'ಹೆಣ್ಣು ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಯಿತೇ?'

'ಅಮೋದೇ ಧ್ಯಾನ ನಿನಗೆ. ಮಮವೆ ಯಾಗೆ ಬೇಕಾಗಿವೆ ಈಗ?'

ಎಂದು ನಕ್ಕುಬಿಟ್ಟ ರಂಗಣ್ಣ. ಆದರೆ ಈವರೆ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದಿನ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟ.

[೨]

ಪಶ್ಚಿಮಘಟ್ಟಗಳ ಸಾಲುಗಳಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದೆ ಶೃಂಗೇರಿ. ತುಂಗಾನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಆಕಡೆ ಈಕಡೆ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಮಾತ್ರ ಬರುಲು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಸಾಲುಗಳು ಒಂದರ ಹಿಂದೊಂದು ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನಿಂತಿವೆ. ಆ ಬೆಟ್ಟಗಳ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಗಹನವಾದ ಕಾಡು. ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿನೀರಿನ ಶೀತಲವಾದ ತೊರೆಗಳು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ತಂಪು, ಹಸಿರು, ರಾಂತಿ. ಎರಡು ಗುಡ್ಡಗಳ ನಡುವೆ ಸ್ವಲ್ಪಸಮ ಜಾಗಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಡಕೆಯ ತೋಟ. ಸಣ್ಣ ತೊರೆಯೊಂದು ಆತೋಟದ ಮಧ್ಯೆ ಹುಡುಗುತ್ತದೆ. ತೋಟದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮನೆ. ಮನೆಗೆ ಅಡಕೆಯ ಸೋಗೆಯನ್ನು ಹೊದಿಸಿದೆ. ಮನೆಯ ಮುಂದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಚಪ್ಪರ. ಸಣ್ಣ ಹೂ ತರಕಾರಿಗಳ ಕೈತೋಟ. ಆ ಮನೆಯೇ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ. ಆ ಹಳ್ಳಿಗೊಂದು ಹೆಸರು.

ಆತೋಟಗಳ ವಾಲಿಕೆರೆಲ್ಲ ಬಹುಪಾಲು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಬಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು. ರತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿ ಮನುಷ್ಯರ ಮೇಜ್ಜೆ ಸೋಕದ ಸ್ಥಳವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಗೆದು ತೋಟ ಮಾಡಿದರು. ತಮ್ಮ ತಾಯ್ನಾಡನ್ನು ಮರೆತು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟರು.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ತೋಟವೂ ಒಂದುಪಾಳೆಯ. ಕಂದಾಯ ತೋಟಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ. ಆದರೆ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಅನೇಕ ಒಡೆಯ. ಅಲ್ಲಿ ಅವನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ತಡೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನೋಡಬೇಕಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆ

ಯವರ ಮುಖದರ್ಶನ. ತಾನಾಯಿತು, ತನ್ನ ಸಂಸಾರವಾಯಿತು, ತನ್ನ ತೋಟವಾಯಿತು. ತೋಟಕ್ಕೆ ಮೂರುತಿಗಳು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟರೆ ಸಾಕು. ಇನ್ನು ಉಳಿದ ಕಾಲ ವಿರಾಮ. ಈ ಮೂರುತಿಗಳ ದುಡಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖಜೀವನ ಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿತು.

ಮಲೆನಾಡು ಎಂದರೆ ಸಿರಿವಂತರ ತೌರುಮನೆ ಎಂದು ಶಿವಮೊಗ್ಗಿಯ ಅಡಿ ಕೆಯ ಮಂಡಿಯವರು ಹೇಳುವಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ನೆಮ್ಮದಿಯು ಸೋಮಾರಿ ತನವನ್ನೂ, ವಿಷಯಲೋಲುಪತೆಯನ್ನೂ ತಂದಿತು. ಹಿಂದಿನ ಯುದ್ಧದ ಸರಿ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ತಲೆಮಾರಿನವರು, ತಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಗಳಿಸಿದ್ದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪೋಲುಮಾಡುತ್ತ ಬಂದರು. ದುಂದುಗಾರಿಕೆಯ ಕಾಡಾನೆ ಎಶ್ವರ್ಯದ ಕಬ್ಬಿನಗದ್ದೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕಮೇಲೆ ಎಷ್ಟಿದ್ದರೇನು?

ಮೊದಲು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಸಾಹುಕಾರನಿದ್ದ. ಅವನೇ ತನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ಕುಳಗಳ 'ತರುವುದು ಕೊಡುವುದು' ನೋಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಅದರಿಂದ ಅವನೂ ಲಾಭ ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ತನ್ನ ಕುಳಗಳ ಮಧ್ಯೆಯೇ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಕಷ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲರ ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮದ ಮೇಲೂ ದೃಷ್ಟಿಯಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಈಚೆಗೆ ಜನರಿಗೆ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಸೊಂಕುತಗುಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರಮನೋವೃತ್ತಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅವರೇ ನೇರವಾಗಿ ಅಡಿಕೆ ಮಂಡಿಯವರೊಡನೆ ವ್ಯವಹಾರ ಬೆಳೆಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾಲುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮದರಾಸಿನವರು ಶಿವಮೊಗ್ಗಿಗೆ ಬಂದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತಾವೇ ಖುದ್ದಾಗಿ ಹೋಗುವುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಂಡಿಯವರು ಮಾಡಿದ್ದೇ ಮಾಡುವಾಯಿತು. ಅವರು ಮಾಡಿದ್ದೇ ದರ. ಅಲ್ಲದೆ ದಾನಧರ್ಮ, ಬಡ್ಡಿ, ತೂಕ, ಅದು ಇದು ಎಂದು ಮಂಡಿಯವರು ಇವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ಇವರ ರಕ್ತ ಹೀರಿದರು. ಸಿರಿದೇವತೆ ಕೊಟ್ಟುದೆಲ್ಲಾ ಶಿವಮೊಗ್ಗಕ್ಕೆ ಸೂರಹೋಯಿತು, ಹೊರಲಾರದ ಸಾಲದ ಹೊರೆ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೇರಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ರಂಗಣ್ಣನ ತಂದೆ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನೂ ಇದೇ ಒಂದು ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ನರಸಿಂಹಯ್ಯನ ತಂದೆ ಸುಬ್ಬಯ್ಯ ಚೆನ್ನಾಗಿ ದುಡಿದು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರು. ವ್ಯವಸಾಯದ ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ, ಲೇವಾದೇವಿ, ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿ

ಯನ್ನು ಹತ್ತುಪಾಲು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಅವರಿಗೆ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಗಾಳಿ ಬಡಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಅವರು ಮಾಡಿದ ಸಂಸಾದನೆಗೆ ಖರ್ಚಿನ ದಾರಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹೊಸ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಜಮೀನು ಕೂಡಿಸಿ, ಮನೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. ಮನೆ ತುಂಬ ವಸ್ತು ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ತುಂಬಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅವರು ಒಂದುಕಾಸೂ ವಫಾ ಖರ್ಚು ಮಾಡಿದವರಲ್ಲ. ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಹೊಸಹಳೆಗೆ ನಲವತ್ತು ಮೈಲಿ ದೂರ. ಆಗ ಮೋಟಾರು ಬಂದಿದ್ದರೂ ಅವರು ಅಷ್ಟು ದೂರವೂ ನಡೆದೇ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ತಿನ್ನುಲು ಹಸಿಕಡಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇಷ್ಟು ಸಂಸಾದನೆ ಮಾಡಿ ಸುಬ್ಬಯ್ಯ ಒಬ್ಬ ತೂಕದ ವಸ್ತ್ರವನ್ನೇ ಕೊಂಡರು. ತಮ್ಮ ಜಾತಿಯ ಇತರ ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನಗಳ ಅಂತಸ್ತಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮನೆತನವನ್ನು ತಂದರು. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು.

ಸುಬ್ಬಯ್ಯನ ಮರಣಾನಂತರ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳೂ ಪಾಲುಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ನರಸಿಂಹಯ್ಯನ ಅಣ್ಣ ಜಮೀನುಗಳನ್ನು ಗುತ್ತಿಗೆಗೆ ಪಾಕಿ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದರು. ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಅಪ್ಪಮಾಡಿಟ್ಟ ಆಸ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದ ವರ್ಜಾರು ನಡೆಸಲು ಮೊದಲಿಟ್ಟರು.

ನರಸಿಂಹಯ್ಯನಿಗೆ ಕೋರ್ಟಿನ ವ್ಯವಹಾರ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಹುಚ್ಚು. ಹೈಕೋರ್ಟು ಹತ್ತಿದರೂ ಸರಿಯೇ ತನ್ನ ಕೇಸನ್ನು ಗೆದ್ದು ಬರಬೇಕು. ಸುಬ್ಬಯ್ಯನು ಮಾಡಿಟ್ಟ ಆಸ್ತಿಯೆಲ್ಲಾ ನರಸಿಂಹರಾಜಪುರ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ಲಾಯರುಗಳ ಪಾಲಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಉಳಿದಿದ್ದು ಸುಬ್ಬಯ್ಯ ಸಂಸಾದಿಸಿದ ಮೊದಲ ಮನೆತನದ ಹೆಸರು. ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಶ್ರೀಮದ್ಗಾಂಭೀರ್ಯ.

ರಂಗಣ್ಣನ ಓದಿನ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಬರಬರುತ್ತಾ ರಂಗಣ್ಣ ಸುಖವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಕಲ್ಪಿಸುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಅವನಾದರೋ ಡಿಗ್ರಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕೆಂಬ ಹಠದಿಂದ ಓದುತ್ತಿದ್ದ.

ಈಸಾರೆ ರಜಾಕ್ಕೆ ಊರಿಗೆ ಬಂದವನು ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ಮಗ ಚಂದ್ರ ಶೇಖರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸ ನಿಂತ. ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ದಿವಸವೂ ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗದಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನಾದರೂ ತನ್ನ

ಮೊಮ್ಮಗಳ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಾಥಮಿಕವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸದೆ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಲಲಿತೆಯೂ ಬರಬರುತ್ತ ಲಜ್ಜೆಯನ್ನು ದೂರ ಸರಿಸಿ ಸಲಿಗೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಳು. ತಂಬೂರಿಯ ಶೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಒಂಡೆರಡು ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದಳು. ಹಾರ್ಮೋನಿಯಂ ತಾನೇತಾನಾಗಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಆಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂಬೂರಿಯ ಸ್ವರವನ್ನು ಕೇಳಿ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಹಾಯೆನಿಸಿತು. ಲಲಿತೆಯ ಗುರುಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಕಲಾವಿದರಿರಬೇಕೆಂದೆನ್ನಿಸಿತು. ಸಿನಿಮಾ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೇಳಿ ತಲೆ ಬಿಟ್ಟುಹಿಡಿದುಹೋಗಿದ್ದ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಈ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಆಪ್ತಾಯನವಾಗಿದ್ದವು. ಲಲಿತೆಗೆ ಅಮೋಘವಾದ ಶಾರೀರವೂ ಇದ್ದಿತು. ಮುಗ್ಧಮನೋಹರ ಲಾವಣ್ಯ, ಸರಳವಾದ ಕೀರ್ತನೆಗಳು, ಸುಖವಾದ ಶಾರೀರ. ರಂಗಣ್ಣ ಲಲಿತೆಗೆ ಮಾರು ಹೋದ.

ಈಸಾರೆ ಹೊಸ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋದಾಗ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಯಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಮನ ಸ್ಪಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಬಂದಾಗ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಉತ್ಸಾಹ. ಆ ಸ್ವಲ್ಪದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆಯ ಗಿಡಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಬುಧದೇಶಿ. ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ವರ್ಷವೆಲ್ಲವೂ ಕೋರ್ಟು ಕಛೇರಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮನೆಗೆಲಸಗಳೆಲ್ಲಾ ಪಾಳಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ರಂಗಣ್ಣ ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಸೋಮಾರಿಗಳಾದ ಆಳುಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಚಳಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ತಾಯಿ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನವರು ಮಾತ್ರ “ಎನೋ ರಂಗು, ಪರಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆಬಿಟ್ಟಿ ನೋಡುವವರಿಲ್ಲದೆ ಒಂದೆರಡು ದಿನವ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದೀ. ಈಗ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಸಿಲು ಬೇಗಿಯೆನ್ನದೆ ಸುತ್ತ ಬೇಕೇ? ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನವಾದರೂ ಸುಖವಾಗಿರಬಾರದೆ ? ” ಎನ್ನುವರು.

ರಜಾ ಕಳೆದು ರಂಗಣ್ಣ ಹೊರಟ. ಹೊರಡುವಾಗ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ನೋಡದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ ಅತ್ತಿಗೆ ಮಾತೆತ್ತಿದಳು :

“ ಈದಿನ ಸಂಜೆ ರಂಗಣ್ಣ ಹೆಣ್ಣು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದ ”

“ ಎಲ್ಲಿಗೆ ? ” ಎಂದು ಕೇಳಿದರು ಅಣ್ಣ - ಚಂದ್ರಶೇಖರಯ್ಯ.

“ ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನ ಮನೆಗೆ ”

“ ಸರಿಯಾದಸ್ಥಳಕ್ಕೇ ಹೋಗಿದ್ದ ”

“ ಆದರೂ ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನ ದಾಷ್ಯ ಹೆಚ್ಚುಅಂದ್ರೆ. ತಮ್ಮ ಮೊಮ್ಮಗಳಿಗೆ ರಂಗಣ್ಣನಂತಹ ಗಂಡ ಸಿಕ್ಕಾನೆ ಅಂತ ಆಸೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರಲ್ಲ ! ”

“ಯಾಕೆ, ಹುಡುಗಿ ಚಿನ್ನದಹಾಗಿಲ್ಲೇ ? ತೋರಿಸು ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಹುಡುಗಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು ! ”

“ ಹುಡುಗಿ ನೋಡೋಕೆ ಚನ್ನಾಗಿದ್ದರೆ ಸರಿ ಅಂತ ಕಾಣುತ್ತೆ. ನಾಳೆ ಹೋಲಿ ಮರ ಹುಡುಗಿಯೊಂದು ಚನ್ನಾಗಿರುತ್ತೆ ಅಂತ ಅದನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡ್ಕೊಳ್ಳೋ ರೀತಿಯೋ ? ”

“ ಇನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳೋತೊಂದರೆಯಾಕೆ ? ಈಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಕಾಗಿದೆ ”

“ ಸಾಕು ಬಿಡಿ. ನಾನು ನಿತ್ಯವೂ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಾದೆಣ್ಣೆ ಎರೆಯು ಪ್ರಿದ್ವೇನೆ ! ಪಾಪ ! ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟರೋ ನನ್ನ ಕೈಹಿಡಿದು. ನಿತ್ಯ ನಿಮಗೆ ಅರೆಯೊಟ್ಟು. ಇಂದಾದರೂ ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬಾ ಊಟಮಾಡಿ ” ಇನ್ನಷ್ಟು ಅನ್ನು ಎಲೆಗೆ ಚಾರಿಸಿದರು ಅತ್ತಿಗೆ.

‘ ಹೆಂಗಸರಷ್ಟು ಸಂಕುಚಿತ ವೃದಯವವರು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬರು ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದರೆ ಅದನ್ನು ಮರೆಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಆರೋಪಿಸಿ ತೃಪ್ತಿಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ’

‘ ಹೌದುಹೌದು, ಗಂಡಸರುಮಾತ್ರ ಬಲುದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸಿನವರು. ಮೊನ್ನೆ ಏಕಾಲೀನ ಜಾತಿಯಿಂದ ಹೊರಗಿಟ್ಟವರು ಹೆಂಗಸರು ಅಂತಕಾಣುತ್ತೆ ? ’

‘ ಹೋಗಲಿಬಿಡು. ಆದೆಲ್ಲಾ ಈಗೇಕೆ ? ಕೂಸುಹುಟ್ಟುವ ಮೊದಲೇ ಕುಲಾಪ ’ ಚಂದ್ರಶೇಖರಯ್ಯನಿಗೆ ಮಾತುಮುಗಿಸುವ ಅವೇಕ್ಷೆ. ಆದರೆ ಅತ್ತಿಗೆ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ.

‘ ರಂಗಣ್ಣ, ಹೆಣ್ಣು ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಬರಿಯ ರೂಪು ಮಾತ್ರ ನೋಡಿದರೆಸಾಲದು. ಕುಲ, ಜಾತಿ ಎಲ್ಲಾನೋಡಿ ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ರೂಪ ಎಷ್ಟಾದಿಸಿರುತ್ತದೆ ? ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಉಳಿಯುವುದು ಗುಣಮಾತ್ರ. ’

ರಂಗಣ್ಣ ನಸುನಗುತ್ತಾ ‘ ಹಾಗಾದರೆ ಲಲಿತೆಯಗುಣ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲವೇನು ? ’ ಎಂದುಕೇಳಿದ. ‘ ಅಬ್ಬಬ್ಬಾ. ಆಗಲೇಹುಡುಗಿಯ ಹೆಸರುಹಿಡಿದು ಕರೆಯುತ್ತೀಯೇನು ? ’

‘ ಅವಳೊಡನೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದುಮೂತು ಕೂಡ ಆಡಿಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನೆ ನಿನ್ನ ಕಬ್ಬಿನೆ ’

ಲಲಿತೆಯ ಗುಣವಲ್ಲ ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದು. ಲಲಿತೆಯ ತಾಯಿಯ.....

ಚಂದ್ರಶೇಖರಯ್ಯನಿಗೆ ಮಾತು ಔಚಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮಾರುತ್ತಿದೆಯೆನ್ನಿಸಿತು. ಸ್ವಲ್ಪಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ 'ನಿನ್ನ ಈ ತಲೆಹರಟೆ ನನಗೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಬೇಗ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಬಡಿಸು' ಎಂದ. ಅತ್ತಿಗೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅರಿತು ಅಲ್ಲಿಗೇ ಮಾತುನಿಲ್ಲಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ ಗೌರಮ್ಮನ ನಡತೆಗೆ ಹತ್ತಿದ್ದ ಕಲಂಕವನ್ನು ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ವಿಶದೀಕರಿಸದೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಹೆಂಗಸಿನ ಮೇಲೆ ದೋಷಾಠೋಪಣಿ ಮಾಡಲು ಏನು ಹುಚ್ಚಿಬ್ಬಿ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ! ಅವರ ಉಚ್ಚಮನೋಭಾವದ ಪರಿಣಾಮವದೇನೋ!

ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನವರ ವಿಷಯವೂ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಅವರೂ ಚನ್ನಾಗಿಬಾಳಿದವರು. ಮಲೆನಾಡಿನ ಅವನತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರದೂ ಪಾತ್ರವಿದ್ದು, ತಮ್ಮ ಆಸ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಳೆದು, ಈಗ ಶೃಂಗೇರಿಗೆ ಬಂದು ಮಠದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರಶೇಖರಯ್ಯ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಬಾಯಿ ತುಂಬಾಹೊಗಳಿ, ಅಂತಹ ರತ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಪುಣ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ. ಆದರೆ ಅತ್ತಿಗೆಯ ಸಂಶಯಪ್ರಚೋದಕ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೊರೆಯ ಹತ್ತಿದುವು.

[೪]

ಲಲಿತೆಯ ಸವಿನೆನಪನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ರಂಗಣ್ಣ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದ. ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ವ್ಯಾಸಂಗದ ಮೇಲಿತ್ತು. ಈಸಾರೆ ಬೇರೆಯಾಯಿತು. ಅವನಿಗ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಹುಡುಗಿಯನ್ನೂ ಲಲಿತೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವನು. ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಕಾಣುವನು. ಯಾರೂ ಅವಳಿಗೆ ಸರಿಬಾರರು. ಬರಬರುತ್ತ ಅವಳರೂಪು ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಅವಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮೀಯಭಾವನೆ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತು.

ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಬಸವನಗುಡಿಯಲ್ಲಿಂದು ರೂಮಿನಲ್ಲಿ ರಂಗಣ್ಣನ ವಾಸ. ಜೊತೆಗೆ ಬಾಡಿಗೆಯನ್ನು ಹುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಲು ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕುಜನರು ಸೇರಿದ್ದರು. ಹೋಟೆಲು ನಾಣಿ ರೂಮಿಗೆ ಎರಡು ಊಟ ತಂದಿಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅದರಲ್ಲಿ ಐದುಜನ ರಿಗೆ ಪಾಲು. ರೂಮಿನ ಮುಂದಿನ ನಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾಲೇಜಿಗೆ

ಉರಿಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಇವರ ಪ್ರಯಾಣ. ಕೆಳಗೆ ಬಿಸಿ, ಮೇಲೆಉರಿ. ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಿನ್ನೂ ಉಂಡ ಹೋಟೆಲು ಊಟದಉರಿ. ಈ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿಯದ ಆರುಗಂಟೆಗಳ ಪಾಠ, ಪ್ರವಚನಗಳು. ತಿರುಗಿ ಸಂಜೆಗೆ ರೂಮಿಗೆ ಪುನರಾಗಮನ. ಸಂಜೆಯ ಪಾಲಿನ ಊಟವನ್ನು ಊಟ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ 'ಅನ್ನ ತಿನ್ನವುದು' ಎನ್ನುವುದು ಸರಿ. ಮನೆಯವರ ಒಂದು ಕೂಸಿನ ಸಪ್ತಮ ಸ್ವರದ ಆಲಾಪನೆ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಂಬಂಧವಾದ, ಗಮನವಾದ, ಕಠಿಣಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಇವರಿಗೆ ಬಗೆ ಹರಿಯಬೇಕು.

ಈ ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಸಂಗದ ಮರುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಈಗೊಂದು ಓಯಿಸಿಸ್ ಕಾಣ ಬಂದಿತ್ತು. ಈಗ ಅವನು ರಜದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪದೇ ಊರಿಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸಾರೆ ಊರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಲಲಿತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಯಾರೋ ಸಂಬಂಧೀಕರ ಮನೆಯ ಮದುವೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಳೆಂದು ಚಂದ್ರ ಹೇಳಿದ. ಲಲಿತೆಯೊಂದಿಗೆ ಈ ಸಾರೆ ಮಾತಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿ ಬಂದಿದ್ದ ರಂಗಣ್ಣ. ಇದುವರೆವಿಗೂ ಕಣ್ಣು ಗಂಟೆ ಮೂತಾಡಿದ್ದೇ ಹೊರತು ಬಾಯಿಂದ ಮಾತಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಅವಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ರಂಗಣ್ಣ ಸ್ವಲ್ಪ ಖಿನ್ನನಾದ.

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪ 'ರಂಗಣ್ಣಾ, ಮಾಸನಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಮದುವೆ. ಅಕ್ಷತೆ ಬಂದಿದೆ. ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟುಬಾ' ಎಂದರು.

'ನನಗೆ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿಲ್ಲ. ನಾನುಹೋಗೋಲ್ಲ' ಎಂದ ರಂಗಣ್ಣ. 'ಕರೆದಮೇಲೆ ಯಾರಾದರೂ ಹೋಗಬೇಕು ಕಣೋ. ನನಗೆ ಆದಿವಸ ನರಸಿಂಹ ರಾಜ ಪುರದಲ್ಲಿ ಹಿಂಬರಂಗಿದೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾನೇಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಯಾರೂ ಮೋಗದಿದ್ದರೆ ಪುಕಾರಾಗುತ್ತದೆ.' ಎಂದರು ತಂದೆ. ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು, ಮಲೆನಾಡಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷತೆ ಕೊಟ್ಟಮೇಲೆ ಯಾರೂ ಹೋಗದಿದ್ದರೆ, ಅದೇ ಯುದ್ಧಘೋಷಿಸಿದಂತೆ.

ಮಲೆನಾಡ ಮದುವೆಯ ಸಂಭ್ರಮವೇ ಸಂಭ್ರಮ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮದುವೆಯೆಂದರೆ ಉತ್ಸವವೇ. ಯಾವ ಹೆಣ್ಣೋ, ಯಾವ ಗಂಡೋ ಒಂದರಜೀವ ಇನ್ನೊಂದರೊಡನೆ ಬೆರತು ಹೋಗುವ ಮುಹೂರ್ತ ಅತ್ಯಂತ ಗಣ್ಯವಾದುದೇ, ಹೌದು. ಆದರೆ ಮಲೆನಾಡಿನ ಮದುವೆಗೆ ಇವಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು, ವ್ಯಾಸಕತೆ ಇದೆ. ಅದು ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ರಸನಿಮಿಷ. ವಧೂ

ವರರು ನಿಹಿತಮಾತ್ರ. ಅವರು ಚಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿನ ದೇವರ ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಗಳಂತೆ. ಜನರು ಒಬ್ಬರೊಡನೊಬ್ಬರು ಬೆರೆಯುವುದು, ಸೌಹಾರ್ದ ಬೆಳೆಸುವುದು, ಸುಖ ಮುಖಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸುವುದು, ಎಲ್ಲಾ ಮದುವೆಯ ವಿನಿಯಲ್ಲಿಯೇ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುವಿವಸ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡದೆ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಳೆದಿರುವ ಜನ. ಮನುಷ್ಯ ಜೊತೆಯ ಜನರ ಸಂಗವನ್ನು ಆಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದರ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ ಮಲೆನಾಡಿನ ಮದುವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಡವರು ಬಲ್ಲಿದರು ಎಂಬ ಬೇಧವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರ ಸಂಭ್ರಮವೋ ವರ್ಣನಾತೀತ. ಅವರಿಗೆ ಜೊತೆಯವರೊಡನೆ ನೆರೆಯಲು ಬಂದೊಂದೇ ಸಮಯ. ತಮ್ಮ ಸಂಬಂಧದವರಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಿಂದ ಸಾಕು. ಹೆಂಗಸಿನ ಹಿಗ್ಗು ಹಿಡಿಸಲಾರದುದಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸುಖಬಯಸುವ ಯಾವ ಗಂಡೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಆಗ ಅಡ್ಡಿಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಒದವೆ ವಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆ ಬರುವುದು ಅದು ಮೆಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಮಾತ್ರ. ಅವು ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಾತ್ರ. ಆತ್ಮತ್ಯಸ್ತಿಗಲ್ಲ. ಹಳೆಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಯಾರು ಮೆಚ್ಚಬೇಕು ! ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ತನ್ನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಬೇಕು ಎಂಬ ಆಸೆ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ರಕ್ತಗತವಾದದ್ದು. ಆ ಆಸೆ ಫಲಿಸುವುದು ಮದುವೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲೇ.

ಯಾವರೀತಿ ಇಲ್ಲಿಯಸಮಾರಂಭ ವೈಯುಕ್ತಿಕವಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿನ ಆದರಾತಿಥ್ಯಗಳೂ ವೈಯುಕ್ತಿಕವಲ್ಲ. ಮದುವೆಯುಖರ್ಚೆಲ್ಲಾ ಬಂಧು ಮಿತ್ರರ ಉಬೋಪಚಾರಗಳಿಗೋಸ್ಕರ. ಅದರಲ್ಲಿ ವಧೂವರರ ಪಾಲು ಬಲುಕಡಿಮೆ. ಆಗಿನ ಅತಿಥಿ ಸತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲೆಯಿಲ್ಲ. ವಧೂವರರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಮುತುವರ್ಜಿಯೋ ಬಂದವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ. ಅಲ್ಲಿಯ ಯಜಮಾನ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ಉಳಿದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಬಂದವರದೇ. ಆತಿಥ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಲೆನಾಡು ಎತ್ತಿದನೈ. ಇನ್ನು ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಮಿತಿಮೀರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಯಜಮಾನ ಬಡನಾದರೇನು ? ಶ್ರೀಮಂತನಾದರೇನು ? ಅನ್ನಪೂರ್ಣೆಯ ಅರ್ಚನೆ ಲೋಪವಿಲ್ಲದೆ ನಡೆಯಬೇಕು. ಮನೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ದೂರವಾದವ್ದರಿಂದ ಪಟ್ಟಣಗಳಂತೆ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಹೂ ಗಂಧಗಳ ಅತಿಥಿಗಳು ಯಾರೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಂದವರು ಮದುವೆಯ ನಾಲ್ಕುದಿನವೂ ಅಲ್ಲೇ ತಳುಕುರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಸ್ನಾನ ಊಟ, ತಿಂಡಿ ಕಾಫಿ, ಪಾಸಿಗೆ, ಔಷಧೋಪಚಾರಗಳು, ಮನರಂಜನೆಗಳು. ಕೊಲಾಹಲವೋ ಕೊಲಾಹಲ. ಅದೇ ಒಂದುರೀತಿಯ ಸೊಗಸು. ಅದೊಂದು ರಸಿಕರಿಗೆ ರಸದಾತನ.

ರಂಗಣ್ಣ ಮದುವೆಗೆ ಹೋದವನು ಆ ಕೋಲಾಹಲದಲ್ಲಿ ಲೀನನಾಗಿ ಹೋದ. ತನ್ನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಮುಸುಕು ಇಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದವೆಂದು ತೋರಿತು ಅವನಿಗೆ. ಇವರ ಸರಳತೆಯ ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಆ ಕೃತಕತೆ ನಾಚಿಕೆಗೀಡೆಂದು ತೋರಿತು. ಆದರೆ ಆ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ ಪೂರಾ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುವುದು ಅವನಿಂದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಎರಡನೆಯ ದಿನವೇ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಲಲಿತೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿಟ್ಟಳು.

ಇಬ್ಬರ ಕಣ್ಣುಗಳೂ ಎಂದಿನಂತೆ ಮಾತಾಡಿದುವು. ರಂಗಣ್ಣ ತನ್ನ ನಿರ್ಧಾರದಂತೆ ಮೊದಲಸಾರೆ ಮಾತಾಡಿಯೇ ಬಿಟ್ಟ. 'ಎನು ಲಲಿತ, ತಾತ ಬರಲಿಲ್ಲವೇ?' ಇನ್ನು ಚಿಕ್ಕಮಡುಗಿ ಆಕೆ. ಅವಳೊಂದಿಗೆ ಮಾತಾಡಲು ಅವನೇಕೆ ಅಷ್ಟುಕಷ್ಟ ಪಟ್ಟನೋತೀಳಿಯದು. ಅದಕ್ಕೆಷ್ಟುಸಂಭ್ರಮ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಷ್ಟು ಗುಣಾಕಾರ.

ಲಲಿತ ಸರಳವಾಗಿ ಉತ್ತರವಿತ್ತಳು. 'ಇಲ್ಲ ಭಾವ. ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದಾರೆ'. ರಂಗಣ್ಣ ಉಬ್ಬಿಹೋದ. ಭಾವ! ಭಾವ! ಅವಳು ಅವನನ್ನು ಹಾಗೆ ಸಂಬೋಧಿಸಿದುದರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆನೋ ಹೆಚ್ಚಳತೋರಿತು. ಸಾವಿರಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿದ್ದರೂ ಅವನಿಗೆ ಅವು ಆ ಒಂದು ಮಾತಿನಷ್ಟುಹಿತಕರವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಒಂದೇ ದಿನವಿದ್ದು ಹೊರಟುಹೋಗಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ರಂಗಣ್ಣನ ನಿರ್ಧಾರವೀಗ ಕರಗಿ ಹೋಯಿತು. ಅವನಲ್ಲಿಂದ ಕದಲಲೇ ಇಲ್ಲ. ಲಲಿತೆಯ ನಡೆನುಡಿಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಲು ಅವನಿಗೀಗ ಸುಸಂಧಿ. ಇಂತಹ ಗಲಾಟೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟುನೋಡುವುದು ಸುಲಭ. ನಾಚಿಕೆ, ಅತಂಕ, ಜನರದೃಷ್ಟಿ, ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಗಲಾಟೆಯ ತೆರೆ ಹಾಯ್ದು, ಆ ತೆರೆಯ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಎನುಮಾಡಲೂ ಅವ ಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಲಲಿತೆಯ ಉಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆ ತೀರಾ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಾಜೂಕು ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪರಸ್ಪರ ಮೇಳವಿದ್ದು ಸೊಗಸಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳ ಸೀರೆಗುಡುವರೀತಿ. ಅವಳ ಜೈತಲೆ, ಅವಳ ತಿಲಕ ಎಲ್ಲವೈತಿಷ್ಠ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ, ಸೌಂದರ್ಯದ ತಿರುಳನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಎನ್ನುವಂತಿತ್ತು. ಅವಳ ನಡೆನುಡಿಗಳಲ್ಲಿನ ನಯ, ಗಾಂಭೀರ್ಯ, ಅವಳ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿನ ವಿತರಣೆ, ಜಾಗರೂಕತೆ, ಅವಳ ವಾಸ್ತವ್ಯವೃತ್ತಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೈದವು. ಅವಳ ಕಂಠಧ್ವನಿಯಂತೂ ಸ್ವರ್ಗೀಯವಾಗಿತ್ತು. ನಾಗೋಲಿಯದಿನ ಕಣ್ಣೀರ ಹೊಳೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೆಣ್ಣೊಪ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಎಲ್ಲರೂ

ಹೊರಟುಹೋದಮೇಲೆ ಮನೆಯೆಲ್ಲಾ ಶೂನ್ಯವೆಂದು ಕಂಡಿತು. ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಲಲಿತೆಯೂ ಹೊರಟುಹೋದಳು. ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಆಗ ಎಲ್ಲವೂ ಬರಿಶೂನ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿತು.

[೫]

ಈಗ ಲಲಿತೆ ರಂಗಣ್ಣನೊಂದಿಗೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಮಾತಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನವರು ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಸಲುಗೆಬೆಳೆದುಬರುವಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನಪಡುತ್ತಾರೆ. ಮದುವೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಯಾರೂ ಎತ್ತದಿರುವುದರಿಂದ ಲಲಿತೆಯ ನಾಚಿಕೆ ಅಡಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಅವರಿಬ್ಬರೇ ಕುಳಿತು ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ವೈಭವವನ್ನೆಲ್ಲಾ ರಂಗಣ್ಣ ರಂಗುಕೊಟ್ಟು ಲಲಿತೆಗೆ ಹೇಳುವನು. ಇನ್ನೂ ಮೋಟಾರು ಹತ್ತದಿದ್ದ ಆ ಹುಡುಗಿ ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೇಳಿ ಬೆರಗಾಗುವಳು. ಅಲ್ಲಿಯ ಬಂಗಲೆಗಳು, ರೈಲು ಮೋಟಾರುಗಳು ಅಲ್ಲಿಯಜನರ ಶೃಂಗಾರಶಿಸ್ತುಗಳು ಎಲ್ಲಕ್ಕೇಳಿ ಅದೊಂದು ಸ್ವರ್ಗಸಮವಾದ ಪ್ರಪಂಚ ಎಂದು ಲಲಿತ ಭಾವಿಸುವಳು. ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಬೇರೆ ತರಹೆಯ ಚಿತ್ರ ರೂಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅದರಲ್ಲಿ ಲಲಿತೆಗೆ ಉತ್ಸಾಹವಿರದು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೋ, 'ನಾನೂ ಎಂದಾದರೂ ಒಂದುದಿನ ಬೆಂಗಳೂರು ನೋಡಬೇಕು' ಎಂದು ಲಲಿತ ತನ್ನಾಶೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವಳು. 'ನೋಡೇ ನೋಡುವಿ' ಎಂದು ರಂಗಣ್ಣ ಹೇಳುವನು.

ರಂಗಣ್ಣರಜಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಲಲಿತೆಗೆ ಏನಾದರೂ ತಂದೇತರುವನು. ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ರಿಬ್ಬನ್‌ಗಳು, ಹೊಸನಮೂನೆಯ ಬಳೆಗಳು. ವಿಧವಿಧವಾದ ಕುಂಕುಮಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಚೀಟಿ, ವಾಯಿಲ್ ಬಟ್ಟೆಗಳು, -ತಂದು ಅತ್ತಿಗೆಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಕೊಡುವನು, ಅತ್ತಿಗೆಗೆ ಗೊತ್ತಾದರೆ ಹಾಸ್ಯಮಾಡುತ್ತಾಳೆ ಎಂಬ ಭಯ. ಆಕೆಗೆ ತಾನು ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದಿಷ್ಟೆ ಎಂಬ ಅನುಭವ ಗೊತ್ತು. ಈ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಲಲಿತೆ ಸಂತೋಷಪಡುವಳು.

‘ಹಾದೇಭಾವ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರು ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿ ನಡೆಸುತ್ತಾರಂತೆ! ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತದ ಮೇಷ್ಟ್ರು ಹೇಳುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ’

‘ಅದೇನು ಏನಾನಾನ್ಯವಾದ ವಿಷಯ. ಯಾವಾಗಲೂ ಅಂತಹ ಕಛೇರಿಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

‘ ನೀವು ಯಾವುದಕ್ಕಾದರೂ ಹೋಗಿದ್ದೀರಾ? ’

‘ ಹೋಗದೇ ಏನು ! ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕಛೇರಿ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ !

‘ ಚನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆಯೇನು ?’

‘ ಅದೇನು ಹಾಗೆಕೇಳುತ್ತೀಯಲ್ಲಾ ಲಲಿತ. ಸರಸ್ವತಿ ಹೆಣ್ಣಲ್ಲವೇನು ? ಸಂಗೀತ ಹೆಗಸರಿಗೆ ಒಲಿದವಾಗೆ ಗಂಡಸರಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಒಲಿದೀತು ?’

ಲಲಿತ ನಿರಾಶೆಯ ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಡುವಳು. ‘ ಅದೇನು !’ ಎಂದುಕೇಳಿದ ರಂಗಣ್ಣ. ‘ ನಮ್ಮ ಮೇಷ್ಟ್ರು ಹೇಳಿದರು. ನಿನಗೆ ಇನ್ನೇನೂ ಹೆಚ್ಚು ಹೇಳಿಕೊಡುವುದು ನನ್ನಿಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಬರುವಷ್ಟು ನಿನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಾಯಿತು. ನಿನಗೆ ಮುಂದಿನಪಾಠ ಹೇಳುವವರು ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಅಂತಹವರು ಜಿಂಗಳೂರು ಮೈಸೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದಾರೆ,’ ಎಂದು.

‘ ನನಗೆ ಅಷ್ಟು ಸಂಗೀತಕಲಿಯಲು ಆಸಕ್ತಿಯೇನು ಹಾಗಾದರೆ ? ಕಛೇರಿ ಗಿಛೇರಿ ಮಾಡಬೇಕಂತ ಆಸೆಯೇನು ?’

‘ ಕಛೇರಿ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಏನು ಸಂಗೀತಕಲಿಯುವುದು? ಸಂಗೀತದಿಂದ ದೇವರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುವುದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ನಮ್ಮ ಮೇಷ್ಟ್ರು! ಅದೇನೋ ಭಾವ, ನನಗೆ ಅದೆಲ್ಲಾ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯಹಾಡು ಹಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಬೇರೆ ಯೋಚನೆಯೇ ಮರೆತುಹೋಗುತ್ತೆ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆನಂದವಾಗುತ್ತೆ. ನಮ್ಮ ಮೇಷ್ಟ್ರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕಲಿತದ್ದು ಕಡಿಮೆ. ಕಲಿತೆ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಇಲ್ಲ. ಕಲಿಯುವುದು ಬೇಕಾದಷ್ಟಿದೆ ಎಂತ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕಲಿತೆ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಕಲಿತಾಗ ಇನ್ನೂ ಅಷ್ಟು ಆನಂದವಾಗುತ್ತೋ ಏನೋ’

ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಲಲಿತೆಯ ಸಂಗೀತದ ಗೀಳುನೋಡಿ ಅಚ್ಚರಿ. ‘ ನನ್ನೊಂದಿಗೆ ಬಾ ನೀನು ಕಲಿಯುವಷ್ಟು ಸಂಗೀತ ಕಲಿಸುತ್ತೇನೆ ’ ಎಂದು ಹೇಳಲು ತವಕ-ಅದರ ಆದಿನ ವಿನಸ್ಸುಬಂದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸುಮ್ಮನಾಗುವನು.

‘ ನಿನ್ನ ಆಸೆ ಎಂದಾದರೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಬಯಕೆ ಬಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಎಂದಾದರೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಲೇಬೇಕು’ ಎಂದು ಭರವಸೆಕೊಡುವನು ರಂಗಣ್ಣ.

ಲಲಿತೆಗೆ ನಂಬಿಕೆಸಾಲದು. ತಾನೆಲ್ಲಿ-ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಕಲಿಯುವುದೆಲ್ಲಿ? ಎಲ್ಲಾ ತೀರದತ್ತವೆ ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವಳು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ.

ಶ್ರಂಗೇರಿಯನ್ನು ಬಿಡಲಾರದೇ ಬಿಟ್ಟು ರಂಗಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೊರಟ. ಅಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳಿದ್ದು ಪುನಃ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೊರಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ರಜ ಇನ್ನೇನು ತೀರುವುದರಲ್ಲಿತ್ತು. ಹೊಸಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ತುಂಗಾನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ನಾಲ್ಕಾರು ಮೈಲಿ ಹೋಗಬೇಕು. ನದಿಯನ್ನು ದಾಟುವ ಮೇಲೆ ಗುಡ್ಡಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಜುಳುಜುಳು ಶಬ್ದವಾಡುತ್ತ ಹರಿಯುವ ತಿಳಿನೀರಿನ ತೊರೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹಸಿರು. ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಹತ್ತುವಾಗ ಆಯಾಸದಿಂದ ಮೇಲುಸಿರುಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಕೋಡುಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ ಕುಳಿತ. ಗಾಳಿತಣ್ಣಗೆ ಬೀಸುತ್ತಿತ್ತು. ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ ಮೇಲೇರಲಿಲ್ಲ. ಬಿಸಿಲಿನ ತಾಪ ಹೆಚ್ಚಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಕುಳಿತು ಸುತ್ತಲಿನ ಸೃಷ್ಟಿಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದೆ. ಇಂದು ಅವನಿಗೆ ಅದರಲ್ಲೇನೋ ಹೊಸತು ಕಂಡಿತು. ಅದರಲ್ಲಿಯ ಹೊಸ ಆಕರ್ಷಣವು ಅವನ ಮನವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು.

ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕಾಡು. ಆಕಾಶವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ಹಂಬಲ ದಿಂದ ಬೆಳೆದು ನಿಂತ ಹೊನ್ನೆ, ನಂದಿ, ಹೆಬ್ಬಲಸು, ಜಿಣುಗಿ, ಮತ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳು. ಕಾಡಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿರುವ ಬಿದಿರುಮೆಳೆಗಳು ಗಾಳಿ ಬಂದೊಡನೆ ಶಬ್ದವಾಡುತ್ತ ಮೆಳೆಗೆಮೆಳೆಯೇ ಒಂದಾಗಿ ಮೈಯೊಲೆಯುತ್ತಿವೆ. ತನ್ನ ಹಿಂದೆ ಇಳಿಜಾರಾದ ಬಯಲು. ಬಯಲಿಂದ ಪರ್ವತಶಿಖರ ಬೋಳಾಗಿ ಹಸಿವಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಮುಂದೆ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಹಿಂದೊಂದು ಪರ್ವತಪಂಕ್ತಿಗಳು ದಿಗಂತದವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿವೆ ; ಮಲಗಿರುವ ಮದ್ದಾನೆಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿವೆ. ಅವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಬಿಳಿಯ ತೇಪೆಯೇ ಶ್ರಂಗೇರಿ ಹಕ್ಕಿಗಳ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಸ್ವರಗಳ ಮೇಳ. ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲಿಂದ ಧುಮುಕುತ್ತಿರುವ ಸರಿಯೊಂದರ ಗಂಭೀರನಾದ. ಮರಗಳ ಸಂದಿನಲ್ಲಿ ತೂರಿಬರುತ್ತಿರುವ ಗಾಳಿಯ ಸಂಗೀತ ಶ್ಲಾಘಾ. ತನ್ನೂರು ಇಷ್ಟು ಜಿಂದವೆಂದು ಇದುವರೆಗೂ ಅವನಿಗನ್ನಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಹುಸಾಧಾರಣವಾದ ಸಂಗತಿಯದು. ತನ್ನ ತಾಯಿ ತಂಗಿಯರು ಸುಂದರಿಯರೇ ಎಂದು ಯಾರು ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ? ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಆಭಾವನೆ ಬಂದು ಅವರು ಸುಂದರಿಯರೆಂದು ಖಚಿತವಾದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವ ಅನಂದವಿರುತ್ತದೆ. ಈಗ ಅವನಿಗೆ ಈ ವಾತಾವರಣವನ್ನು

ನೋಡಿ ಹಾಗೆಯೇ ಎನ್ನಿಸಿತು. ಏನು ಹುಚ್ಚುತನಗೆ! ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾವುದೋ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ, ಕಿವಿಕ್ಕೊರೆಯುವ, ಮನವನ್ನು ಅರೆಯುವ ಗಲಾಟೆ, ಗೊಂದಲಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಕಳೆಯಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ಏಕೆ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿತು? ತನ್ನ ತಂದೆ ಕಳೆದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ತಾನು ಪುನಃ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಓದಿನಿಂದ ಅದು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಎಷ್ಟು ಜನ ತನ್ನಂತೆಯೇ ಓದಿದವರು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅಲೆ ದಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ! ಏನು ಕೆಲಸತಾನೆ ಸಿಕ್ಕಿತು? ಅದರಿಂದ ತನ್ನ ಜೀವನಕಳೆದು ಏನು ಮಿಕ್ಕಿತು? ತನ್ನೂರಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತರೇನೋ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸುಖ ಶಾಂತಿಗಳು ದೊರೆಯುವುವು. ಇಲ್ಲಿ ಪರರು ತಮ್ಮ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನಮಾಡಿ ಮನಸ್ಸು ನೋಯಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಪಟ್ಟಣದಂತಹ ಆಮೋದ ಪ್ರಮೋದಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಜೀವನದ ಗುರಿ ಅದೇ? ಅದಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಸರಳಜೀವನವೇ? ಅದು ಗಹನವಾದ ವಿಚಾರ. ಬಹಳಹೊತ್ತು ರಂಗಣ್ಣಯೋಚಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತ. ಕೊನೆಗೆ ಬಿಸಿಲ ತಾಪ ನೆತ್ತಿಗೆ ತಾಕಿ, ಎದ್ದು ಮುಂದೆ ಹೊರಟ. ಮುಂದೆ ಏರುತಗ್ಗುಗಳು, ತೋಟಗದ್ದೆಗಳು. ಎಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟವಾದ ಜಾಗ, ನೀರಿನಸೆಲೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ತೋಟಗದ್ದೆಗಳು. ಇಂತಹ ಸಸ್ಯಶ್ಯಾಮಲವಾದ ದೇಶದ ಸಂಪತ್ತಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದುದ್ಯಾವುದು. ಇವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ರಣರಣ ಬಿಸಿಲು ಉರಿಯುತ್ತ ಸುಡು ಗಾಡಿನಂತಿರುವ ಪ್ರದೇಶ, ಮುಳ್ಳುಪೊದೆಗಳು, •ಈಚಲಮರಗಳೇ ಸಸ್ಯ, ಬೆವರೇ ನೀರು-ಅಂತಹ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತಾನೇಕೆ ಹೋಗಬೇಕು. ?

ಮುಂದೆ ಸುಬ್ಬಯ್ಯನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಈಗ ಅನ್ಯರಸಾಲಾಗಿರುವ ತೋಟ ಬಂದಿತು. ಸುತ್ತಲೂ ಅಡಿಕೆಯತೋಟ. ಮಧ್ಯೆಗದ್ದೆ. ತೋಟದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಒರತೆ ನೀರು ಮೂರುಧಾರೆಕೂಡಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣತೊರೆಯಾಗಿ ಗದ್ದೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ತೋಟದ ಹಿಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಗುಡ್ಡದಬಯಲು. ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲು ಬೆಳೆದುನಿಂತಿದೆ. ಅದರಹಿಂದೆ ಕಾಡು. ಎತ್ತರದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿ, ಕಬ್ಬು, ಭತ್ತ, ತರಕಾರಿ, ಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಕಿತ್ತಲೆ, ಮಾವು, ಕಾಫಿ, ಗೇರು, ಹಲಸು, ಗದ್ದೆಯಂಚಿನಲ್ಲಿ ತೆಂಗು-ಯಾವುದು ಬೇಕು ಅದು ಬೆಳೆಯುವಂತಹ ಜಾಗ. ಆದರೆ ಅಪ್ಪ ಆ ಚೆನ್ನದಗಣೆಯನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಭೋಗ್ಯಮಾಡಿದ್ದರು. ತನಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ನಾಲ್ಕೇವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಂದನವನ ಮಾಡಿಯೇನು ಎಂದುಕೊಂಡ ರಂಗಣ್ಣ.

‘ ಎಷ್ಟುದಿವಸ ಕೂತುಬಿಟ್ಟೆಯೋ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ? ಎಂದರು ತಾಯಿ. ಕುಡಿಯಲು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ಪಾನಕ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ತಿನ್ನಲು ಸೊಗಸಾಗಿ ಕಳಿತ ವಾಟಿ ಬಾಳೆಯಹಣ್ಣು, ಹೆರೆದುಪ್ಪ, ತಂದುಕೊಟ್ಟರು. ತಾಯಿಯ ಮನುತೆನೋಡಿ ತಾನಿಷ್ಟು ದಿವಸ ಅಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಹೆಣ್ಣಿನಮುಖ ನೋಡಿ ಕುಳಿತುದಕ್ಕೆ ತುಸು ನಾಚಿಕೆಯಾಯಿತು. ‘ಅಣ್ಣ ಒತ್ತಾಯಮಾಡಿದರು ’ ಎಂದು ನೆಪಹೇಳಿದ ರಂಗಣ್ಣ.

‘ ಅಪ್ಪ ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ ? ’

‘ ಅವರು ಶಿವಮೊಗ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮೂರುದಿವಸವಾಯಿತು ’

‘ ಯಾವಾಗಬರುತ್ತಾರೆ ? ’

‘ ಅವರದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಎಲ್ಲಿಹೇಳುತ್ತಾರೆ ? ಯಾವಾಗ ಬರುತ್ತಾರೋ ಏತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೋ ಯಾರಿಗೆಗೊತ್ತು ? ’ ತಾಯಿಯ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಸರವಿತ್ತು. ತಾಯಿ: ‘ನಾವು ಹೆಂಗಸರು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಸುರೆ, ತಿಕ್ಕುವುದಕ್ಕೆ, ಕಾಲುಕಸಕ್ಕೆ ಸಮ. ’ ನಮ್ಮಕಾಲ ಹೀಗೆಯೇ ಹೋಯಿತು. ನೀನೂ ಹೀಗೆಮಾಡಬೇಡ ರಂಗೂ ’ ಎಂದು ಹೊರಟುಹೋದರು. ಹೋಗುವಾಗ ಕಣ್ಣೀರೊರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಬಹುಶಃ ಅವರು ಆಚೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅತ್ತಿರಬೇಕು. ತಾಯಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಬೇಗೆಬೇಯುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದರ ಅರಿವು ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಇಂದಾದಷ್ಟು ಹಿಂದೆಂದೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ತಾಯಿಗೆ ಒಂದುದಿವಸವೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲವೆಂದು ರಂಗಣ್ಣ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಂಕಟಪಟ್ಟ. ಸಂಪತ್ತು ತುಂಬಿದ ಮನೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂತೆ ತಾಯಿ ಬಂದಳು ಅವಳ ಮದುವೆಯ ವಿವರ ಅವಳ ಬಾಯಿಂದಲೇ ಕೇಳಿದ್ದ. ಎಂಟುವರ್ಷಕ್ಕೇ ಮದುವೆ. ಅಪ್ಪನಿಗಿನ್ನೂ ಹದಿನಾಲ್ಕೇವರುಷ. ಆ ಮದುವೆಯ ವೈಭವ ಇನ್ನೂ ತಾಯಿಯ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ನಿನ್ನಿನ ಕನಸಿನಂತಿತ್ತು. ಅಜ್ಜನಮನೆಯವರೂ ಅನುಕೂಲ ವಂತರು. ಸುಬ್ಬಯ್ಯ ಜಿಪುಣರಾದರೂ ಮದುವೆ ಮುಂಜಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಹಿಡಿದವರಲ್ಲ. ಆ ದಿಬ್ಬಣದ ಅಟ್ಟಹಾಸವೇನು, ಮನೆಗೆ ಮೂರು ಮೈಲಿದೂರದಿಂದಲೇ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿತ್ತಂತೆ ಹಲಗೆ ಕೊಂಬಿನ ಅಬ್ಬರ. ದಿಬ್ಬಣದ ಎರಡುಕಡೆಯೂ ಹಿಲಾಲುಗಳು. ಮುಂದುಗಡೆ ಶೃಂಗೇರಿ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಜೋಡುವಾಲಗ. ಕಡ್ಡಿಗಳು, ಗರ್ನಾಲುಗಳು. ಕುದುರೆಯಮೇಲೆ ಮದುವಣಿಗ. ದೇವರಕ್ಕೋಣೆಯ ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ತಾಯಿ ಈ ಸಂಭ್ರಮವನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿದ್ದಳಂತೆ. ದಿಬ್ಬಣ ಅಂಗಳದ ಅಂಚೆಗೆ ಬಂದಾಗ

ಎಲ್ಲರೊಡನೆ ತಾನೂ ಹೊರಗೆ ಓಡಿಬಂದಳಂತೆ. ಆಗ ಯಾರೋ ' ಏನೇ, ನಿನ್ನ ಮದುವೆಯ ದಿಬ್ಬಣ್ ನೀನೇ ಎದುರುಗೊಳ್ಳುತ್ತೀಯೇನೇ ? ' ಎಂದು ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದರಂತೆ.

ಆ ಕುಂದಾಪುರದಿಂದ ಕರೆಸಿದವರು ಕಟ್ಟಿದ ಧಾರೆಯಮಂಟಪ! ಸೀರೆ ಒಡವೆಗಳ ವಿಸ್ತಾರವಣ್ಣಿ ತಾಯಿ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೊದಲ ಸಾರಿ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಬರುವಾಗ ತಾನು ಮಂಚದಕೆಳಗೆ ಅವಿತುಕೊಂಡಳಂತೆ. ' ಯಾರ ಕಾಲುಕಟ್ಟಿದರೂ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದು ತಪ್ಪಿಲ್ಲ; ' ಎನ್ನುವುದು ಆಗಿನಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗುತ್ತಿರಬಹುದು. ' ಈಗೇನುಬಿಡು. ಮದುವೆಯ ಮೊವಲೇ ಹುಡುಗಿಯರು ಗಂಡನಾಗೋನಕ್ಕೆಲಿ ಮಾತಾಡ್ತಾರೆ. ಗಂಡನ ಮನೆ ಅಂದರೆ ನಿಂತನಿಲುವಿನ್ನಲ್ಲೆಯೇ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದು ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣವೇಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು ' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮದುವೆಯಾದಾಗ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನಿಗೆ ಎಳೆಯವಯಸ್ಸು. ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಬಂಡಿ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಯಾಳು ಮಲ್ಲ ಅಕೆಯನ್ನು ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಗಂಡನಮನೆಗೆ ತಂದು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಸಾರೆ ಅವನು ಕರೆತಂದಾಗ ಸುಬ್ಬಯ್ಯ ಯಾರೋ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೊಡನೆ ಮಾತಾಡುತ್ತ ಜಗುಲಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಅಂದು ಅವರಿಗೆ ಅಕೆ ತನ್ನ ಸೊಸೆ ಎಂದುಕೊಳ್ಳಲು ಬಹಳ ನಾಚಿಕೆಯಾಗಿ ಅಂದಿನಿಂದ ಮನೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪದೂರವಿರುವಾಗಲೇ ಇಳಿದು ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬರುವಂತೆ ಹೇಳಿದರಂತೆ.

ಮಾವ ಸ್ವಲ್ಪದಿನದಲ್ಲಿ ತೀರಿಹೋದರು. ಯಜಮಾನಿಕೆ ಗಂಡನಿಗಾಯಿತು. ಸುಬ್ಬಯ್ಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನಿಗೆ ಮೈಮೇಲಿನ ಭಂಗಾರ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ತಿರುಗುವುದೇ ಪ್ರಯಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಮಗನ ದರ್ಬಾರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಹಗುರವಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಆಸ್ತಿಯೂ ಕರಗುತ್ತಬಂದಿತು. ಹೆಂಡತಿ ಏನಾದರೂ ಹೇಳಿದರೋ ' ಮನೆ ಮೂಳಿಯರಿಗೆಲ್ಲಾ ಏನುಸಾರುಪತ್ಯ ' ಎಂದು ಗದರಿಸಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು ನರಸಿಂಹಯ್ಯ. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾತಾಡಿದರೆ ಏಟುಗಳು ಸುರಿಮುಳಿಯಂತೆ ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಾಲ್ಕುಮಕ್ಕಳ ತಾಯಿಯಾದರೂ ಗಂಡನಿಂದ ಏಟು ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಹುಚ್ಚಾಪಟ್ಟಿ ಹೊಡೆತ. ಆರುತಿಂಗಳ ಬಸಿರಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ

ಒದೆದ ಒದೆತದಿಂದ ಸೊಂಟ ಉಳುಕಿ, ಹೆರಿಗೆ ಕಳೆಯುವವರೆಗೂ ಹಾಸಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಏಳುವುದಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲವಂತೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದಿನವೂ ಹತ್ತಿಂಟುಜನ ಅತಿಥಿಗಳು. ಅವರಿಗೆ ಆದರಾತಿಥ್ಯಗಳು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಕುಂದಿಲ್ಲದೆ ನಡೆಯಬೇಕು. ಗಂಡ, ಮಕ್ಕಳ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರ ಮಧ್ಯೆ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನಿಗೆ ಊರಮೇಲಿನ ತಿರುಗಾಟ. ಮನೆಗೆಲಸಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಾಯಿಯೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ವನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ ಒಬ್ಬರೇ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನಿಂದ ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯೊಂದು ಮನೆ' ಎಂದು ಊರಿನವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇದರಮಧ್ಯೆ ತಾಯಿಯ ದುಃಖ ಸಾಲದು ಎಂತ ಆಕೆಗೆ ಒಬ್ಬ ಸವತಿಯೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಳು. ಸಾವಿತ್ರಿ ಮಾಲೇರ ಜಾತಿಯವಳು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಕುಲಗಿಟ್ಟ ವರೆಲ್ಲಾ ಒಂದು ತಮ್ಮದೇ ಜಾತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಂತೆ ಸಂಸಾರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು 'ವೆಂಕಟರಮಣನಿಗೆ ಧಾರೆಯೆರೆಯುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಇತ್ತು. ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಶೋಭನಪ್ರಸಾದ ಖರ್ಚನ್ನು ವಹಿಸಿದವನು ಆಕೆಯ ಗಂಡ. ಅವನಿಗೇ ಪ್ರಥಮ ಸನ್ಮಾನ ಅವಳ ಮನೆಯಲ್ಲಿ- ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಶೋಭನ ಪ್ರಸಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಪಡೆದರು.

ಅಂದಿನರಾತ್ರಿ ತಾಯಿಗೆ ಇಂದೂ ಚನ್ನಾಗಿ ನೆನಪಿದೆ. ಶಿಷ್ಟ ಶೃಂಗಾರದಿಂದ ಹೊರ ಹೊರಟ ಗಂಡನನ್ನು ತಾಯಿ ಅಂಜುತ್ತಂಜುತ್ತ 'ಯಾವಊರಿಗೆ? ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಅವರು ಉತ್ತರ ಕೊಡದೇ ಹೊರಟು ಹೋದರು. ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ ನಡು ರಾತ್ರಿಯವರೆಗೂ ಕಾದು ಮಲಗಿಕೊಂಡರು ಮನಸ್ಸು ಭಯಂಕರವಾದ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಂದ ತಲ್ಲಣಗೊಂಡಿತು. ದೇವರು ಇದನ್ನೂ ತನ್ನ ಹಣೆಯಮೇಲೆ ಬರೆದಿದ್ದಾನಲ್ಲ ಎಂದು ವ್ಯಥೆಯಾಯಿತು. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕೂರಲಾಡಿದರು. ಮರು ದಿನದಿಂದ 'ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಸಾವಿತ್ರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ' ಎಂದು ಸುದ್ದಿಹರಡಿ ಅವರ ಅಂತಸ್ತು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಆದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೀವ ಕೊರಗಿನಿಂದ ಕುಗ್ಗಿ ಹೋಯಿತು. ಇದಾದ ಕೆಲವು ದಿನಗಳು ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ ಸಾವಿತ್ರಿಯೊಡನೆ ವೈರದಿಂದಲೇ ಇದ್ದರು. ಸಾವಿತ್ರಿಗೆ ಗೃಹಜಾಮರದಿಂದ ಸೇವೆಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆವರ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿಸತ್ತಿತು. ಪಾಪ ಅವಳದೇನು ತಪ್ಪು? ತಾನು ತನ್ನ ಗಂಡನನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ತನ್ನದೇ ದೋಷ ಎಂದುಕೊಂಡರು. ತನ್ನ ಗಂಡನ

ಈ ಹೊಸಹುಚ್ಚಿಗೆ ಆಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡರು. ಸಾವಿತ್ರಿ ಮನೆಯವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳಾಗಿ ಹೋದಳು. ಸ್ವತಃ ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನೇ ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಮಗುವಿಗೆ ಲೋಲಾಕು ಮಾಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು ಮುದ್ದಾಡಿದರು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರುತುಂಬಿ ಬಂದಿತು.

ತಾಯಿ ಅಳುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅಡಿಗೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನೋಡಿ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಕರುಳು ಕಿವಿಚಿತು. ಸಹನೆಯೇ ಮೂರ್ತಿಭವಿಸಿದೆಯೇ ಎಂಬಂತಿದ್ದಳು ತಾಯಿ. ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವಕೊರತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ತಂದೆ ಸಾವಿತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತರಾದರು? ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ತಂದೆಯಮೇಲೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಷದಹೊಗೆ ಹೊರಟಿತು. ಆಸ್ತಿಹೋದರೆ ಹೋಗಲಿ. ಪುನಃ ಸಂಪಾದಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ತಾಯಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಕಷ್ಟಕ್ಕೇನು ಪರಿಹಾರ ದೊರಕಿತು? ನೊಂದು ಬೆಂದ ಆ ಒಡಲು ಇನ್ನೊಂದಾದರೂ ಸರಿಯಾದೀತೇ ?

ಹಾಗಿದ್ದರೆ ತಂದೆಯಾದರೂ ಸುಖವಾಗಿದ್ದಾರೆಯೇ? ಅವರದುವರೆವಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಪಾಪವೆಲ್ಲಾ ಈಗ ಅವರನ್ನೆದುರಿಸಿ ನಿಂತಿದೆ. ಕೊಡುವ ಕೈ ಬರಿದಾಯಿತು. ಈಗ ಅವರಿಗೆ ಮೊದಲಿನ ಗೌರವದಲ್ಲಿ ನೂರರಲ್ಲೊಂದು ಪಾಲೂ ಸಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ, ನಿತ್ಯವೂ ರುಚಿಯಾದ ಭಕ್ಷ್ಯಗಳ ಸಾಲು ಮಾಡಿ ಜನರನ್ನು ತಣಿಸುವಾಗ ಮನೆ ಮದುವೆ ಮನೆಯಂತಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಯಾರೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ತುಂಬಿರುವಾಗ ಅವರ ಕೀರ್ತಿ ಗಗನಕ್ಕೆ ಏರಿದ್ದಿತು. ಈಗ ಬರಿದಾದಾಗ ಅದು ಕೆಸರನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿಹೋಯಿತು. ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರು, ನರಸಿಂಹ ಆಗಿ ಗ್ರಾಮ ಸಿಂಹ ಎಂದು ಜನರು ಅವರೆದುರಿಗೆ ಹೇಳುವ ಕಾಲಬಂದಿತ್ತು ಆ ವೈಭವದಲ್ಲಿ ಮೆರೆದವರು ಈ ಅವಹೇಳನದ ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ತಾವೇ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲ ಬಂದಿತ್ತು.

ಕೆಳಮನೆಯ ರಾಮಯ್ಯ ಶರದೇಶಿಯಾಗಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದ, ಅವನನ್ನು ತಂದು ಮದುವೆಮಾಡಿಸಿ, ಮನೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಒಕ್ಕಲು ಕೊರಿಸಿದ್ದು ಅವರೇ. ಅವನಿಗೀಗ ಕೈಯಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡುಸೇರಿತು. ಅವನೇ ಈಗ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನ ಜಮೀನನ್ನು ಹರಾಜಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ತುಂಬುಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ' ಗ್ರಾಮಸಿಂಹ ' ಎಂದು ಅಪಹಾಸ್ಯಮಾಡುವ ಮದಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ. ತಂದೆ ಅನ್ಯಾಯಮಾಡಿದ್ದರೆ ಅದು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ. ಅದನ್ನು ನುಭವಿಸುವವರು ಅವರು. ಅವರಿಗೆ ಅವರ ಮೇಲೆ

ದ್ವೇಷವಿರಬೇಕು. ಉಳಿದವರು ಅವರಿಂದ ಉಪಕೃತರಾದವರೇ. ಏನೋ ಕಾಲ ಹಾಗಿತ್ತು. ಅವರಿಗೂ ಬುದ್ಧಿಕಟ್ಟಿತ್ತು. ಅವರೊಬ್ಬರೇ ಏಕೆ, ಮಲೆನಾಡಿನ ನೂರಾರು ಜನರು ಅವರಂತೆಯೇ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಕರಗಿಸಿದ್ದರು. ತನ್ನತಾಯಿ ಕಷ್ಟ ಪಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಕಷ್ಟಪಡುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಮನೆಗೆ ಮಾರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸದ್ಗುಣಗಳಿದ್ದವು. ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅವರಂತಹ ಬುದ್ಧಿವಂತರಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಂತಹವನೇ ಆಗಲಿ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ತಲೆತಗ್ಗಿಸಬೇಕು. ಅಂತಹ ವಾಕ್ಸರಣಿ, ವಾದಶಕ್ತಿ ಅವರದು. ತೆಗಳುವವರು ತೆಗಳಲಿ. ಸುಬ್ಬಯ್ಯ ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದರು. ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯ ಮನೆತನದ ಹೆಸರು ಮಲೆನಾಡಿನ ಮೂಲೆಮೂಲೆಗೂ ಹರಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಯಾರಮುಂದೂ ತಾನು ಇಂತಹವನು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಮೇಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಹೋದರೂ 'ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರ ಮಗನಿವನು. ಇತ್ತಬಾ, ಎಂದು ಜನರು ಗೌರವ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾವುದು ಹೆಚ್ಚು ಯಾವುದು ಕಡಿಮೆ! ತಾನು ಓದಲು ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಹಾಕಿದವರಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ' ನೀನಿಷ್ಟು ಏಕೆ ಖರ್ಚುಮಾಡುವಿ, ಎಂದು ಕೇಳಿದವರಲ್ಲ. ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ತಂದೆ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಹೆಸರನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ತಾತನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂದು ರಂಗಣ್ಣ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ. ಆ ಧೈಯದಿಂದ ಅವನ ಉತ್ಸಾಹ ಉಕ್ಕಿತು.

ತಂದೆಯವರು ಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ತಾನು ಹೊರಡುವ ಮುಂಚಿನ ದಿನ ರಂಗಣ್ಣ ತಂದೆಯೊಡನೆ ' ನಾನು ನಾಳೆ ಹೊರಡುವೆ ' ಎಂದ.

‘ ರಜಾ ತೀರಿಹೋಯಿತೇನು ? ’

‘ ಹೂಂ ’

‘ ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕುದಿನವಿದ್ದು ಹೋದರಾಗದೇ ? ’

‘ ಇಲ್ಲ ’

‘ ಎಷ್ಟು ದುಡ್ಡು ಬೇಕು ? ’

‘ ಐವತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಪುಸ್ತಕ ಕೊಳ್ಳುವುದಿದೆ ’

‘ ಸರಿ. ಐವತ್ತು ಸಾಕಷ್ಟೆ ? ’

ಅಂದುಸಂಜೆ ತಂದೆ ಎಲ್ಲಿಗೋ ಹೋಗಿದ್ದರು. ದುಡ್ಡಿ ಗೆ ಸಾಲಕ್ಕೆರಬಹುದು. ರಂಗಣ್ಣ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿದ. ತಾಯಿ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಎದ್ದಿದ್ದು. ಕೋಡಬಳಿ, ರವೆ

ಉಂಡೆ, ಬಾಳೆಕಾಯಿ ಹುರುಕಲುಮಾಡಿದ್ದರು. ಜೊತೆಗೆ ಹಪ್ಪಳ ಅವಲಕ್ಕಿ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟರು. ದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿ ತಾಯಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿದ. ತಾಯಿ ಕುಡಿಯಲು ಕೆನೆಹಾಲು ಕೊಟ್ಟರು. ತಂದೆಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದಾಗ ಅವರು ಅವನನ್ನು ರೂಪಾಯಿ, ಮೇಲೆಷ್ಟು ಜಿಲ್ಲರೆ, ಕೊಟ್ಟು 'ಸಾಕೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಮಾತಾಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ತಮ್ಮಂದಿರು, ತಂಗಿ, ಅರ್ಧಮೈಲಿಯ ವರೆಗೂ ಬಂದು 'ನಿದಾನ. ಜೋಕೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಬಿಳೊಟ್ಟರು. 'ಕಾಗದ ತಪ್ಪದೆ ಬರೆ ರಂಗಣ್ಣ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ತಾಯಿಗೆ ಮಾತು ಹೊರಡಲಿಲ್ಲ. ರಂಗಣ್ಣ ಒಂದು ಮಾತೂ ಅಡಲಿಲ್ಲ, ಹಾಗೆ ಅವನೂ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲರಿದು ರಿಗೂ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನು ಅಂದು ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಶೃಂಗೇರಿ ಯಲ್ಲಿ ತಲೆದಿಂಬನ್ನು ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ತೋಯಿಸಿದ.

[೬]

ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುಸಲ ಊರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ರಂಗಣ್ಣ- ಬಂದಾಗ ಲೆಲ್ಲಾ ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನ ಮನೆಗೆ ತಪ್ಪದೇ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಲಲಿತ ದೊಡ್ಡವಳಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸೌಂದರ್ಯ ವಿಕಸಿತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಯೌವನ ಅಂಗಾಗ ಗಳನ್ನು ಪರಿಸ್ಪರ್ಶಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ರಂಗಣ್ಣನೂ ಹುಡುಗನಲ್ಲ. ರೂಪರಾಶಿ ಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮೆಚ್ಚತಕ್ಕ, ಮಾರುಹೋಗತಕ್ಕ ವಯಸ್ಸು. ಲಲಿತೆಯೂ ಹುಡುಗಿಯಲ್ಲ. ಅವಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಣ್ಣುತನ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪ್ರಾಯಸ್ಥರಾದ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಗಳ ನಡುವೆ ಲಜ್ಜೆಯ ಕಂದಕವಿಲ್ಲ.

ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯವರ್ಷ. ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳು ಓದಿ, ಎರಡು ವರ್ಷ ತಿಂದಿದ್ದ ನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಾಲ್ಕುದಿನದಲ್ಲಿ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ವಾಂತಿಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರೆ ಅವನು ಕೃತಾರ್ಥನಾದಂತೆ. ಅವನಿಗೀಗ ಪುರಸೊತ್ತೇಇಲ್ಲ. ಐಯಂಗಾರರ ಕೆಮಿಸ್ಟ್ರಿ ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೊಫೆಸರರ ಇಂಗ್ಲೀಷು ಪೀರಿಯಡ್ಡಿನಲ್ಲಿಯೂ ನಿದ್ರೆ ಬಂದೇಬಿಡು ತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿರಾಮ ದೊರೆತಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ನಷ್ಟವೂ ಅಷ್ಟಿಲ್ಲ. ಐಯಂಗಾರರು ಬರೆಯಿಸಿದ ಕೆಮಿಸ್ಟ್ರಿ ನೋಟ್ಸ್ ಹತ್ತು ವರ್ಷದ ಹಿಂದಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದರೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಪ್ರೊಫೆಸರರು ಹೇಳಿದ್ದೇ ಹೇಳುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಪೀರಿಯಡ್ ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ಪೀರಿಯಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದರೆ ಸಾಕು.

ಸಂಜೆಗೆ ಬರುವಾಗ ಹೊಟ್ಟೆಹಸಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ತಿಂಡಿತಿನ್ನಲು ಅವನ ಮಿತವ್ರಯ ದಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡುಸಾಲದು. ಉಳಿದವರೂ ಇವರಂತಹವರೇ. ಮೂರುಕಾಸಿಗೆ ಸೌತೇ ಕಾಯಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಟ್ರೇವೂಸುಲುತ್ತಾನರ ಅರಮನೆಯ ಹತ್ತಿರದ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತಿಂದು ರೂಮಿಗೆ ಬರುವಾಗ ' ಸಾಕಪ್ಪಾ ' ಎನ್ನು ಸುತ್ತದೆ. ರೂಮಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಚಾಪೆಯ ಮೇಲೆ ತಾರಸಿ ಕಡೆನೋಡುತ್ತಾ ಸಂಜೆಯ ಊಟ ಬರುವವರೆಗೂ ನಿಮಿಷ ಎಣಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಬಂದಕೂಡಲೇ ಗಬಗಬನೆ ತಿಂದು, ಹೊಟ್ಟೆಲಿ ನವನ ಕುಲಗೋತ್ರಕ್ಕೆ ಶಾಪವಿಕ್ಕಿ ಪುನಃ ಓದಲು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಏತಕ್ಕೆ ಈ ಸಂಭ್ರಮ ಎನ್ನು ಸುವುದು ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ, ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ನಾಯಿಯಂತೆ ' ಹಚ ' ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ನೌಕರಿ ಬೇಡುವುದಕ್ಕೆ ? ಇಲ್ಲ ಜ್ಞಾನಾ ಜನಿಗೆ ? ಜ್ಞಾನಾಜನೆಯಂತೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಕಲಿಸುವ ಪಾಠದಿಂದ ಯಾವ ಪುರುಷಾರ್ಥ ? ಇಲ್ಲಿ ಏನುಕಲಿಯಬೇಕು ಎನ್ನುವುದರ ಬದಲು ಏನುಕಲಿಯ ಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಅವನ ಭಾವನೆಯಿತ್ತು. ಉನ್ನತಾಧಿ ಕಾರಿಗಳೊಬ್ಬರ ಪುಸ್ತಕ ಅವನಿಗೆ ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಗಂಡೆವೆಯ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೊಬ್ಬರು ' ಇದರಂತಹ ಭಾಷೆಯನ್ನು ನೀವು ಬಳಸಬಾರದು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಂತೆಯೇ ಅಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ.

ಇಂತಹ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವನ ಗೆಳೆಯರ ಕೂಟ ವಿನೋದರಹಿತ ವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯ ಹಾಸ್ಯವಾರಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬತ್ತಿಹೋಗುವುದು. ಪರೀಕ್ಷೆಯಾದ ಮರುದಿನಸ ಪುನಃ ತುಂಬು ಪ್ರವಾಹ. ಸಮತಾನಾದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸಂಗೀತದವರೆಗೆ ಚರ್ಚೆ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯು ವುದು. ಅವರ ನಗುವಿನ ಹುಚ್ಚುಹೊಳೆ ಮನೆಯವರನ್ನು ಕಂಗಾಲುಗೊಳಿಸುವುದು. ತಿನ್ನ ಅವರ ರೂಮಿನ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ' ಉಡುಪಿ ಅಡಿಗೆಯವರ ಕೊಠಡಿ ' ಎಂದು ಬೋರ್ಡು ಹಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಮರುದಿನಸ ಗೃಹಸ್ಥರೊಬ್ಬರು ಬಂದು ' ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಮೂರು ದಿನಕ್ಕೆ ಮುಂಜಿ ' ಎಂದರು.

ಗೆಳೆಯರ ಮುಖ ಅರಳಿತು. ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಹಬ್ಬದೂಟ ಸಿಗುವಂತಿತ್ತು.

' ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ' ಎಂದ ತ್ರೀಕಂಠ.

' ಏನು ಕೊಡಬೇಕು. ಸುಮಾರು ಏನತ್ತು ಜನರಾಗಬಹುದು ಊಟಕ್ಕೆ ? '

ಗೆಳೆಯರು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಕ್ಕಾವಿಕ್ಕಿಯಾದರು.

‘ ಎತಕ್ಕೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದು ? ’

‘ ನೂರು ಚರೋಟಿ, ಅಡಿಗೆ, ಬಡಿಸುವುದು ಎಲ್ಲಾ ತಮ್ಮದೇ ’

‘ ತಾವೆಲ್ಲೋ ತಪ್ಪಿ ಬಂದಿರುವಂತಿದೆ. ನಾವು ಅಡಿಗೆಯವರಲ್ಲ ’

‘ ಹಾಗಾದರೆ ಕ್ಷಮಿಸಿ, ನಾನು ಬೋರ್ಡು ನೋಡಿ ಬಂದೆ, ತಾವು ಅಡಿಗೆ ಯವರಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬೋರ್ಡು ತೆಗೆಸಿ ಹಾಕಿದರೆ ನಮ್ಮಂತಹವನಿಗೆ ತೊಂದರೆ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ.

ಅಂದು ಗೆಳೆಯರು ಬಿದ್ದು ಹೊರಲಾಡಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮರುದಿನವೂ ಅವರಿಗೆ ಮನೆಯವರಿಂದ ಅಲ್ಪಮೇಟಂ ಬಂದೇಬಂದಿತು.

ಕ್ರಿಮಿಸ್ ರಜಾಕ್ಕೆ ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದ ರಂಗಣ್ಣ. ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಮೂರೇ ತಿಂಗಳಿತ್ತು. ಒಬ್ಬನ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರೈಸಿದಷ್ಟು ಓದುವುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಚಂದ್ರಶೇಖರಯ್ಯನಿಂದ ಕಾಗದ ಬಂದು ಊರಿಗೆ ಹೊರಡಲೇ ಬೇಕಾಯಿತು. ಅವರು ಬರೆದಿದ್ದರು,

‘ ಈ ಕಾಗದ ಕಂಡಕೂಡಲೇ ಬಂದುಹೋಗುವುದು. ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಚಾರ ತೀರ್ಮಾನವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕೂಡಲೇ ಹೊರಡು. ’

ಕಾಲೇಜು ಮುಚ್ಚಲು ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕುದಿನಗಳಿದ್ದರೂ ರಜಾ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತುಸು ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಊರಿಗೆ ಹೊರಟ.

[೭]

ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಚಂದ್ರಶೇಖರಯ್ಯ ಸಂಜೆ ಹೊಳೆಯ ದಡಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿ ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಮಾತಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಉದ್ದೇಗ. ಎಲ್ಲರೂ ಸುಖವಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಅತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದ. ಆದರೆ ಚಂದ್ರಶೇಖರಯ್ಯ ಯಾಕೆ ಕರೆಸಿದನೆಂಬುದು ಆಕೆಗೂ ತಿಳಿಯದು.

ಚಂದ್ರಶೇಖರಯ್ಯ ಹೇಳಿದ ‘ ರಂಗಣ್ಣಾ ಲಲಿತೆಯ ಮದುವೆ ನಿಶ್ಚಯವಾದಂತಿದೆ ’. ಯಾವುದೋ ಅಶುಭಸಮಾಚಾರವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ಕುಗ್ಗಿಹೋಗಿದ್ದ ರಂಗಣ್ಣ ಈಗ ಭೂಮಿಗೆ ಇಳಿದುಹೋದ. ಮಾತಾಡಲು ಶಕ್ತಿಯೇ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಅಣ್ಣ ಹೇಳಿದ ' ರಂಗಣ್ಣ, ಲಲಿತೆಯನ್ನು ನಿನಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನನ್ನು ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯ ಕೇಳಿದರಂತೆ ಅವರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲವಂತೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾತುಕತೆಗಳಾಗಿ ಜಗಳವೂ ಆದಂತಿದೆ. ಈಗ ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯ ನಿಮ್ಮ ಮನೆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉರಿದು ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ಬಿಸಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಲಲಿತೆಗೆ ಯಾರೋ ಎರಡನೆಯ ವರ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದಂತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮಾತೇನೂ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ'.

ಮಾತಿಲ್ಲದೇ ಕುಳಿತಿದ್ದ ರಂಗಣ್ಣ. ಅವನಿಗೆ ಅಣ್ಣ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ, ' ನಿನಗೆ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೀತಿ ಎಂದು ನಾನು ಊಹಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಅದೆಷ್ಟು ಆಳವಾಗಿದೆಯೆನ್ನುವುದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಅದೊಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದ ರತ್ನ. ನಿನಗೆ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಆಸಕ್ತಿಯಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೂ ಕೈಮೀರಿ ಹೋಗುವ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ ನೋಡು ಎಂದು ಕರೆಸಿದೆ '.

ರಂಗಣ್ಣ ಇನ್ನೂ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನು ತಳಮಳವಾಗುತ್ತಿತ್ತೋ? ಚಂದ್ರಶೇಖರಯ್ಯ ಅವನ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟು ಅಲುಗಾಡಿಸಿ ಹೇಳಿದರು.

‘ ಏನು ರಂಗಣ್ಣ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ನಿನಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಯೇ? ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕು, ಎಂದು ಬಯಸಿದ್ದೆಯಾ? ’

ಅವಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ಪ್ರೀತಿಯೇ? ಏನು ಪ್ರಶ್ನೆ? ಆದರೂ ಇದುವರೆವಿಗೆ ಆ ಪ್ರೀತಿ ಎಷ್ಟು ಆಳವಾಗಿತ್ತು ಎಂದವನು ಯೋಚಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಅವಳು ಬೇರೆಯವಳಾದಳು ಎನ್ನುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರೀತಿಯ ಅಗಾಧತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅರಿವಾಯಿತು. ಲಲಿತ ಬೇರೆಯವರವಳಾದರೆ ತನ್ನ ಬದುಕು ಎಷ್ಟು ನಿಸ್ಸಾರವಾದೀತು ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದ.

‘ ಸುಮ್ಮನೇ ಯೋಚಿಸಿ ಫಲವಿಲ್ಲ. ರಂಗಣ್ಣ ಏನಾದರೂ ಮಾಡಬೇಕು ಈಗ ’ ಅವನ ಪ್ರೀತಿಯ ವಿಷಯ ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡುವುದು ಅವಶ್ಯಕವಿರಲಿಲ್ಲ.

‘ ಏನುಮಾಡಲಿ ಚಂದ್ರಣ್ಣಾ? ’ ಎಂದ ಕಣ್ಣೀರು ತುಂಬಿ ರಂಗಣ್ಣ. ಎಲ್ಲಾ ವಿಲೇವಾರಿ ಆಗಿಹೋದಂತಿತ್ತು. ಲಲಿತೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವನ ವಿಶ್ವಾಸ ಬೆಟ್ಟದಷ್ಟೋ ಅಂತಹವನನ್ನು ಒಂದು ಮಾತುಸಹ ಕೇಳದೆ ಅವಳ ಭವಿಷ್ಯ ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂ

ತಿತ್ತು. ಚಂದ್ರಶೇಖರಯ್ಯ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗದಿದ್ದರೆ ತನಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುವ ಸಂಭವವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಅಣ್ಣಹೇಳಿದರು ' ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡು. ಅವರೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಸ್ವಲ್ಪಕಷ್ಟವೇ. ಆಮೇಲೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವ ಯತ್ನಮಾಡೋಣ. ಇಬ್ಬರೂ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಮುಂದೆ ಯೋಚಿಸಬೇಕು. ಎಂದಿದ್ದರೂ ಲಲಿತೆ ನಮ್ಮವಳು. ನೋಡಿಕೊಳ್ಳೋಣವಂತೆ ಸುಮ್ಮನೆ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟು ಬೀಳುವ ಸಂದರ್ಭವಲ್ಲ ಇದು. ಒಬ್ಬರ ಜೀವನದ ಸುಖಸಂತೋಷಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಕ್ಷಣ. ನಮ್ಮವರಿಗೇಕೆ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ! ಬಹಳ ಕಳವಳ ದಿಂದ ಮಾತಾಡಿದರು ಅಣ್ಣ. ತನ್ನ ಭವಿಷ್ಯ ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹಟವೇ, ಜೀವನದ ಗುರಿಯಾಗಳ್ಳ ತಂದೆಯವರಿಗಿರುವ ಬದಲು ಇವನಿಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ?

ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಹೊರಾಟವೇ ಅವನನ್ನು ಕಾದಿತ್ತು. ರಂಗಣ್ಣ ತಾಯಿಯೊಡನೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಹೇಳಿದ.

‘ ಅಪ್ಪ ಎತಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ ? ’

‘ ಅದೇತಕ್ಕೋ ಎನ್ನೋ ಅವರು ಬಹಳ ಬಡವರು ಎಂದಿರಬಹುದು ’

‘ ನಾನು ಲಲಿತೆಯನ್ನೇ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅವರನ್ನೇ ಕಂಡು ಮಾತಾಡುತ್ತೇನೆ ’

‘ ಈಗ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ ರಂಗೂ. ಎಲ್ಲಾ ಕೈಮಾರಿಹೋಯಿತು. ಇವರು ಹೇಳಿದ್ದು ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ’

‘ ಏನೆಂದರು ಅಪ್ಪ ? ’

‘ ಲಲಿತೆಯ ತಾಯಿ ಗೌರಮ್ಮನ ಶೀಲ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು. ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿಸಿ ತೊರಿಗೆ ಓಡಿ ಬಂದವಳೆಂದು ಅವಳನ್ನು ಜನರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂತಹವಳ ಮಗಳನ್ನು ತಾವು ತಂದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ’

‘ ಅದು ನಿಜವೇ ಅಮ್ಮಾ ? ’

‘ ಸುಳ್ಳಿರಬಹುದು. ಗೌರಮ್ಮನಿಗೆ ಗಂಡನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣೀರಲ್ಲಿ ಕೈ ತೊಳೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅತ್ತೆಯೇ ಆ ಅಪವಾದ ಸೊಸೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸಿ ಮನೆ ಬಿಡಿಸಿ ಕಳಿಸಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಜನರ ಬಾಯಿ ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಆಡಿ ತೃಪ್ತಿಪಡುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೇಗಾದರೂ ಇರಲಿ. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯ ಜೀವವಿರುವ ತನಕ ನಮ್ಮ

ಮನೆ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಹತ್ತುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿ ನೀರುಕುಡಿಯದೆ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟರು. ಅದು ಇನ್ನು ಹೇಗೆ ಸರಿಯಾದೀತು? ' ಎಂತಹ ಅನಾಹುತವಾಗಿಹೋಗಿದೆ! ರಂಗಣ್ಣ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟ.

ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯದೇ ತಂದೆ ಹೇಳಿದರು.---
' ರಂಗೂ, ನಾನೇ ನಿನಗೆ ಕಾಗದ ಬರೆಯಬೇಕೆಂದಿದ್ದೆ. ಅದೇ ನಿನ್ನ ಮದುವೆಯ ವಿಷಯ. ಈ ಚೈತ್ರದಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯಾದರೆ ಸರಿ ಎಂದು ನನ್ನ ಭಿಕ್ಷಾಯ '

ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸು ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಆಸೆಯಿಂದ ಹರ್ಷಿಸಿತು. ತಂದೆ ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಮನಸ್ಸು ಬದಲಾಯಿಸಿರಬಹುದು. ಎಷ್ಟಾದರೂ ತನ್ನ ಹಿತಚಿಂತಕ ರಲ್ಲವೆ!

' ನೋಡು, ಹೊನ್ನಹಳ್ಳಿಯ ರಾಮಸ್ವನವರು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಷ್ಟೆ. ದೊವ್ವ ಮನೆತನಸ್ಥರು. ಹುಡುಗಿಯೂ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸು. ನೀನು ಓದಬೇಕಾದರೆ ಮದುವೆಯಿಂದೇನೂ ತೊಂದರೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜಾತಕ ಚನ್ನಾಗಿ ಕೂಡಿಬರುತ್ತದೆ. ಚನ್ನಾಗಿ ಉಡಿಸಿ ತೊಡಿಸಿ ಧಾರೆಯೆರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನಿನಗೂ ಮುಂದಿನ ಓದಿಗೆ ಅನುಕೂಲ. '

' ನನಗೆ ಆ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಲಿಷ್ಟವಿಲ್ಲ '

' ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದೇನು ನಿನ್ನ ಇಷ್ಟ? ನನಗೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿದಿದೆ. ಅವಳು ನಿನ್ನ ಹುಡುಗಾಟಿಕೆಯ ವಿಷಯ ಎಲ್ಲಾ ಹೇಳಿದಳು. ಆ ಸಂಬಂಧ ನನಗಿಷ್ಟವಿಲ್ಲ '

' ನಾನು ಬೇರೆಯವರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ '

' ಇದೇ ನಿನ್ನ ನಿಶ್ಚಯವೇನು? ನನ್ನ ಮಾತಿಗೆ ನೀನು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಬೆಲೆ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆ ?

' ಇದೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಿಮ್ಮ ಮಾತು ನನಗೆ ಹಿಡಿಸದು ಕ್ಷಮಿಸಿ '

ರಂಗಣ್ಣನ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧಾರದ ಸೂಚನೆಯಿತ್ತು. ತಂದೆ ತಮ್ಮ ಕೊನೆಯಸ್ತವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದರು.

' ರಂಗೂ, ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿರಬಹುದು ನಮ್ಮ ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯ ಸೊತ್ತು, ಹೊನ್ನಹಳ್ಳಿಯವರಿಗೆ ಭೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಈಗ ಈ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದರೆ ಅವರು

ಭೋಗ್ಯವನ್ನು ಖುಲಾಸೆ ಮಾಡಿಕೊಡಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ರಾಮಸ್ವನವೇ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ನೀನು ಒಳ್ಳೆಯದರೆ ನಾಳೆಯೇ ಅವರು ಕ್ರಮ ಜರುಗಿಸಿದರೆ ನಮಗೆ ನಿಲ್ಲಲು ನೆಲೆಯಿಲ್ಲದಂತಾಗುವುದು.”

“ ಏನೋ ದೇವರು ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ, ಅಪ್ಪ. ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಸಂಪಾದಿಸ ಬಹುದು. ಆದರೆ ದುಡ್ಡಿಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಮಾರಿಕೊಳ್ಳಲಾರೆ.”

ತಂದೆ ಕಣ್ಣೀರು ತಂದು ಹೇಳಿದರು. “ರಂಗೂ, ನಾನೇನೋ ತಪ್ಪುಮಾಡಿದೆ ನಿಶ್ಚಯ. ಆಸ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹಾಳುಮಾಡಿದೆ. ನಾನೂ ಇನ್ನಷ್ಟು ಆಸ್ತಿಮಾಡಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಮಾತಿಗೆ ಬೆಲೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಮನೆಯವರ ಹತ್ತಿರವೂ ನಾ ಯಿಯಂತಿರಬೇಕಾಗಿದೆ. ನನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯೆಲ್ಲಂತೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ನೀನಾದರೂ ನಮ್ಮ ಪ್ಪ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಮನೆತನದ ಹೆಸರನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ತರುತ್ತೀ ಎಂದು ಅಸೆಯಿತ್ತು. ಅದೂ ಹೋಯಿತು. ನಿನಗಿಷ್ಟವಿದ್ದಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ನಾನಿನ್ನು ನಿನ್ನನ್ನು ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ರಂಗಣ್ಣ ಅಲ್ಲಿಂದಿದ್ದು ಗುಡ್ಡದಮೇಲೆ ಹೋದ. ತಲೆ ಆಲೋಚನೆಯಿಂದ ಕಾದ್ದು ಸಿಡಿಯುತ್ತಿತ್ತು.. ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತಂಗಾಳಿ ಅವಶ್ಯವಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಸಂಪಿಗೆಯಕಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡ.

ಒಂದು ಕಡೆ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸೊಪ್ಪಿದ ಹುಡುಗಿ ತನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೇ ತಂದಾಳು. ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಮನೆತನದ ಆಸ್ತಿ. ಮನೆತನ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲು ಇರುವ ಸದವಕಾಶ. ಯಾವುದು ಬಿಡುವುದು? ಯಾವುದು ಹಿಡಿಯುವುದು? ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಬಿಡುವುದೇ? ಆಮೇಲೆ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಏನು ಉಳಿಯಿತು? ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಡುವುದೇ? ಅಂತಹ ಆಸ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಸಿಕ್ಕೇತು? ತಾನು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಮನೆ. ಹೆತ್ತು ಸಾಕಿದ ತಾಯಿತಂದೆಗಳು. ಪ್ರೀತಿವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಕರೆದ ನೆರೆಹೊರೆ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲು ತನಗೆ ಶಕ್ತಿಯುಂಟೇ? ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಇಚ್ಛೆಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದರೆ ಅವರು ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ಇದ್ದಾರೆ? ಅದರಿಂದ ಯಾರಿಗೆ ಸುಖವಾದೀತು? ಮೊದಲು ಇದ್ದ ಕಿವಿಗಿಂತ ಕೊನೆಗೆ ಮೂಡಿದ ಕೋಡೇ ಜಾಸ್ತಿ ಎಂತಾಗದೇ?

ಮರುದಿನವೆ ಅವನು ಶ್ರೀಗೇರಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋದ. ತಂದೆಹೇಳಿದರು ಯಾವುದನ್ನೂ ಖಂಡಿತ ಹೇಳಬೇಕು. ಈಗ ಮಾತುಕೊಟ್ಟರೆ ಹೊನ್ನಹಳ್ಳಿಯವರು ಇನ್ನೆರಡು ವರ್ಷವಾದರೂ ತಡೆದಾರು. ನಿನಗೆ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ನಾನು ಖಂಡಿತಾ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನ ಮಗಳನ್ನು ನನ್ನ ಜೀವವಿರುವ ತನಕ ನನ್ನ ಸೊಸೆಯಾಗಿ ತಂದುಕೊಳ್ಳಲೊಲ್ಲೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಹೇಳಿ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಇನ್ನೂ ನೋಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ತಮ್ಮ ಅತುಲೈಶ್ವರ್ಯವನ್ನೂ ಕಳೆದ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರ ಪಟ್ಟ ಈಗ ಮಗನ ಮದುವೆಯಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಂತಿದ್ದಿತು.

ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನವರ ಕೈಲಿ ಈ ಪ್ರಸ್ತಾವವೆತ್ತುವುದು ಇನ್ನೂ ಕಠಿಣವಾಗಿತ್ತು. ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ನಿಲಗಡೆಗೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆ ಯಾಡಿದ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ತಾನುಕ್ಷಮಾಪಣೆ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಮೊದಲಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ತನ್ನಿಂದ ತಾನೇ ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯ ಅಪ್ರಿಯವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಬೇಕಾಯಿತು ?

ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯ ಜ್ವರದಿಂದ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಮಲಗಿದ್ದರು. ರಂಗಣ್ಣ ಹಾಸಿಗೆಯಬಳಿಯೇ ಕುಳಿತ. ಲಲಿತ ಒಂದುಸಾರೆ ಕಾಣಿಸಿಮರೆಯಾದಳು. ಎದಿನಂತೆ ಸಲುಗೆಯ ಮಾತುಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಅವರಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ಒಂದು ಅಗಾಧವಾದ ಪರ್ವತ ಬೆಳೆದಂತಿತ್ತು. ಮನೆಯೆಲ್ಲಾ ಮಂಕಾಗಿತ್ತು.

ರಂಗಣ್ಣ “ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತಾಡುವುದಿತ್ತು” ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ.

“ ಹೂಂ ”

“ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಆಸೆಯಿದೆ, ಅದನ್ನು ತಾವು ನಡೆಸಿಕೊಡಬೇಕು.”

ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿದಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನಿಂದ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಹೊರೆ ಇಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಆಗ ಸರಾಗವಾಗಿ ಉಸಿರು ಬಿಟ್ಟು ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನ ಬಾಯಿನಿಂದ ಏನು ಮಾತು ಬರುತ್ತಿ ಎಂದು ಕಾತುರನಾಗಿ ಕಾದ.

“ನನಗೂ ಅದೇ ಆಸೆಯಿತ್ತು ರಂಗಣ್ಣ. ಆದರೆ ಅದೆಲ್ಲಾ ನಿರ್ನಾಮವಾಗಿ ಹೋಯಿತು.”

“ನೀವು ಒಪ್ಪುವುದೊಂದೇ ಇರುವುದು ಇನ್ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲ.”

ಅದು ಹೇಗಾಗುತ್ತೆ ರಂಗಣ್ಣ. ನಿನ್ನ ಪಾಯಿತಂದೆಗಳು ಒಪ್ಪಬೇಡವೇ? ನಿನ್ನ ತಂದೆ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ನಿನಗೂ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು”

“ಅವರೊಪ್ಪದಿದ್ದರೇನಾಯಿತು? ನಾನು ಒಪ್ಪಿದ್ದೇನೆ.”

“ನೀನಿನ್ನೂ ಹುಡುಗ ರಂಗಣ್ಣ ಅವಕ್ಕೆ ಹಾಗೆ ಮಾತಾಡುತ್ತೀ. ಆಮೇಲೆ ನಿನ್ನ ತಂದೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಮನೆಗೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡೆಯಾ?”

“ಸೇರಿಸಲೇಬೇಡ. ನಾನೇ ಸಂಪಾದನೆಮಾಡಿ ಜೀವಿಸಬಲ್ಲೆನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ನನಗಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ಹುಡುಗಿಗೆ ಅನ್ನಹಾಕದಿರುವಷ್ಟು ಕೈಲಾಗದವನು ನಾನಲ್ಲ.”

“ಅದಲ್ಲ ರಂಗಣ್ಣ ನಾನು ಹೇಳುವುದು. ನಿನ್ನನ್ನು ನಿನ್ನ ತಂದೆಯಿಂದ ಆಗಲಿಸಿದರೆ ಜನರೇನೆಂದಾರು? ಈಗಲೇ ಇಲ್ಲದ ಆಪತ್ಪಾತಿ ನನ್ನ ಮೇಲಿದೆ. ಆಮೇಲೆ ಇನ್ನೇನು ಮಾತು ಕೇಳಬೇಕಾದೀತೋ?”

“ಅದನ್ನವರು ಅಂದೇ ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮ ತಲೆಗೆ ನಮ್ಮ ಕೈ.”

“ರಂಗಣ್ಣ ಹಾಗೆ ವೇದಾಂತ ಹೇಳುವುದು ಸುಲಭ. ಆದರೆ ಅನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಷ್ಟ. ಏನೋ ನಮ್ಮ ಹುಡುಗಿಯ ಹಣೆಯ ಮೇಲೆಬರೆದಿದ್ದಂತಾಗುತ್ತೆ. ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ?”

“ನೀವು ಮನಸ್ಸುಮಾಡಬೇಕು. ನೀವೂ ತಂದೆಯವರಂತೆ ಹಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತರೆ ಇಬ್ಬರ ಜೀವನ ಹಾಕಾಗುವುದು. ಅದರಿಂದ ನಿಮಗೆ ಮಾತು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನವರು ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಎದ್ದು ಕುಳಿತು ಹೇಳಿದರು—ಉತ್ತೇಜಿತರಾಗಿ “ರಂಗಣ್ಣ. ನಾನೂ ಬಾಳಿ ಬದುಕಿದವನು. ನಿಮ್ಮ ಮನೆತನಕ್ಕಿಂತ ನಮ್ಮ ಮನೆತನವೇನೂ ಕೇಳಾದುದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈಗ ಸಾಯುವ ಮೊದಲು ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೇ? ನಿಮ್ಮಂತೆಯೇ ನಮಗೂ ಮಾನ ಮರ್ಯಾದೆಗಳಿವೆ. ಸುಬ್ಬಯ್ಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮದು ಎಂದು ಒಂದು ಮೆಟ್ಟು ನೆಲವಿರಲಿಲ್ಲ.

ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಐಶ್ವರ್ಯ ಸ್ಥಿರವಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಕಾಲಿಗೆ ಬಿದ್ದು ಹೆಣ್ಣುಕೊಡುವ ಅವ್ಯಕ್ತತೆಯಿಲ್ಲ. ಎಂದಿದ್ದರೂ ನೀವು ತುದೆಮಕ್ಕಳೇ. ನಿಮ್ಮ ನಾಭಿ ನಮ್ಮ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾರೆ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ಅವಳ ಜೀವನ ಡಾಳುಮಾಡಲಾರೆ. ಈಗ ನೀನೂ ಹುಡುಗಾಟಿಕೆಯ ಹುಚ್ಚಿ ನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳುವಿ. ನಾಳೆ ನೀನೂ ನನ್ನ ಮಗುವಿನಲ್ಲಿ ದೋಷಾರೋಪಣೆಮಾಡಿ ಅವಳನ್ನು ಹೊರಗಿಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಯಾವ ಖಾತ್ರಿ? ರಂಗಣ್ಣ, ನಮ್ಮ ಲಲಿತೆಗೆ ಬೇರೆ ವರ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿದೆ. ಆಮಾತು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ? ಸುಖವೋ ದುಃಖವೋ ಅವರವರ ಪೂರ್ವಾರ್ಜಿತ ”

ಆವರೋದಿಗೆ ಮಾತನಾಡಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಹಟ ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ನವರ ಹಟಕ್ಕೇನೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಲಲಿತೆಯೊಡನೆ ಕೊನೆಯ ಮಾತೊಂದು ಆಡುವುದುಳಿಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಾಣಿ ಕೊನೆಗಂಡಂತೆಯೇ. ಶೃಂಗೇರಿಯಂತಹ ಪುರಾತನಸಂಪ್ರದಾಯ ಗಳ ತಾರುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಕನ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಹೋಗುವ, ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಪ್ರೇಮ ಭಕ್ತಿಬೀಡುವ ಅಪ್ರಾಧುನಿಕ ಘಟನೆ ನಡೆಯುವುದಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆಕಂಡ ತುಂಗ ನಗುತ್ತ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ್ದಳು. ಯಾವಳ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಣಯ ಜನ್ಮತಾಳಿತೋ ಅವಳ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಪ್ರೇಮಿಗಳ ಆಸೆಯೂ ಭಗ್ನವಾಗು ವುದಿತ್ತು.

[೮]

ಸಂಜೆ ಶಾರದಾ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಲಲಿತೆ ಸಿಕ್ಕಳು. ಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿ ರುವಾಗ ಅವಳನ್ನು ರಂಗಣ್ಣ ಮಾತಾಡಿಸಿದ. ಸೌಖ್ಯವಾಗಿದ್ದೀರಾ ಭಾವ? ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಕೇಳಿದಳು ಅವಳು- ಕುಗ್ಗಿದ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ರಂಗಣ್ಣ ‘ಲಲಿತ ನಿನ್ನೊಡನೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತಾಡುವುದಿತ್ತು. ನಾಳೆ ಸಂಜೆಯುಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಪ್ಪನ ಹೊಳೆಗೆ ಬರು ತ್ತೀಯೇನು?’ ‘ಹೂಂ’ ಎಂದಳು ಅವಳು.

ಸಂಜೆ ಎಂದಿಗಾದೀತು ಎಂಬ ಕಾತರದಿಂದ ನಿಮಿಷಗಳನ್ನು ಕಳೆದ ಅನನು. ಈಗಲೇ ಲಲಿತ ಅಸ್ವರವಾಗಿವಾಳೆ. ಅವಳೆಂದಾದರೂ ತನ್ನವಳಾದಾಳೆ! ಈ

ಒಂದು ಮುಹೂರ್ತ ಬಹಳ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದ್ದು. ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಬಾಳಿನ ಸುಖಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪಹಾಕಲು ಅವನಿಗಿಷ್ಟವಿಲ್ಲ.

ಲಲಿತ ಕೈಯಲ್ಲಿಷ್ಟು ಬಟ್ಟೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನದಿಗೆ ಬಂದಳು. ಇದು ತಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಕೊನೆಯ ಭೇಟಿಯೋ ಎಂಬಂತೆ ರಂಗಣ್ಣ, ಅವಳನ್ನು ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ನೋಡಿದ. ಸಂಜೆಯ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ಅವಳಮುಖದ ಕೆಂಪನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಅವಳ ನಡೆಯಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ವೈಯ್ಯಾರ ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಅವಳು ಕಲ್ಲಮೇಲೆ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನೆನಸಿ ರಾಸಿಹಾಕುತ್ತ ಕುಳಿತಳು.

‘ಲಲಿತ’

‘ಎನುಭಾವ?’

‘ಲಲಿತ, ನನ್ನೊಡನೆ ಮಾತಾಡದಂತಹ ತಪ್ಪು ನಾನೇನುಮಾಡಿದೆ. ನಿನ್ನ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಒಂದುಮಾತೂ ಆಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಅಷ್ಟುಅನ್ಯನಾಗಿ ಹೋದೆನೇ?’

ಲಲಿತ ಅಳಲು ಮೊದಲಿಟ್ಟಳು.

‘ಲಲಿತ, ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ದೂರಲಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನೊಡನೆ ಮಾತಾಡ ಬೇಕೆಂದು ಎಷ್ಟು ಆಸೆಯಿಂದ ನಿಮ್ಮಮನೆಗೆ ಬಂದೆ ಗೊತ್ತೇ?’

‘ಈಗ ಬಂದಿದ್ದೇನಲ್ಲಾ?’

‘ಲಲಿತ, ಅಪ್ಪ ನನ್ನ ಮದುವೆಯಾಗಲು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ’

‘ಹೂಂ.’

‘ಆದರೆ ನನಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ’

ಲಲಿತ. ಮಾನ.

‘ಲಲಿತ, ನನ್ನ ಮದುವೆ ಆಗಲೇ ಆಗಿಹೋಗಿದೆ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ನಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಜಾಗವಿಲ್ಲ’

‘.....’

‘ಆದರೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸೊಪ್ಪಿದವಳು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬಿಚ್ಚಿ ತೋರಿಸಿಲ್ಲ’

‘.....’

‘ಲಲಿತ, ನಿನ್ನ ಹೊರತು ನಾನು ಯಾರನ್ನೂ ಮದುವೆಯಾಗಲಾರೆ. ನೀನೂ ಒಪ್ಪಿದೆ ಎನ್ನು. ನಾನು ಅಪ್ಪನಿಗೆ ಖಂಡಿತ ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ’

‘.....’

‘ಲಲಿತ, ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಪುಟ್ಟಪಟ್ಟು ಹೇಳು.’

‘ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ.’

‘ಅವರೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಬೇಡ. ನಾಳೆ ಅವರು ನನ್ನ ಸುಖ ದುಃಖಗಳಿಗೆ ಹೊಣೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ’

‘ತಾತನೂ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ’

‘ಅವರಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೇ ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೆ.’

‘ಯಾರೂ ಒಪ್ಪದಮೇಲೆ.....’

‘ಲಲಿತ, ನೀನೂ ಒಪ್ಪಿದೆ ಎನ್ನು. ನನಗೆ ಹೇಗೂ ಪದೀಕ್ಷೆಯಾಗಿ, ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣೊಳಗೆ ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟು ಕಾಪಾಡುತ್ತೇನೆ.’

‘ಇಲ್ಲ. ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಭಾವ’

‘ಲಲಿತ, ಹಾಗಿದ್ದರೆ ನಾನು ನಿನಗೇನಾಗುವುದೂ ಬೇಡವೆ? ನನ್ನ ಮೇಲೆ ನಿನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲವೆ? ತಾತ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುವ ಸಂಬಂಧವೇ ನಿನಗೆ ಹಿತ ಅನ್ನು’

‘ಭಾವ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ನಿಮಗೆ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾದೀತು ; ಆದರೆ, ನಿಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಏಳಿಗೆಗೆ ನಾನು ಅಡ್ಡಿಬರಲಾರೆ. ಹೊನ್ನಹಳ್ಳಿಯವರು ನಿಮಗೆ ಸಾವಿರಾರು ರೂಪಾಯಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ನಿಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಸುಖದ ದಾರಿ ತೆರೆಯು

ತ್ತದೆ. ನಾನು ಬಂದು ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ 'ಇವಳು ಶನಿಯಂತೆ ಬಂದಳು' ಎಂದೆನ್ನಿಸಿ ಕೊಂಡು ನಿಮ್ಮ ಸುಖಕ್ಕೆ ಎಳ್ಳು ನೀರು ಬಿಡಿಸಲೆ?'

‘ಲಲಿತ, ಇದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಜೀವವಿರುವವರೆಗೂ ದುಃಖಪಡ ಬೇಕಾದೀತು ನಾನು. ನಿನ್ನ ಬೇಡಿಕೋತೇನೆ. ಹೂಂ ಎನ್ನು ಲಲಿತ.’

‘ಇಲ್ಲ ಭಾವ, ನಾನು ನತದೃಷ್ಟಿ. ವಿಘ್ನಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ನಾನು ಕೈಹಿಡಿದವನು ಬದುಕುವುದಿಲ್ಲ. ಸೇರಿದ ಮನೆ ಉದ್ಧಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.’

‘ಎನುಮಾತು ಆಡುತ್ತೀ ಲಲಿತ. ಹಾಗೆಂದು ಯಾರು ಹೇಳಿದವರು? ಸುಮ್ಮನೇ ಹುಚ್ಚು ಹುಚ್ಚು ಮಾತಾಡಬೇಡ. ಯಾರು, ಅಷ್ಟು ಹಾಗೆಂದು ಹೇಳಿ ದರಂತೀನು?’

‘ಯಾರೂ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲ ಭಾವ. ನನ್ನ ಜಾತಕದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ.’

‘ಅದನ್ನಾದರೂ ಯಾರು ಹೇಳಿದವರು. ಅದೆಲ್ಲಾ ಸುಳ್ಳು. ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ಹೇಳಲು ಬರುವಂತಿದ್ದರೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ರಂಪ ಆಗಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತೆ, ಪ್ರಸಂದಚ್ಚಲಿ?’

‘ಅದೇನೊ ಭಾವ. ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಭಾಗ್ಯವತಿಯನ್ನು ಕೈಹಿಡಿದು ನೀವು ಸುಖವಾಗಿರಿ. ನನಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಗುತ್ತಿ ಅದರಿಂದ. ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ನಿಮಗೆ ಕೇಡು ಬಗೆಯುವುದು ನನ್ನಿಂದಾಗದು.’

‘ಛೇ, ಹುಚ್ಚೆ. ಯಾವುದೋ ಸುಳ್ಳು ಸುಳ್ಳು ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ನಿನ್ನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಗೊತ್ತಾಯಿತು ಬಿಡು. ನಾನು ಎನೋ ಅಂತಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಯೋಗಕ್ಷೇಮದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಆಸಕ್ತಿ ನಿನಗೆ! ಇಂತಹವನನ್ನು ಹೇಗೆತಾನೇ ಬಿಟ್ಟಿರಲಿ?’

‘ಅದಲ್ಲ ಭಾವ. ಸುಮ್ಮನೆ ಹೇಳಿದೆ ಅಷ್ಟೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈಗ ನೀವು ಕೇಳು ತಿರುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಡುಕೇ ಜಾಸ್ತಿಯಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಪಾಡು ನನಗೆ.’

‘ಸುಮ್ಮನೇ ಈರಿತಿ ಹಟದಮಾತಾಡಬೇಡ ಲಲಿತ. ಇದಂತಹ ವಿಷಯ ವಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಯೋಚಿಸಿನೋಡು.

‘ಇಲ್ಲ ಭಾವ ನೀವು ನಿನ್ನೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗಿನಿಂದ ಯೋಚಿಸಿದ್ದೀನೆ. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಯೋಚಿಸಿದ್ದೀನೆ. ನೀವು ಇಂತಹದಕ್ಕೆ ನನ್ನೊಡನೆ ಮಾತಾಡಲು ಬಯಸಿದಿರಿ ಎಂದು ನನಗೆ ತಿಳಿದು ಅದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಮೊದಲೇ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೆ. ನಾನು ಪಡೆದದ್ದು ನಾನೇ ಅನುಭವಿಸುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಬೇಡ.’

ರಂಗಣ್ಣನ ಯೋಚನೆ ಅಭ್ಯರ್ಥನೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಅವಳಮುಂದೆ ವ್ಯರ್ಥವಾದುವು. ಅವನು ತಲೆಯಮೇಲೆ ಕೈ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟ. ಈ ಹಳ್ಳಿಯ ಹುಡುಗಿ ಇಂತಹ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಖಂಡಿತವಾದ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವಷ್ಟು ಬಲವನ್ನು ಎಲ್ಲಿಂದ. ಪಡೆದಿದ್ದಳೋ ? ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನು ತಾನೇ, ಈ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ. ಲಲಿತ ಮನೆಗೆ ಹೊರಡಲಣಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಬಲಾತ್ಕಾರದ ನಗುವನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡು ಹೇಳಿದಳು.

‘ಭಾವ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ದೊಡ್ಡದು. ಆದರೆ ಈ ಪಾಪಿಗೋಸ್ಕರ ಯೋಚಿಸಬೇಡಿ. ನೀವು ದೋಷವರಾಗಲು ತಕ್ಕವರು. ನಿಮ್ಮ ಕಾಲಿಗೆ ಒಂದು ಬೀಸುವ ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟಿಸಂತೆ ನಾನು ಆಗಲಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದ ಪಾಪದಿಂದ ಇಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನನಗೇ ದುರ್ಗತಿ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಅದೇ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಬಾರದಿರಲಿ.’

ಅವಳು ಹೊರಟುಹೋದಳು. ರಂಗಣ್ಣ ಉದ್ವಿಗ್ನನಾಗಿ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟ. ಕತ್ತಲಾಯಿತು. ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾರತಿಯ ವಾದ್ಯ ಕೇಳಿಸಿತು. ಚಂದ್ರ ಮಂದ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ನದಿಯಮೇಲೆ ಚೆಲ್ಲಿದ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಮೂಡಿದುವು. ಅದರೂ ಅವನು ಸ್ವಲ್ಪಬಿಟ್ಟು ಕದಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯ ಎತ್ತರದ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಹಾರಿ ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಜೀವನವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪದೇ ಪದೇ ಸುಳಿದು, ಹೂವುದರಿಂದಲೋ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆಳೆಯದೆ ನಿಂತು ಹೋಯಿತು.

ಮುಂದೆ ಈದಿನ ಕುರಿತು ಇಬ್ಬರೂ ವ್ಯಸನಪಟ್ಟರು. ಇಂದಿನ ಇಬ್ಬರ ಮಾತುಕತೆಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಭೈರ್ಯವಿದ್ದಿತು. ಕಂಡು ಕೇಳದಂತಹ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡಲು ಆ ಹಳ್ಳಿಯ ಮುಗ್ಧಿಯಾದ ಹದಿನಾಲ್ಕನರ್ಷದ ಬಾಲೆ ಹೆದರಿತಳು. ಅವಳಿಗಿನ್ನಷ್ಟು ಕಾಲಾವಕಾಶಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾ! ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಷ್ಟು ಆಕಸ್ಮಾತ್ ಮುಂದೆ

ತರದೆ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಅವಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹದಗೊಳಿಸಿದ್ದರೆ, ಪರಿಣಾಮ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತೋ ಏನೋ? ಆದರೆ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಲಹೆ ಅತ್ಯಂತ ನೂತನವಾಗಿ ಅವಳು ಲಜ್ಜೆಯನ್ನು ತೋರಿದು ಈ ವಿಷಯಚರ್ಚಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತ್ತು. ಕಾಲಾವಕಾಶವೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಆಂದೋಳನದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಬಹುದು. ರಂಗಣ್ಣನಿಗೂ ಧೈರ್ಯವಿದ್ದಿತೆಂದೂ ಹೇಳಲು ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಧ್ವನಿ ಧೈರ್ಯ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೊಂದು ಧ್ವನಿ ಎದೆಗುಂದಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಅದೇ ಜೈಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಲಲಿತ ಮಕ್ಕಳಮನೆಯ ಶಾಲುಭೋಗರು ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರ ಅರ್ಥಾಂಗಿಯಾದಳು.

ಒಂದುಗೂಡಿದ್ದರೆ ಸೊಗಸಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಎರಡು ಜೀವಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಟು ಹೋದುವು. ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಇನ್ನು ಏನು ಸಂಬಂಧ? ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಲಲಿತೆ ಯಾರು? ಯಾರು ಏನಾದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೇನಂತೆ? ಜೀವನ ಇಷ್ಟೇನೇ!

[೯]

ಈಗ ರಂಗಣ್ಣನ ಮೇಲೆ ನಿರಾಶೆಯ ಮುಬ್ಬು ಕವಿಯಿತು. ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೇ ಅವನಿಗೆ ಜಿಗುಪ್ಸೆ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಕಳೆದದ್ದು ಈಗ ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಅವನಿಗೆ ಯಾತನೆಯಾಗಿತ್ತು. ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಮರೆಯುವುದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಇನ್ನೂ ಲಲಿತೆ ಬೇರೆಯವರವಳಾದಳು ಎನ್ನುವ ವಿಷಯ ನಿಖರವಾಗಿ ತಿಳಿದುಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಸೆಯ ಕುಡಿಯನ್ನೂ ಜೀವದಿಂದಿತ್ತು. ಯಾವುದೋ ಅಘಟಿತಘಟನಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಆಸೆ ಫಲಿಸಿತು ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾದಕೂಡಲೇ ಊರಿಗೆ ಹೊರಟ.

ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಿಕೆ ಕೊಯಲು ಮುಗಿದಿದೆ. ಈಗ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿರಾಮಕಾಲ. ಜನರು ಸತ್ಯನಾರಾಯಣನ ಪೂಜೆ, ಯಕ್ಷಗಾನಕೂಟ ಮೊದಲಾದ

ನೆವಗಳಿಂದ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕಾಲತಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ರಂಗಣ್ಣ ಅದೊಂದರಲ್ಲಿ ಯೂ ಭಾಗಿಯಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಲಲಿತೆಯ ಯೋಚನೆಯಿಂದ ವಿಮುಖವಾಗಿರುವ ಒಂದೇ ಒಂದು ಸಾಧನ, ತೋಟದ ಕೆಲಸ.

ಬೆಳಗಾಗ ಎದ್ದು ಅವನು ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ನೀರುಹಾಯಿಸುವುದು, ಬಿದ್ದ ಸೋಗೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಡುವುದು, ಬೇಲಿ ಒಡ್ಡುಗಳನ್ನು ಸರಿಮಾಡಿಸುವುದು ಇದರಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲೇರುತ್ತದೆ. ಸಾಲಾಗಿರುವ ಅಡಿಕೆಮರಗಳು, ಹೆಡಲನ್ನು ಬೀಸಿ ನಿಂತಿರುವ ಬಾಳೆಯ ಗಿಡಗಳು, ಅಡಿಕೆಯ ಮರವನ್ನು ತಬ್ಬಿ ಹಬ್ಬಿರುವ ಮೆಣಸು ವೀಳೆಯದೆಲೆ ಬಳ್ಳಿಗಳು, ಪ್ರತಿ ವ-ರದಲ್ಲಿಯೂ ಬೀಸಿರುವ ಸಿಂಗಾರ, ಸಾರಿಸಿದಂತಿರುವ ನೆಲ-ತೋಟದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಒಂದು ಅಂದ, ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹರ್ಷಗೊಳಿಸುವುದು. ಆ ಸೊಗಸಾದ ಪ್ರಭಾತದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೂ ತೋಟಕ್ಕೂ ಗೆಳೆತನ ಬೆಳೆದುಬರುತ್ತಿದೆ.

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಿಂಡಿಕಾಫಿ ಮುಗಿಸಿ ಪುನಹ ಹೊರಟುಬಿಡುವನು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದವರೆವಿಗೂ ಹೂ ತರಕಾರಿಗಿಡಗಳಿಗೆ ನೀರು, ಗೊಬ್ಬರ, ಅಡರು ಚಪ್ಪರದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆದು ಹೋಗುವುದು. ಬಂದು ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಊಟಮಾಡಿ ಪುನಹ ಹೋದರೆ ಕಾಫೀತೋಟದ ಕಸಿ, ಅಗತೆಗಳ ಉಸ್ತುವಾರಿ. ಸಂಜೆಯಹೊತ್ತಿಗೆ ಗುಡ್ಡದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿರುಗಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಹೋಗುವನು. ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಕಾಡು ಮೇಡುಗಳ ಸೊಬಗು ಅವನನ್ನು ಪರವಶನನ್ನಾಗಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಜೆ ಬಂದು ಊಟಮಾಡಿ ಮಲಗಿದರೆ ದಣಿದ ದೇಹಕ್ಕೆ ನಿವ್ವ ಒಂದು ಬಿಡುವುದು.

ಇದೇ ಅವನ ದಿನಚರಿ. ಅವನ ಭಗ್ನವಾದ ಪ್ರೀತಿ ಈಗ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬರುತ್ತಿದೆ. ಈ ದುಡಿತದಲ್ಲಿಯೇ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಲ್ಲೆ, ಹೀಗೇ ದುಡಿಯುತ್ತ ದುಡಿಯುತ್ತ ಜೀವನದ ಗುರಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಬಲ್ಲೆ ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ ಅವನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬರುತ್ತಿದೆ.

ಆದರೆ ಬಿರುಗಾಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಅವನ ಜೀವನನೌಕೆ ಸ್ಥಿಮಿತಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮೊದಲೇ, ಶಾಂತವಾದ ನೀರನ್ನು ತಲಪುವ ಮೊದಲೇ ಇನ್ನೊಂದು ಬಿರುಗಾಳಿ ಮಲೆನಾಡಿನ ಜನ ಜೀವನವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಲಕಬಿಟ್ಟಿತು.

ಮಲೆನಾಡ ಮಳೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದುದು. ಜೈಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮಳೆ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಕಾರ್ತಿಕದವರೆವಿಗೆ ಸುರಿಯುವುದು. ಹಳ್ಳಕೊಳ್ಳಗಳೆಲ್ಲಾ ತುಂಬಿ ಸರೋವರಗಳಾಗುವುವು. ಹವ್ಯಕವನ್ನೋ, ಸಂಡಿಗೆಯನ್ನೋ ಮೆಲ್ಲುತ್ತ ಬೆಚ್ಚಗೆ ಕಂಬಳಿಹೊದ್ದ ಜನ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಮುಢುರಬಿಡುವರು. ಆದರೆ ಈವರ್ಷ ಅಸಾಧ್ಯ ವಾಗಿ ಮಳೆಯಾಯಿತು. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ತೂತುಬಿದ್ದಿದೆಯೋ ಎನ್ನುವಂತೆ ಧಾರಾಕಾರ ವಾಗಿ ಕುಂಭದ್ರೋಣ ಮಳೆಯಾಯಿತು. ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿದ್ದ ಬೀಜವೆಲ್ಲಾ ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಯಿತು. ನೆಟ್ಟ ಭತ್ತದ ಸಸಿಯೆಲ್ಲಾ ಆ ಮಳೆಗೆ ಕೊಳೆತುಹೋಯಿತು. ಹಳ್ಳ ಗಳು ತುಂಬಿ ಗದ್ದೆಯಮೇಲೆ ಹರಿದು ಅಂಚನ್ನು ಕೊರೆದು ಮರಳನ್ನು ಗದ್ದೆತುಂಬಾ ತುಂಬಿಸಿದುವು.

ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದು ಒಂದೆರಡು ಅಡಿಕೆಕಾಯಿಗಳು ಉದುರಿದುದು ಕಾಣಬಂದಿತು. ಬಹುಶಃ ಮಂಗಳಗಳು ಕೆಡಪಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಜನ ಭಾವಿಸಿದರು. ಆದರೆ ದಿನೇ ದಿನೇ ಕಾಯಿ ಉದುರುವುದು ಜಾಸ್ತಿಯಾಯಿತು. ಮರದ ಮೇಲಿನ ಕಾಯಿಯೆಲ್ಲಾ ತಳದಲ್ಲಿ ಕೊಳೆತು ಬಿದ್ದಿತು. ತೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಡಲು ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಜೀವ ತಿನ್ನುವ ನುಸಿಗಳು, ಮೂಗೊಡೆಯುವ ಕಾಯಿ ಕೊಳೆತನಾತ. ಏನಿದು ಅನಾ ಹುತ! ಕೋಳಿರೋಗ ಎಂಬ ವದಂತಿ ಕಾಳ್ಕಿಚ್ಚಿನಂತೆ ಹಬ್ಬಿತು. ಕೊಳೇ ರೋಗ! ಜನ ನಡುಗಿದರು. ಕೋಳೀರೋಗ ಕಬ್ಬಿನ ಹಿತ್ತಲಿಗೆ ಆನೆಹಿಂಡು ನುಗ್ಗಿದಂತೆ. ನಾರಿ! ಅದು ಅವರಿಗೆ ಹೊಸದು. ನಿವಾರಣೋಪಾಯ ತಿಳಿಯದು. ತಿಳಿದರೂ ಅವರಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಸಲಕರಣೆಗಳಿಲ್ಲ. ಆ ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಏನು ಮಾಡಲೂ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಮರಗಳು ಹರಳೆಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಿದಂತೆ ಜಾರುತ್ತಿದೆ. ಗಾಳಿಗೆ ಮರದ ಕೊಂಬೆ ಗಳು ನೆಲದವರೆಗೂ ಬಾಗುತ್ತಿವೆ. ಆ ಅರ್ಭಟದಲ್ಲಿ ಮರವನ್ನೇರುವ ಕಲಿಯಾ ದರೂ ಯಾರು?

ಸುಡಲು ಶೇಖರಿಸಿದ್ದ ಪಾಕಗಳಿಂದ ಕೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ನೆಟ್ಟರು. ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಅಭ್ಯಾಸವಿದ್ದವರಿಲ್ಲ. ಸಾಲಮಾಡಿ ಔಷಧಿತಂದರು ಎರಚಲು ಜನರಲ್ಲಿ ಮಿಷನ್ನಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೊಂದಿಸಿದರೂ 'ಮಳೆಗೇನುಮಾಡುವುದು? ಮಲೆನಾಡನ್ನು ತೊಳೆದುಬಿಡುವುದೋ' ಎಂಬಂತ ಮಳೆ ಸುರಿಯಿತು. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಜನರ ಕಣ್ಣೀರು ಬಿಡದೆ ಸುರಿಯಿತು.

ಮಳೆ ನಿಂತಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಸಿಲು ಮುಖ ನೋಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಡಿಕೆಯಮರ ಗಳೆಲ್ಲಾ ಬರಿದು, ಗಡ್ಡೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಬರಿದು, ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸೂ ಬರಿದು. ಸತ್ತಮನೆಯ ವಾತಾವರಣವೇ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ, ಎಲ್ಲರ ಮುಖದಮೇಲೂ ಪ್ರೇತಕಳೆ ಕುಣಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅದೇಕೋ ಏನೋ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಮೇಲೆ ಸಿಡಿದೆರಗಿದಳು. ಬಿಡದೆ ಮುಕಿ ಬಂದಿತು. ಬೇಕಾದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬಂದಿತು. ಗುಡ್ಡಗಳು ಹಸಿರಾದವು ಕಾಡುಗಳು ಸೊಂಪು ಬೀರಿದವು. ವನಗಳು ಮಾತ್ರ ಸುಧಾಮನ ಅರಮನೆಗಳಾದವು.

ಈ ಕೋಲಾಹಲದಲ್ಲಿ ರಂಗಣ್ಣ ಲೀನನಾಗಿಹೋದ. ಈಮಧ್ಯೆ ಲಲಿತೆಯ ಮದುವೆಯ ಸುದ್ದಿ ಬಂದುಮುಟ್ಟಿತು. ಅಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಅದಕ್ಕೆ ಸಿಧ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಕೆಲಸದ ಗಡಿಬಿಡಿಯು ಸುದ್ದಿಯ ಘಾತವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿತ್ತು.

ರಂಗಣ್ಣನ ಕ್ರಯತ್ನವೇನೂ ಫಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ತಿಕ ಬಂದಿತು. ಕೂಡೆಟ್ಟ ಧಾನವೆಲ್ಲಾ ಮುಗಿದುಹೋಯಿತು. ಯಾರಮನೆಯ ಮುಂದೆಯೂ ಚಪ್ಪರವಿಲ್ಲ. ಒಣಹಾಕಲು ಅಡಿಕೆ ಇದ್ದರಲ್ಲವೆ ಚಪ್ಪರ. ಅಡಿಕೆ ಬೇಯಿಸುವ ಒಲೆಯ ಹೊಗೆಯಿಲ್ಲ. ಅದೇಕೆಕೋಯಿಲಿನ ಸ. ಭ್ರಮವಿಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿ ಬೆಂಕಿಯಮುಂದೆ ಕುಳಿತು ಹಾಡುಹೇಳುತ್ತಾ, ಕತೆ ಹೇಳುತ್ತಾ, ಯಕ್ಷಗಾನಪದದ ಅರ್ಥ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಬೆಳಗಿನವರೆಗೂ ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ಅಡಿಕೆ ಸುಲಿಯುವ ಕಂಬಳವಿಲ್ಲ. ಮದುವಣಿಗನಿದ್ದರಲ್ಲವೆ ಮದುವೆ? ಹಸಿವಿನಕೂಗು ಗಗನವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಅನ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಜನರು ಗಿಡ್ಡಿಗಿಣಸುಗಳನ್ನು ತಿಂದರು, ಸೊಪ್ಪುಸದೆಗಳನ್ನು ತಿಂದರು.

ಕೆಳಮನೆಯ ಶೀನಪ್ಪನಿಗೆ ಆರುಮಕ್ಕಳು. ಒಳ್ಳೆಯ ಕಟ್ಟಾಳು ಅವನು. ಊರು ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿವಾಗ ಗುತ್ತಿಗೆಯ ಜಮಾನಿನಿಂದ ಸುಖವಾಗಿ ಜೀವನ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ವರಷ ತೋಟದಿಂದ ಏನೂ ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಮಾರಲು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಶೀನಪ್ಪ ಸಣ್ಣಗಾದ. ಮಕ್ಕಳ ರೋದನಧ್ವನಿ ಅಡಗಿದ ಹೊತ್ತೇ ಇಲ್ಲ ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ. ತಾಯಿ ಬಿಸಿಲಿನ ಶಾಖಕೊಟ್ಟಳು ಆ ಹಸುಮಕ್ಕಳ ಹಸಿದಹೊಟ್ಟೆಗೆ. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ತತ್ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಾಯೆನಿಸಿತೇ ಹೊರತು ಹಸಿವು ಅಡಗಲಿಲ್ಲ. ಶೀನಪ್ಪ ಉಪವಾಸದಿಂದ ಕ್ಷಯಿಸಿ ದಾರಿಹಿಡಿದ. ಅಂತಹ ಕಟ್ಟಾಳೇ ಹೊರದ ಭಾರವನ್ನು ಆ ಅಬಲೆತಾಯಿಯೇನು ಹೊತ್ತಾಳು? ತಾನೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ

ಪರದೇಶಿಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರುಣೆಯಿಂದ ಯಾರಾದರೂ ಸಾಕಿಯಾರು ಎಂಬ ಆಲೋಚನೆ ಅವಳ ತಲೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿತು. ಅವಳು ನೆಲ್ಲಗುಂಡಿಯ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಜಲಸಮಾಧಿ ಹೊಂದಿದಳು. ಜನರಲ್ಲಿ ಕರುಣೆಯ ಸರಿ ಬತ್ತಿಹೋಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಧಾರಾಳವಿರ ಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಮಕ್ಕಳು ಅರಕ್ಷಣೀಯರಾಗಿಯೇ ಉಳಿದು ತಾಯಿತಂದೆಯರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದರು.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಆದರೂ ಆ ಅಭುಕ್ತಮೂಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜನರ ಹಾಹಾಕಾರ ಅರ್ತಧ್ವನಿ ಯಾರ ಗಮನವನ್ನೂ ಆಕಡೆ ಸೆಳೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಈ ದುರಂತ ಚಿತ್ರವನ್ನು ರಂಗಣ್ಣ ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು ವ್ಯಥೆಪಟ್ಟ. ದೇಶದ ಈ ದುಃಖದ ಮುಂದೆ ತನ್ನೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ದುಃಖವು ಸಾಸಿವೆಯಂತಿದ್ದಿತು. ಈಗ ತಾನೇನುಮಾಡಬೇಕು? ಮನೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿಷಮಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ತಾನೂ ಭಾರವಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದು ಸರಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ತಾನೆಲ್ಲಿಯಾದರೂ ನಾಲ್ಕುಕಾಸು ಸಂಪಾದಿಸುವುದೇ ವಿಹಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅದೇ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರು ಸೇರಿದ.

ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಆಫೀಸಿನ ಬಾಗಿಲುಗಳಿಗೂ ಅವನ ನಿತ್ಯಯಾತ್ರೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅವನಿಗೆ.

‘ ನೀನಾವ ಜಾತಿ ? ’

(ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂದರೆ ಸಾಕು, ಬಂದ ದಾರಿಗೆ ಸುಂಕವಿಲ್ಲ. ಮೊದಮೊದಲು ದೊಡ್ಡ ಧೊಡ್ಡ ಕೆಲಸಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ನಿರಾಶೆಗಳ ಪರಂಪರೆ ಎದುರಾದಂತೆ ಕೆಲಸದ ದರ್ಜೆಯನ್ನೂ ಕೆಳಗಿಳಿಸಿದ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ನಕಾರವೇ. ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಗಂಟೆಗಟ್ಟಲೆ ಕಾದು ಅವರಿಂದ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಕುಲಗೋತ್ರದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಎರಡು ಕೆಟ್ಟಮಾತು ಕೇಳಿಕೊಂಡು ರೂಮಿಗೆ ಪೆಚ್ಚು ಮುಖ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹಿಂತಿರುಗುವುದೇ ಅವನ ನಿತ್ಯದ ಹಣೇಬರಹವಾಯಿತು. ಈಗಿನವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ತರ್ಕ ಅವನಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ನೌಕರಿಗೆ ಸೇರಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾರೋ ಮದರಾಸಿನವರು ಬಂದು, ನುಗ್ಗಿ ಎಲ್ಲಾ ನೌಕರಿಗಳನ್ನೂ ‘ ಲಪಟಾಯಿಸಿದ ’ ಪಾಸಕ್ಕೆ, ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಬೆಳೆದ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಈ ದೇಶ

ಕ್ಯಾಗಿ ದುಡಿದವರ ಪಂಶದವನಾದ ಅವನೇಕೆ ದಂಡ ತೆರಬೇಕೋ ಶಿಕ್ಷೆ ಅನುಭವಿಸಬೇಕೋ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ತನಗೆ ತ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡವರು, ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಂಟು ವರ್ಷ ಸರ್ವಿಸುಮಾಡಿವರು ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಉಚ್ಚತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾದ ಅವನಿಗೆ ಗುಮಾಸ್ತೆಗಿರಿಯೂ ಸಿಗದೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ರೋಸಿದೋಯಿತು, ಈ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಕಂಡು

ಒಂದುದಿನ ಯಾರೋ ಬಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಸಿಗಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿನ ಕೆಲಸದ ಕಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲು ಜನ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕಿತು.

ಈಗ ಅವನು ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಲೀನನಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಯಂತ್ರಗಳ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತೂರಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೆ ಬೇರಾವ ಯೋಚನೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಇದೇ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಗುರಿಯೋ ಏನೋ ಎಂದು ಅವನು ಯೋಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲು ಸ್ಥಳ. ಮುಂದಿನದು ಮುಂದೆ.

[೧೦]

‘ಅಲ್ಲಿಯಂತೆ ಬೀದಿನ ಸೀರೆ ನಿರಿಯಿಂದ ಗುಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಡೆಯುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದರೆ ಸಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಮೈಬಗ್ಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಬೇಕು. ತಿಳಿಯಿತೇನು?’

ಇದು ಮಕ್ಕಳುಮನೆಗೆ ಲಲಿತೆ ಕಾಲಿಟ್ಟದಿನ ಅತ್ತೆಯ ಸ್ವಾಗತ. ಆಗಲೇ ಅವಳು ಬಿಚ್ಚಿದಳು. ಅತ್ತೆಯ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಿಯಂತೂ ಅವಳೆದೆಯನ್ನು ನಡುಗಿಸಿತು. ಏನತ್ತು ವರ್ಷದ ಕಾಡಿಗೆಯಂತಹ ಶರೀರ. ಸಿಡುಬಿನ ಕಲೆ ತುಂಬಿದ ಮುಖ. ಗರುಡನ ಮೂಗಿನಂತಹ ಮೂಗು. ವಿಧವೆಯಾದರೂ ಹೊಗಳಿಸೊಪ್ಪಿನ ವೀಳ್ಯವುಂಟು. ತಾಂಬೂಲದಿಂದ ಕೆಂಪಾದ ಹಲ್ಲುಗಳು, ದೇಹವನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವ ರಕ್ತವಸ್ತ್ರ. ಗೊಗ್ಗರದ್ದನಿ. ನೆಲನಡುಗುವಂತಹ ನಡಿಗೆ. ಲಲಿತೆಗೆ ‘ದೇವಶಿಖಾಮಣಿ’

ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿನ ರಾಕ್ಷಸಿಯರ ಚಿತ್ರದ ನೆನಪಾಯಿತು. ಬಾಲೆ ತರಗೆಲೆಯಂತೆ ನಡುಗಿದಳು.

ಲಲಿತೆಯ ಬಳುವಳಿಯ ಸಾಮಾನಿನ ಜೊತೆಗೆ ವೀಣೆಯೂ ಇದ್ದಿತು. ಅತ್ತೆ ಇದೇನು ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ' ವೀಣೆ ' ಎಂದಳು ಸುಂದರಿ.

‘ ಅದೇತಕ್ಕೇ ಬರುತ್ತದೆ ? ’

‘ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ನುಡಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ’

‘ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆತಂದಿದ್ದು ನಿನ್ನ ಗೆಜ್ಜೆಕಟ್ಟಿ ಕುಣಿಸುವುದಕ್ಕಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣ ವಾಗಿ ಸಂಸಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬದುಕುವುದಕ್ಕೆ. ಸರವಾಯಿಲ್ಲ. ಬಹಳ ಇದೆ ಸರಕು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ! ಖಂಡಿತಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ಅವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಇಲ್ಲಿಬಿಟ್ಟಿದರೆ ಕೈಕಾಲು ಮುರಿದು ಕೂರಿಸಿಬಿಟ್ಟೀನು ’

ಯಾವೊಂದು ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗುತ್ತಿತ್ತೋ ಅದ ನ್ನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಡಬೇಕು.

ಲಲಿತೆ ಈಗ ಲಲಿತೆಯಲ್ಲ. ಅವಳ ಹೆಸರೂ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಹೋ ಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಸುಂದರವಾದಹೆಸರು ಅತ್ತೆಗೆ ಹಿಡಿಸದು. ಅವಳ ಗಂಡನಮನೆಯ ಹೆಸರು ‘ ಸುಬ್ಬಮ್ಮ ’ ಅತ್ತೆಗೆ ಅವಳು ‘ ಸುಬ್ಬಿ ’. ಗಂಡನಿಗೆ ‘ ಎ ’

ಅವಳ ಹೆಸರೇ ಬದಲಾಯಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನೆಲ್ಲವೂ ಬದಲಾಯಿಸಿದಂತೆ ಯೇ. ಅವಳಿಗೆ ಹೆಜ್ಜೆಮಟ್ಟಿ ನಿರಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಸೀರೆ ಉಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಮೊಣ ಕಾಲು ಸಹ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬೈತಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಓರೆಯಾದರೆ ಅವಳ ಮುಖವನ್ನೇ ಸೊಟ್ಟಿಮಾಡಿಯಾರು ಅತ್ತೆ, ಅರ್ಧಹಣಿ ಮುಚ್ಚುವಂತೆ ಕುಂಕುಮವನ್ನು ಅಡ್ಡ ಡ್ಡಲಾಗಿ ಇಡಬೇಕು. ಕೆನ್ನೆ ಕೈ ಕಾಲು ತುಂಬ ಅರಿಸಿನ ಬಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಜಡೆಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸಡಿಲವಾಗಬಾರದು. ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡರೆ ತನಗೇ ಭಯ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟು ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಅವಳ ಮೂರ್ತಿ. ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವು ದನ್ನು ಒಂದು ಸೌಂದರ್ಯಸಾಧನ ಎಂದವಳುತಿಳಿದಿದ್ದಳೋ ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ತೆ

ಸೂಳೆಯರಶೃಂಗಾರವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವಳ ಉಡಿಗೆ, ತೊಡಿಗೆ, ನಡಿಗೆ, ಮಾತು ಎಲ್ಲ ದರಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ತೆ ತನ್ನದರ್ಪವನ್ನೇ ಮುಂದುಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಅವಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಕೆಂತ್ತಲ್ಲ. ಕಲಿತ ಒಂದು ಅಭ್ಯಾಸ ಮೇಗತಾನೇ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಬದಲಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ? ಪ್ರತಿಯೊಂದಕ್ಕೂ ಅವಳು ಕೇಳಲಾರದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದಾಳೆ. ತನ್ನ ಕುಲಕೋಟೆಯನ್ನಲ್ಲಾ ಎಳೆಸಿ ಮಾರಾಡೆ ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾಳೆ. - ಅತ್ತೆಯಕ್ಕೊಂದು. ಅವಳು ಎಂತಹ ಯಮಯಾತನೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದಾಳೋ ಆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೊಬ್ಬನಿಗೆಗೊತ್ತು. ಆದರೂ ಅದೇನು ಸಹನೆಯೋ ಆ ಹುಡುಗಿಯದು, ಸಾವಿರಸಾವಿ ಸತ್ತು ಬದುಕಿದ್ದಾಳೆ.

ಅವಳ ಮಕ್ಕೆಯನೆಯ ಜೀವನ ಕಠಿಣವೂ ನೀರಸವೂ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಮುಂಜಾನೆ ಎದ್ದು ಮನೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಗುಡಿಸುವುದು, ಒಲೆಯಮೇಲೆ ಕಾಫಿಗೆ ನಿರೀಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಹೋಗಿ ಹಸುಗಳಿಗೆ ಮುರುವಿಟ್ಟು, ಹಾಲು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವುದು. ಆಮೇಲೆ ಗಂಡನಿಗೆ, ಅತ್ತೆಗೆ ಕಾಫಿ ತಿಂಡಿ. ಅವಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅಕ್ಕಿಹಾಕೆ ಮಾಡಿದ ಗಂಜಿಯೂಟ. ಅವಳಿಗೆ ಅದು ಅಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ತಿನ್ನ ಬೇಕಾದರೆ ವಾಂತಿಯೇ ಬರುತ್ತದೆ. ತಿನ್ನದಿದ್ದರೆ ಹಲ್ಲು ಮುರಿದು ಬಿಟ್ಟುರು ಅತ್ತೆ. ಆಮೇಲೆ ದನಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮೇವಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಕಾಡಿಗೆಹೋಗಿ ಜಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ತರಗಲೆ ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಎರಚುವುದು, ತೋಟಕ್ಕೋ ಗದ್ದೆಯಂಚಿಗೋ ಹೋಗಿ ಮುರುವಿಗೆ ಹಸಿಹುಲ್ಲು ಚಿಮ್ಮಿ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ತರುವುದು. ಕಟ್ಟಿಗೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಗುಡ್ಡದಿಂದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೋ ಪುಳೆಯನ್ನೋ ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವುದು, ಪಾತ್ರೆ ಉಜ್ಜಿ, ಮನೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಳಿದು, ಸೀರೆ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೊಗೆದು, ಮೈ ತೊಳೆಯುವುದು ಅತ್ತೆಗೆ. ಅಡಿಗೆಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದು, ಗಂಡನ ಎಂಜಲಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಡು, ಎಲೆ ಎತ್ತಿಹಾಕೆ ಇರಿಸಿ, ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಬೆಳಗಿ, ಮುರುಗನ ಹರಳು ಸುಲಿಯುವುದೋ, ಹಪ್ಪಳವನ್ನು ಲಟ್ಟಿಸುವುದೋ, ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ. ಸಂಜೆ ಉಂಡು, ಸಾರಿಸುವುದು, ತೊಳೆಯುವುದು ಮಲಗುವುದು ಇದವಳದಿನಚರಿ. ಇದು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ.

ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲಸಗಳು ಸೇರುವುವು. ಅಡಿಕೆ ಕೊಯಿಲಿನಲ್ಲಿ ಅಡಿಕೆಸುಲಿಯುವುದು, ಅಡಿಕೆ ಅರಿಸುವುದು, ಅಡಿಕೆ ಬಿಸಿಲಿಗೆ ಹರವುವುದು, ಮೋಗೆ ಯುವುದು. ಎಲ್ಲಾ ಕೆಲಸಗಳೂ ಅವಳ ಪಾಲಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ. ಬಂದಮೇಲೆ ಅವನ್ನೆಲ್ಲಾ

ಕಲಿತುಕೊಂಡಳು. ತಾತನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡಿದವಳಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಅವಳಿಗೆ ಮೇಲುಸಿರುಬರುವುದು. ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಹುಡುಗಿ. ಒಬ್ಬೊಂಟಿಗಳಾಗಿ ಆ ಕಾಡುಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗ ಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರಾಣಭೀತಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಅವಳನ್ನು ಸಹಾನುಭೂತಿ ಯಿಂದ ನೋಡುವವರಾದರೂಯಾರು, ಈ ಅತ್ತೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ?

ಶಾನುಭೋಗ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರು ಮನೆಯಜಗುಲಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಖಾತೆಖರ್ಚಿಗಳ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತೈದು ವಯಸ್ಸಿರಬಹುದು. ನಾಲ್ಕುವರುಷದ ಗಂಡುಮಗುವೊಂದು ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಧೂಳಿ ನಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರುಟ್ಟಿದ್ದು ಒಂದು ಬಾರಾಪುರದ ಪಂಚೆ.— ಕಾಲುಗಂಟಿನ ಮೇಲೆ. ಹೊದಿದ್ದು ಒಂದು ಮಗ್ಗುಲುಹಾಸಿಗೆ. ಎರಡೂ ಸಂಬಾಸುಕಾಣದೆ,—ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಯದು, ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಯದು ಎಂಬಂ ತಾಗಿದ್ದವು.

ತಾಯಿ ಒಳಗಿನಿಂದ ಬಂದು ಜಗುಲಿಯ ಕಂಬಕ್ಕೆರಗಿ ನಿಂತರು. ' ಕಿಟ್ಟಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಸೂರನನ್ನೂ, ಶೀನಪ್ಪನನ್ನೂ ಬರಹೇಳಿ ಬಾ' ಎಂದರು. ಶಾನು ಭೋಗರು ಪುಸ್ತಕದ ಮೇಲಿನ ದೃಷ್ಟಿ ತಾಯಿಯ ಮುಖದ ಕಡೆ ಹರಿಸಿ, 'ಎತಕ್ಕೆ? ಎಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲೇ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರು. ತಾಯಿ ' ಶೃಂಗೇರಿಗೆ ಒಸಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದರು ಆ ವರ್ತಮಾನ ಶಾನುಭೋಗರ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಉಂಟು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ' ಹೂಂ ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ದಪ್ಪರಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಕಟ್ಟಿ ಅವರು ಎದ್ದರು. ತಾಯಿ ' ನಾಲ್ಕನೆಯದಿವಸವೇ ಆಗಿಬಿಡಲಿ. ಹೋದವರು ಕರೆಯುವ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಮಾಡಿ ಬಂದುಬಿಡಲಿ ' ಎಂದರು. ಅದಕ್ಕೂ ಶಾನು ಭೋಗರು ' ಹೂಂ ' ಎಂದರು. ತಾಯಿ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಮಾಡುವರೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು.

ಲಲಿತೆಗೆ ಆರತಿಯಾಯಿತು. ಮೈತೊಳೆಯುವ ಪ್ರಸ್ತವೂ ಆಯಿತು. ಮರುದಿವಸವೇ ಪ್ರಸ್ತವೆಂದುಕೇಳಿ ಅವಳು ಅದೇಕೋ ನಡುಗಿದಳು.

ಅಂದು ನೆರೆದ ಹೆಂಗಸರು ಕುಜೋಡ್ಡು ಮಾಡಿದರು. ಸಂಜೆ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರನ್ನು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಮುತ್ತೈದೆಯರು ಆರತಿಮಾಡಿ ಬಾಗಿಲು ಮುಚ್ಚಿ

ಚಲಕ ಹಾಕಿದರು. ಅವಳು ಗಂಡನನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿದಳು. ಯಾವನಿಗೆ ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಬೇಕಾಗಿದೆಯೋ ಅವನನ್ನೊಮ್ಮೆ ನೋಡಿದಳು. ಹಿಂದೆ ನೋಡಿ ರಲ್ಲಿವೆಂತಲ್ಲ. ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ಅರಿಸಿನೆಣ್ಣೆ ಆಗುವಾಗ ನೋಡಿದ್ದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಗಂಡನನ್ನು ನೋಡುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದ್ವೇಷ ; ಜಿಗುಪ್ಸೆಯಿಂದಲೇ ನೋಡಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ಹೊಂಗನಸು ಮಾಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಅವನೇನೂ ಕಾರಣನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಅದೊಂದು ಅವರ್ಶ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯ ಮಧ್ಯದ ತಿಕ್ಕಾಟದ ಸಮಯವಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ತನ್ನನ್ನು ಕಂಡರೆ ತನಗೇ ದ್ವೇಷವಿತ್ತು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಕಂಡರೂ ದ್ವೇಷವಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಇಂದಿನ ದೃಷ್ಟಿಬೇರೆ. ' ಇವನು ನನ್ನ ಗಂಡ. ಇವನೇ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವ. ' ಎನ್ನುವ ದೃಷ್ಟಿ ಇಂದು. ಆದರೆ ಗಂಡನನ್ನು ನೋಡಿದ್ದು ಒಂದೇ ನಿಮಿಷ ' ನೋಡಿದಷ್ಟು ಸಾಲದು ' ಎನ್ನುವ ದೃಷ್ಟಿ ಅದಲ್ಲ. ' ಯಾಕೆ ನೋಡಿದೆನೋ ' ಎನ್ನುವ ನೋಟ ಅದು.

ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರು ಉಟ್ಟಿರುವುದು ಎಂದಿನಂತೆ ಕೊಳೆಯ ಪಂಚಿ. ಹೊದೆ ದಿರುವುದೂ ಅಂತಹದೇ ಒಂದು. ಈಗಿನ್ನೂ ತಂಬಾಕುವೀಳ್ಯ ಉಗಿದು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆ ತಂಬಾಕಿನ ವಾಸನೆ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಅವರಮುಖದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭಾವದ ಗುರುತೂ ಇಲ್ಲ. ಕತ್ತಲೆಯದೊಂದು ಕೋಣೆ. ಬೆಳಕುಗಾಳಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲ. ಪುರಾತನಕಾಲದ ಮಂಚ. ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಜಿಡ್ಡುಹಿಡಿದ ಒಂದು ಹಾಸಿಗೆ. ಒಂದು ಹೊಗೆಯುಗುಳುತ್ತಿರುವ ಚಿಮಣಿ ದೀಪ. ಲಲಿತೆಗೆ ತಡೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಿಕ್ಕಿಬಿಕ್ಕಿ ಅತ್ತು ಬಿಟ್ಟಳು. ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರಿಗೆ ವಿಪರೀತ ಸಿಟ್ಟುಬಂದಿತು. ಅವಳಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಅಳುತ್ತಾಳೊ ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಕುತೂಹಲವೂ ಇಲ್ಲ. ಬೇಸರಗೊಂಡು ಅವರು ಮಲಗಿ ಬಿಟ್ಟರು.

ಪ್ರಸ್ತದ ಮೂರನೆಯದಿವಸ ತಾತನೊಡನೆ ಅವಳು ಶೃಂಗೇರಿಗೆ ಹೋಗಿ ನಾಲ್ಕುದಿನ ಇದ್ದು ಮಕ್ಕಳ ಮನೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದಳು. ಇನ್ನು ಅವಳು ತವರಿಗೆ ಹೋಗುವುದೂ ಅಪರೂಪವೇ. ಅವಳ ಜೀವನ ಪೂರ್ತಿ ಗಂಡನಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತೀಯಬೇಕು. ಈಗ ಅವಳ ಜೀವನ ಒಂದು ನಿಲುಗಡೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಅವಳ

ಹೊಂಗನಸುಗಳಿಗೆ ಹೃದಯದಲ್ಲೇ ಸಮಾಧಿಯಾಯಿತು. ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿದಲ್ಲಿಯೇ ಸತ್ತಿತು. ಅವಳ ಜೀವನ ಪಥ ಸುಂದರವಾದ ವನ, ಗಿರಿ, ತೊರೆಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಮರುಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ನುಸುಳಿಹೋಯಿತು. ಈಗ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಂಗಾಡು, ಬರಿಶೂನ್ಯ. ಆದರೂ ದೇವರು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಸಹನಶಕ್ತಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೋ ಎನೋ ; ಅವಳನ್ನೂ ಬದುಕಿಯೇ ಇದ್ದಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಯಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಯೋಚನೆಯೇ ಅವಳ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗದೋ ಎನೋ ; ಹಾಗೆ ಹೊಕ್ಕಿದ್ದರೆ ಅವಳನ್ನು ಆ ನಿರ್ಧಾರದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಜಗ್ಗುವ ಆಸೆಯ ಹಗ್ಗವಾದರೂ ಯಾವುದು, ಅವಳ ನಿರರ್ಥಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ? ಬಹುಶಃ ಇದೇಯೇನೋ ಜೀವನ. ಬಯಸಿದ್ದು ದೊರಕದೇನೋ. ಅದು ನಿರಾಶೆಗಳ ಬುತ್ತಿಯೇನೋ. ಸಂತೃಪ್ತಿಯು ಮೂರೆಯಲೇ ಬಾರದೆಂಬುದು ಜಗನ್ನಿಯಾಮಕವೋ ಎನೋ. ಯಾವುದೂ ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಯಾವ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಲ್ಲೂ ತೊಡಗುವಷ್ಟು ಪರಿಪಕ್ವವೊಂದಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇನೋ ನೋವಿದೆ. ಆದರೆ ಎಂತು, ಹೇಗೆ, ಏಕೆ, ಯಾವುದರ ಚರ್ಚೆಗೂ ಅವಳು ತೊಡಗಳು.

[೧೧]

ಚಿಕ್ಕಪೇಟೆಯ ಸಂದಿನಲ್ಲೊಂದು ಹಳೆಯಮನೆ. ಅದರ ಮಹಡಿಯ ಮೇಲಿನ ನಾಲ್ಕು ರೂಮುಗಳನ್ನು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಳಗೆ ಎರಡು ಸಂಸಾರ ಗಳು. ಮೇಲಿನ ರೂಮುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಟ್ಟೆಬಸವಗಳು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಆ ರೂಮು ಗಡಮರಲಾಯ್ತು. ಆ ಗಡಮರ ಮಧ್ಯೆ ರಂಗಣ್ಣ ಹೋಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ.

ರಂಗಣ್ಣನೊಬ್ಬನನ್ನುಳಿದು ಉಳಿದವರೆಲ್ಲಾ ವಿಧ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು. ಹಗಲಲ್ಲಿ ಕನಸುಕಾಣುವವರು ಮುಗಿಲಲ್ಲಿ ಅರಮನೆ ಕಟ್ಟುವವರು. ಲಂಗಿಲ್ಲ ಲಗಾಮಿಲ್ಲ. ರಂಗಣ್ಣನೊಬ್ಬನೇ ನಿರಾಶೆಯ ಕಹಿಯೂಟ ಉಂಡವನು. ಅವನಿಗೆ ತಾನವರಂತೆ ಇದ್ದ ದಿನದ ನೆನಪಾಗುವುದು. ಪಾಪ ಮುಂದೆ ಇವರಲ್ಲಿಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ತನ್ನ ಪಾಡಾಗುವುದೋ ಎಂದು ಕನಿಕರ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಅವರು ತನ್ನಂತೇಕಾಗಬೇಕು? ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ದುರದೃಷ್ಟಶಾಲಿಗಳೇ?

ಅವನ ಕೆಲಸ ಪ್ರಾರಂಭದ ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟತರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬರಬರುತ್ತ ಅದು ಬೇಸರವಾಗಿ ಜೀವ ಹಿಂಡಲು ತೋಡಗಿತ್ತು. ದಿನಕ್ಕೊಂಟು ಗಂಟೆ ಹಗಲಾದರೆ ಹಗಲು. ರಾತ್ರಿಯಾದರೆ ರಾತ್ರಿ. ದಿನವೂ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗಬೇಕು. ಬರಬೇಕು ರೈಲಿಗೆ ಹೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲೋ ಹೋಟೆಲಿನಲ್ಲಿ ಊಟ. ಈ ಬೇವಾರ್ಸಿಯ ಜೀವನ ಅವನ ಮೇಲೆ ತೀವ್ರವಾದ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟುಮಾಡ ತೊಡಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ಸಂಬಳದಲ್ಲಿ ಆದಷ್ಟು ಮಿಗಿಸಿ ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಬರ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹಿಡಿತ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಮೊದಮೊದಲು ಆವಶ್ಯಕತೆಗೋಸ್ಕರ ಮನೋರಂಜನೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದು, ಕ್ರಮಶಃ ಅವನ ಸ್ವಭಾವವೇ ಆರೀತಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತ ಬಂದಿತು. ತನ್ನವರ ಕಷ್ಟಜೀವನ ತನ್ನೂರಿನವರ ದುಃಸ್ಥಿತಿ ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತಾನು ಸಂತೋಷಪಡುವುದು ಪಾಪಕರವೆಂದು ಮೊದಲು ಆರಂಭಿಸಿದ ವಿಚಾರ ಸರಣಿ ಬರಬರುತ್ತ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿಯೇ ಸುಖ ಪಡೆಯುವಂತೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸಿತು. ಅವನಿಗೀಗ ಯಾವ ಸುಖವೂ ಸಹನೆಯಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸೊಗಸಾದ ಊಟ ಉಂಡರೆ ಸುಂದರವಾದ ದೃಶ್ಯ ನೋಡಿದರೆ ವೇದನೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ದಿನವಿಡೀಮಡಿದು ಆಯಾಸಗೊಂಡು ರೂಮಿಗೆ ಬಂದು ಹೇಳುವವರು ಕೇಳುವವರು ಇಲ್ಲದೆ ನುಲಗಿದರೆ ಏನೋ ತ್ಯಾಗಿಯಂತೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.

[೧೨]

ಮಕ್ಕಳ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಲಲಿತ ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಗಂಡ ಅವಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೀರಾ ಉದಾಸೀನರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಎಳೆಹರೆಯದ ಲಲಿತೆಯ ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳೊಂದನ್ನೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಲಾರರು. ಅವರಾ ರೀತಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಲಲಿತೆಯು ಒಲವು ಆಕಡೆ ತಿರುಗುತ್ತಿತ್ತೇನೋ! ಏಕೆಂದರೆ ಅದರ್ಶ ಪ್ರೇಮ ಎನ್ನುವುದು ಸಹಜವಾದುದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶ್ರಾಸ್ತುಭೋಗರು ಅವಳ ಯಾವ ಅಭಿಲಾಷೆಯನ್ನೂ ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸಲಾರರು. ಆ ಅಪರಿಚಿತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಲಲಿತೆಗೆ ಗೆಳತಿಯರಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಇದ್ದರೂ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆಯಲು ಅವಳ ದಿನಚರಿಯಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಕ್ಷಣಕಾಲವೂ ಸೋಮಾರಿ

ಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಅತ್ತಿ ಸಹಿಸರು. ಓಡುವಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳು, ಹಾರುವಲ್ಲಿ ಗಾಜು ಅವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ದಿನವೂ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಹಾಸಿಗೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ ನಡುರಾತ್ರಿಯ ವರೆಗೂ ಗಾಣದೆತ್ತಿನಂತೆ ದುಡಿಯುತ್ತಾಳೆ. ಮೂಗು ತುರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಪುರಸೊತ್ತಿಲ್ಲ ಅವಳಿಗೆ. ಅವಳೇಕೆ ಹಾಗೆ ದುಡಿಯುತ್ತಾಳೋ ದೇವರೇ ಬಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದು ಮಾತ್ರ ನಿಶ್ಚಯ. ಅವಳಾರೀತಿ ದುಡಿಯದಿದ್ದರೆ ಜೀವ ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅವಳ ಆತ್ಮ ಅಂತಹ ಅಲ್ಪತೃಪ್ತವಲ್ಲ.

ಅಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಸ್ತರೆಂದರೆ ಕೆಳಬೈಲಿನ ಸೂರನ ಹೆಂಡತಿ ಹೂವಿ. ಮನಸ್ಸು ತಡೆಯಲಾರದಾಗ 'ತನ್ನ ಅಳಲನ್ನು ಅವಳ ಮುಂದೆ ಸುರಿಯುತ್ತಾಳೆ. ಹೂವಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಲು ಬಾಯಿಬಾರದು. 'ಆಯೋಪಾಸ' ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಮನದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ನೊಂದುಕೊಂಡು ಮರುಗುತ್ತಾಳೆ. ತನಗೆ ಅವಕಾಶವಿದ್ದಾಗ ಅವಳ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಕಾಡಿಗೋ, ಇಲ್ಲದೂರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೋ ಹೋಗಲು ಲಲಿತೆ ಅಂಜಿದಾಗ ಹೂವಿಯೂ ಜೊತೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ.

ಒಂದುದಿನ ಅತ್ತೆಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಬಿದಿರುಕಳಲೆ ತರಲು ಹೋಗುವಾಗ ಲಲಿತೆ ಹೂವಿಯನ್ನೂ ಜೊತೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದಳು. ಹೋಗುವದಾರಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಗಮ್ಮ ಸಿಕ್ಕಳು. ತುಂಗಮ್ಮ ಶಾನುಭೋಗರ ಮನೆಗೆ ಅನೇಕ ಸಾರೆ ಬಂದಿದ್ದಳು, ಅವಳು ಮಾಲೀಕರವಳು, ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಳೆ ಎಂಬುದು ಲಲಿತೆಗೆ ಗೊತ್ತು. ಅವಳಿಗೆ ಶಾನುಭೋಗರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಲಿಗೆ. ಅದೇನೋ ಲಲಿತೆಗೆ ತಿಳಿಯದು. ತುಂಗಮ್ಮ ತನಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಾಗ ಮಾತ್ರ ಲಲಿತೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು.

'ಎಲ್ಲಿಗೆಹೊರಟಿರಿ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕುಡುಗೋಲು ಹಿಡಿದು?' ತುಟಿಯಮೇಲಿನ ಬುಲಾಕುಹಾರಿಸುತ್ತ ವೈಯ್ಯಾರದಿಂದ ಕೇಳಿದಳು ತುಂಗಮ್ಮ.

'ಬಿದಿರುಕಳಲೆ ತರುವುದಕ್ಕೆ' ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟವಳು ಹೂವಿ ಬಾಯಲ್ಲಿನ ತಂಬಾಕು ವೀಳಯದ ರಸವನ್ನು ಉಗುಳಿ ತುಂಗ ಮುಂದೆ ಹೊರಟಳು. ಹೂವಿ ಹೇಳಿದಳು 'ಹಾಳುರುಡೆ. ಎಷ್ಟು ಜನರಮನೆ ಹಾಳುಮಾಡಿದ್ದಾಳೋ! ಬೇಗ ಸತ್ತರೆ ಊರಿಗೆ ಕ್ಷೇಮ'

‘ಅವಳೇನು ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ? ಹೋಗುವವರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಬೇಡವೆ?’

ಅದೇನೋ ಹೌದೂಅನ್ನಿ. ಆದರೆ ಈ ಮುಂಡೆಯರು ಏನೋ ಯಕ್ಷಿಣಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇವಳಲ್ಲೇನು ರೂಪವಿದೆ ಅಂತ ಇವಳ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗುತ್ತಾರೋ ಜನಗಳು?’

ಲಲಿತ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಾ ಹೂವಿ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಮೆಲ್ಲನೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಳು ‘ಅವರಿವರು ಹೋದರೆ ಹೋಗಲಿ. ಹಳ್ಳಿಮನೆ ಈ ಶಾಕುರೀಕು ಜನರಿಗೆ ತಳುಕಾಗುತ್ತೆ. ಆದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿನ ಲಕ್ಷ್ಮೀನ ಬಿಟ್ಟು ಶಾನುಭೋಗರೂ ಈ ಮೂಳೆ ಹತ್ತರ ಹೋಗುತ್ತಾರಲ್ಲ?’

ಲಲಿತೆಗೆ ಇದುಕೇಳಿಸಿತು. ಸರ್ರನೆತಿರುಗಿ ನಿಂತು.

‘ಏನು ಹೇಳಿದೆ ಹೂವಿ! ಯಾವ ಶಾನುಭೋಗರು?’ ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಹೂವಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಗಾಬರಿಯಿಂದ.

‘ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ ಅಂತಿದ್ದೆ’ ಎಂದುರಾಗ ಎಳೆದಳು. ಲಲಿತೆ ಹೇಳಿದಳು ‘ಹೂವಿ ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಕೊರತೆಯಿತ್ತು’ ಅವಳಿಗೇಕೆ ಇಷ್ಟು ಕಳಕಳಿಯೋ? ತನಗಿಲ್ಲದ ಕಣ್ಣು ಹೊಟ್ಟಿದರೇನು? ಇಂಗಿದರೇನು? ತಾನು ಜೀವಿಸಲು ಬಂದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ನೀತಿ ಮರ್ಯಾದೆಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆ ಕಡಿಮೆ ಎನ್ನುವುದು ಈಚೆಗೆ ಲಲಿತೆಗೆ ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೂವಿ ಎಲ್ಲರ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ಅತ್ತೆಯ ಪೂರ್ವೋತ್ತರವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೇಳಿ ಲಲಿತೆಗೆ ಅಸಹ್ಯವಾಯಿತು. ಮಾನವ ಮರ್ಯಾದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಯೌವನದಲ್ಲಿ ಮೆರೆದ ಆ ಮಹಾತಾಯಿ, ಈಗ ಮಾತು ಮಾತಿಗೆ ತನ್ನ ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಚುಚ್ಚುವುದು ಅವಳಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಯಿತು. ಯಾವಾಕೆಯ ಶೀಲ ಕಳಂಕ ಪೂರಿತವಾಗಿದೆಯೋ ಆಕೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಶೀಲವನ್ನು ಹಳಿದು ತನ್ನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಲೆತ್ತಿಸುವುದು ನೈಚ್ಛಮನೋವೃತ್ತಿಯ ವಿಚಾರ ಎಂದು ಅವಳು ಭಾವಿಸಿದಳು. ಆ ಅತ್ತೆ! ಅವಳಿಗೆಸರಿಯಾದ ಮಗ! ಇವರ ಮಧ್ಯೆತಾನು ಬಾಳಬೇಕಲ್ಲಾ ಎಂದು ನಡುಕವುಂಟಾಗುವುದು.’

[೧೩]

ಶಾನುಭೋಗ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರಿಗೆ ಶಾನುಭೋಗಿಕೆ ಇದ್ದದ್ದು ಸುಮಾರು ಎಳೆಂಟು ಮೈಲಿದೂರದ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ. ಅದೂ ಅವರ ಜ್ಞಾತಿಗಳದು. ದಿಕ್ಕೆಟ್ಟುಹೋದ

ಆ ಮನೆತನದ ಶಾಸ್ತುರೋಗಿಕೆಯನ್ನು ಇವರೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ನಾನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳ ವರಮಾನವಿತ್ತು. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕುತಿಂಗಳು ಮಾತ್ರ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಲಸ. ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ಮುಜರಾಯಿ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೂ ಇವರೇ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರು. ಅದರಿಂದ ಬೇರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವರಮಾನವಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿನ ಕೆಲಸದವರಿಗೆ ಇವರೇ ಕಛೇರಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿತಿಂಗಳೂ ಸಂಬಳ, ಪೂಜೆಯ ಖರ್ಚು ಇವುಗಳನ್ನು ತಂದು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ತಕರಾರು ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಷು ತಿಂಗಳುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದ ಜನರಿಗೆ ಒಂದೆರಡು ತಿಂಗಳು ಸಂಬಳ ಸಲ್ಲಿಸದಿದ್ದರೂ ತೊಂದರೆಯಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೆಸರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತೋಟ ಗದ್ದೆ ಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಇವೆಲ್ಲದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಸಂಸಾರ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಕಳೆದು ತುಂಗೇಯ ಸಂಸಾರವೂ ವೈಭವದಿಂದಲೇ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಈ ನಡುವೆ ಜಯಪುರಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ಪೋಸ್ತಮಾಸ್ತರು ಬಂದ. ಅದುವರೆಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವಿರಕ್ತನಾಗಿದ್ದವನಿಗೆ ಅದೇನೋ ಕೃಷ್ಣಪುನವರ ದುರದೃಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಜಯಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದೊಡನೆಯೇ ಮನಸ್ಸು ಬದಲಾಯಿಸಿತು. ತುಂಗೇಯಕೀರ್ತಿ ಅವನ ಕಿವಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತು. ಕಾಳಶೆಟ್ಟಿಯ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಿಂದ ತುಂಗೇ ಒಂದೆರಡು ಬಾರಿ ಜಯಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಬಂದಳು. ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ಬಂದಿರ ಬೇಕೆಂಬ ಪೋಸ್ತು ಮಾಸ್ತರನ ಆಹ್ವಾನಕ್ಕೆ ಅವಳೂ ಸಮ್ಮತಿಸಿದಳು. ಇದುವರೆ ವಿಗೂ ತಾನುಕೊಟ್ಟು ನಡೆಸಿದ ಅವಳು ಸ್ತ್ರೀಸ್ವಭಾವಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ, ಚಂಚಲ ಚಿತ್ತಿಯಾಗಿ ಕೈಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವಳೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಕೃಷ್ಣಪುನವರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಅವರು ಕಂಗಾಲಾದರು. ಲಲಿತ ಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತಾಳೆ ಎಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಅಷ್ಟು ವ್ಯಸನವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳಿಂದ ಅವರು ಯಾವಸುಖವನ್ನೂ ಆಪೇಕ್ಷಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ತಾಯಿಯ ಒತ್ತಾಯಕ್ಕೆ ಮದುವೆಯಾದದ್ದು. ಆದರೆ ತುಂಗೇಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಅವರ ಸರ್ವಸ್ವವಾಗಿದ್ದಳು.

ತುಂಗೇಯನ್ನು ಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವರು ಸರ್ವಸಾಹಸಮಾಡಿದರು. ಕಾಳ ಶೆಟ್ಟಿಯ ಜೇಬು ತುಂಬಿಸಿ ಅವನನ್ನು ತಮ್ಮಕಡೆಗೆ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡರು. ಪುನಃ ಪೋಸ್ತಮಾಸ್ತರು ತುಂಗೇಯ ಹವ್ಯಾಸ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಲು ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಾಯಿತು. ಅವರಿಗೆ ಆ ಕಾರಣದಿಂದಾದ ಖರ್ಚನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೃಷ್ಣಪುನವರೇ ತುಂಬಿಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ದಾಗಿ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಪೋಸ್ತಮಾಸ್ತರಿಗೆ ವರ್ಗವಾಯಿತು. ಇದು

ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವೇ ಇಲ್ಲ ಪೋಸ್ಪುಮಾಸ್ಪರರ ಕಾಹಿಲೆಯಪರಿಣಾಮವೋ ತಿಳಿಯದು. ತುಂಗೇ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರಿಗೆದಕ್ಕಿದಳು. ಆದರೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪಟ್ಟಣದ ವೈಭವ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಸೆಳೆಯದಂತೆ ಅವಳ ಜೀವನದ ವೈಭವವನ್ನೂ ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಅವಳೆಷ್ಟಾದರೂ ಸೂಳೆ. ಹೆಂಡತಿಯಂತೆ ಅವರನ್ನೇ ನಂಬಿರಲಾರಳು. ಅವಳ ಮನೆ ಶೃಂಗಾರವಾಯಿತು. ಗ್ರಾಮೋಫೋನ್ ಬಂದಿತು ಸೆಂಟುಗಳು, ಸೀರೆಗಳು, ಜೈನುಗಳು, ಲೋಲಕ್ಕುಗಳು ಬಂದುವು. ತುಂಗೇ ತನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಟ್ಟು, ' ಇನ್ನು ನೀವೇ ನನ್ನಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದ ಗಂಡ. ನಾವಿನ್ನಗಲುವುದುಸಾವಿನಿಂದಲೇ ' ' ಎಂದಳು. ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರು ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು.

ಆದರೆ ಈ ಗಲಾಟೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಖರ್ಚಾಯಿತು. ಈ ಆಸಕ್ತಿನಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಹಣವನ್ನು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅದನ್ನು ಕೂಡಲೇ ತುಂಬಿಕೊಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಲಿನ ದೇವರ ಸೇವೆಗಿಂತ ಜೀವಂತ ದೇವಿಯ ಸೇವೆಯೇ ಮೇಲೆಂದು, ಕಲ್ಲಿನ ದೇವರ ಅರ್ಚನೆಯನ್ನು ಖೋತಾಮಾಡಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹೇಳಿ ಜನರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಣ್ಣೆರಚಲು ಬಗೆದರು.

ಜನರು ಮೋಸಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ತುಂಗೆಯ ಹಸ್ತಕ್ಕೆ ಉಮೇದುವಾರರು ಬಹಳ ಜನರಿದ್ದರು. ಜನರು ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳಿಗೆ ಹೊಡೆದಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದರು. ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರ ಈ ' ಫಕಾರ ' ದ ವಿಷಯ ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ದೂರು ಹೋಯಿತು.

ನರಸಿಂಗರಾಯರು ತಾಲ್ಲೂಕು ಅಮಲ್ದಾರರು. ಈಸಾರೆ ಅವರು ಸರ್ಕೀಟು ಬಂದಾಗ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರ ಮೇಲಿನ ದೂರು ವಿಚಾರವಾಗುವುದಿತ್ತು.

ಅಮಲ್ದಾರರ ಕ್ಯಾಂಪೆಂದರೆ ಒಂದು ಮದುವೆಯಮನೆಯಷ್ಟು ಸಡಗರ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವರು ಶಾನುಭೋಗರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ' ಝಾಂಡಾ ' ಊರುವ ಪದ್ಧತಿ. ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಪರಿವಾರದೇವತೆಗಳು, ಜಮಾಬಂದಿಗೆ ಬಂದ ಇತರ ಪಟ್ಟಿಲರು, ರೈತರು. ಅವರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಊಟ, ಕಾಫಿತಿಂಡಿಗಳು. ಎಲ್ಲದರ ಹೊರೆಯೂ ಶಾನುಭೋಗರ ಮೇಲೆ. ಊರಿನಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹಾಲ್ವದಿದ್ದರೂ ಪರವಾಯಿಲ್ಲ, ಎಲ್ಲರ ಮನೆಯಹಾಲೂ ಅಮಲ್ದಾರರ ಚಿತಣಕ್ಕೆ ಸರಬರಾಜು ಆಗಬೇಕು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ

ಅವನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಂದ 'ಟಿಕೇಟಿ.' ಅವರ ನಿತ್ಯದ ಊಟ ಎನ್ನೇ ಇರಲಿ ಜಮಾಬಂದಿಯ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ, ದಿನಕ್ಕೊಂದು ಬಗೆ ಭಕ್ಷ್ಯ, ಖೀರು, ವಿಧವಿಧವಾದ ಮೇಲೋಗರಗಳು ಆಗಲೇಬೇಕು.

ನರಸಿಂಗರಾಯರ ಕ್ಯಾಂಪೆಂದರೆ ಅಂತಹ ಆಡಂಬರವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಜೊತೆಗೆ ಮಿತವಾದ ಪರಿವಾರ. ಕುದುರೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಡೆದೇ ಬರುವರು. ಅವರ ಮನೆ ಎಂತ್ಲಲ್ಲ, ಯಾರೊಡನೆ ಬೇಕಾದರೂ ಮಾತಾಡುವರು. ಎಲ್ಲರೊಡನೆಯೂ ಸಲುಗೆಯಿಂದಿರುವರು. ಬೇಕೆಂದರೆ ಮನೆಯ ಹೆಂಡಸರನ್ನೂ ಮಾತಾಡಿಸುವರು, ಊಟ ಉಪಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಕಾಸಿಯೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಬಹಳ ಸರಳಜೀವಿ ಎಂದು ಜನರಲ್ಲಿ ಮಾತು, ಅವರ ವಿಷಯವಾಗಿ.

ಇವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕೆಟ್ಟಮಾತಾಡುವವರೂ ಬಹಳಿದ್ದರು. ರಾಯರಿಗೆ ಹೆಣ್ಣಿನ ಖಯಾಲಿ ಬಹಳ ಎಂದವರ ಪ್ರಚಾರ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ದಿನ ಊರಮೇಲೆಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆಂದೂ, ಅವರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಯಾಂಪಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ಆ ಸರಬರಾಜು ನಡೆಯಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಹಿಂದಿನ ಊರುಗಳ ಇತಿಹಾಸವೂ ಹರಡಿತ್ತು.

ಮಕ್ಕಳಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಯರು ಕ್ಯಾಂಪುಮಾಡಿ, ಹಳ್ಳಿಯ ಹತ್ತು ಮಹಾ ಜನಗಳನ್ನು ಕರೆಸಿ ಹೇಳಿಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಹೇಳಿಕೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರ ಆದರಾತಿಥ್ಯಗಳನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿಯೂ ರಾಯರು ಕರ್ತವ್ಯಬಾಹಿರರಾಗುವ ಸೂಚನೆಯನ್ನೇನೂ ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರನ್ನು ಕರೆದು ಸ್ವಲ್ಪಬಿರುಸಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿದರು.

‘ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ, ರುಜುವಾತು ಎಲ್ಲಾ ನಿಮಗೆ ವಿರುದ್ಧ ಆಗಿ ಇದೆ. ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಕೇಸು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿ. ನಿಮ್ಮ ಶಾಸ್ತುಭೋಗಿಕೆಯೂ ಹೋಗುವುದಲ್ಲದೆ, ಜೈಲಿಗೂ ಹೋಗಬೇಕಾದೀತು.’

ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರು ಎಷ್ಟು ಪರಿಯಿಂದ ಅಂಗಲಾಚಿದರೂ ರಾಯರ ಎದೆ ಮೃದುವಾಗಲಿಲ್ಲ.

[೧೪]

ವಿಪತ್ತು ಕಠಿಣವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಇದರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಪಾರಾಗುವ ಬಗೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಶಾಸ್ತುಭೋಗಿಕೆ ಹೋದರೆ ಮಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾದ ಆಸ್ತಿ ಹೋದಂತೆಯೇ? ತಾಯಿ ಮಗ ಇದರ ಪರಿಹಾರೋಪಾಯವನ್ನು ಬಹಳ ಯೋಚಿಸಿದರು. ಅವರ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅಮಲ್ದಾರರ ಆಳು ನಿಂಗನೂ ಸೇರಿಕೊಂಡ. ದೊಡ್ಡವರ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವವನು ಆಳು. ಅವನು ಅಮಲ್ದಾರರಿಗೆ ಪರ್ಸನಲ್ ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್. ಕೊನೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಆದ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಕಂಡು ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆದರಿದರು. ಮನಸ್ಸು ಎಷ್ಟೇ ಅಳುಕಿವರೂ ನೈತಿಕ ತಳಹದಿಯೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದ ಅವರಿಗೆ ಅದು ಅಷ್ಟೇನೂ ಹೇಯವಾಗಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ.

ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಅಂದು ಮೊದಲಬಾರಿ ಅತ್ತೆ ಇದರದಿಂದ ಕಂಡರು. ಅವರ ಈ ಅಪರೂಪವಾದ ಆದರವನ್ನು ಕಂಡು ' ಇಂದೇನು ಬ್ರಹ್ಮವಿದೆ,' ಎಂದು ಅವಳು ಬೆದರಿದಳು. ಬಹುವೃದ್ಧನಾದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅಗಿದುನಂಗಿ, ಅವರು ಹೇಳಿದ ಆಶಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವಳು ಗಡಗಡನೆ ನಡುಗಿದಳು. ತನ್ನ ದಾರುಣವಾದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇಂತಹದೊಂದು ಆಪತ್ತು ಒದಗುವುದೆಂದು ಅವಳು ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಯೋಚಿಸಿರಲಿಲ್ಲ ಈಗ ಅವಳಿಗೆ ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಯಾಯಿತು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲು ಕವಿದಂತಾಯಿತು. ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಯೋಚನೆಯೂ ಬಾರದಂತಾಯಿತು. ಆದರೂ ಬಹುಪ್ರಯಾಸದಿಂದ

‘ ಎನ್ನಿವು ಮಾತು ? ನನ್ನಿಂದಾಗದು ’ ಎಂದಳು.

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕೊಡುವುದೂ ಆ ಸೂಚನೆಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರಕೊಟ್ಟಂತೆ ಎನ್ನಿಸಿತು. ಆದರೆ ಅತ್ತೆ ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾಗಿ ‘ ನಿನ್ನ ಗರತಿನ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. ನಾನು ಹೇಳಿದೆ ಅಂತ ನನ್ನ ಮಾತು ಎದುರಿಸಬೇಕು, ಎಂದು ನಿನ್ನ ಆಸೆ. ನಾನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇಳದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಸಿಗಿಸಿ ಹೂಳಿಸಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ’ ಎಂದು ಗುಡುಗಿದರು. ಅಂತಹ ಕೃತ್ಯಕ್ಕೂ ಅವರು ಹೇಸುವವರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಲಲಿತೆಗೆಗೊತ್ತು.

ಅಂದಿನದಿನ ಅವಳು ಏನುಕೆಲಸ ಮಾಡಿದಳೋ ಅವಳಿಗೇಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಅಂದು ಆಕೆ ಗಂಡನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂದು ವಿಶ್ವಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದರೂ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಗಂಡ ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತಲೆತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಂಡನೂ

ಆಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಸಮಭಾಗಿ ಎಂದು, ಖಚಿತವಾಯಿತು. ಈನಾಯಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಹುಲ್ಲೆಯಂತಾಗಿದ್ದಳು ಅವಳು. ಕೊಂದುತಿನ್ನುವ ಜಾತಿಯಲ್ಲ ಅದು. ಜೀವ ವಿದ್ವಂತೆ ದೇಹದ ಖಂಡಖಂಡಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೆಳೆಯುವ ಕ್ರೂರಜೀವಿಗಳ ಜಾತಿ ಈ ಮಾನವ ಪಶುಗಳು. ಆದರೆ ಇವುಗಳಿರುವ ತಾವಿನಿಂದ ಅವಳೆಕೆ ಅಂದು ಓಡಿ ಹೋಗಲಿಲ್ಲವೋ ಅದು ಅವಳಿಗೆ ಎಂದೆಂದೂ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಅಂತಹ ಅತ್ಯಾಚಾರದ ಸೂಚನೆ ಅವಳ ಯೋಚನಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ವಾಗಿ ಕುಂಠಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತೋ ಏನೋ ! ಆದರೂ ಅಂದು ಅವಳ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಶೂನ್ಯವಾಗಿ ಆದಿನಮಾತ್ರ ಅವಳು ಹುಚ್ಚಿಯಾಗಿದ್ದಳೋ ಏನೋ. ಅಂತಹ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಪಾಪ ತನ್ನಂತಹ ನಿರುಪದ್ರ ಜೀವಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯದು ಎಂದವಳ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ವೇನೋ. ನರಸಿಂಗರಾಯರ ಮನುಷ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವುಂಟಾಗಿ ಆಸೆ ಕೊನರಿತೋ ಏನೋ. ಏನೂ ಅರಿಯದ ಆ ಮುಗುದೆ ಅಸಹಾಯಕಾದ ದ್ರೌಪದಿಯ ಮಾನಸಂರಕ್ಷಣೆಗೈದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಮಿತ ವಿಶ್ವಾಸವಿಟ್ಟು ಮೋಸದೋ ದಳೋ ಏನೋ. ಅವಳ ಜೀವನದಲ್ಲಿ. ಈರಿತಿ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾದುವು, ತರ್ಕಕ್ಕೆ ನಿಲುಕದವು, ಅಸಂಬದ್ಧವಾದ ಘಟನೆಗಳು, ಸುತರಾಂ ನಡೆಯಲಾಗದ-ನಡೆಯಲಾರದ ಅವಿವೇಕಗಳು ಬೇಕಷ್ಟು ನಡೆದಿವೆ. ಏಕೋ ಏನೋ. ಮನುಷ್ಯನ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಜಯ ಅನೇಕವೇಳೆ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.

ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಒಳಗೆನೂಕಿ ಬಾಗಿಲುಹಾಕುವಾಗ ಅತ್ತೆ 'ನೋಡು ಏನಾದರೂ ಕೂಗಿ ಗಲಾಟೆಮಾಡಿದೆಯೋ. ಇಂದುರಾತ್ರಿಯೇ ನೀನು ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲ ಎಂದೆನ್ನಿಸಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ' ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಟ್ಟರು, ರುದ್ರಕಾಳಿಯ ಅವತಾರವಾಗಿ. ಬಾಗಿಲಶಬ್ದಕ್ಕೆಳೆ ನರಸಿಂಗರಾಯರು. ದೀಪವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪದೊಡ್ಡದು ಮಾಡಿದರು. ಆಸಮಯದಲ್ಲಿ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿನೋಡಿ ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರಿಗೆ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕುವಾಗ ಅವರಿಂದ ಏನಾದರೂ ಲಾಭಗಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ದೂರದಾಸೆಯೂ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿತ್ತು. ಅವರಿಗೆ ಬಡಿಸಲು ಲಲಿತೆಯೇ ಬಂದಿದ್ದಳು. ರಾಯರು ಆಕೆಯನ್ನೇ ದಿಟ್ಟಿಸಿನೋಡಿ 'ಎಲ್ಲಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೀರಿ ಈಕೆಯನ್ನು?' ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದರು. ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರು ಸ್ವಲ್ಪನಾಚಿ 'ನನ್ನ ಕುಟುಂಬ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರು. 'ಓಹೋ' ಎಂದರು ರಾಯರು. ರಾಯರ ದೃಷ್ಟಿ ಎಲೆಯಮೇಲೆ

ರುವ ಬದಲು ಬಡಿಸುವವರ ಮುಖದಮೇಲೆ ನೆಡುವುದನ್ನು ಅತ್ತೆ ಗಮನಿಸಿದ್ದರು. ಅತ್ತೆಯೊತಹವರು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಇಂತಹ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಳಗಿದವರಾದ ರಾಯರಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅರಿತ ನೆಟ್ಟನೋಟದಿಂದ ನೋಡುವ ರಾಯರನ್ನು ಕಂಡು ಬೆದರಿ ನೆಲದಮೇಲೆ ಹುಳಿ ಬಡಿಸಿದ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮಾತ್ರ ಅವರಿಗೆ ಇದು ಸುಲಭವಾಗಿ ದಕ್ಕುವ ವಸ್ತುವಲ್ಲ, ಎಂದು ಅನ್ನಿಸಿತು. ಆದರೆ ಅವರು ವಿಹರಿಸಿದ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸರಿದ ಸೆರಗು, ಸಡಲಿದ ನೆರಿಗೆಯವರೇಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರು. ಶಾನುಭೋಗರಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ವಿಪತ್ತು, ಅವರ ಮತ್ತು ಹೆಂಡತಿಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ತಾರತಮ್ಯ, ಅತ್ತೆಯ ತೀಲ, ತರಪೇತಾದ ತನ್ನ ಆಳಿನ ಅಭಿಸಂಧಿ ಇವೆಲ್ಲಾ ಅವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದವು. ಇಷ್ಟು ಅನುಕೂಲಸಂಪತ್ತಿರುವಾಗ ಇದೇ ಮುಕ್ತಾಯವನ್ನೇ ಅವರು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದರು.

ಬಾಗಿಲ ಬಳಿಯಿಂದ ಲಲಿತೆ ಕದಲಿಲ್ಲ. ರಾಯರು ಎದ್ದು ಕುಳಿತರು. ಇಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗಂಡೇ ಮುಂದುವರಿದು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು, ಮುಖದಮೇಲೆ ನಗೆಯನ್ನು ನಲಿಸಿ ಸಂಜ್ಞೆಯಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಕರೆದರು. ಅವಳೂ ಮುಂದೆ ಬಂದಳು. ಆದರೆ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಬಂದು ಅವರ ಕಾಲನ್ನು ಹಿಡಿದುಬಿಟ್ಟಳು. ಕಾಲು ಅವಳ ಕಣ್ಣೀರಿನ ಧಾರೆಯಿಂದ ನೆನೆದು ಹೋಯಿತು.

ರಾಯರು ನೊದಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಗಾಬರಿಯಾದರು. ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಸಮಾಧಾನವೂ ಆಯಿತು. ಅವರಿಗೆ ತೊಂದರೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಷ್ಟೆವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಅವರು ಯಾವ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ತೊಂದರೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಾಸವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಬೇಟೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಶ್ರಮವಹಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಈಕೆಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಕರ್ಮದ ವಿಷಯ ಸ್ವಲ್ಪ ನಂಬಿಕೆ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದಿತ್ತು. ತಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಆ ತೆರೆಯನ್ನು ಛಿಂದಿನಾಡಬೇಕು. ಅವರು ಮುಂದುವರಿಯುವ ಮುನ್ನ ಲಲಿತೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಸಿದಳು.

‘ನಿಮಗೆ ಅಕ್ಕತಂಗಿ, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೇ? ಅವರನ್ನು ನೆನೆದಾದರೂ ನನ್ನ ಮಾನ ಉಳಿಸಿರಿ. ನನ್ನಗೃಹದ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.’

ಈ ಕಾತರದ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಣ್ಣುತನದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ

ರಾಯರ ಹೃದಯವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಮುಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಆಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಓಂದೇಟು ಹಾಕಿತು. ಆಗ ರಾಯರು,

‘ ಏಳಮ್ಮಾ, ಭಯಪಡಬೇಡ ’ ಎಂದು ಅಭಯವಿತ್ತರು. ಲಲಿತೆಗೆ ಹೋದ ಜೀವ ಬಂದಿತು. ಅವಳ ನಂಬಿಕೆ ಸುಳ್ಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ರಾಯರಂತಹ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಮನುಷ್ಯ ತನ್ನ ದುಃಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮರುಗಿ ಕಾಮವನ್ನು ಜಯಿಸಿಯಾನು, ಎಂಬ ಭರವಸೆ ಕೆಡಲಿಲ್ಲ. ಬಾಗಿಲು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಚಿಲುಕ ಹಾಕಿರುವಾಗ ಅಲ್ಲಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಈಗ ಹೊರಗೆ ಹೋದರೆ ಅತ್ತೆ ಜೀವಸಹಿತ ಉಳಿಸಿಯಾರು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ರಾಯರಿಂದ ಎರಡು ಮಗ್ಗುಲುಹಾಸಿಗೆ ಬೇಡಿ ಅಲ್ಲೇ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಮದುರಿಕೊಂಡಳು. ರಾಯರಾದರೂ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಯಿತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಯಾವಅಪವಾದಕ್ಕೂ ಹೆದರುವ ಜೀವವಲ್ಲ ಅದು. ಅವರೂ ದೀಪವನ್ನು ಸಣ್ಣದುಮಾಡಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡರು.

ಅದೆಲ್ಲಾ ಪರಿತಾಪಗೊಂಡು ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಲಲಿತೆಯ ಮನಸ್ಸು ಈಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಶಾಂತಿಹೊಂದಿ ಅವಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿದ್ರೆಹತ್ತಿತು. ಆದರೆ ರಾಯರಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಅಭಯಕೊಟ್ಟ ಮರುಕ್ಷಣವೇ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ಧ್ವನಿಯು ‘ ಏನು ಕೆಲಸಮಾಡಿಬಿಟ್ಟೆ? ನಿನ್ನ ಧರ್ಮಬುದ್ಧಿಗೆ ಬೆಂಕಿಹಾಕಿತು. ತುಟಿಗೆ ಬಂದ ಅಮೃತವನ್ನು ಹೀರದೆ ಬಿಟ್ಟೆಯಲ್ಲಾ! ’ ಎಂದು ಹಂಕಿಸಿತು. ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ವಿವೇಕ ಕಾಮನೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿತು. ಕಾಮನಿಗೆ ಸೋಲುವವರಾರು? ರಾಯರ ರಲ್ಲಿದ್ದ ಪಶು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ತಿವಿದು ಓಡಿಸಿತ್ತು. ಅಂತಹ ಅಪೂರ್ವ ಲಾವಣ್ಯ ರಾಶಿ ಅದೇ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿರಲು ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಹೇಗೆತಾನೇ ಶಾಂತಿ ಹೊಂದಿತು? ’ ಅವಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಯರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ್ದ ಕರುಣೆ, ವಿಷಯೇಚ್ಛೆಯ ಹುಚ್ಚುಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಹೋಯಿತು. ಅವರು ಈರಿತ ಕರುಣೆಯ ಸೋಗು ಹಾಕಿ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸದಿದ್ದರೆ, ಆ ಅಬಲೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ತನ್ನ ಮಾನಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಹೊಡೆವುದುತ್ತಿದ್ದಳೋ ಏನೋ? ಎಂತಹರ ಭೀಷ್ಮಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನೂ ಕೆಡಿಸುವಂತಹ ಆಕರ್ಷಣೆ ಅವಳಲ್ಲದೆಯೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಅರಿವಿಲ್ಲ. ಈಗ ರಾಯರ ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯ ಸೋಗಿಗೆ ಮರುಳಾಗಿ ಹಸುಗೂಸಿನಂತೆ ನಿद्रಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಅಬಲೆಯು ಯಾವೊಂದು ಪ್ರತಿಭಟನೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಮೈತಿಳಿಯುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾಯರ ಕಾಮದ ಕೈಗೊಂಬೆಯಾಗಿ ತನ್ನ ಸರ್ವನಾಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು.

ಪ್ರಣಯಭೋಗ ಬಾಹಿರಳಾದ ಅವಳ ಇಂದ್ರಿಯ ಆ ಸರ್ವನಾಗದ ಜೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಆ ಅತೀವ ದುರ್ದೇಶಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಸಂತ್ಯಾಸಗೊಂಡು, ಆ ಕ್ಷಣಿಕ ಸುಖದಲ್ಲಿಯೇ ಅವಳ ಮುಂದಿನ ಅಭೋಗತಿಯಬೀಜ ಬಿತ್ತಿತು, ಆ ವಿಷವೃಕ್ಷದ ಅಂಕುರ ಅವಳ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ವಿಶ್ವವಿರೋಧಿಯಾಗಿ, ಜನತೆಯ ರುಜನವಾಗಿ, ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿತು.

ದೇವರೇ? ಆಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಆ ಮನೆಯಮೇಲೆ ಸಿಡಿಲೊಂದು ಎರಗಿ ನೊಂದವಳೂ, ನೋಯಿಸಿದವನೂ, ಕೆಟ್ಟವಳೂ, ಕೇಡಿಯೂ ನಿರ್ನಾಮವಾಗಿ ಹೋಗಬಾರದೇ !

ಸ್ವಲ್ಪದಿನಕ್ಕೇ ಲಲಿತೆಯತಾತನಿಗೆ ತೀವ್ರವಾದ ಕಾಹಿಲೆಯೆಂದು ಶೃಂಗೇರಿ ಯಿಂದ ಲಲಿತೆಗೆ ಕರೆಬಂದಿತು. ಏನುಮಾಡಿದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ, ಇಲ್ಲಿಯಜೀವನ ಮಾತ್ರಬೇಡ ಎಂದು ಅವಳ ಮನವು ಹೇಳುತ್ತಿತ್ತು. 'ನರಕದ ತಳವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಯಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಇಳಿಹೋದವರಿಗೆ ಭಳಿಯೇನು ಮಳೆಯೇನು?' ಎಂದು ಮನಸ್ಸು ಯಾವ ರೀತಿಯ ಜೀವನಕ್ಕಾದರೂ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿತ್ತು. ಗಂಡ, ಅತ್ತೆ ಎಂದರೆ ದ್ವೇಷ ಉಕ್ಕಿಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವಳು ಹೊರಟವಳು ಮತ್ತೆ ಮಕ್ಕಿಮನೆಯ ಮುಖ ನೋಡಲಿಲ್ಲ.

ನರಸಿಂಗರಾಯರಿಗೆ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನವರ ಋಣ ತೀರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶ ವಿತ್ತೋ ಏನೋ. ಅವರು ಯಾವುದನ್ನೂ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಅವರಿಗೆ ವರ್ಗ ವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಮುಂದೆಬಂದ ಅಮಲ್ದಾರರು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನವರಾದ್ದ ರಿಂದ ಶಾನ್ತಭೋಗರು ತಿಂದಿದ್ದನ್ನು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೇ ಹೋದರು. ಅವರ ಶಾನ್ತ ಭೋಗಿಕೆ ಹೋಯಿತು. ಜೀವನಕ್ಕೂ ಗತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತು. ಬಿದ್ದ ಅಳಿಗೆ ಊರವರು ತಲೆಗೊಂದು ಕಲ್ಲು ಎಸೆದರು. ಈ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ನೋಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.

[೧೫]

ಗೋವಿಂದರಾಯರನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ 'ಹುಚ್ಚುನಾಯಿ' ಎಂದುಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹೆಸರು ಅದು. ಅವರು ಯಾವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಾರ ಮೇಲೆ

ರೇಗುವರೋ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಜನ್ಮತಃ ಕೆಟ್ಟವರು. ಆ ಕೆಟ್ಟತನ ಅವರ ನರನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಳಿತವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಹುಚ್ಚೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅವರ ಪಿತ್ತಕೋಶದ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಂದು ಜನರು ಯೋಗಸಿದ್ಧಾಂತ ಊಹಿಸಿದ್ದಾರೆ ಅವರ ಊತಿ (Eczema) ಕೆರಳಿದಾಗ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಅವರ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೈಕಳಗಿನವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ಎಂದು ಪಿತ್ತಪ್ರಕೋಪವಾದೀತು, ಎಂದು ಊತಿ ಕೆರಳಿತು ಎನ್ನುವುದರ ಸುಳಿವು ಯಾರಿಗೂ ಹತ್ತುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆ ಬಡಪಾಯಿಗಳು ಅವರ ಆಗ್ರಹಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ಕುಲಕೋಟೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅವರ ನಾಲಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ತಂದು ಅವರಿಗೆ ಸದ್ಗತಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗೋವಿಂದರಾಯರ ಎಲುಬಿಲ್ಲದ ನಾಲಿಗೆಗೆ ಹಿಡಿತವೇ ಇಲ್ಲ. ಆ ಬೊಗಳುವಿಕೆಯೇ ಆ ನಾಯಿಯ ಏಕಮಾತ್ರ ಯೋಗ್ಯತೆ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ನಂಬಿದ್ದಾರೆ.

ಅವರು ಆ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೇಗೆಬಂದರೋ ಅದೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಅವರು ಇದುವರೆವಿಗೆ ಉಗುರಿಗೆ ಮಣ್ಣು ಹಚ್ಚಿದವರಲ್ಲ, ಯಾವುದೋ ಇನ್ನಿಟ್ಟೊಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುವರುಷ ಆಯಸ್ಸು ಕಳೆದರಂತೆ. ಅಲ್ಲೂ ಅವರೇನು ಕಡಿದರು ಎನ್ನುವುದು ಅವರೊಬ್ಬರಿಗೇಗೊತ್ತು. ಯಾವನೋ ಧರ್ಮಾತ್ಮ ಕೊಟ್ಟನಾಲ್ಕು ಕಾಸನ್ನು ತಂದು ' ಭೂಮಿಗೆ ಭಾರವಾಗಿ ' ಸಮಾಜದ ರುಜಿನವಾಗಿ ಕಾಲಕಳೆದವರು ಅವರು. ಅವರೇನು ರಂಗಣ್ಣನ ಅಧಿಕಾರಿ. ರಂಗಣ್ಣ ಬರಿಯ ಕಾಲೇಜು ಪದವೀಧರ ಇನ್ನಿಟ್ಟೊಟ್ಟನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿದವನಲ್ಲ, ಎನ್ನುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕೇಳಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ದೊಡ್ಡ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೊಂದಿಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಹೋಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ರಾಜಕೀಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವುಂಟು. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ' ಗಾಂಧಿ ಒಬ್ಬ ಹಲಾಲುಕೋರ, ಕಪಟ, ವ್ಯಭಿಚಾರಿ.' ಅವರ ನಿಘಂಟುವಿನಲ್ಲಿನ ಅನಾಚಾರಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲಾ ಗಾಂಧಿಗೇ ಮೀಸಲು. ಹಿಂದೂದೇಶಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷ. ಈ ರಾಜಕೀಯಗಲಭೆಯನ್ನು ನಿರ್ನಾಮಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿಗನನ್ನೂ ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಬೇಕು.

ನಡೆನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನೇ ಅನುಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನುಕರಣವೊಂದೇ ಅಲ್ಲ ಅವರಿಗೂ ಮುಂದೆಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಚಪ್ಪಲಿಯಾಕುವುದು ಅಸಭ್ಯ.

ಚಾರ. ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಬೂಟ್ಟು ಹಾಕುವುದು ಅಸಹ್ಯ. ಬಿಸಿಲು ಶಿಖೆಗೆ, ಕಾಲು ಬೆವತ್ತು, ಅಸಹ್ಯವಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ ನಾತಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಲಿಗೆ ಒಂದು ಸೀಸದ ಗುಂಡು ಕಟ್ಟಿದಂತಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳ ಸೂಚನೆಯಂತೆಯೇ ನಡೆಯಬೇಕು. ಗೋವಿಂದರಾಯರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಸದಾ ಇಂಗ್ಲೀಷು, ಸಿಗರೇಟು. ತಮ್ಮ ರಾಜಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ವಾರಕ್ಕೊಂದುಸಲ ದಂಡಿನ ಒಂದು ಕೆಫೆಗೆ ಸವಾರಿಚಿತ್ತೈಸಿ ಟಾಮಿಗಳು ಕುಡಿದುಬಿಟ್ಟು ಎಂಜಲು 'ಬೀರನ್ನು' ಕುಡಿದು ಕೃತಕೃತ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಇಂತಹ ಸಾವಿರಾರು ನವ್ರಸೇವಕರಾದ ಗೋವಿಂದರಾಯರ ತಾಳ. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಮೇಳ ಅನುಗತಕ್ಕೆ ವ್ಯಕ್ತಿಪೂಜಕರು. ಅವರಮಧ್ಯೆ ರಂಗಣ್ಣನ ಇರವು ನಗುಪಾಟಲು. ಅವನ ಖಾದಿಯ ಉಡುಪು ಬಹುಕೇಳು. ಅವನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು, ದೋಹವರ್ತನೆ.

ಇವರ ಕೈಕೆಳಗೆ ರಂಗಣ್ಣ ದಿನಕ್ಕೊಂದು ಗಂಟೆ ದುಡಿಯಬೇಕು. ಅವರು ಜೊತೆಯವರ, ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಆಗದವರ ಮೇಲೆ ಚಾಡಿಹೇಳಿದ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಾದ ಆತ್ಮಪ್ರಶಂಸೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಜಿಗುಪ್ಸೆಪಡದೆ ತಲೆಯಾಡಿಸಬೇಕು. ಅವರ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳನ್ನು ಅವರಿಟ್ಟು, ಕುಂಬಾರ, ಕುರಿ, ಅಡಿಗೈಯವ, ಹೊಟ್ಟೆಗ, ಪೆಂಗ, ಇತ್ಯಾದಿ ಸುಂದರ ನಾಮಗಳಿಂದ ಕರೆಯಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಯದಿದ್ದರೆ ಅವನಿಗೆ ಪೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಗೂ ತೊಂದರೆಸಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ನರಕವಾಗುವುದು.

ಈ ಹೊಲಸು ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ರಂಗಣ್ಣ ಸಿಕ್ಕಿಹೋಗಿದ್ದಾನೆ.

ಆದರೆ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಎಷ್ಟೋ ಉತ್ತಮವೆಂದೆನ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಕೂಲಿಕಾರರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇನ್ನೂ ಶೋಚನೀಯವಾಗಿದೆ. ಅವರ ಸಂಬಳ ತೀರಾಕಡಿಮೆ. ದಿನಕ್ಕೆ ಆರಾಣೆ. ಎಂಟು ಗಂಟೆ ಬೆವರು ಹರಿಯುವಂ ತಹ ಕೆಲಸ. ಆಸಂಬಳದಲ್ಲಿ ಅವರು ಯಾವ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯೂ ಬದುಕಲಾರರು. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಹತ್ತಿರವೇ ಗುಡಿಸಲುಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಗುಡಿಸಲುಕಟ್ಟಿದ ಸ್ಥಳ ಕಾರ್ಖಾನೆಯದೇ. ಅದಕ್ಕೂ ಬಾಡಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಗುಡಿಸಲುಗಳೋ ಹೆಗ್ಗಣದ

ಬಿಲಗಳು. ಸುತ್ತಲೂ ಕೊಳಚೆ ನೀರು ನಿಂತು ನಾತ್ ಬಡಿಯುತ್ತದೆ. ನೀರು ಬೆಳಕು ಗಳ ಸೌಕರ್ಯವಂತೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಸ್ನಾನವಿಲ್ಲದೇ ಅವರ ಮೈ ದುರ್ನಾತ ಬಡಿಯುತ್ತದೆ. ಬದಲಾಯಿಸಲು ಬಟ್ಟೆಗಳಿಲ್ಲದೇ ಅವರು ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಇದ್ದ ಬಟ್ಟೆಗಳೂ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ರಾಸಾಯನಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗಿ ಚಿಂದಿ ಚಿಂದಿಯಾಗಿವೆ. ಅವರೇನು ಮನುಷ್ಯರೋ! ಪಶುಗಳೋ! ಹೇಳಲು ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಒಂದುಕಡೆ ಅತ್ಯಂತ ನೂತನವಾದ ಯಂತ್ರಗಳು. ಅತ್ಯಾಧುನಿಕರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಜರುಗಿಸುತ್ತಿರುವ ಅದೃಷ್ಟವಂತರು. ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ, ಕಾಡುಮನುಷ್ಯರಿಗೂ ಕೀಳಾದ ಅಭಾಗಿಗಳು. ಈ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಕರುಳು ಕಿವಿಚುವುದು. ಇದಕ್ಕೇನು ಪರಿಹಾರ? ಇದೊಂದು ನಾಗರಿಕತೆಯ ಕಾಲಕೂಟವೇ?

ಈ ವಾತಾವರಣದಿಂದ ಪಾರಾದೇನೇ ಎನ್ನಿಸುವುದು. ಆದರೆ ಅವನನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆತರಲು ಧೈಯ ಒರಬೇಕಲ್ಲ? ರೈಲಿಗೆ ಯಾವ ದಾಕೃತೂ ಇಲ್ಲ. ಅದು ತನ್ನಿಷ್ಟ ಬಂದಾಗ ಬರುವುದು. ರೈಲಿಗೆ ಕಾದಿರುವವರು ದಣಿದಿರುವಷ್ಟೂ ತಡವಾಗಿ ಬರುವುದು. ಹೇಗೋನಾಡಿ ಚಿಕ್ಕಪೇಟೆಯ ಸಂದಿಯಲ್ಲಿನ ತನ್ನ ರೂಮಿಗೆ ಬಂದು ಬಿದ್ದುಕೊಂಡನೆಂದರೆ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಊಟಪೂಜೇಡ, ಯಾವುದೂಬೇಡ.

ದಿನಗಳು ಕಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಅತ್ಯಮೌಲ್ಯವಾದ ಜೀವನದ ದಿನಗಳು ಜಾರಿ ಹೋಗುತ್ತಿವೆ. ಯಾವ ಪ್ರರುಷಾರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲದೆ ವ್ಯಯವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿವೆ. ತಿಂಗಳಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಕಾಸು ಮನೆಗೆಗೇನೋ ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ತನ್ನ ಈ ಸಹಾಯ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಫಲಕಾರಿಯಾಗುವುದೋ ಅವನಿಗೇ ತಿಳಿಯದು.

ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ರಜವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದುತಿಂಗಳು ಮಾತ್ರ ಹಕ್ಕಿನ ರಜಾ ಸಿಗುವುದಿತ್ತು. ಅದೂ ಮಾರ್ಗಿಕರ ಇಷ್ಟಬಂದಾಗ ದೊರೆಯುವುದು. ನವರಾತ್ರಿಗೆ ರಜಾತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಊರಿಗೆ ಬಂದ. ಅವನಿಗೇಗ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿರಲು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಗಲಾಟೆ, ಗದ್ದಲಗಳಿಂದ ಜನರ ಮೈಮರೆಸುವಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಊರೇನೂ ಶೃಂಗೇರಿಯಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಮಾಡಲು ಉದ್ಯೋಗವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ತುಂಗೇ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬೆರೆತುಹೋಗಿದ್ದಾಳೆ. ಆಕೆಯನ್ನು ಮರೆತು ಅಲ್ಲಿಯ ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನೂ ನಡೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಬಾಗಿಲ ಹೊರಗೆಬಂದರೆ ಅವಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ತುಂಗೇಯ ದರ್ಶನ ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ

ಲಲಿತೆಯ ನೆನಪನ್ನು ಮೂಡಿಸುವುದು. ಅದೆಂತಹ ಗಟ್ಟಿಬಣ್ಣವೋ ಆ ಚಿತ್ರದ್ದು. ಕಲ್ಲಿನಮೇಲೆ ಒಂದು ಕಾಲನ್ನೆತ್ತಿಟ್ಟು ಒಟ್ಟೆ ಬಗೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅಂದಿನ ಅವಳ ಚಿತ್ರ ಇಂದೂ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಮೂಡಿತ್ತು. ಆ ಚಿತ್ರ ಒಂದು ಭಾವಪ್ರವಾಹದ ಉಗಮಸ್ಥಾನಮಾತ್ರ. ಹಿಂದಿನಿಂದ ಅನೇಕ ಭಾವನೆಗಳು ನಿರರ್ಗಳ ಧಾರೆಯಾಗಿ ಹರಿದುಬರುವುವು. ಅವುಗಳ ವಿಚಾರ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಮಾಡಲುದ್ಯೋಗಿಸಿದಷ್ಟೂ ಅದು ನಿಷ್ಫಲವೆಂದೆನ್ನಿಸುವುದು. ಯಾವುದೋಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಈರಿತಿ ಬೆರೆತುಹೋದೀತೆಂಬುದು ನಂಬಲಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದರ ಕಾರಣವೇನೇ ಇರಲಿ ಲಲಿತೆ ಅವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿದ್ದಳು. ಅವಳನ್ನು ಮರೆಯುವುದೇ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಲಲಿತೆಯ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯಲು ಅವನಿಗೆ ಏನೂ ಆಸಕ್ತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಪಾಲಿಗೆ ಲಲಿತೆಯ ಭೌತಿಕ ಶರೀರ ಇಲ್ಲದಂತೆ. ಅವಳು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಕೈ ಹಿಡಿದಂದಿನಿಂದ ಅವಳ ಮುಂದಿನ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಅವನಿಗೂ ಏನೇನೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಅವಳ ಕೊನೆ. ಅವನ ಪ್ರಪಂಚವಿಂದವಳ ನಿರ್ಗಮನ. ಅವನ ಭಾವ ಪ್ರಪಂಚದ ಲಲಿತೆಯೇ ನಿಜವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವವುಳವಳು. ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು ಅವಳ ಛಾಯೆ ಮಾತ್ರ-ಆ ನಿಜವಾದ ಲಲಿತೆಯ ಪಾತ್ರದ ನಟಿಮಾತ್ರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಳ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಯುವ ಗೊಡವೆಗೇ ಅವನು ಹೊಂದಿಲ್ಲ.

ಅವನಣ್ಣ ' ನವರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡುದಿನ ನಿಂತುಹೋಗು. ನವರಾತ್ರಿಗೆ ನೀನು ಬರದೆ ಎಷ್ಟೋವರ್ಷಗಳಾಗಿವೆ. ಬಂದವನು ಹಾಗೆಯೇ ಏಕೆ ಹೋಗುತ್ತೀಯೆ? ' ಎಂದರು

ಅದೂ ಸರಿ. ಎಲ್ಲೋ ಹುಡುಗನಾಗಿದ್ದಾಗ ಅವನು ನವರಾತ್ರಿಯ ಉತ್ಸವ ನೋಡಿದ್ದ. ಆಕಾಲ ಒಂದು ಹಬ್ಬವಿದ್ದಂತೆ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ದೈವಿಕತೆ ತುಂಬಿದಂತಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಸ್ವತಿಯೊಬ್ಬ ಎಳೆಯನೂ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಅಮಿತವಾದ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೊರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದ.

ಮೂಲಾನಕ್ಷತ್ರ. ವೀಣಾವಾದನೆಯಾದ ಶಾರದೆ. ಮನಮೋಹಕವಾದ ಪಂಚಲೋಹದ ಮೂರ್ತಿ. ವಜ್ರದಕಿರೀಟ. ಪದ್ಮಾಸನಸ್ಥಿತಿಯಾದ ದೇವಿಯಕ್ಕೈಯಲ್ಲಿ ಪಚ್ಚೆಯ ಪಂಚಪಾತ್ರೆ. ವರದ ಹಸ್ತ. ಅಂದು ದೇವಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾಂಗವೆರಗಿದರೇ ವಾಗ್ದೇವಿಯ ಕಟಾಕ್ಷ ತನ್ಮಮೇಲೆ ಎಂದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ನಂಬಿದ್ದರು.

ಎಲ್ಲರೂ ದೀಪಾರಾಧನೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ರಂಗಣ್ಣ ಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ಕಿರುಜಗುಲಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ಚಂದ್ರ ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಕಡೆಯೇ ಬರುತ್ತಿದ್ದ. ಲಲಿತೆಯ ಕೆಳತನ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಚಂದ್ರನೂ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅವನ ವಿಷಯ ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸುಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಅವನು ಬಂದು,

‘ಭಾವ’ ಎಂದ.

‘ಎನಯ್ಯ. ಚಂದ್ರ ಚನ್ನಾಗಿದ್ದೀಯಾ?’

‘ಅಕ್ಕ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಬರಹೇಳಿದ್ದಾಳೆ.’ ಅತ್ತಿಂದಿತ್ತ ನೋಡುತ್ತಾ ಚಂದ್ರ ಹೇಳಿದ— ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಖಂಡಿತ ಮಾಡಿಕೊಂಡು. ರಂಗಣ್ಣ ಅಪ್ರತಿಭನಾದ. ಲಲಿತೆ ಇಲ್ಲದ್ದಾಳೆಯೇ? ಏತಕ್ಕೆ ಬರಹೇಳಿದ್ದಾಳೆ? ಹೋಗುವುದು ಸೂಕ್ತವೋ ಅಲ್ಲವೋ? ಅದೂ ಈ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ! ಯಾರಾದರೂ ಕಂಡರೆ ಏನೆಂದಾರು? ಇದರಿಂದ ಲಲಿತೆಗೆ ಅಮಂಗಳವಾದರೆ! ಆದರೆ ಲಲಿತೆ ದುಡುಕುವ ಹುಡುಗಿಯಲ್ಲ. ಅವಳ ಕರೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಲೇಬೇಕು.

‘ಬತ್ತೀರಾ ಭಾವ?’

ರಂಗಣ್ಣ ಅವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ.

ನಡುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಪೆ ಶಾಸಿತ್ತು. ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲ್ಯಾಂಪು ಮಂದ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿತ್ತು. ಮನೆಯೆಲ್ಲಾ ನಿಶ್ಚಬ್ದವಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರೂ ದೀಪಾರಾಧನೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿಯೇ ಲಲಿತೆ ಕಾದುನಿಂತಿದ್ದಳು. ಇವರು ಒರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಮೆಲ್ಲನಲ್ಲೆಂದ ಸರಿದು ಒಳಬಾಗಿಲ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಳು.

ರಂಗಣ್ಣ ಹೋಗಿ ಚಾಪೆಯಮೇಲೆ ಕುಳಿತ. ಸ್ವಲ್ಪಯೆತ್ತು ಮೌನವೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿತ್ತು. ಈ ಮೌನವನ್ನು ಬೇಧಿಸಿ ನಮಕದ ಧ್ವನಿ ಬಾಗಿಲ ಸಂದಿನಿಂದ ಕೇಳಿಸಿತು

‘ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದೀರಾ ಭಾವ?’

ಈ ಅರ್ತಧ್ವನಿ ಅವನಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಕೋಚವನ್ನು ದೂರಮಾಡಿತು.

‘ಹೂಂ’ ನೀನು ಚನ್ನಾಗಿದ್ದೀಯಾ ಅಮ್ಮ?’

ಅಮ್ಮ ಎನ್ನ ಬೇಕಾದರೆ ನಾಲಿಗೆ ಎದುರಾಡಿತು.

‘ಹೂಂ’

ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ನೀರವ.

‘ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗತಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಹೇಳಿಕಳಿಸಿದೆ. ಬೇಸರವಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ?’

ಅದೇಕೆ ಹಾಗೆಮಾತು ? ಏನಾಗಬೇಕು ನಿನ್ನಿಂದ ?

ಲಲಿತೆ ಕೋಣೆಯ ಹೊರಗೆ ಬಂದಳು. ರಂಗಣ್ಣನೆದುರು ಗೋಡೆಗೆ ಆತುಕೊಂಡುನಿಂತಳು. ರಂಗಣ್ಣ ಒಂದುಕ್ಷಣ ಅವಳನ್ನು ಆಸಾದ ಮಸ್ತಕಪರ್ಯಂತ ನೋಡಿ ಬೆದರಿದ. ಏನಿದು ವೇಷ. ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಂಕುಮವಿಲ್ಲ. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಳೆ ಯಿಲ್ಲ. ಬತ್ತಿ ಬಾಡಿಯಾದ ಶರೀರ. ಎಂತಹ ಸರ್ವನಾಶ! ಅಷ್ಟುಬೇಗನೇ ಅವಳ ಸೌಖ್ಯಲತೆ ಬಾಡಿಯಾಯಿತೇನು ?

ಬಹು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಲಲಿತೆ ಹೇಳಿದಳು.

‘ಭಾವ, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ನೀವೊಬ್ಬರೇ ಬಂಧುಗಳು. ನನಗ್ಯಾರೂ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಎಲ್ಲರೂ ನನ್ನ ಕೈಬಿಟ್ಟರು. ಈಗ ನೀವೇ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕು.’

‘ಕೊನೆಗೂ ಈ ಗತಿಯಾಯಿತೇ ಲಲಿತೆ’

‘ಜೋಯಿಸರ ಮೂತು ನಿಜವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೇ ನಾನು ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದೆ ಆದರೆ ಇದ್ದದ್ದರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮಾಧಾನ. ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು. ನಾನು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುಮಾಡಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ದೊಡ್ಡದು. ನನಗೆ ನೀವೇಗತಿ.’

‘.....’

‘ಭಾವ. ನನ್ನ ಕುಂಕುಮ ಅಳಿಸಿಹೋಯಿತು. ಅದರಿಂದ ನನಗೆ ದುಃಖವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವಿದ್ವರ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯೋಜನವಿತ್ತೋ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಷ್ಟೇ ಆಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತಮಿಗಿಲಾಗಿ ನಾನೀಗ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೊರೆಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನನಗೆ ಪ್ರಪಂಚಬೇಡವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಾಯುವುದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ.’

ಲಲಿತೆ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟಳು ದುಃಖೋದ್ವೇಗದಿಂದ ದೇಹ ಕಂಪಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

‘ಲಲಿತಾ. ನಿನ್ನ ಗಂಡನ ಮನೆಯ ಅಸ್ತಿಯೇನೂ ಇಲ್ಲವೇ ? ಅವರು ಸ್ವಲ್ಪ ನೆಮ್ಮದಿವಂತರೆಂದು ಕೇಳಿದೆ’

‘ಭಾವ. ಅಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿ ಇದ್ದರೂ ಒಂದೆ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಒಂದೆ. ಅದು ನನಗೆ ಬೇಡ’

‘ಅದಕ್ಕೆ ಏನಾದರೂ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲುಬರುತ್ತದೆ’

‘ಅದಲ್ಲ ಭಾವ. ಅದು ನನಗೇಬೇಡವಾಗಿದೆ’

‘ಅದೇಕೆ ಲಲಿತ ?’

‘ಭಾವ. ಹೇಳಲು ನಾಚಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ನಾನು ನನಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಹೋಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಮಾತೇಕೆ ನನಗಿನ್ನು ?’

ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಯಾವುದೂ ಅರ್ಥವಾಗಲೊಲ್ಲದು. ಆದರೆ ಆ ಅಸ್ತಿಯ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಹೇಗೆಕಾಣೇ ಬಿಡಿಸಿ ಕೇಳಿಯಾನು ?

‘ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ ಲಲಿತ ? ಹೇಳು. ನನ್ನಿಂದಾದ್ದುಮಾಡುತ್ತೇನೆ’

ಭಾವ. ನನ್ನನ್ನು ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿಬಿಡಿ. ನನ್ನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಏನಾದರೂ ಮಾರ್ಗ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡಿ. ಅಲ್ಲಿಯ ಹೆಂಗಸರು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬೀದಿಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ನೀವೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಿರಿ. ನನಗೇನಾದರೂ ದಾರಿ ತೋರಿಸಿ. ನಾಯುವವರಿಗೆ ನಿಮ್ಮ ಹೆಸರು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುತ್ತೇನೆ’

‘ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಏನು ಉತ್ತರವೇಳಬಹುದು ತೋಚದು ಲಲಿತೆ ದುಃಖೋ ಪ್ಪೇಗವಿಂದ ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾಕೋ ಇಲ್ಲ ನಿಜಕ್ಕೂ ಅದನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾಳೋ ತೀಯದು. ತಾನು ಅವಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟೇನೆ ? ಅದುತನ್ನಿಂದಾದೀತೇ ! ಮನಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಭಾಗ ‘ನಿನಗೆ ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯನಾದ ಈ ಅಬಲೆ ನಿನ್ನ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಅಗಲಿ ಎನ್ನು. ಯಾವುದನ್ನೂ ಹಿಂದೆಮುಂದೆ ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡಬೇಡ. ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸುಖ ಎಲ್ಲ ನಿಶ್ಚಿನಿಯವುಗಳಿಗೂ ಮಿಗಿಲಾದುದು’ ಎಂದು ಹುರಿದುಂಬಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕಲುಷಿತವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ನೋಡಿ

ಮೂಡಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಧ್ವನಿ ' ಇದಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಬಹಳಗಜನವಾದ, ಜಟಿಲವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನೇಕೆವಿವೆ ಇದರಲ್ಲಿ. ಸ್ವಲ್ಪನಿಧಾನಿಸು' ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಮನಸ್ಸು ಇಚ್ಛಾಗವಾಗಿದೆ.

ಲಲಿತೆ ಇದನ್ನೂ ಹಿಸಬಲ್ಲಳು. ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲಳು. ' ಭಾವ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಈ ಕೂಡಲೇ ಅಭಯಕೊಡಿ ಎಂದು ನಾನೊತ್ತಾಯಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನೇ ನಾನು ಯಾವಾಗಲೂ ಬಯಸಿದ್ದೇನೆ. ನಿಮಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗುವುದಾದರೆ ಬೇಡ. ಯೋಚಿಸಿನೋಡಿ. ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ನಾನು ಎಲ್ಲಿಗಾದರೂ ಬರುತ್ತೇನೆ. ನನಗೆ ಯಾವ ಅಂಜಿಕೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ನೀವೇ ನನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವ.'

ಹೆಣ್ಣು ಇಷ್ಟು ನಿರ್ಭೀತಳಾಗಿ ಸಿದ್ಧಳಿದ್ದಾಗ, ಗಂಡು ಏನುಮಾದಲಿ ಎಂದು ಗುಣಾಕಾರ ಹಾಕುತ್ತಿತ್ತು. ಧೂ ಇಲ್ಲಸಲ್ಲದ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಬೆದರಿದ ಅದರ ಬಾಳೇ ! ಮನೆಗೆ ಬಂದೊಡನೆ ಅತ್ತಿಗೆ ಕೇಳಿದಳು.

‘ ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗಿದ್ದೆ ರಂಗಣ್ಣ ?’

‘ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನೆ ಹೀಗೇ ಹೋಗಿದ್ದೆ’

‘ ಸುಳ್ಳುಯಾಕೆ ಹೇಳುತ್ತೀ.? ಲಲಿತೆಯನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲವೆ ?’

‘ ಇರಬಹುದು. ಆದರಿದ್ದೇನು ಪ್ರಮಾದ?’ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೇಸರವಾಗಿತ್ತು.

‘ ಪ್ರಮಾದ ಅಂದರೆ ಪ್ರಮಾದ. ಇಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಏನು ಹೇಳಿದಳು ?’

‘ ಎನಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ತನ್ನ ಸುಖದುಃಖ ಹೇಳಿಕೊಂಡಳು’

ದುಃಖಕ್ಕೆ ಅವಳಿಗೇನಾಗಿದೆಯಂತೆ ?’

‘ ಏನು ಅತ್ತಿಗೆ ಏನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲವೆ ಅವಳಿಗೆ’

‘ಅಯ್ಯೋ ಪೆದ್ದೆ ನಿನ್ನಂತಹ ಹುಡುಗರನ್ನು ಮರುಳುಗೊಳಿಸುವ
‘ವಿದ್ಯೆ’ ಈ ಹುಡುಗಿಯರಿಗೆ ಬೇಕಷ್ಟಾಗುತ್ತಿದೆ. ನಿನಗೆ ತಲೆಸವಿದಳು ಅನ್ನು.’

‘ಅತ್ತಿಗೆ, ನಿನ್ನ ಮಾತು ನನಗೆ ಸುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸು
ಕಲ್ಲಿಗಿಂತ ಕಠಿಣ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪಾಪದವಳು ! ಇನ್ನೂ ವರ್ಷ ಹದಿನಾರಿಲ್ಲ,
ಸರ್ವ ಸುಖವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಆ ಅಭಾಗಿನಿಗೆ ನಿನ್ನಿಂದ ಒಂದು ಬಳ್ಳಿ ಮೂವು ತೂ
ಮೊಕೆಯು ಬಾರದೇ ?

‘ನೀನು ಪೂರ್ತಿ ಅವಳ ಬಲೆಗೆ ಬಿದ್ದಿರುವ. ಅವಳಿಗೆ ನನ್ನಂತಹ
ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತು ಏತಕ್ಕೆ ? ಯಾರ ಬಳ್ಳಿಯ ಮಾತೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅವಳು ಬದುಕಿ
ಯಾಳು. ನೀಗೆ ಜನರ ಮಾತು ಅವಳಿಗೆ ಬಲೆಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಮಕ್ಕಳು ಮನೆಯಲ್ಲಿ
ಅಷ್ಟೇಕೆ ರಣರಂಪ ಮಾಡಿ ಓಡಿಬರುತ್ತಿದ್ದರು ?

‘ನೀನು ರಣರಂಪ ?’

‘ಅದೇ ನಾನು ಹೇಳುವುದು. ನಿನಗೇನೂ ತಿಳಿಯದು ಎಂತ. ಇದ್ದ
ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇವಳ ಕೆಳ್ಳುಚಾಳ ಗಂಡನ ಮನೆಯವರಿಗೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿದು ಹಗರಣ
ವಾಗಿ ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಓಡಿಸಿದರು-ಗಂಡನ ಮನೆಯವರು. ಅದೇಕೋರಗಲ್ಲವೇ
ಗಂಡ ಸಹ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟ. ಇವಳ ಅಪರಂಜಿ ಗುಣ ಊರಿಗೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿದು ಜನರಿಗೆ
ಮುಖ ತೋರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಈಗ ನೀನು ಹೊಸಬ. ಹೇಗೂ ನಿನಗೆ ನನ್ನ
ಮರುಳುಗೊಳಿಸಿ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹಾರೋಣ. ಅಂತ.’

‘ಅತ್ತಿಗೆ, ಸುಮ್ಮನೆ ಅಕೆಯನ್ನು ದೂಡಿಸಿ ಪಾಪ ಹೆಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀಯೆ ?
ಆಕೆ ನಿನ್ನ ಗಂಟೇನು ತಿಂದಿದ್ದಾಳೆ ?’

ನನ್ನ ಗಂಟು ತಿಂದಿದ್ದಲ್ಲ ರಂಗಣ್ಣ. ಆಕೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳಂತೆ, ಭಾವ ಬರಲಿ
ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿಯಾದರೂ ಒಂದು ಅಪ್ರಮವೋ, ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ
ಕೇರಿಸುತ್ತಾರೆ ಅಂತ. ಆ ಬಜಾರಿ ಧೈರ್ಯ ನೋಡಿ ನಾನು ಹೇಳಿದೆ ಅಷ್ಟೆ. ಎರಡು
ಮನೆತನಗಳ ಹೆಸರು ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿದುದಾಯಿತು. ಇನ್ನೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ಹಾಕಿ

ಇದೆ, ಅವಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ. ರಂಗಣ್ಣ ಯಾವಕೋ ಹಾದರಗಿತ್ತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಕೊಂಡುಹೋದ ಎಂದು ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯ ಮನೆತನದ ಮುಖಕ್ಕೂ ಮನ ಬಳಿದರೆ ಅವಳ ಜನ್ಮ ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು.'

' ನೀವೆಲ್ಲಾ ಸಾವಿರಮಾತು ಹೇಳಿ ಅತ್ತಿಗೆ. ನಾನೇನೂ ಮಗುವಲ್ಲ. ಆ ಅಸಹಾಯಕಾದ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ನರರಾಕ್ಷಸರ ಕೈಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸುವುದು. ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ. ಉದೆಲ್ಲಾ ಹುಚ್ಚೆದ್ದುಕುಣಿಯಲಿ, ಅದರಿಂದೇನೂ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿತ್ತು. ಈಗೇನೂ ಇಲ್ಲ. ನಿಶ್ಚಯಕ್ಕೆ ಬಂದೆ. ನಿನ್ನ ಮಾತಿನಿಂದ ಲಲಿತ ಎಂತಹ ನರಕದಲ್ಲಿ ಬೇಯುತ್ತಿದ್ದಾಳೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು.

' ಸರಿ. ಹಾಗೇ ಆಗಲಿ. ರಂಗಣ್ಣ. ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದೆಲ್ಲಾ ಸುಳ್ಳು ಲಲಿತೆ ಸಾವಿತ್ರಿ ಅರುಂಧತಿಯರಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ ಪತಿವ್ರತೆ. ಆದರೆ ಗಂಡ ನನ್ನ ಬಕೆ ಕೊಂದಕೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ನೀನು ಅನರ್ಯವಾಗಿ ಅವಳನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂದುಹೋಗು. ದೇಹಾದರೆ ಪುನರ್ನಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೋ. ನಿನ್ನನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಕೊಂಡರೆ ತನ್ನ ಅಟಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಾದೀತೆಂದು ಅಂದು ಅನಕೊಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಈಗ ನೀನು ಅದಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿಸಬಟ್ಟು ಕರೆದುಕೋ. ಆದರೆ ಇವಳೆಲ್ಲಾ ನಿನ್ನ ಅಮ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳು. ಅತ್ತೆ ಕೇಳಿ ಹಾಲುಕುಡಿಯಲಿ. ಇಂತಹ ಅಪರಾಧಮಗನನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷರವಳಿ. ಥೂ. ರಂಗಣ್ಣಾ. ಅತ್ತೆ ಇವಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಪ್ರಾಣಮಿಡಿರುತ್ತಾರೆ ಯೇನು ? ಬಂದು ದೆಣ್ಣೆಗೋಸ್ಕರ ತಾಯಿ ಕೊಲ್ಲುವುದಿದ್ದರೆ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಕೊಲ್ಲು ನಿನಗೆ ಸದ್ಗತಿಮೊರೆಯಲಿ.

ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಕಬ್ಬಗಳೂ ಗುಂಡಿನ ಶಬ್ದವಂತೆ. ಮೊರೆದು. ಲಲಿತ ಹಾದರಗಿತ್ತಿ ! ಪುನರ್ನಿವಾಹ ! ತಾಯಿಯ ಕೊಲೆ. !

' ಅತ್ತಿಗೆ-ನನ್ನ ಕೊಂದುಹಿಡು. ನಿನಗೆ ತೃಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.'

೧೬

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಂದೆಹೇಳಿದರು.

‘ ರಂಗೂ. ಹೊನ್ನ ಹಳ್ಳಿಯವರು ಇನ್ನು ತಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವರ್ಷ ಅವರು ಮದುವೆಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಅವರಿಗೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಖಂಡಿತ ಉತ್ತರ ಹೇಳಬೇಕು. ರಂಗಣ್ಣಯ್ಯನವರನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ.

‘ ಈ ಮೂರುವರ್ಷ ನಮ್ಮನ್ನು ನಂಬಿಯೇ ಮಾಡುಗಿಮದುವೆ ಮಾಡಬೇಡಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಈವರ್ಷ ನಾವು ಅವರಿಗೆ ಖಂಡಿತಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಅವರು ಬೇರೆ ನೋಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ’ ನೋಡು. ಅದಕ್ಕೆ ತನಗೇಕೆ ಒತ್ತಾಯ? ಆದರೆ ತಂದೆಗೆ ಹಾಗೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲೊಮ್ಮೆ ಯೋಚನೆಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು.

ಇಂದವನು ಪುನಃ ಗುಡ್ಡದಮೇಲಿನ ಸಂಪಿಗೆಯ ಕಡ್ಡಿಗೆ ಮೋದ. ಹಿಂದೆ ಅದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತು ಈ ವಿಷಯ ಯೋಚಿಸಿದ್ದ. ಅಂದು ‘ ಲಲಿತ ಒಪ್ಪಿದರೆ ತಂದೆಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕೆ ಎಳ್ಳು ನೀರು ಬಿಡಬಾರದು ’ ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಶೃಂಗೇರಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ. ಆದರೆ ಇಂದು? ಲಲಿತೆ ಏನಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಾಳೆ? ಕಳಂಕಚರಿತೆಯೆಂದು ಮೂರೇಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳೊಡನೆ ಮಾತಾಡುವವರ ಮೇಲೆ ಸಹ ಸಂಶಯದ ಕಣ್ಣು ಜನರದು.

ಈಗ ತನ್ನ ಮದುವೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಲ್ಲವೆ. ಲಲಿತೆಯ ಬೇಡಿಕೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕು. ತಾನು ಮದುವೆಗೊಪ್ಪದೆ, ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋದರೆ ಅವ್ಯಯನೇನೆಂದು ತಿಳಿದಾಳು? ಅತ್ತಿಗೆಯ ಮಾತು ನಿಜವಾದೀತು? ಅದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೇ ಅವಳನ್ನೆಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಲಿ? ಯಾವ ವಿಧವಾಕ್ರಮವೂ ಅಸಮಾಧಾನದ ದೂರವಾಗಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಮದುವೆ ಗೊಪ್ಪುವುದೇ ಒಳ್ಳೆ ತು. ಅದರಿಂದ ಎರಡೂ ಆದುದಾಗುವುದು. ಮುಂದೆ ಅನುಕೂಲವಾದರೆ ಅವಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು. ಈಗ ಉಯ್ಯಾಲೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮನಸ್ಸು ಸ್ಥಿಮಿತಕ್ಕೆ ಬರಲು ಒಂದು ಮಾರ್ಗ. ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಆತ್ಮವಂಚನೆ ಈಗ ಬೇಕಿತ್ತು. ಅತ್ತಿಗೆಹೇಳಿದ ಪ್ರಸಂಗವಾದ ಸೂಚನೆ

ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಿರುಕುಳಕೊಂಡು ತ್ತಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಸ್ಥಬ್ಧಮಾಡಲು ಮದುವೆ ಅವಶ್ಯಕವಿತ್ತು. ಪ್ರವಾಹಪರಿತನಾದ ಅವನಿಗೆ ಈಗ ಒಂದು ಆಸರೆ ಬೇಕಿತ್ತು. ಅದೇ ವಿವಾಹ. ಅವನು ಅಲಿತೆಯ ಪ್ರೇಮಪ್ರವಾಹದ ಸುಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ತನ್ನ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಡುವುದು. ಈಗ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಸೇರಿದಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ಆತ್ಮಪ್ರತ್ಯಯ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ದುಡಿದು ಆಸ್ತಿ ಏನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮದುವೆ ತಾನು ಮನೆತನಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಒಂದು ತ್ಯಾಗ. ತಾನು ಇನ್ನೇನೂಮಾಡಲಾರೆ. ಇದೊಂದಾದರೂ ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ನಡೆಯಲಿ. ತನ್ನವರು ಸಂತೋಷಪಡಲಿ ಎಂದು ಹೆಮ್ಮೆ. ತಂದೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕೇಳಿದಾಗ

‘ ನೀವೆಲ್ಲಾ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವಾಗ ನನ್ನ ಕೇಳುವುದೇನಿದೆ? ’ ಎಂದು ಬಿಟ್ಟ. ತಂದೆಗೆ ಅಷ್ಟರಿಂದರೇ ತೃಪ್ತಿಯಾಯಿತು. ಇಷ್ಟಮಾತು ಹೇಳಿ ತಾನು ದೊಡ್ಡಪೊಡಕಿನಿಂದ ಪಾರಾದೆ ಎಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಟ್ಟ ರಂಗಣ್ಣ. ಇನ್ನು ಅಲಿತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದುತರಹ ನಿರ್ಲಿಪ್ತಭಾವನೆಯಿಂದಿರಬಹುದು.

ತಾಯಿಕೇಳಿದರು ‘ ರಂಗಣ್ಣ. ಅವರ ಹೆಚ್ಚು ಬೆದರಿ ಒಪ್ಪಬೇಡ. ಹೆಣ್ಣು ನ್ನೊಮ್ಮೆ ನೋಡು ’ ಎಂದರು

‘ ನಾನೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ! ’

‘ ಒಪ್ಪದಿದ್ದವಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಒದ್ದಾಡಬೇಕಲ್ಲ. ಅಂತಹದೇನು ಬಂದಿರುವುದು. ಈಗ ? ’

ತಾಯಿಗೆ ಮಗನಮನಸ್ಸು ಗೊತ್ತು. ಮಗ ತೀರಾನೊಂದುಕೊಂಡಾಡು ಎಂದು ಅವರು ಈರಿತೆ ಧೈರ್ಯದ ಮಾತಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆನರೂ ಎನೂಮಾಡಲಾರರು ಎಂದು ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಆದರೂ ತಾಯಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಾಗಲೆಂದು

‘ ಅಮ್ಮಾ. ನೋಡಿದಾಡುವುದೇನು ? ಮದುವೆಗೊಪ್ಪದ ಗಂಡಿಗೆ, ಮಮುವೆಗೆ ನೆರೆದಿರುವ ಎಲ್ಲಾಹೆಣ್ಣುಗಳೂ-ಕುರುಡಿ, ಕುಂಟೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ ಸರಿ-

ಚನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚನ್ನಾಗಿ ಶೃಂಗಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಹೆಣ್ಣಲ್ಲ
ಅ ಒಂದು ಐದು ನಿಮಿಷ ಏನುನೋಡ ಬಹುದು ? ಗುಣನೋಡಬಹುದೇ, ವಿದ್ಯೆ
ನೋಡಬಹುದೇ? ರೂಪು ನೋಡಬಹುದೇ? ಬರಿಮುಖ ನೋಡಿದ್ದರಿಂದ ರೂಪು
ತಿಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಎಮ್ಮೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಬೇಕಾದರೂ ಇನ್ನೂ
ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಹೆಣ್ಣುನೋಡುವವನು ಎನ್ನುವುದು
ನಿಂದ್ರಮೆ. ಮದುವೆ ಸುಖವಾಗುವುದು ಅವರವರ ಅದೃಷ್ಟಬಲ' ಎಂದು.
ತಾಯಿ ಅಪನೋದನೆ ಹೆಚ್ಚು ಚರ್ಚಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಹೊನ್ನ ಹಳ್ಳಿಯ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ರಂಗಣ್ಣನ ಅರ್ಧಾಂಗಿಯಾದಳು ಅವಳನ್ನು
ಮದುವೆಯಾಗಿ ಪತಿತೆಯಾದ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಮರೆಯುತ್ತೇನೆ, ಎಂದುಕೊಂಡ
ರಂಗಣ್ಣ. ಆದರೆ ಮದುವೆಯಮಾರನೇದಿನ ಒಂದು ಸುದ್ದಿ ರಂಗಣ್ಣನ ಕಿವಿಗೆ ಬಿತ್ತು.
ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯದು ಮೂಲಾನಕ್ಷತ್ರ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೊನ್ನಹಳ್ಳಿಯಂತಹ ಸಿರಿವಂತರು
ಹೊಸಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೆಣ್ಣುಕೊಡುತ್ತಾರೆ? ಈ ಮೂರುವರ್ಷ ಅವರೇಕೆ ಇವನನ್ನೇ
ಕಾದಿರುತ್ತಾರೆ? ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ದುಡ್ಡಿನಾಸೆಗೋಸ್ಕರ ಮೂಲಾನಕ್ಷತ್ರದ ಸೊಸೆಯನ್ನು
ತಂದುಕೊಂಡರು. ಅತ್ತಿಗೆಕೇಡು, ಮಾವನಿಗೆಕೇಡು. ? ಅದೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ
ಅತ್ತಿಗೆಂತೆ? ರಂಗಣ್ಣತಾಯಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ.

• ಇದೇಕೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದೆ ಅಮ್ಮ? '

• ಏನು ರಂಗೂ? '

• ನಿನ್ನ ಸೊಸೆಯದು ಮೂಲಾನಕ್ಷತ್ರವಂತೆ.

• ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೀನು ನಂಬುತ್ತೀಯಾ? '

• ನಂಬಿಕೆಯೋ, ಅಪನಂಬಿಕೆಯೋ, ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಹೋಗು
ವುದಕ್ಕೇನು ನಾನಿರುವುದು? ನೀನು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದ್ದರೆ ! '

• ಹೋಗೋಹುಚ್ಚ. ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದ್ದರೆ ನೀನೊಪ್ಪುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ
ಅಂತಹೊತ್ತು. ಈಗೇನು ಪ್ರಮಾದವಾಗಿ ಹೋಯಿತು ? ನನಗೆ ಕೆಡುಕು ಅಂತಲೇ
ನು? ಏನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆದರಬೇಡ. ಒಂದುವೇಳೆ ಆದರೆ ಏನಂತೆ? ನೀವೆಲ್ಲಾ
ಚನ್ನಾಗಿರುವಾಗ ಒಂದು ಬೊಟ್ಟು ಕುಂಕುಮ ಹಣೆಯಮೇಲೆ ಇರುವಂತೆ

ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚುವುದಕ್ಕಿಂತ ನನಗಿನ್ನೇನು ಬೇಕು? ಇದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇನ್ನು ಗಲಾಟೆ ಎಬ್ಬಿಸಬೇಡ'

ಅಬ್ಬಾ! ತಾಯಿಯ ಕರುಣೆ! ಹಿಂದಿನಕಾಲದವಳಾದ ತಾಯಿಗೆ ಇಂತ ಹುದರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲವೆ? ಅದೆಂತಹ ತ್ಯಾಗಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ತಾಯಿ ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಯಿತ್ತಿದ್ದಾಳೆ? ಅದೇಕೋ ತಾನುಮುಟ್ಟಿದ್ದೆಲ್ಲಾ ಜೇಳಾಗಿ ಕೈಕುಟುಕುತ್ತದೆ.

ರಂಗಣ್ಣ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಅವಳಿವೆಯ ವಾಗಿ ಅವನು ಯಾವನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೂ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ.

೧೭

ಮೂರುದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎತ್ತರವಾದ ಪರ್ವತದಸಾಲುಗಳು. ಆ ಪರ್ವತಗಳ ತಳದಲ್ಲಿ ಮೂರುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅಡಿಕೆಯತೋಟ. ನಡುವೆ ಎತ್ತರದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾದ ಮಹದಯಮನೆ. ಮನೆಯಮುಂದೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಅಂಗಳ. ಅಂಗಳದ ತಗ್ಗಿನಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಹೋಗುವಷ್ಟುದೂರವೂ ಗದ್ದೆಯಕೋನು. ತೋಟಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗದ್ದೆಯ ಕೋನನ್ನು ಬೇಧಿಸಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ತೊರೆ. ಈ ಕೋಟೆ ಯಂತಹ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಸುಬ್ಬಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಒಡೆಯರು. ಅವರಲ್ಲಿಗೆ ಸಾಳಯಗಾರರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರುಹೇಳಿದ್ದೇ ಆಟ. ಮಾಡಿದ್ದೇ ಮಾಟ. ಈ ರಾಯನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಎಂತೆಂತಹ ಕೆಲಸಗಳೋ ಜರುಗಿಹೋಗಿವೆ. ಆ ಪುರಾತನವಾದ ಅಸ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಆ ಭಯಂಕರ ಕೃತ್ಯಗಳೂ ತಲೆಯಿಂದ ತಲೆಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಸುಬ್ಬಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಆಗದವರು ರಾಯನಕೋಣೆಗೆ ಹೋಗುವುದೆಂದರೆ ನಡುಗಿಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ಸುಬ್ಬಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಹತ್ತಿರಹತ್ತಿರ ಸಲವತ್ತು ವಯಸ್ಸು. ಆದರೆ ನಡುಹ ರೆಯದ ಮೈಕಟ್ಟು ಅವರಿಗಿದೆ. ಆ ತುಂಬಿದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಉಪೋ ಪಚಾರ. ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇಜನ ಕುಳಿತರಲಿ, ಅವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಘಮಘಮಿಸುವ ಜೀರಿಗೇ ಸಣ್ಣ ಅಕ್ಕಿಯ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂವಿನಂತಹ ಅನ್ನ. ಬೆಣ್ಣೆಕಾಯಿಸಿದ ತುಪ್ಪ, ಕೆನೆಸೇಸರು. ಕುಡಿಯಲು, ಎಲಕ್ಕಿ ಬಾದಾಮಿ, ಕೇಸರಿ ಹಾಕಿದ ಕೆನೆಹಾಲು. ಅವರ ಶರೀರೋಪಚಾರಕ್ಕೇ ಒಬ್ಬ ಮಲೆಯಾಳಪಂಡಿತ. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಗೆ ವಿಧವಿಧ

ವಾದ ಲೇಹ್ಯ. ಆಸವಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು, ಸುಗಂಧಕೈಲಗಳಿಂದ ಗಂಟೆ ಗಟ್ಟಿಲೆ ಅವರ ಶರೀರವನ್ನು ಮರ್ದಿಸಿ, ಸುಸ್ವಾದುಗುವತನಕ ನೀರುಹನಿಸಿ, ಮೃದು ವಾದ ಹಾಸಿಯಮೇಲೆ ಅವರನ್ನು ಪವಡಿಸುವುದು-ಇಷ್ಟೇ ಅವನ ಕೆಲಸ.

ಇಂತಹ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ದೇಹಶಾಂತಿ ಉಜ್ವಲವಾಗಿತ್ತು. ಇವರೊಂದಿಗೆ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸುವ ಭಾಗ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಅವರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಲವಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಪುನಃ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ 'ನನಗೇಕೆನ್ನು ಮದುವೆ ? ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಎರಡು ಮಕ್ಕಳಿವೆ' ಎಂದು ಅವರು ಅವಕ್ಕೆ ಸಮೃತ್ತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಈ ಏಕಪತ್ನೀವ್ರತೆ ಅವರ ತೂಕವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿತ್ತು.

ಇಂತಹ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಗುಣಗಳು ಮನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ದೇವರು, ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಭಕ್ತಿ--ಕೋಟು ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ಆಸಕ್ತಿ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಕಂಡಿರುವುದೇ ಅವರ ಜೀವನದ ಗುಟ್ಟು, ಎಂದು ಜನರಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇಂತಹ ಸಂಪನ್ನರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಜನರ ನಾಲಿಗೆ ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಹೆಂಗಸನ್ನೇ ಆಗಲಿ ನಿಂದಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ 'ಇವಳಿಗನ್ನು ರಾಯನ ಕೋಣೆಯ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೇ ಗತಿ.' ಎಂದು ಜನರಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅದು ಅವರ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಆಡುವ ಮಾತು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ನಿಲ್ಲುವ ಧೈರ್ಯ ಯಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ರಂಗಣ್ಣನ ಮದುವೆಯಾದ ವರ್ಷ ಜೈಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನವರು ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಅವರು ಸಾಯುವಾಗ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಅಸ್ತಿ ಅಭಿಮಾನವೊಂದೇ. ಕೊನೆಯುಸಿರು ಎಳೆಯುವಾಗ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಕರೆದು,

‘ಲಲಿತಾ ನಿನಗಿನ್ನು ದೇವರೇಗತಿ. ನಿನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ನನ್ನ ಹಟಕ್ಕೆ ಬಲಿಗೊಟ್ಟೆ. ನನಗೇನು ಶಿಕ್ಷೆ ಕಾದಿದೆಯೋ, ಎಂದು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರು. ಲಲಿತ 'ಎನೂ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಬೇಡಿ ತಾತ, ಅದು ನನ್ನ ಪೂರ್ವಾರ್ಜತತ್ವಮ್. ಅದಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಹೊಣೆಗುಲ್ಲ' ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದಳು. ಅನಂತೆ ಅದರಿಂದ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತೋ ಇಲ್ಲವೋ, ಪ್ರಾಣ ತೊಳಲಿ ತೊಳಲಿ ಆ ಗೂಡುಬುಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋಯಿತು.

ಈಗ ವಿಶಾಲವಾದ ಕೃಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗತಿಕರಾದ ಮೂರು ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಗೌರಮ್ಮ, ಲಲಿತ, ಚಂದ್ರ.

ಮಲೆನಾಡ ಮಳೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ನಿಮಿಷಮಾತ್ರವೂ ಬಿಡುವಿಲ್ಲ. ತುಂಗೆಯ ವೈ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿತು. ಕೇಸರಿಯ ಬಣ್ಣದ ನೀರು. ದಡಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ದೊಡ್ಡಬೀದಿಯ ಮನೆಗಳ ಹಿತ್ತಲ ಬಾಗಿಲ ಹೊತ್ತಿಲನ್ನು ತೊಳೆದು ಹರಿಯಿತು. ಜನಪ್ರಿಯ ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡರು, ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲು ಕೆಲಸವೇನೂ ಸಿಗದು. ಈ ಮೂವರಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಮಸ್ಯೆ ಅಗಾಧವಾಗಿ ಮುಂದೆಬಂದು ನಿಂತಿದೆ.

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರಬಹುದಾದ ಸಮಾಧಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಾರಿಯಾಯಿತು. ಕೇಳಬಾರದವರನ್ನು ಕೇಳಿ ನಾಲ ತಂದು ತಿಂದಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಮಾರಲು ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ನಾಲಕೊಡ ವರರೂ ಉಳಿದಿಲ್ಲ.

ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಲಲಿತೆಗೆ ತನ್ನ ಗಂಡನ ಮನೆಯ ಸಹಾಯವನ್ನು ಕಡೆಯುವ ಮಲ್ವಿಲ್ಲ. ಇದ್ದ ಏಕಮಾತ್ರ ಅರಿಯ ರಂಗಣ್ಣನದು. ಆದರೆ ಅವಳ ಅಂದಿನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡದೆ ಅವನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೊರಟು ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಲಲಿತೆ ಅವನನ್ನು ದೂರುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಜಕ್ಕೂ ಅವನು ತನ್ನನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡೇಕೆ ಒದ್ದಾಡಬೇಕು ? ಆ ಪ್ರೀತಿಯೂ ಅವಳು ಭಾವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಏನು ಅನಾನುಕೂಲವಿದೆಯೋ. ಅದಕ್ಕೇ ಅವನು ತನ್ನ ಬೇಡಿಕೆ ಮನ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿಷಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅವನಿಗೆ ಬರೆದು ಸಹಾಯವೇಡುವ ಧೈರ್ಯ ಅವಳಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗೌರಮ್ಮನಿಗೆ ರಾಯನ ಕೋಣೆಯಿಂದ ಕರೆಬಂದಿತು. ಸುಬ್ಬಾಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಮಗಳ ಬಾಣಂತಿ ತನದ ಆರೈಕೆಗೆ ಅವರನ್ನು ಕರೆವಿದ್ದರು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳದೆ ವಿಧಿಯರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಲಲಿತ, ಚಂದ್ರ ಇಬ್ಬರೇ ಇರಲಾರರು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಬಾಡಿಗೆ ತೆರಬೇಕು. ರಾಯನಕೋಣೆಗೆ ಹೋಗುವ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡು ಕೇಳುವಹಾಗಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವರಿಬ್ಬರೇ ಇರುವ ಊರು ಅಲ್ಲ ಅದು. ಹಿರಿಯರು ಮಾಡಿಟ್ಟ ಆಸ್ತಿ ಕೈಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಮಾಡಲು ಏನೂ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದ, ಸೊಗಸುಗಾರರು ಅನೇಕರು ನೆರೆಹೊರೆಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಮೂವರೂ ರಾಯನ

ಕೋಣೆಗೆ ಹೋಗುವುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಬೇಡವೆನ್ನಲಿಲ್ಲ. ಹಳ್ಳಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜನ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದೂಂಟೀ ?

ರೊಟ್ಟಿಹಾರಿ ತುಪ್ಪಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಂತಾಯಿತು, ಎಂದರು ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಕಿಗಳು. ರಾಯನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಗೌರಮ್ಮನಿಗೆ ಬಾಣಂತಿತನದ ಆಯ್ಕೆಯೇ ಸರಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಲಲಿತೆಗೆ ಮಾಡಲು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕೆಲಸವೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಮನೆಗೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಚಂದ್ರ ಚಿಕ್ಕವನಾದರೂ ಅವನಿಗೆ ಏಕೇಷ ಕೆಲಸವಿತ್ತು. ಮನೆಯಾಳುಗಳಿಗೆ ಅಡಿಕೆಲೆ ಕೊಡುವುದು, ಅಕ್ಕಿ ಅಳಿಯುವುದು, ಬಂದವರಿಗೆ ಕಾಫಿ ತಂದುಕೊಡುವುದು, ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಅಣಿಮಾಡುವುದು. ಚಿಕ್ಕ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬರಗಾಲವೆ !

ವಿಶಾಲವಾದ ದೇವರಕೋಣೆ. ಮಧ್ಯೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಭವ್ಯವಾದ ಮಂದಾಸನ. ಮಂದಾಸನದ ತುಂಬ ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಓರಣವಾಗಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಬೆಳ್ಳಿಯ ತಗಡು ಹೊದಿಸಿದ ಮಣೆಯಮೇಲೆ ಸದ್ವ್ಯಾಸನಪಾಕೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ. ಉಟ್ಟಿರುವುದು ರೇಷ್ಮೆಯಮಡಿ. ಮೈತುಂಬಾ ವಿಭೂತಿಯ ಪಟ್ಟಿಗಳು. ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಹೊದಿಕೆಯಿರುವ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಸರ. ಬೆರಳಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ಟಿ, ವಜ್ರಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಉಂಗುರ, ಗಂಭೀರವಾದ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಶಿಲೆಗಳಿಗೆ ಅಭಿಷೇಕಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲೇ ಸುಖವಾದ ಶಾರೀರ. ಜೊತೆಗೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ವೇದಘೋಷದ ಅನ್ಯಾದೃಶವಾದ ಮೋಹಕತೆ. ಲಲಿತೆ ಯಾವುದೋ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅಕಡೆ ಸುಳಿದಾಗ ನೋಡಿದಳು. ಕೇಳಿದಳು. ನೋಡಿಕೇಳಿ ಮುಗ್ಧಳಾದಳು. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಕಂಡು ಬೆರಗಾದಳು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಗೌರವ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿತು ಅಂದಿನಿಂದ ಅವಳು ತಪ್ಪದೇ ದೇವರ ಪೂಜೆಯ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ದೇವರ ಕೋಣೆಯ ಹತ್ತಿರವೇ ಸುಳಿದಾಡುವಳು. ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಕೆಲಸದ ನೆಪವನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಅದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ನಟಿಸಿ ಮನಸ್ಸನ್ನೆಲ್ಲಾ ದೇವರಮೇಲೆ, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಮೇಲೆ ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸುವಳು. ಇದರಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗೌರವದೊಡನೆ ವಿಶ್ವಾಸವೂ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು

ಅವಳಿಗೆ ಮಾಡಲು ಏನೂ ಕೆಲಸ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯಾಗಿರದಿದ್ದರೂ, ಒಂದು ಕ್ಷಣವೂ, ಬಿಡದೆ ಕೆಲಸಮಾಡುವಳು. ಉಂಡ ಊಟಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಆದಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವಳ ಬಯಕೆ. ರಾಯನ ಕೋಣೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ

ಮರೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರು ಎಲ್ಲೆಡೆಗಾದರೂ ಸುತ್ತಿಬರಬಹುದು. ಆ ಮನೆಯ ವೈಭವವನ್ನು ಕಂಡು ಎಂತಹರೂ ಬೆರಗಾಗಬೇಕು. ಹೊಸಬರು ಬಂದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದಾರಿತಪ್ಪಬಹುದಾದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾದ ಮನೆ. ಹಳೆಯಕಾಲದ ಮನೆಯಾದರೂ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಂತೆ ಭದ್ರವಾಗಿದೆ. ಮನೆ ತುಂಬ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಸಾಮಾನುಗಳು. ಅನರ್ಘ್ಯವಾದ ವಸ್ತು ಒಡವೆಗಳು. ವೈಭವ ಆಡಂಬರಗಳ ನೋಟದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆನಂದವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಯಾರಾದರೆ ಏನು, ಬೆಟ್ಟ, ಕಾಡುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆಗುವಂತಹ ಸಂತೋಷ ಅದು, ಲಲಿತೆಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆರಿಸಿತು ಈ ದೃಶ್ಯ.

ಒಂದುದಿನ ನಡುಮನೆ ಹಾದು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಎದುರಿಗೆ ಬಂದರು. ಇನ್ನೇನು ಮುಡುಗಬೇಕು, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಲಲಿತೆ ಸಾವರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸರಿದಳು ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಮುಂದೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತ ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿ ನಕ್ಕರು. ಅವಳಿಗೆ ಮೈಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಚಾರವಾದಂತಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪಗಾಬರಿಪಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದಳು.

ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಜಡಿಮಳೆ ನಿಂತು, ಮೋಡಗಳ ಬಿರುಕಿನಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಇಣಕಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ಹಚ್ಚಹಸುರಿನ ಗದ್ದೆಯಮೇಲೆ ಬಿಸಿಲು ಬಿದ್ದು ಕುಣಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಒಗೆದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಉಪ್ಪರಿಗೆಯಮೇಲೆ ಬಿಸಿಲು ಬೀಳುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಹರವಲು ಯಾರೋ ಲಲಿತೆಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಲಲಿತೆ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಳು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ದಿನಾಣವಾನೆ ಬಾಗಿಲು ತೆಗೆದಿತ್ತು. ಲಲಿತೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಕೋಚವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಹಾಗೆಯೇ ಕೆಳಗೆ ಹೋಗುವುದು ಸುಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಆರಾಮ ಕುರ್ಚಿಯಮೇಲೆ ರೋರಗಿ ಭಾರತ ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾದ ಧ್ವನಿ. ಕೇಳಿದಷ್ಟೂ ಕೇಳಬೇಕೆನ್ನುವಂತಹ ಮಾಧುರ್ಯ; ಅದನ್ನೇ ಆಲಿಸುತ್ತ ಶಬ್ದವಿವಿಧವೂ ಆಗದಂತೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಒಣಪಾಕತೊಡಗಿದಳು.

ಸಂದರ್ಭ ದ್ರೌಪದೀ ವಸ್ತ್ರಾಪಹರಣ. ಕರುಣೆ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುವ ಸನ್ನಿವೇಶ ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ನೆಯಾದ, ಕಲಿಗಿಳೆವರಪತ್ತಿಯಾದ ದ್ರೌಪದಿಯೇ ಕಂಡಕಂಡವರನ್ನು ಕೈಮುಗಿದು 'ಮಾನವನ್ನು ಳಿಸಿರಿ' ಎಂದುಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಶೋಚನೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ. ಕರುಣರಸ ಉಕ್ಕಿಹರಿಯುತ್ತಿದೆ—ಕೇಳುತ್ತೇಳುತ್ತ ನಾರಣಪ್ಪನ ಭಾವಮಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿ ಲಲಿತೆ ಮೈಮರೆತಳು. ಕೊನೆಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ರಕ್ಷಕನಾದ ಅವಳಿಗೆ. ತನ್ನ

ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಂದು ಆ ಸರ್ವಶಕ್ತ ತನ್ನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಭಕ್ತಿಯಾದ ದ್ರೌಪದಿ ಸಹ ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನವನ್ನು ತೊರೆದು, ಆತ್ಮ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವತನಕ ಅವನು ಬರಲಿಲ್ಲವಂತೆ! ತನ್ನಂತಹ ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ದೌರ್ಬಲ್ಯವಿದೆಯೋ? ಅವಳಿಗೆ ಈ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯ ಜಗತ್ತಿನ ಪರಿವೇಶಿಲ್ಲ. ಬಟ್ಟೆ ಒಣಹಾಕಲು ಎತ್ತಿದ ಕೈ ಎತ್ತಿದಕೂಗಿಯೇ ಇದೆ. ಸರಿದ ಸೆರಗು ಗಾಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅರೆತೆರೆದ ಕಣ್ಣುಗಳು ಏನೋ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಕನಸು ಕಾಣುತ್ತಿವೆ. ಎರಡು ಮುತ್ತಿನಂತಹ ಹನಿಗಳು ಕಣ್ಣುಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ತುಸುವೇದನೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಮುಖ ಮೋಹಕವಾಗಿದೆ.

ಯಾರೋ ವೃದ್ಧನಾಗಿ 'ಲಲಿತ' ಎಂದು ಕರೆದರು.

ಲಲಿತೆ ಬೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದು ಎಚ್ಚಿತ್ತಳು. ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು. ತೋಳಮೂಲೆಯನ್ನೇ ನೆಟ್ಟದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಲಲಿತೆಗೆ ವಿಪರೀತ ನಾಚಿಕೆಯಾಯಿತು. ಹೆದರಿಕೆಯೂ ಆಯಿತು. ಎದೆ ನಡುಗಿತು ಅವಳು ಕೆಳಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಡದೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಅವಳ ಕೈಹಿಡಿದುಬಿಟ್ಟರು. ಆ ಭಳೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಲಲಿತೆ ಜೀವಿತುಬಿಟ್ಟಳು.

‘ ಬಾ. ಒಳಗೆ ಹೋಗೋಣ ’

ಪಿಸುಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಕರೆದು ಕೈಹಿಡಿದು ಕೋಣೆಯಕಡೆಗೆ ಜಗ್ಗಿದರು ಲಲಿತೆಗೆ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಚೈತನ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಯಕೆಯೇ ನೋ ಇದೆ. ಅವಳ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಯೂ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಸ್ವಾಧೀನವಾಗಿಹೋದಂತಿದೆ. ದೇಹ ಅವರ ದಾಸ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆ. ಮನಸ್ಸು ‘ ಎಚ್ಚರ, ಎಚ್ಚರ, ಜೋಕೆ ! ’ ಎಂದು ಜೀರುತ್ತಿದೆ. ತುಳಿದು ತಡೆದಿಟ್ಟಿದ್ದ ಕಾಮ ಹಾವಿನಂತೆ ಹೆಡೆಯಿತ್ತಿ, ಪುರೈಕೆಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಉತ್ಕಟವಾದ ಬಯಕೆಯ ಮುಂದೆ ಅವಳಾತ್ಮ ಅತಂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲದರ ನಡುವೆ ದೇಹ ಯಾವುದೋ ಯಾತನಾಯುಕ್ತವಾದ ಸುಖವನ್ನನುಭವಿಸಿದಷ್ಟು ಸಾಲದು ‘ ಮುಂದೆ, ಮುಂದೆ ’ ಎಂಥವಳನ್ನು ಮುಂದೆ ತಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸೆಳವಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಅವಳು ಏನೂ ಮಾಡಲಾರಳು. ‘ ಆ ಅಬಲೆ ಅಸಹಾಯಳು. ಒಂದೇ ಹೆಜ್ಜೆ, ಕೋಣೆಯ ಹೊಸ್ತಿಲು ದಾಟಿಬಿಡು ಲಲಿತ ! ’ ಇನ್ನು

ನಿನಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಿಸ್ತಾರವಿಲ್ಲ! ಲಲಿತೆ ಕೋಣೆಯ ಹೊಸ್ತಿಲು ದಾಟಿಲ್ಲ
ಯಾವುದೋ ಶಕ್ತಿ ಅವಳನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಕೈ ಕೊಡವಿ ಉಪ್ಪರಿಗೆ
ಇಳಿದು ಓಡುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಒಂದು ತೃಪ್ತಿಯ ನಗು ನಗುತ್ತಾ
ಆಕೆಯ ಕಡೆಯೇ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದರು.

ಇದಾಗಿ ಅನೇಕದಿನಗಳು ಕಳೆದಿವೆ. ಲಲಿತೆಯ ಚಿತ್ತಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಕಳೆದು
ಹೋಗಿದೆ. ಅಕೆ ಅದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ತನ್ನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹುದುಗಿಕೊಳ್ಳಲು
ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳಿಗೇಗ ತನ್ನಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಇಲ್ಲ. ತನ್ನದೇಹ
ಎಂದು ದ್ರೋಹಿಯಾಗುವುದೋ ಎಂದು ಅವಳು ಹೆದರುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸು
ಎನೇನೋ ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸುತ್ತದೆ. ರಾತ್ರಿ ಎನೇನೋ ಕನಸು ಬೀಳುತ್ತಿದೆ.
ಯಾವುದನ್ನು ಕಂಡು ಜಿಗುಪ್ಸೆಪಡುತ್ತಿದೆಯೋ ಅವಳ ಅಂತರಾತ್ಮ, ಅದನ್ನೇ
ಮನಸ್ಸು ತಿರುಗಿ ತಿರುಗಿ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಂದುನೆಟ್ಟ ವಿಷವೃಕ್ಷದ ಅಂಕುರ
ಇಂದು ಅನುಕೂಲವಾದ ವಾತಾವರಣಗಳೊಡನೆ, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ನೀರೆರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು
ಮೊಳೆತು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ.

ರಾತ್ರಿ ಯಾರೋ ಮೈ ಮುಟ್ಟಿದಂತಾಗಿ ಲಲಿತೆಗೆ ಎಚ್ಚರವಾಯಿತು. ಅವಳಿಗೆ
ಯಾವುದೂ ತಿಳಿದಾಗುವುದರ ಮುನ್ನ ಅವಳನ್ನವರು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟರು.
ಮಸಕು ಮಸಕಾದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆಂಬುದು ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಆದರವಳು
ಕಣ್ಣು ತೆರೆದು ಅವರನ್ನು ನೋಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಅವಳದೇಹದ ಪ್ರತಿ
ಯೊಂದು ಅಂಗಾಂಗಗಳಿಗೂ ಅವರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ.

‘ಲಲಿತಾ. ನನ್ನ ಚಿನ್ನ’ ಎಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮಧುರವಾಣಿ ಅವಳ ಹೃದ
ಯದ ತಂತಿಗಳನ್ನು ಮೀರಿತು. ಅವಳದೇಹ ದ್ರೋಹಿಯಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಸ್ನಾನ
ತವನ್ನು ಬಯಸಿತು.

‘ಹಾಳಾಗಿ ಹೋದೆಯಲ್ಲೇ’ ಎಂದು ಶಪಿಸುತ್ತಾರೆ ಗೌರಮ್ಮ. ಮೌನ
ವಾಗಿ ಮೂಲೆಸೇರಿ ಅಳುತ್ತಾಳೆ ಮಗಳು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರಬಾರದು ಎಂದವಳು ಅಂಗಲಾಚಿ
ಕೇಳಿಕೊಂಡಳು, ತಾಯಿಯೇ ಬಂದಿದ್ದು. ಆದರೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಜಗಳಸಹ ಆಡುವಂ
ತಿಲ್ಲ, ಪರರಮನೆಯಲ್ಲಿ. ಮಗಳನ್ನು ಮನಃಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಭೈದಹೊರತು ತಾಯಿ
ಯ ಮನಸ್ಸು ತಣಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮನಸ್ಸು ತಣಿದಹೊರತು ತಾಯಿಕರುಳು

ಸಹಾನುಭೂತಿ ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಸಮಾಜನಿಂದೆಗೆ ಸಿದ್ಧವಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಮಾಜಾರ ಮಠದ ಕಿವಿಮುಟ್ಟೇತು ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಭಯ. ಮಲೆಯಾಳಿಪಂಡಿತ ಸಹಾಯಕ್ಕೆಬರಲಿಲ್ಲ. 'ಷಡಾನನ ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದುಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಬಿಟ್ಟ. ರಾಯನಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಏನುಮಾಡಿದರೂ ಕೇಳುವವರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಈ ಯೊಂದು ಸಾರೆ ಮಾತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಮನಸ್ಸು ಭಯಭೀತವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ತಾಯಿಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟರು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮನೆಮಾಡಿ ತಾಯಿಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹಣ ಒದಗಿಸಿ ಊರುಸೇರಿ ಬಿಟ್ಟರು. ರಾಯನಕೋಣೆಯ ಅಪಾರವಾದ ಅಸ್ತಿಯ ಆಡಳಿತದ ಸಮಾರಂಭದ ನಡುವೆ ಅವರಿಗೆ ಈ ಪಾಪಿಗಳ ನೆನಪು ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ.

ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಜನಸಮೂಹ ಈ ಮೂರುಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತನ್ನಮಧ್ಯೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ರೈಲನ್ನೇಕಾಣದ ಈ ಹಳ್ಳಿಯವರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಹೊಸದು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಕೊಟ್ಟದ್ದು ಮುಗಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚುಹೊತ್ತುಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಗೌರಮ್ಮ ನಿಗಂತೂ ಕಣ್ಣುಕಟ್ಟಿ ಕಾಡಿಗೆಬಿಟ್ಟಂತಾಗಿತ್ತು. ಅವರಿಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡಲೂ ಶಕ್ತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ತಾಯಿ, ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಸಾಕುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಲಲಿತೆಯದೇ. ಆದರೆ ಅವಳೂ ಕೆಲಸಮಾಡುವಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅವಳ ಪಾಪ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಗುವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಒಂದುದಿನ ತಳ್ಳುವುದೂ ಯುಗ ಮರಳಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಆ ಮೂವರು ಬಡವಾಯಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ಒಂದು ಬಡಕಲು ಕೂಸೂ ಬಂದು ಸೇರಿತು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಸುಖ ಅನುಭವಿಸುವ ಭಾಗ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದಲ್ಲಿಗೋ ಎಲ್ಲಿಗೋ ಹೊರಟುಹೋಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಆ ಮೂವರೇ ಉಳಿದು ಕೊಂಡರು. ಅವರಜೊತೆಗೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡುದು ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ದಾರಿದ್ರ್ಯ ಮಾತ್ರ.

ಮಾಡಬಾರದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಯಾಯಿತು. ಕೇಳಬಾರದನುಡಿ ಕೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಹೊಟ್ಟೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ತೃಪ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಮನುಷ್ಯರಾಗಿಹುಟ್ಟಿ ಮರುಳಾಗಿ ಕುಣಿದದ್ದಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೂ ನದಿ, ಸಾಗರದ ಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಟಿತು. 'ಹುಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವರು ಹುಲ್ಲುಮೇಯಿಸಲಿಕ್ಕಲ್ಲ' ಎಂದು ಯಾವ ಮೂರ್ಖಹೇಳಿದನೋ ಎನ್ನೋ? ಆ ದೇವರು ಕಲ್ಲುಮೇಯಿಸಲಿಕ್ಕೂ ಸಿದ್ಧ ಎಂಬುದು ಹೊಳೆಯದ ಅವನಂತಹ

ಹುಚ್ಚನೋ! ಈ ಸಂಪತ್ಸಮೃದ್ಧವಾದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಲಲಿತೆ ಮೂರುಬಡಲು ತುಂಬಿಸಲು ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾದ. ಮಾನವನ್ನು ಮಾರಿಕೊಂಡಳು.

೧೮

ಕಾಮಾಪ್ತೆ ದೊಡ್ಡವಳಾಗಿ, ಮಾವನವರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ ಒತ್ತಾಯದ ಕಾಗದಗಳು ಒಂದರಮೇಲೊಂದು ಬರುತ್ತಿವೆ. ಮಲೆ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೈನೆರೆದ ಹುಡುಗಿಯರು ಪ್ರಸ್ತವಾಗದೇ ತೌರುಮನೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ. ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳೂ ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಖರ್ಚು ಗಂಡನಮನೆಯದೇ ಆಗಬೇಕು. ತೌರುಮನೆಯವರನ್ನೇ ಪ್ರಸ್ತಮಾಡಿಸಿ ಕಳಿಸಿ, ಎಂದು ಕೇಳುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಹೀನಾಯ. ಅದು ಹೇಗಾದರೂ ಇರಲಿ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಈಗ ಯಾವುದೂ ಬೇಡವಾಗಿದೆ. 'ಹಾಗಾದರೆ ಇನ್ನೆಂದು?' ಎಂದು ತಂದೆ ಕೇಳಿದ್ದಾರೆ ಅದೂ ಸರಿಯೆ. ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಎಂದಾದರೂ ಕರೆತಂದು ಸಂಸಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ತಳ್ಳಲು ಅವನು ಯಾವ ನೆಪವನ್ನೂ. ಮುಂದೊಡ್ಡಲಾರ ಎಷ್ಟುಪರಿಯಾಗಿ ವಾದಮಾಡಿದರೂ ತನ್ನನ್ನೇ ತಾನು ಒಪ್ಪಿಸಲಾರ.

ಲಲಿತೆಯ ಚಿತ್ರಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಳಿಸಿಹೋಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದು ಒಂದು ಸುಖವೃಕ್ಷದಂತೆ ಆಗಿದೆ, ಒಂದು ಸುಳಿಗಾಳಿ ಅವನ ಮನೋಶರಧಿಯಮೇಲೆ ಬೀಸಿ ಮೆಲ್ಲನ್ನ ತೆರೆಗಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ, ಆ ತೆರೆಗಳನ್ನು ಮೃದುವಾಗಿ ಚುಂಬಿಸಿ ಹೊರಟು ಹೋಯಿತು. ತಿರುಗಿ ಬಾರದಂತೆ ಹೋಯಿತು. ಲಲಿತೆಯ ಒಡನಾಟ ಒಂದು ಸಂಗೀತದ ಸವಿಯೊಟ ಒಂದು ಸುಂದರವೃತ್ತ, ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಂಪು, ಅದೇ ಒಂದು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದುದು; ಎಂದೇ ಈಗಲೂ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವಳ ಇರವನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡರೆ ಅವನಿಗೆ ಜಾಜಿಯಹೂವಿನ ನೆನಪುಬರುವುದು. ಒಂದು ರಸಿಕ ಗಂಡ. ವಿಶ್ವಾಸವುಳ್ಳ ಅತ್ತೆ, ಆದರವುಳ್ಳ ಭಾವ, ಇವರನೆನಪೇ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬರುವುದು. ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಜೊತೆಗೆ ಭಾವಗಳೂ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡಾಗ ಬೇರೆ ಭಾವ ಬರದು. ಹೂ, ಹಸಿರು, ಸಂಗೀತ,

ಪರಿಮಳ ಇವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆಂಕಿ, ಮಸಣ, ಕಟುಕ, ಈ ಯೋಚನೆಗಳು ಹೊಂದಿ ಕೊಳ್ಳಲಾರವು. ಅದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಅವನು ಲಲಿತೆಯ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮರೆತೇ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅವಳ ಇರವೇ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಗುಲಾಬಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಮುಳ್ಳಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ ಆಭಗ್ನ ಪ್ರೇಮ. ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನರೀತಿಯ ಮೇಲಾವ ಸರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಲ್ಲ. ಕನಸಿನ ಪ್ರಪಂಚದ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದು ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಬುಳು ಬಾಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಅವಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿದ್ದು ವುದು ತನ್ನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ.

ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯ ಮೇಲಿನ ಆದರ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ತನ್ನ ಸುಂದರ ಸ್ವಪ್ನ ಅಳಿಸಿಹೋದದ್ದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅವಳೆಕೆ ದಂಡೆತರ ಬೇಕು ? ಕರು ಅಕ್ಕಿ ತಿಂದರೆ ಬೆಕ್ಕನ್ನು ಶೂಲಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದರಂತೆ. ಅವಳೇನುತಪ್ಪು ಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ ? ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹುಟ್ಟಿಬೆಳೆದ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳೂಬ್ಬಳು ಒಬ್ಬ ಅಪರಿಚಿತನ ಜೊತೆಗೆ ತನ್ನ ವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಿಟ್ಟು, ಅವನೇ ಸರ್ವಸ್ವವೆಂದು ನಂಬಿ ಬರುವುದೇ ಒಂದು ಭವ್ಯವಾದ, ಹೃದಯವನ್ನು ಹರ್ಷಗೊಳಿಸುವ, ಅವಳಲ್ಲಿ ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಪ್ರಶಂಸೆ, ಮೆಚ್ಚಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸನ್ನಿವೇಶ. ರಾಗಿ ಬರುವ ವ್ರತ್ತಿ ಎಂತಹವ ಕಾದೇನು ? ಕುರೂಪಿಯಾಗಿರಲಿ, ಸುರೂಪಿಯಾಗಿರಲಿ, ಆ ಒಂದು ತ್ಯಾಗ, ಅವಳನ್ನು ಮಾನವಾತೀತವಾದ ಅಂತಸ್ತಿಗೇರಿಸುತ್ತದೆ' ಆ ಒಂದು ನೆನಪಿನಿಂದ ಅವಳಲ್ಲಿ ಆದರ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಅವಳ ಆ ಅಸಹಾಯಕತೆಯಿಂದ ಅವಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅವಳ ಆ ಒಂದು ಆತ್ಮಸಮರ್ಪಣೆಯಿಂದ ಅವಳಲ್ಲಿ ಗೌರವ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಅವನು ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಒಂದು ಸಾರೆಯೂ ಮುಖಗೊಟ್ಟು ನೋಡಿ ರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳಿಗೇನು ಬರುತ್ತದೆ. ಏನುತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಒಂದನ್ನೂ ವಿಚಾರಿಸಿಲ್ಲ. ಎಂತಹ ದೌಷ್ಟ್ಯ ತನ್ನದು ? ತನ್ನ ಆಗು ಹೋಗುಗಳನ್ನು ಸುಖ ದುಃಖ ಆಸೆ ನಿರಾಸೆಗಳ ಹಿಂದೆ ತನ್ನ ಕೈವಾಡವನ್ನೇ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಒಂದು ಕೃತುಶಕ್ತಿ ಇರಬೇಕು. ಅದು ದಾರಿ ತೋರಿಸಿದಂತೆ ನಡೆಯುವುದು ಪ್ರತಿಯೆಲ್ಲ ವ್ರತ್ತಿಯ ಕರ್ತವ್ಯ.

ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸು ಈ ಹದಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಬಸವನಗುಡಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಸಂಸಾರ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಯಿತು. ತನ್ನದು ಎಂದು ಕರೆಯಲು

ಒಂದು ಈ ಮನೆ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೆ ಒಂದು ಲೋಟ ಕಾಫಿ ಕೊಡಲಾದರೂ ಅನುವಾಗಿದೆ. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಎಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಯಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ ತಾನು ಹೌದು ಎಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ವಿತರಣೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಬಹುದಿನಗಳಿಂದ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಎರಡುಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಈಗ ಹೆಣ್ಣಿನ ರುಚಿ ಹತ್ತಿದೆ.

ಕನಸಿನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯಾ ವೃದ್ಧೋ ರಸ ನಿಮಿಷವೊಂದು, ಅಲಾರಂ ಗಡಿಯಾರ ಕಿರ್ರನೆ ಕಿರುಚಿತು. ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಒಂದೇವಾರಿಗೆ ಭೂಮಿಗೆ ಧುಮುಕಿತು ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸು. ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಎದ್ದ ನೀರು ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾದಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲಿರಲು ಹೊತ್ತೇ ಸಾಲದ್ದರಿಂದ ಸರಿಯಾದ ಸೌದೆ ತರಲು ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಸಿ ಸೌದೆ. ಹಲ್ಲುಜ್ಜುವ ಶಾಸ್ತ್ರಮಾಡಿ ತಣ್ಣೀರೇ ಸುರಿದುಕೊಂಡ. ಹಿಂದಿನದಿನದ ಹುಳಿಹಾಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಮುಂದೆ ತುದಿಟ್ಟಳು. ಅದನ್ನು ಕುಡಿದು ಕೊಟು ಷರಾಯಿ ತಗುಲಿಸಿಕೊಂಡು ಕ್ಯಾರಿಯರ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಘಾಹ್ನದ ಉಟವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರಂಗಣ್ಣ ಮುಂಬಾಗಿಲು ತೆಗೆದ. ಮಾಗಿಯ ಕುಳಿ ಗಾಳಿ ಒಳನುಗ್ಗಿತು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಆ ಭಳಿಯಿಂದ ಗಡಗಡನೆ ನಡುಗಿದಳು. ರಂಗಣ್ಣ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಹೆಂಡತಿಯ ಕಡೆ ನೋಡಿದ. ಒಂದೇ ಒಂದುಕ್ಷಣ ಅವಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಮಿಡಿಯಿತು. ಈ ಎಳೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಕಾಣದ ದೇಶ, ನೋಡದ ಜನರ ನಡುವೆ, ಈ ಅವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳೇ ಒಬ್ಬಳು ನಿಂತ ಆ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕಂಡ ಮರುಕವುಂಟಾಯಿತು. ಅವನ್ನು ಬರಸೆಳೆದು ಮುತ್ತಿಡ ಬೇಕೆಂದೆನ್ನಿಸಿತು. ಆದರೆ ಅದಾವುದೋ ಒಂದು ಸಂಕಟವ್ವಾಲೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆವರಿಸಿ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾದ ಜಿಗುಪ್ಸೆಯನ್ನು ತೆಂಡೂಡಿದ್ದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಆ ದುರ್ದಮನೀಯವಾದ ಅದಮ್ಯವಾದ ದೋಷದ ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಜೊತೆಗೇ ಅವನು ಹಾಗೆಯೇ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೀದಿಗಳಿಂದ, ಮಾಗಿಯ ಸೊನೆ ಸುರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ದೀಪಗಳು ಮಂಕಾಗಿದ್ದವು. ರಸ್ತೆ ಜನಶೂನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಪಂಚ ಇನ್ನೂ ಸುಖಸಮಾಧಿಯ ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಎಚ್ಚೆತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಜೀತಗಾರ ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನದ ಬುತ್ತಿ. ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾಯಿಸಲು ಹರಕು ಷರಾಯಿ. ಹಿಡಿದು ರೈಲ್ವೆಸ್ಟೇಷನ್ನಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಜನರ ಸಂತೆ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ನೆರೆದಿದೆ. ಅದೇನು ಈ ನರಕದಲ್ಲಿ ತೂರುವ ಜಡರೋ ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ? ಅವರಮಧ್ಯೆ ರಂಗಣ್ಣ ತನ್ನದೇಹವನ್ನು

ತೋರುತ್ತಾನೆ. ದೇವರು ಇಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಶರೀರವನ್ನು ಏಕೆ ಕೊಟ್ಟನೋ. ದೊಡ್ಡ ದೇಹವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಈ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುವ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನಾದರೂ ಯಾವ ಪಾಪಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವಿಧಿಸಿದನೋ ಎಂದು ಮನದಲ್ಲಿ ಪುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಹತ್ತಿರದ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿನಲ್ಲಿ ರೈಲಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಈಗಿನ್ನು ಸೂರ್ಯ ಎದ್ದು ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದೆ ಎಂಟು ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಕೆಲಸ, ಮಧ್ಯೆ ತಂದ ತಂಗಳು ಕೂಳು ತಿನ್ನಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಅವಕಾಶ. ರಾಸಾಯನಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳ ವಿಷಗಾಳಿಗಳ ದುರ್ನಾಥ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಯಂತ್ರಗಳ ಕರ್ಕಶ ಶಬ್ದ ಕಿವಿಕೊರೆಯುತ್ತದೆ. ರಂಗಣ್ಣ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ತನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ತಾನೂ ಒಂದು ಯಂತ್ರವಾಗಿ ದುಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಸಂಜೆಯ ರೈಲು ಅವನನ್ನು ವಾಪಸು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು. ಹೊಟ್ಟೆ ಹುಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಕೈ ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲು ಶ್ರಾಣವಿಲ್ಲ. ತಲೆ ತಿರುಗುತ್ತಿದೆ. ಹೇಗೆ ಹೇಗೋ ತೆವಳಿಕೊಂಡು ನಾಲ್ಕೈದು ಮೈಲಿ ನಡೆದು ಮನೆ ಸೇರುತ್ತಾನೆ. ಬಿದ್ದುಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು ಎನ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಬಡಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೆ ಮಾತಾಡುವುದು ಅವನಿಗೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಮಲಗಿ ನಿದ್ರೆ ಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಯಾವಾಗಲೋ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಜೊತೆಗೆ ಮಲಗಿರುತ್ತಾಳೆ.

ಇದೊಂದು ಪರ್ವ ರಂಗಣ್ಣನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ

ರಂಗಣ್ಣ ದುಡಿದುಬಂದು ಮಲಗಿದ್ದಾನೆ. ಬಿಸಿಲಿನ ತಾಪದಿಂದ ಹುಚ್ಚಿಲ್ಲಾ ಕಾದು ಸೆಖೆಯಿಂದ ಮೈ ಬೆವರಿಹೋಗುತ್ತಿದೆ. ನೋಣಗಳು ಮೂಗು ಬಾಯಿಗಳೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕು ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ದೂರ ಓಡಿಸುತ್ತಿವೆ. ಹಗಲುಗನಸುಗಳಿಂದ ಹುಚ್ಚುಹಿಡಿದಂತಾಗಿದೆ. ಕಣ್ಣುಬಿಟ್ಟಾಗ ಗಡಿಯಾರ ಐದುಗಂಟೆ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ರಂಗಣ್ಣ ಎದ್ದು ಷರಾಯಿ ಏರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಕಾಫಿ ತಿಂಡಿ ತಂದು ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ. ಅವನ್ನಿಷ್ಟು ತಿಂದು ಕ್ಯಾರಿಯರ್‌ನಲ್ಲಿ ಅನ್ನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನಿತ್ಯಯಾತ್ರೆ ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ. ಜನರು ಆಟಪಾಟಗಳಿಗೆ ಅಣಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಜೆವೆಣ್ಣು ಸಡಗರದಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ರಂಗುರಂಗಿನ ಸೀರೆಗಳು ಗಾಳಿಗೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚ ವಿಶ್ರಮಿಸುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ತಾನುಕೂಳಿಗಾಗಿ ದುಡಿಯಲು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಪುನಃ ರೈಲುಯಾತ್ರೆ. ಎಲ್ಲೋ ಮೂಲೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ನಡುರಾತ್ರಿಯವರೆಗೆ ತೂಕಡಿಕೆ. ಪಿತಾಚಿಯಂತೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸಿಳ್ಳು ಉಡುತ್ತದೆ. ಜೀತಗಾರರ ಮನದಲ್ಲಿ

ಪ್ರಪಂಚದ ಮೇಲಿನದ್ವೇಷ ಕಡುತರವಾಗುತ್ತದೆ. ನಲ್ಲ ನಲ್ಲೆಯರು ತೋಳತೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯರಾಗುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ನತವೃಷ್ಟರು ಒಂದು ತುತ್ತು ಕೂಳಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಮಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇದು ಇನ್ನೊಂದು ಪರ್ವ ಅವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ.

ಇನ್ನೊಂದು ಪರ್ವ ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯದ್ದು.

ಈ ಮೂರು ಪರ್ವಗಳು ಅವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗುತ್ತಲೆಂದು ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇವು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ. ಈ ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅನುಭವಿಸಬೇಕೇ? ಯಾವ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಇದರಿಂದ? ತನ್ನ ಬದುಕಿನಿಂದ ಯಾವ ಖರ್ಯಾಸಾಧನೆಯಾದೀತು? ಇದೇ ಬದುಕು ಬದುಕಿ ಸತ್ತರೆ ಕೊನೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೃತಕೃತ್ಯತೆಯು ಸಮಾಧಾನ ದೊರೆಯಬೇಕು? ಇದೇನೂ ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ. ತನ್ನ ಜೀವನದ ಗುರಿಬೇರೆ ಇದೆ, ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ತಾಳುತ್ತಾನೆ ಅವನು. ಆದರೆ ಕಳೆದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದಿನವೂ ತನ್ನನ್ನು ಈ ಪಾಶದಲ್ಲಿ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ತನ್ನ ಭವಿಷ್ಯದ ಹೊಂಗಸಸುಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲಿಯಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದೆಯೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿದೆ. ಯಾವ ನೋ ಬಬ್ಬನ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಮಡಿಯುವ ತನ್ನ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಸ್ತಿ ಸಮಾಧಾನಗಳಿಲ್ಲ ಈ ಆಶಾಂತಿಯಿಂದ ದ್ವೇಷ, ಬೈಗಳು, ಅವಾಚ್ಯಶಬ್ದಗಳು, ಅಯೋಗ್ಯ ಭಾವನೆಗಳು. ಅಯುಕ್ತ ಕಾರ್ಯಗಳು. ಇದರಿಂದ ತನ್ನ ಆತ್ಮ ಅಧೋಗತಿಗಳಾಯುತ್ತಿರುವುದು ಅವನಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಈ ಆತ್ಮಸ್ಥಿ ಆಶಾಂತಿ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿರುವ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತನ್ನೆರೆಯುವಶಸ್ತಿ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗಿಲ್ಲ.

ರಂಗಣ್ಣನ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕ್ಕೆಂದು ಅವನಶತ್ರಿ ಜೊತೆಗೆ ಬಂದರು ಸುಬ್ಬಮ್ಮನಿಗೆ ಇಳಿವಯಸ್ಸು. ಎಳೆತನದಲ್ಲಿಯೇ ಗಂಡಹೋಗಿ ಅಂದಿನಿಂದ ಸುಖವನ್ನೇ ಕಾಣದೆ ಪರಾರಾಯದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿದ ಕಷ್ಟಜೀವಿ ಅವರು. ಐಹಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸುಖವನ್ನೇ ಕಾಣದಿದ್ದ ಅವನಿಗೆ ಈ ದುಃಖಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಹಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಪರಮ ಹುಂಬಲು. ಇದುವರೆವಿಗೆ ಅವರು ಮಡಿ ಮೈಲಿಗೆ ಆಚಾರಗಳನ್ನು ಚಾಚೂ

ತಪ್ಪದೇ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರು. ಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಆಚಾರದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅಚಲವಾದ ಶ್ರದ್ಧೆ. ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಿಹೋಗುವವರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅವರಿಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲದ ರೋಷ. ಅಂತಹವರ ನೆರಳು ಕಮ್ಮಿ ಮೈಮೇಲೆ ಬಿದ್ದರೂ ಸಹ ಸ್ನಾನಮಾಡುವರು. ಅವರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ರಂಗಣ್ಣನ ಸಂಸಾರ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಧರ್ಮದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಿತು.

ಇದು ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ನುಂಗಲಾರದ ತುತ್ತಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಸುಬ್ಬಮ್ಮ ಮನೆಗೆಲಸದ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ದರ್ಶಕಯಂತ್ರದಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದರೂ ಧೂಳು ಸಿಗಬಾರದು. ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಲೆ ಕಾಣಬಾರದು. ಬೆಳಗಿನಿಂದ ಸಂಜೆಯವರೆವಿಗೆ ತೊಳೆಯುವುದು, ಗುಡಿಸುವುದು ದೇವರಪೂಜೆ, ದೇವರ ನಾಮದ ಸರಣಿ ಸಂತತವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯೂ ಭಾಗಿಯಾಗದೆ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಅವಳಿಂದ ಯಾವ ಅಭ್ಯಂತರವೂ ಇಲ್ಲ. ರಂಗಣ್ಣನಿಲ್ಲದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸುಬ್ಬಮ್ಮ ಅವಳಿಗೆ ಆಚಾರದ ವಿಷಯ ಉಪನ್ಯಾಸಕೊಡುವರು. ಅವಳ ಕಣ್ಣಮುಂದೆ ದೇವರು ದೈವಗಳ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಕುಣಿಸುವರು. ಕಟ್ಟುಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ನಂಬಿಕೆ. ರಾಮಪೂಜೆಯ ಕತೆಯಲ್ಲಿನ ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟ ಬಹುಕಿವ್ವಪ್ಪ. ನಿನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆಯವ. ಅವನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಒಂದು ಕೆಟ್ಟ ಮಾತಾಡಿದರೂ ಅದು ದೈವಬ್ರೋಹ್ಮ. ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯ ಎಳೆಯ ಮನಸ್ಸು ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಂಬುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ಸುಬ್ಬಮ್ಮನವರಿಗೆ ದೆವ್ವ, ಪಿಶಾಚಿ, ಮಾಟ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರೋ ಅತ್ಯಂತ ನಂಬಿಕೆ ಯಾವುದೇ ಕಾಹಿಲೆಯಾಗಲಿ ಅದು ದೆವ್ವದ ಕಾಟದ ಪರಿಣಾಮ. ಅವರಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ದೆವ್ವಗಳು ಕಾಣುವುವು. ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತಾಡುವುವು. ಅವರನ್ನು ಕೇಳಿ ತನಗೆ ಬೇಕುಬೇಕಾದ ಪೂಜೆ ಪುನಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುವು.

ರಂಗಣ್ಣ ಅವರ ಈ ಮಹತ್ವಭಾವ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿಯೂ ಏನೂ ಮಾಡಲಾರದವನಾಗಿದ್ದ. ಬೆಳಗಾಗ ಎದ್ದರೆ ಧೈರಿಗೋಡಬೇಕು. ಇನ್ನೂ ಕತ್ತಲೆಯಿರುವಾಗಲೇ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಮಡಿಯುಟ್ಟು ಗೌರಿಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತಾಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ಬೆಳಗ್ಗೆ ರಂಗಣ್ಣ ತೆಗೆದು

కొండు హోగువ లూట మడియల్లే మాడబీకు. 'రేలినల్లి ముసల్మాన రాదియాగి ఎల్లరూ అవన్న ముట్టుత్తారే, ననగే మడి బీకల్ల' ఎందు రంగణ్ణ హేళువను—కామాక్షిగే స్వల్పకొందరే తప్పలేందు. అదన్న సుబ్బమ్మనవరు కేళరు. 'అదు నిన్నపాడు. నావు అదన్న నోడువుదిల్ల. కాణదూద క్కే సాపనిల్ల' ఎందు శాస్త్రసూత్రహేళువరు. హిగాగి అవకొడనే బీళగ్గే మాతుకతీయాడువుదక్కాగువుదిల్ల. సంజే మనేగి బరువాగలే ఎంటుగంటి యాగిరుత్తదే. లూటముగియువాగ ఇన్నప్పు హొత్తాగుత్తదే. ఆమేలే కామాక్షి పాత్రేకొదీ, అడిగి మనేసారిసి, బీళగిగి ఎల్లా అణేమాడిట్టు మలగలు బరబీకు. అప్పుహొత్తిగి అవనిగి నిద్దేబందిరుత్తదే. అవనూ సయా యవాగి 'బీగమలగబారదే?' ఎందు పిరికిచాకద. ఆదరే సుబ్బమ్మనవర మతదంతి మనేయల్లి ముసురేయిట్టుకొండు మనేయాకే మలగు వుదు, ప్రాయశ్చిత్తవిల్లద ఆపరాధ. అవరిగి ఎదురాగి నడేయలు కామాక్షి అంజుత్తాకే. అవళ మనస్సిన బీళవణిగేయ మేలే రంగణ్ణన హతొటి తిరా తప్పిహోయితు.

రంగణ్ణనిగి ఈ తిస్తినకంసార స్వల్పహద్దుమారి హోగబారదే ఎన్ని సువుదు. ఇందు మనన్నదరే బరియ మాతినల్లియే హోట్టి తుంచిమా యితు. లుత్సాహవివ్వాగ అంకేయిల్లదే స్వచ్ఛందవాగిద్దుబిట్టరాయితు ఎన్ని సువుదు. ఒండు ఆటి పగడే ఆడువుదక్కాగదు. సుబ్బమ్మన నంబికి. పగడే ఆడివరే శనిహిడియువుదు, ఎందు. హిరియరేదరు కామాక్షి ఆటవా డుత్తకుళిరువుదు అవరిగి సరిబారదు. రాత్రి రంగణ్ణ బరువ హొత్తిగే అవరు రామభ్యాస ప్రారంభిసిరుత్తారే. గండ హేడిరు ఎరడుమాతాడినక్కరే తన్నన్నే కురితు సరిద్దేందు భావిసి కామాక్షిగి గ్రహజార బిడిసిబిడుత్తారే. రంగణ్ణవివాదరూ అవరన్న ఒప్పిసలుహోదేవరే అత్తకరేదు రాద్ధాంతమాడి బిడుత్తారే. మాతిగివోదలు తమ్మ సిరిగళన్న గంటుకట్టుత్తారే ఇవరు హోరటరే తనగి అపవాదబరువుదేందు హేదరే రంగణ్ణ విసితువువన్న కచ్చ దింద గంటలల్లట్టుకొక్కత్తన.

కామాక్షియ వస్త్రాలంకారగళియూ సుబ్బమ్మనవరదే మోలుగ్గి. అవరదృష్టియల్లి ఓరేబీతలే గరతియ లక్షణవల్ల. తలే సడిలాగి బాచీకొక్క.

ವುದು ಸೂಳೆಯರ ಲಕ್ಷಣ. ಹಣೆತುಂಬಾ ಕುಂಕುಮವಿರಬೇಕು. ಕೈಕಾಲ, ಕೆನ್ನೆಗಳಿಗೆ ಅರಿಸಿನತೊಡೆಯಬೇಕು. ಕೈಯಬಳಿ ಬಿಗಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ರವಿಕೆಯ ತೋಳು ಉದ್ದವಾಗಿರಬೇಕು ಕುತ್ತಿಗೆ ಮುಚ್ಚುತ್ತಿರಬೇಕು. ಯಾವರೀತಿಯ ಅಧುನಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನೂ ಅವರು ಬಳಸಿರಿಸರು. ಫ್ಯಾಶನ್ನು ತುಂಬಿದ ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿಯಲ್ಲಿ ಲಮಾಕ್ಷಿ ಗೌರಿಮುತ್ತುದೆಯಾಗಿ ಉಳಿದಿದ್ದಾಳೆ. ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸು ಇದಕ್ಕೆಷ್ಟು ಪುಡಿಲ್ಲ. (ಗಂಡಸಿಗೆ ಯಾವುದು ಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆಯೋ—ಅದು ಅಸಭ್ಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಸರಿ—ಅರೀತಿ ಹೆಣ್ಣು ಅಲಂಕರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಅದೇ ಅಲಂಕಾರದ ತತ್ವ.) ಎಂದವನು ತಿಳಿದಿದ್ದಾನೆ. (ಪ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರ ಮೊದಲಾದದ್ದು ಗಂಡಸಿನ ಆಕರ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ. ಅದೇಗಂಡಸನ್ನು ಬೆದರಿಸಿ ಓಡಿಸುವುದು ಅಲಂಕಾರವಾದೀತೇ.) ಆದರೆ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯ ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡನ ಪ್ರೀತಿದ್ವೇಷಗಳಿಗೆ ಮಾನ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ? ಈತರಹೆಯ ದಾಂಪತ್ಯ ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸುಬ್ಬಮ್ಮನಿಗೆ ಇದೊಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗದು.

ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಈರೀತಿ ವಿರಸ ತಲೆ ದೋರಿರುವಾಗ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರವರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವೇಷಕಟ್ಟುವ ಚಾತುರ್ಯ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಸುಖವಾದ ಸಂಸಾರವೆಂದರೆ ಸೊಗಸಾದನಟನೆ. ಅವಳಿಗೆ ಈಜೀವನವೇ ಹಿಡಿಸದು. ಈ ಒಲ್ಲದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಕಾಣಬೇಕಾದರೆ ಒಲವು ಕ್ರತುಶಕ್ತಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಅದು ಅವಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಕಡಿಮೆಯೇ. ಗಂಡನ ಸಹವಾಸದಿಂದವಳಿಗೆ ಸುಖವಿಲ್ಲ. ಅವನು ಮಾತಾಡಿದರೆ ತಾನೇ ಸುಖವೋ ಕಷ್ಟವೋ? ಅವನಿಗೇನುಕಷ್ಟ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಸಹಾನುಭೂತಿಯೋರಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಅವಳಿಗೆ ಸಾಲದು.

ಹೀಗಾಗಿ ಗಂಡಹೆಂಡಿರು ದೂರಸರಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಣ್ಣ ವಿಕಸಯವನ್ನೂ ಅಸಾರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸುಂದರರಾಯ ಅಂತಹ ಸುಂದರನೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಕರಿಯಕುಳ್ಳದೇಹ. ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣಮೂರಿದ ಹೊಟ್ಟೆ. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಮಚ್ಚೆಗಳು. ರೂಪ ಹೇಗೇಇರಲಿ, ವೇಷಭೂಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬಹಳ ಸಿಪ್ಪು, ಶೃಂಗಾರ. ದಿನವೂ ಮುಖಕ್ಕನೀರ. ಕರಿಯಮುಖಕ್ಕೆ ಪೌಡರನಸುಣ್ಣದಪಟ್ಟಿ. ತಲೆಗೆ ಸುಗಂಧದಣ್ಣೆ ಮೈಗೆಲ್ಲಾ ಸೆಂಟು. ಅಗಸನಿಂದ ಬಂದ ಮುರಿಮುರಿ ಮಲ್ಲುಪಂಜೆ, ಮೇಲೆ ಸಿಲ್ಕಿನ

ಷರಟು. ಟ್ರೇಡುಕೋಟು. ಅಂದವಾದ ಟೋಪಿ, ಕಾಲಿಗೆ ಸೊಗಸಾದ ಕಾನ್ವರದ ಚಪ್ಪಲಿಗಳು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಸರಪಳಿಯು ಕೈಗಡಿಯಾರ. ಬೆರಳುಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಉಂಗುರಗಳು.

ಇದೇ ಸುಂದರರಾಯ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಸಿಲ್ಲದೆ ಬೀದಿಬೀದಿ ಆಲೆಯುವ ಕಾಲವೊಂದಿತ್ತು. ಕಾಲಗತಿಯಲ್ಲಿ ಗಡಿಬಡಿಯಾಗಿ ಈಗ ಸುಂದರರಾಯ ತಕ್ಕಮುಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ಥಿತವಂತ. ಭೂಮಿಯಮೇಲಿನ ಉದ್ಯೋಗಗಳೆಲ್ಲಾ ಕೈಪಾಕೆ, ಈಗ ಅವನು, ಪೇರು, ಮನೆ ಆಸ್ತಿಗಳ ದಲ್ಲಾಳಿಗೆ ಬಂದು ತಲುಪಿದ್ದ. ಕೊಡುವವನು ಕೆಟ್ಟ. ಕೊಂಡವನು ಸತ್ತ. ಈನಡುವೆ ಸುಂದರರಾಯ ಬದುಕಿವ.

ಕಮಲಮ್ಮ ಸುಂದರರಾಯನ ಸಹಭರ್ತಿನಿ ಅವನ ಕಷ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರವನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಮೂರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆತ್ತು ಸಾಕಿದವಳು. ಈಗ ಆಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ರೂಪವ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಮುಖದಮೇಲೆ ಕಲೆಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವಳು ರೂಪವತಿಯಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದರೂ ಆ ಕಲೆಗಳು ಅಷ್ಟೇನೂ ಎದ್ದುಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೇ ಐದುಮಕ್ಕಳ ತಾಯಾದ ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದರಲ್ಲಿನೂ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಅವಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಆಕರ್ಷಣೆ. ತಾಯನದ ಗಾಂಭೀರ್ಯ. ಎಳೆತನದ ಚಪಲತೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಅಡಗಿಸಿಲ್ಲ.

ಸುಂದರರಾಯನಿಗೆ ಈ ರೂಪಸಾಲದು. ಆದರಿಂದ ಅವನ ತೃಪ್ತೆ ತಗ್ಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಕಮಲಮ್ಮನಿಗೆ ಗಂಡ ಬೇರೆಕಡೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಿದೆ. ಬಸವನಗುಡಿಯ ಮನೆಯಿಂದ ಸೈಕಲಿನಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಪೇಟೆಯ ಆಫೀಸಿಗೆ ಅವನು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಅಲ್ಲೇನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಹೆಂಡತಿಗೆ ತಿಳಿಯುವ ಸಂಭವವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಹೆಣ್ಣಿನ ಒಳದನಿ ಗಂಡನ ಕೃತಘ್ನತೆಯ ಸುಳಿವು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದೆ. ಹೆಂಡತಿಗೆ ತನ್ನ ವಿಷಯ ತಿಳಿದಿರುವುದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಸುಂದರರಾಯ ಯಾವ ಶಂಕೆಯನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೆ, ಬಹಿರಂಗವಾಗಿಯೇ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ಹೆಂಡತಿಯ ಸ್ಥಾನಮಾನ, ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳಿಗೆ ಅವನು ಹೆಚ್ಚು, ಗೌರವಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಸುಂದರರಾಯ ಮುಂದಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರೂ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಅವನ ಪರಿಚಯ ಕಡಿದು. ಎಲ್ಲಿಯೋ ಒಂದೆರಡುಸಾರಿ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಸಂಪ್ರದಾಯದಮಾತುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಡಿದರು. ಅದೇ ಕಾಮಕ್ಷಿಗೂ ಕಮಲಮ್ಮನಿಗೂ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆದುಬಂದಿತು. ಬಟ್ಟೆಬಿಗಿಯುವಾಗ ತುಲಿಸಿಪೂಜೆಮಾಡುವಾಗ ಒಬ್ಬರೊಡನೊಬ್ಬರು ಮಾತಾಡಲು ಸಂದರ್ಭಗಳೊದಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಒಂದೊಂದು ಸಾರಿ ಇಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕುಳಿತು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗೃಹಕೃತ್ಯದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿನಯವಾದಿಕೊಳ್ಳುವರು.

ಒಂದುದಿನ ಸುಂದರರಾಯ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಗೆಳೆಯರಿಗೆ ಸಂತೋಷಕೂಟ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ. ಅದಕ್ಕೆ ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ್ದ. ಅದರದು ಅದರದ ಕೆರೆಯಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವನ ಸ್ನೇಹಿತಮಂಡಲಿಗೆ ಅವನು ಹೊಸಬ. ಅಂತಹ ಸಂತೋಷಕೂಟಗಳು ಅವನ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ಹಿಡಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇರೂಮಿನಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದ.

ಮುಂದಿನಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಮೋದಪ್ರಮೋದಗಳು ನಡೆದಿದ್ದವು. ಯಾರೋ ವೀಣೆ ಬಾರಿಸಿದರು. ಅದು ಕಮಲಮ್ಮನಂತೂ ಅಲ್ಲ. ಅಷ್ಟುಜನಗೂಡಬೇಡುರಿಗೆ ವೀಣೆಬಾರಿಸುವಂತಹ ಗಡಸುಗಾತಿಯವಳಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಯಾರಿರಬಹುದು? ಆ ಸಂಭ್ರಮ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸಿನಿಮಾಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಕಮಲಮ್ಮನೊಬ್ಬಳೇ ಉಳಿದಳು. ಅವಳು ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಕಾಮಕ್ಷಿಯೊಡನೆ ತನ್ನ ಅಳಲನ್ನು ಸುರುತ್ತಿದ್ದಳು.

‘ಇದನ್ನು ನೋಡುವುದೂ ನನ್ನ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಮುಸುರೆ ತಿಕ್ಕುವವಳು. ಇನ್ನೇನುಳಿದಿದೆ ನನಗೆ ಪ್ರಸಂಜದಲ್ಲಿ. ಇಷ್ಟುವಿನ ಅನುಮಾನವಿತ್ತು. ಸುಳ್ಳೇ ಇರಬಹುದು ಎಂದು ಸಮಾಧಾನವನ್ನಾದರೂ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಈ ಸಮಾಧಾನವೂ ಇರಬಾರದೆಂದು ಅವಳನ್ನೀ ಮನೆಗೆ ಕರೆತಂದು, ನನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೇ ಅವಳೊಡನೆ ಲಲೈಯಾಡುವುದೇ?’

ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವಳಿಗೇನು ಮಾತಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯದು.

‘ನೋಡಿದಿರಲ್ಲ ಅವಳನ್ನು? ನನಗೇನು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ? ಅವಳೇನು ಅಪ್ಪರಿಯೆ? ಕಮಲಮ್ಮ ಅವೇಶದಿಂದ ಕೇಳಿದಳು. ಧ್ವನಿ ಕಂಪಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

‘ಇದೇನು ಗುಲಾಮ ಬದುಕು ಹೆಂಗಸಿನದು. ನೋಡಿ ಕಾಮಾಕ್ಷಮ್ಮ, ನನಗೊಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ರಕ್ತ ಕುದಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಕಟ್ಟಿನ ಹಗ್ಗವನ್ನಹರಿದು, ಅವರಂ ತೆಯೇ ಮನಸ್ಸುಬಂದಂತೆ ನಡೆದು, ಈ ಗಂಡಸುಕುಲದಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಏನುಹೇಳಿ ಕಾಮಾಕ್ಷಮ್ಮ?’

ರಂಗಣ್ಣ ಕೇಳಿ ನಡುಗಿದ. ಹೆಣ್ಣು ಈರೀತಿ ಮಾಡಿದರೇನು ಗತಿ? ಆಕೆ ಸಹನಶೀಲೆಯಾಗಿರುವತನಕ ಗಂಡಸಿನಪಾಪವೇನಿದ್ದರೂ ಅಪುಣ್ಯಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ತೊಳೆದುಹೋದೀತು. ಅಂತಹವಳೂ ಈರೀತಿ ಕಿಚ್ಚಿಗಳೇಬೇಕಾದರೆ ಅವಳು ಬಹಳನೊಂದಿರಬೇಕು.

೨೦

ಈ ಸಾರಿ ಊರಿಗೆ ಹೋದಾಗ ದೊಡ್ಡತಗಳೆಯೇ ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಕಾದಿತ್ತು. ಮಾವನಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಮಕ್ಕಳಕ್ಕೇಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಮುದಿಮಾವನನ್ನು ಲಕ್ಷಿ ಸುವರ್ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಅಧಿಕಾರ ಬದಲಾವಣೆಯುಳಾಯೆ ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯ ಮೇಲೂಬಿದ್ದಿತ್ತು. ರಂಗಣ್ಣನ ಭಾವಂದಿರು ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯ ಜಮೀನಿನಮೇಲಿನ ತಮ್ಮಹಕ್ಕನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಹಿಂದೆ ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯವರ ಮತ್ತು ಹೊನ್ನ ಹಳ್ಳಿಯವರ ವ್ಯವಹಾರ ಒಂದುತರಹೆ ಇತ್ತು. ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಎಷ್ಟೋಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು, ಏನೋತರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವುಸಾರೆ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ತರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಮದುವೆಕಾಲದಮಾತಿನಂತೆ ತಮ್ಮ ಜಮೀನಿನ ಮೇಲಿನ ಹಕ್ಕು ಬಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬೀಗರು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವರೆಂದು ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು.

ಈಗ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹಾಗಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಂದಿತು. ಕೊಡುವಾಗ ಭಾವಂದಿರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ತರಲುಹೋದಾಗ ಅದೂಇದೂ ನೆವಹೇಳಿ ಸ್ತಾಯಿಸಿದರು. ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯ ಜಮೀನು ತಮಗೆಸೇರಿದ್ದೆಂದೂ, ಅದರ ಗುತ್ತಿಗೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬಂದಿದ್ದನ್ನು ವಜಾಹಾಕಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಸಿದರು. ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರು ಉರಿದಿದ್ದು ಮದುವೆಯ ಸಂಧಾನದವಿಷಯ ತಿಳಿಸಿದರು.

‘ಅದನ್ನೊಪ್ಪಿಕೊಂಡರೂ ಅದು ಭಾವನಿಗೆ ಸೇರಬೇಕಾದುದು. ಅವನ ನೆಲೆಲ್ಲ ಪರ ಊರಿನಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈಗ ಬಂದ ಗುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಅವನ

ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಡುತ್ತೇನೆ. ನಾವೇನೂ ಜಮಾನನ್ನು ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳಿರಲಿಲ್ಲ.'

ರಾಮಪ್ಪನವರು ಯಾವುದೂ ತಮ್ಮ ಹಿತೋಟಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಲೆತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟರು. ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಗುಡುಗಿದರು.

‘ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಮೂಲಾನಕ್ಷತ್ರದ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡೆ. ನಾನು ಪೊಡ್ಡಮನಸ್ಸುಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಯಾವನೋ ಬೇವಾಸಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಹೆಣ್ಣನ್ನು.’ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವೂ ಕಟುವಾಗಿತ್ತು.

‘ಈಗ ನಾವುಕೊಡುವ ಆಸ್ತಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಎಂತಹ ಬೇವಾಸಿಯಾದರೂ ಪುಣ್ಯವಂತನಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಈಗಲೂ ನಮ್ಮ ಸಂಬಂಧ ಅಂತಹ ಶ್ರೀಮಂತರೊಡನೇನೂ ಅಗಿಲ್ಲವಲ್ಲ !

ರಂಗಣ್ಣನ ಮದುವೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಉಳಿಸುವುದಾಗಿ ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ನರಸಿಂಹಯ್ಯನೊಡನೆ ಕೋರ್ಟ್‌ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಹೇಗೂ ತಕರಾರಿನ ದುಡ್ಡು ಎಂದು ರಾಮಪ್ಪನವರೂ ಅದಾಸೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಬೀಗರು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೆ ಆಸ್ತಿರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ. ಉಳಿದವರಿಗೆ ಕೋಲುಕರಟ.

ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರು ಬೀಗರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಹ ಕುಡಿಯದೆ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟರು. ರಂಗಣ್ಣ ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಕೇಳಿದ. ಭಾವಂದಿರ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವೇನೂ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅವನೊಪ್ಪ. ತನ್ನ ಮನೆ ತನದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ತ್ಯಾಗ ತನ್ನ ಮದುವೆ. ಅದು ಸ್ವಂತ ಸುಖಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ನಡೆದದ್ದಲ್ಲ. ತನ್ನೊಬ್ಬನ ಸುಖವೇ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನು ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಈಗ ತನ್ನ ಸುಖ ಸಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಇತ್ತು. ಈಗ ಉಳಿದುದು ತನ್ನವರ ಹಿತಮಾತ್ರ. ತನ್ನ ಹಿತಾಹಿತಗಳ ವಿಚಾರ ತನಗೇ ಇರಬೇಕು. ಇದನ್ನು ತನ್ನ ಭಾವಂದಿರೇ ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಇವನ ಮಾತನ್ನು ವ್ಯವಹಾರಕುಶಲರಾದ ಭಾವಂದಿರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ತಂಗೆ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಆಸ್ತಿ, ಹಣ, ಅವರ ಸಂತತಿಯವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೇರುವುದ

ರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿದೆಯೆಂದೂ ಅದನ್ನು ತಾವು ಹರಿದುಹಂಚುವುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ಅವರು ಹೇಳಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವೆಂದು ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯ ಹೆಸರಿಗೆ ವರ್ಗಮಾಡಲು ಮಾತ್ರ ತಾವು ಒಪ್ಪುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದರು.

ಇದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಬಹಳವ್ಯಸನವಾಯಿತು. ತಾನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳ ಯೋಗಕ್ಷೇಮವನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವನು ಎಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳ ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಮರ್ಯಾದೆಗೆ ತೀರಾಕಡಿಮೆ ಎಂದುಕೊಂಡ. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೋ ಸಾಧುವಾದದ್ದಿರಬಹುದು. ಈಗ ತಾನಿರುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಸುಳ್ಳು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಮದುವೆಯಿಂದಾದದ್ದೇನು? ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗಿಗೆ ಕನ್ಯಾಸೇವೆ ಬಿಡಿಸಲು ಮಾತ್ರ ತಾನು ಸಾಧನ. ಇಷ್ಟುಪಟ್ಟರೆ ಅವಳು ತಂದ ಬಳುವಳಿಯಿಂದ ತಾನು ಜೀವನ ಹೊರೆಯಬಹುದು. ತನ್ನ ಸಂತತಿಗೆ ತಾನೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಅವರ ಮತ್ತು ಹೆಂಡತಿಯ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ನೋಡಿ ಘೋಷ್ಯವುದಕ್ಕೆಬೇರೆ ಇದ್ದಾರೆ. ತಾನೇಕೆ ಈ ನಡುವೆ?

ಅವನು ಹೆಚ್ಚುಮಾತಾಡದೆ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ತನಗುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟ. ಹೆಂಡತಿಯಾದರೂ ಅವನೊಡನೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಉತ್ಸಾಹ ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವಳಿಗೆ ತಾನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದರ ಬೆಲೆ ಆಗ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಭಾವಂದಿರೂ ಏನೂ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ. ರಂಗಣ್ಣನ ಕೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಯಾವ ವರತ್ತೂ ಇಲ್ಲದೆ ಆ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವುದೂ, ಉಪ್ಪುಕೂತ್ತು ಹೊಳೆಗೆ ಸ ರಿ ಯುವುದೂ, ಒಂದೇ ಎಂದು ತೋರಿತು ಅವರಿಗೆ.

ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಕರೆದು ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ ಹೇಳಿದರು.

‘ರಂಗೂ. ನೀನುಮಾಡಿದುದು ಒಳಿತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಮಾಡಿದತನ್ನೇನು? ಅವರು ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಪೀಡೆಕಳೆಯಿತು. ಪುರುಷನ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ನಾರಿಯ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕಂಡವರಾದ್ದಾರೆ? ಇದಕ್ಕೆ ಹತ್ತರಷ್ಟು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡೀಯೆ. ನನ್ನ ಇತರಮಕ್ಕಳೂ ಇದರ ಅಸೆ ಯಿಂದ ಬದುಕುವುದು ಖಂಡಿತಬೇಕು. ಅವರಹಣಿಯ ಮೇಲೆ ಬರೆದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಖಂಡಿತ ಹೆಂಡತಿಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬೇಡ. ಮನೆಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕಣ್ಣೀರು ಕರೆಯುವುದು ನಮಗ್ಯಾರಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ. ಅವರ ಹಟ ಇದ್ದದ್ದೇ ಇದೆ.'

ಕಾಮಾಕ್ಷಿಕಣ್ಣೀರು ಕರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ನಂಬಿಕೆಯಿರಲಿಲ್ಲ.

‘ನಾಲ್ಕುದಿವಸ ತೌರಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಬುದ್ಧಿಕಲಿಯಲಿ. ಸ್ವಲ್ಪದಿವಸ ಒಂಟಿ ಯಾಗಿರೋಣ ಎಂದು ಅನ್ನಿಸಿದೆ. ಆಮೇಲೆ ನೋಡಿಕೊಂಡರೆ ಸರಿ’

ತಾಯಿ ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿದರು.

‘ರಂಗೂ, ಮನುಷ್ಯನ ಆಯಸ್ಸು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಶಾಗಷ್ಟ, ಹೀಗಷ್ಟ, ಜಗಳಕ್ಕಷ್ಟ, ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಕ್ಕಷ್ಟ, ಕಳೆದರೆ ಏನು ಉಳಿಯುವುದು? ಇದ್ದಷ್ಟು ದಿನ, ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕು. ನಾಳೆಯ ಮಾತು ನಾರಾಯಣಬಲ್ಲ.’

ತಾಯಿಗೆ ಏನೇನೋ ನೆವ ಹೇಳಿ ರಂಗಣ್ಣ ಹೊರಟುಹೋದ.

ಈಗ ರಂಗಣ್ಣನದು ಪುನಃ ಒಂಟಿ ಜೀವನ. ಅವನಿಗೆ ಈ ಒಂಟಿ ಜೀವನವೇ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದು ಹೋಗಿದೆಯಾದರೂ ಈಗಿನ ನಜೀವನ ಬಹಳ ವಿರಸವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಒಂದು ತರಹ. ಈಗ ಒಂದು ತರಹ. ಈಗಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರಾ ನಿರಾಶೆಯ ಮುಖ ಕವಿದಿದೆ. ತನ್ನ ಬದುಕೇ ಮುಂದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಬೆಂಗಳೂರಿನೇ ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ಹತ್ತಿರಹತ್ತಿರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ತರಹ ಸ್ವಚ್ಛಂದ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಹಗುರವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟವಿದ್ದರೆ ಊಟ ಮಾಡಿದ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ. ಯಾವುದೋರೀತಿಯ ಬೇನಾಸಿ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದರಾಯಿತು. ಹೀಗೇನು? ಹಾಗೇನು? ಎಲ್ಲವೂಒಂದೆ.

ಅವನು ಹಿಂದಿನ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಇದ್ದಾನೆ. ‘ಆ ಸಾಮಾನ್ಯವಲ್ಲ ಎಲ್ಲೆ ಸಾಗಿಸುವುದು?’ ಎಂದು ಅದನ್ನು ಬಿಡದೇ ಇದ್ದಾನೆ. ಸುಂದರವಾಯಿನನ್ನೂ, ಕಮಲಮ್ಮನನ್ನು ನಿತ್ಯವೂನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಒಬ್ಬಂಟಿಗನಾದ ಇವನಿಗೆ ಅವರು ಆಗಾಗ ತಿಂಡಿ, ಮೇಲೋಗರ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿಚಯ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಕಮಲಮ್ಮ ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯವಳು. ಯಾವ ಸಂಕೋಚವನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳದೇ ಮಕ್ಕಳ ಮೂಲಕ ಏನಾದರೂ ಕಳಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾಳೆ. ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲವೂ ಇವನ ಮನೆಗೆ ಆಟಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲಾಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳೂ-ಚಂಪ, ಶಾಂತ, ಉಮಾ, ಕುಸುಮ

ರಮಾ. ಮುದ್ದಾದವುಳ್ಳವಳು. ಮುದ್ದಾದ ಹೆಸರುಗಳು. ಅವನಗೊಡನೆ ಅತಿ ನಾಡುತ್ತ ನ್ನಲ್ಲ. ಬೇಸರ ಕಳೆಯುವುದು.

ಅದರೆ ಸಂದರರಾಯ ಕಮಲಮ್ಮ ಇವರ ದಾಂಪತ್ಯ ನೋಡಿ ಇವನಿಗೆ ವ್ಯಸನವಾಗುವುದು. 'ಎಂದೊಂದು ಜೀವನ ಎಂದೊಂದು ರೀತಿ! ಹೊಂದಿಕೆಯಿರುವ ದಾಂಪತ್ಯವೇ ಬಿರಬೇಕೆ?' ಅದೇ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನುವೇ? ಯಾವನಿಗೂ ತಪ್ಪು ಕಾರಣಗಳು ಇರಬೇಕೆಂದವೆ! ಇದೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಅಂತಿಮ, ಮಾನವನಿಗೆ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ಕಾಪುಹಾಕಿಸಿ, ಅವನನ್ನು ಹೃದಯವು ಕಟ್ಟಿದ ಹತ್ತಿರ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವುದೇ? ಎನ್ನೋರಿ ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು.

ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲಾ ರಂಗೂನು ಮಾವ. ಮನೆಯ ಗೇಟು 'ಗೆದಕೊಡಲೇ' 'ಮಾವ. ಮಾವ' ಎಂದು 'ನನ್ನ ಮುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ರಸೆ ಯನ್ನವನು ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಉಳಿದ ಹುಡುಗರು ಅವಗಡು ಕೈಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು. ಕಾಲಿಗೆ ತೊಡುವವರು. ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆಗೆದು ಹುಡುಗನಿಗಿಲ್ಲ. ಸಕ್ಕರೆ ಯನ್ನೋ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದೋ ಕೊಡುವನು.

ಮಾವ. 'ಉಮಾಗೇ ಚಾಪ್ಪಿ ನನಗೆ ಕಡಿಸಿ.' ಎಂದು ಹುಡುಗಿರಾಗ ಎಳೆಯುವುದು. ಉಮಾ ಅಷ್ಟು ಹೊನ್ನಿಗೆ ಅವಳನ್ನು ಜಿವುಟಿರುವಳು. ಅವಳು ರಾಗ ಇನ್ನೂ ಉದ್ದಮಾವುವಳು. 'ಉಮಾನೂ ಅಳುವಳು. ಅವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಲು ಇನ್ನಷ್ಟು ತಿಂಡಿಕೊಡುವನು. 'ಕಮಲಮ್ಮ ಮಿರುವಳಾದ ಚಂಪೆಯನ್ನು ಒಳಗಿನಿಂದಲೇ ಕೂಗುವರು. ಚಂಪು. ಹೋಗಲೊಲ್ಲಳು.

'ಯಾಕೇ ಅಷ್ಟು ಗಲಾಟೆ ಮಾಡ್ತೀರಾ?' ಎಂದು ತಾಯಿ ಗದರಿಸುವರು. ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲಾ ಸವ್ದು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು ಕಾಂತ ಸ್ಥೂಲಿನ ವಿಷಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೇಳುವಳು

'ಮಾವ. ನಮ್ಮ ಮೊಡಮ್ಮನ ಕಣ್ಣು ಸೊಟ್ಟಿಗೆ'

'ನೋಡು ನಿನಗೂ, ಸೊಟ್ಟಿಗಣ್ಣಿನ ಗಂಡ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಾನೆ'

'ಛೂ. '

'ನನ್ನ ಮದುವೆಯಾಗಿಯಾ!'

'ಛೂ.'

‘ ಯಾರಿಗೆ ಫೂ. ಗಂಡನಿಗೋ ನನಗೋ ? ’

‘ ನಂಗಲ್ಲ- ಚಂಪಗೆ ಪುದುವೆ ’

‘ ಉಮಾಗೇ. ನಾಕೆ ಮದುವೆ. ’

‘ ನಿಂಗೇ. ನಿಂಗೇ. ಮಾವ. ಚಂಪಗೆ. ನಿನ್ನೆ ಗಂಡನೊಡನೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ’

‘ ಸುಳ್ಳು ಯಾಕೇಹೇಳ್ತೀ ? ಬಾ. ಅಚೆಗೆ ’

‘ ಸುಳ್ಳು ಏನೇ ? ನಿನ್ನೆ. ರಾಮೂ ಜೊತೆಗೆ ಯಾರೋ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದವರು ? ’

‘ ಏನೇ ಇದು ಚಂಬಿ ? ಗಂಡನ್ನ ಗೋತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವವೇನೆ ? ರಂಗಣ್ಣಿ ಚಂಪಾನ ಕೀಟಲೆ ಮಾಡುವನು. ಚಂಪ ಮಾವು ಸನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಂಪಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಾಂತೆಯನ್ನು ದುರದುರನೆ ನೋಡುವಳು ’

‘ ಯಾರೇ ತಾಂತ. ರಾಮೂ ಅಂದರೆ ? ’

‘ ನೆರೆಮನೆ ಹುಡುಗ ಮಾವ. ಕರ್ರನೆ ಕೋಡಂಗಿ. ’

‘ ನೀನು ಕರಿಯ ಕೋಡಂಗಿ. ’

‘ ನೋಡಿ ಮಾವ. ಅದಕ್ಕೇ. ಇವಳಿಗ್ರಾಕೆ ಸಿಟ್ಟು ನಾನು ರಾಮೂನ ಸ್ವಾಮಿ ? ’

‘ ತಾಳು. ನೀನು ಸ್ಲೇಟು ಒಡೆದಿವ್ವು ಅಮ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳಿಸಿ. ಅವಳು ತಾಂತ ಹೇಳಲಾ. ? ’

‘ ತಾಂತ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಶರಣಾಗತಳಾಗುವಳು. ’

‘ ಹೇಳಲಾ. ಓಂಡಿತಾ ಹೇಳಲಾ ? ’

‘ ಹೇಡ ’

‘ ದಮ್ಮಯ್ಯ ಅನ್ನು ’

‘ ದಮ್ಮಯ್ಯ ’

‘ ತಪ್ಪಾಯ್ತು ಅನ್ನು ’

‘ ತಪ್ಪಾಯ್ತು ’

‘ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಹೋಡಿದುಕೊ ’

ಶಾಂತ ಅಳುವಳು. ರಂಗಣ್ಣ ಈಗ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ನಡೆಸುವನು-ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ತನ್ನ ತಮಾಷೆ ಮಾಡೋದಿಲ್ಲ ಅನ್ನುವತನಕ ಚಂಪ ಬಿಡಳು.

‘ ಮಾವ. ಕಾಮಾಚ್ಚಮ್ಮ ಯಾವಗಬತ್ತಾರೆ ? ’

‘ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಮಗೂ ’

‘ ಕಾಮಾಚ್ಚಮ್ಮ ತಿಂಡಿ ಕೊಡೋದೇ ಇಲ್ಲ ಮಾವ. ನೀವೇ ಒಳ್ಳೋರು. ’

‘ ಹಾಗಾದರೆ ಕಾಮಾಚ್ಚಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರೋದೇ ಬೇಡ,

ಅಲ್ಲವೇನೇ ಉಮಾ ’

ಅಡಿಗೆ, ಯಾರೇ ಮಾಡೋರು ?

‘ ಮಾವ ಮಾಡ್ತಾರೆ ’

‘ ನಂಗೆ ಬರೋಲ್ಲ. ನೀನುಮಾಡ್ತೀಯಾ ? ’

‘ ನಮ್ಮಮ್ಮ ಮಾಡ್ತಾಳೆ. ನಮ್ಮ ಜೊತೆಗೇ ಊಟಕ್ಕೆ ಬಾ ಮಾವ ’

‘ ಆಗಲಿ ಬರ್ತೀನೆ. ’

‘ ಅಮ್ಮಾ ಮಾವ ಊಟಕ್ಕೆ ಬತ್ತಾರಂತೆ ’ ಎಲ್ಲವೂ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೂಗಿಕೊ

ಳ್ಳುವವು.

‘ ಈಗ ನೀವೆಲ್ಲಾ ಹೋಗಿ. ನಾನು ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಬನ್ನಿ ’

‘ ಬಾರೇ, ಬಾರೆ ! ಮಾವ ನಿದ್ರೆಮಾಡಬೇಕಂತೆ ’

ಅದಿನ ರಾತ್ರಿಯ ಸಿಫ್ಟಿನಿಂದ ಬೆಳಗಿನ ಸಿಫ್ಟಿಗೆ ಬದಲಾವಣೆಯಾದದ್ದ ರಿಂದ ರಂಗಣ್ಣ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹಾಗೂ ಬಸವನ ಗುಡಿಯ ಕಡೆ ಹೋಗಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಬಂಡೆಯಮೇಲೆ ಕಾಲುಚಾಚಿ ಮಲಗಿದ್ದ. ಕತ್ತಲಾಯಿತು. ಮೇಲೆ ಕೆಳಗೆ ಎರಡು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು. ಜನಸಂಚಾರ ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂತು. ಅವನು ಎದ್ದು ಮನೆಯ ಕಡೆ ಹೊರಟ. ಗೇಟು ತೆಗೆದ ಶಬ್ದಕ್ಕೇಳಿ ಮಕ್ಕಳು ಓಡಿ ಬಂದವು-- ಚಂಪ, ಶಾಂತ ಉಮಾ, ಒಂದೇ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ

‘ನಾವು, ಅಮ್ಮ ಇಲ್ಲ. ಅಮ್ಮ ಹೊರಟು ಹೋದಳು’ ಎನ್ನುತ್ತ ಅಳ ತೊಡಗಿದಳು. ರಂಗಣ್ಣ ಗಾಬರಿಯಾದ.

‘ಏನಮ್ಮ, ಏನು ? ಏನಾಯಿತು’

‘ಅಮ್ಮ ನಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟು ಹೋದಳು’

‘ಹೊರಟು ಹೋದಳು ಎಂದರೇನು ? ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಏನಾದರೂ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯವಾಯಿತೆ ? ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮನೆಗೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲ ! ಯಾವ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಯೂ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ’

‘ಅಪ್ಪ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲವೇ ?’

‘ಇಲ್ಲ.’

‘ಏನೋ ಅನಾಹುತವಾಗಿಹೋಗಿದೆ’ ಅವುಗಳೊಡನೆ ರಂಗಣ್ಣ ಮನೆಗೆಹೋದ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಮಲಮ್ಮನ ಸುಳಿವೇ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸಂಶಯ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಸೂಚಿತ. ಅವರ ಜೀವಕ್ಕೆ ಏನೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲೋ ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಹುಡುಗಿಯರು ಸುಮ್ಮನೆ ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಅಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

‘ಎಷ್ಟುಹೊತ್ತು ಆಯಾ ಹೋಗಿ ಚಂಪಾ ? ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿ ಹೋದರು ?’

“ಸಂಜೆಗೆ ಮೊದಲೇ ಹೊರಟು ಹೋದಳು. ನಮಗೆಲ್ಲಾ ಅನ್ನಹಾಕಿ ಅನ್ನ ಬರುವವರೆಗೆ ಎಲ್ಲಿಗೂ ಹೋಗಬೇಡಿ. ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಆಟ ಆಡಿಕೊಂಡಿರಿ. ಹಸಿವಾದರೆ ಈ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾಗಿಹಿಟ್ಟು, ಸಕ್ಕರೆ ಇದೆ. ಚಂಪ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಲಸಿ ಕೊಟ್ಟು ನೀನೂ ಕಿನ್ನು, ಎಂದು ಹೇಳಿಹೋದಳು.”

“ಛೇ ಸುಮ್ಮನೆ ಏಕೆ ಅಳುತ್ತೀರಿ ? ಇಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲೋ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಬರುತ್ತಾರೆ.”

‘ಹೋಗುವಾಗ ನಮೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಮುದ್ದಿಟ್ಟು ಹೋದಳು. ಸರಿಯಾಗಿ ಒಂದಿ ಕೊಂಡು, ಕೆಟ್ಟು ಚೀಪ್ಪಿಗೆ ಹೋಗಿದೆ ಇರಿ. ಉನಾ, ಸುಮ್ಮನೆ ಹಟವಾಡಬೇಡ. ಒಳ್ಳೆಯ ಹುಡುಗಿಯಾಗಿರು. ಸ್ಕೂಲಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಕಾರುಗೀರು ಜಟಕು ಜೋಕೆ. ಚಂಪ, ನೀನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಿತ್ಯವೂ ಮೈ ತೊಳೆಸಿ ತಲೆಬಾಚಿ ಒಗೆದ ಲಂಗ ಹಾಕಬೇಕು ಅಂತ ಏನೇನೋ ಹೇಳಿದಳು ಮಾವ.’

ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸು ಹಿಂದಿನ ನೆನಪಿನಿಂದ ಬೆದರಿತು.

ಮನಸ್ಸು ಬಂದಂತೆ ನಡೆದು, ಗಂಡಸರ ಕುಲದಮೇಲೆಯೇ ಸೇಡುತೀರಿಸಿ ಕೊಂಡಿರಬಾರವೇಕೆ ? ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕಮಲಮ್ಮ ಇದೇ ನಿಶ್ಚಯಕ್ಕಿಳಿದು ಬಿಟ್ಟಳೆನು ? ಆಕೆಯ ಸಹನೆಯ ಮೇರೆ ಮೀರಿತೇನು ? ಈ ಸುಸ್ಥಿತಿಗೆ ಅನಕಾರ

ಕೊಟ್ಟ ಸುಂದರರಾಯನ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ಮಿತಿಮೀರಿದ ದ್ವೇಷವುಂಟಾಯಿತು.

ಮಕ್ಕಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸಿ ಮುಗಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಹನ್ನೊಂದು ಘಂಟೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಸುಂದರರಾಯನ ಸವಾರಿ ಚಿತ್ತೈಸಿತು. ಅವನ ಆಗಮನವನ್ನು ಸೆಂಟಿನ ಪರಿಮಳವೇ ಸೂಚಿಸಿತು. ಆ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮುಂಬಾಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾದು ಕುಳಿತಿದ್ದ ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಕಂಡು ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇ ಆಯಿತು.

‘ ಎನ್ನೀ ರಂಗಣ್ಣ, ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದೀರಲ್ಲಾ ? ’

ನಡೆದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಸುಂದರರಾಯ ಪೂರಾ ಎದೆಗೆಟ್ಟ. ತಲೆಯಮೇಲೆ ಕೈಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಏನೂ ತೋಡದೆ ಕುಳಿತು ಬಿಟ್ಟ. ಅವನಮು ಒಂದೇ ಪ್ರಶ್ನೆ

‘ ಏನು ಮಾಡುವುದರೇ ರಂಗಣ್ಣ ? ’

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಇದ್ದಾಗ ಅವಳನ್ನು ಕೇಳಾಗಿ ಕಂಡು ದೌಷ್ಟ್ಯದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡ ಈ ಗಂಡಸು ಈಗ ಮಗುವಿನಂತೆ ಅಳುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಇದೂ ಒಂದು ಕಪಟನಾಟಕವೇ ಆದರೂ ಇವನಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಬೇಕಾದುದು ತನ್ನ ಮೊದಲನೆಯ ಕೆಲಸ.

‘ ಯಾಕ್ರಿ ಭಯಪಡ್ತೀರಾ ? ಎಲ್ಲೋ ಸ್ನೇಹಿತರ ಮನೆಗೋ, ನೆಂಟರ ಮನೆಗೋ ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಏನು ಕಾರಣವೋ ಬರಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ನಾಳೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಬರಬಹುದು. ’

‘ ಇಲ್ಲ ರಂಗಣ್ಣ ನಾನು ಪಾಪಿ. ಅವಳಿಗೆ ನಾನು ವಿಸರೀತ ಕಷ್ಟಕೊಟ್ಟೆ. ಅದನ್ನು ಸಹಿಸದೆ ಹೊರಟುಹೋಗಿದ್ದಾಳೆ. ಇನ್ನು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಂಜಿತಾಗೊತ್ತು ’

ಇದೇ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೊದಲೇ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ? ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಅದನ್ನು ಈಗಲೇ ಹೇಳಬೇಕು ಎಂದೆನ್ನಿಸಿತು.

‘ ನೀನು ಪಾಪಿ ಸುಂದರರಾಯ. ನಿನ್ನ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಅನುಭವಿಸು ಎಂದು ಮುಖ ಮುರಿದು ಮಾತಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಮಾತುಗಳು ಸಾಲಿಗೆಯ ತುದಿಗೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ. ತುನ್ಯಾಕೆ ಅವರ ಸಂಸಾರದ ಸುಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಒದ್ದಾಡಬೇಕು. ?

‘ ಏನೋ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲರ ಮನೆಯ ದೋಸೆ ಯೂ ತೂತೇ. ಆದಿರಲಾರದು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಬರುತ್ತಾರೆ. ’

“ ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ರಂಗಣ್ಣ. ತಪ್ಪೆಲ್ಲಾ ನನ್ನದು. ನನಗೆ ಆಗಲೂ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಈಗಲೂ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ನನಗೆ ಅಂಕೆಯಿರಲಿಲ್ಲ ಅವಳು ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯವಳು. ಇಷ್ಟು ದಿನವೂ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಈಗ ಹೊರಟು ಹೋದಳು. ಮುಂದೇನುಮಾಡಲಿ ? ಈ ಕೂಸುಗಳ ಗತಿಯೇನು ?

ಆದನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಯೋಚಿಸಿದರಾಯಿತು. ಈಗ ನೀವು ಊಟ ಮಾಡಿ, ಆಮೇಲೆ ಯೋಚಿಸೋಣ.

‘ ಊಟವೂ ಬೇಡ ಏನೂಬೇಡ. ಈಗ ಪ್ರೋಲೀಸಿಗೆ ದೂರು ಕೊಡಲೇ ? ’

ಪ್ರೋಲೀಸೂ ಬೇಡ ಎಂಥಾದ್ದೂ ಬೇಡ. ಮೊದಲು ಅವರು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ರಬ್ಬರು ಅಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಿಸಿ. ಸುಮ್ಮನೆ ಗಲಾಟೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಊರಿಗೆಊರೇ ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಮಾಡಲಿಬಿಡಿ. ನನಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿನ್ನೊಬ್ಬರ ಮಾತೆಲ್ಲ ಇದರಲ್ಲಿ ಕಮಲಮ್ಮನವರ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಯೋಚಿಸಬೇಡವೆ ?

ನೋಡಿ ರಂಗಣ್ಣ ನಾನೇ ಅವಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಮದುವೆಯಾದದ್ದು. ಅದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಕತೆಯೇ ಸರಿ.

ಆದನ್ನು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಹೇಳಿದರಾಯಿತು. ಈಗ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿದ್ರೆಮಾಡಿ. ನಾನೂ ಇಲ್ಲೇಬಂದು ಮಲಗುತ್ತೇನೆ.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕುಸುಮಾ ‘ ಅಮ್ಮಾ. ಅಮ್ಮಾ. ಅಮ್ಮಾ ಎಲ್ಲಿ ? ’ ಎಂದು ಕೂಗಿ ಕೊಂಡು ಎದ್ದು ಕುಳಿತಳು. ಸುಂದರರಾಯ ‘ ನಿನ್ನ ಅಮ್ಮ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದಳು ’ ಎಂದ.

ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಮ್ಮನಿ ನೋಡೋಣ ಎಂದು ಗದರಿಸಿದ ರಂಗಣ್ಣ. ಕೂಸನ್ನು ಮಲಗಿಸಿ - ಮಲಕ್ಕೊ ಮಗು ಎಂದು ತಪ್ಪಿದ

ಮಾವ ಅಮ್ಮ ಎಲ್ಲಿ ?

ಬರುತ್ತಾರೆ ಮಗು. ಸಿನಿಮಾಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಮಲಕ್ಕೊಮ್ಮ.

ಸುಂದರರಾಯನಿಗೆ ವಿಪರೀತ ನಾಚಿಕೆಯಾಯಿತು. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಾವನೊಡನೆ ಸಲುಗೆಯಿದ್ದಷ್ಟು ತನ್ನೊಡನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತಾನೆಂದೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಮುಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಅಡಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಂತಹ ಸಂಸಾರ ದ್ರೋಹಿ ತಾನು ?

ಮರುದಿನ ಸ ರಂಗಣ್ಣ ರಜಾಕ್ಕೆ ಬರೆದು ಕಳಿಸಿದ. ಮೊದಲೇ ಮಂಜೂರಾ ಗದೇ ರಜಾ ಕೇಳುವುದು ಅಕ್ಷಮ್ಯ ಅಸರಾಧವಾಗಿತ್ತು. ಅವನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತುಮೈಲಿ ದೂರದಿಂದ ಜನ ಬರುವರಾದರೂ, ಏನಾದರೂ ಕಾಹಿಲೆ ಕಸಾಲೆ ಯಾದರೆ ಅವರು ಅದು ಬರುವುದನ್ನು ಭವಿಷ್ಯ ತಿಳಿದು ಮೊದಲೇ ರಜಾಕ್ಕೆ ಅರ್ಜಿ ಹಾಕಿ ಮಂಜೂರಾತಿ ಪಡೆಯ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಇನ್ನೇನು ಕಿರುಕುಳ ಕಾದಿ ದೆಯೋ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ? ಆದರೆ ಈ ಹಸು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸುಂದರರಾಯನ ಪೋಷಣೆಗೊಪ್ಪಿ. ತಾನು ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ..

ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಹುಡುಗಿಯರಿಗೂ ಕಾಫಿ ತಿಂಡಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ರಂಗಣ್ಣ ಜಂಪಾನನ್ನ ಕರೆದು ' ನಾವು ಅಮ್ಮನ್ನ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತೇವೆ. ನೀವು ಆಟ ಆಡಿಕೊಂಡು ಇರಿ ' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಸುಂದರರಾಯನೊಡನೆ ಕಮಲಮ್ಮನನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಹೊರಟ. ಅವಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಹೋಗಿರಬಹುದೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಹುಡುಕಿಯಾಯಿತು. ಯಾರೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಕಂಡವರಲ್ಲ. ಸುಂದರರಾಯ ಕಣ್ಣೀರು ಕರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ.

'ಎಲ್ಲೋ ಭಾವಿನೋ ಕೆರೇನೋ ಬಿದ್ದು ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ ಅವಳು' ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸು ಅವಳು ಸತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರೂ ಕೆರೆ, ಭಾವಿ ಎಲ್ಲಾ ಹುಡುಕಿಯಾಯಿತು. ಕಮಲಮ್ಮ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ.

ಮೂರುದಿನ ಕಳೆಯಿತು. ಕಮಲಮ್ಮ ಸಿಕ್ಕುವ ಭರವಸೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಒಂದೇ ಕೆಲಸ. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊರಟು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮನೆಗೆ ಬರುವುದು. ಹುಡುಗರಿಗೆ ಅನ್ನ ಕಾಣಿಸಿ ತಾವು ಸ್ವಲ್ಪ ಊಟಮಾಡಿ ಮತ್ತೆ ಹೊರಡುವುದು. ಸಂಜೆಗೆ ಮನೆ. ಈ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ರಂಗಣ್ಣ ಸುಂದರರಾಯರ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿ ಆತ್ಮೀಯನಾಗಿಯೋದ.

ಈ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರರಾಯನಿಗೆ ಎರಡು ಜೀವವಿರುವುದು ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ಒಂದು ಹೆಂಡತಿಯಮೇಲಿನ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾದ ಧೈರ್ಯ ಹೃದಯ. ಇನ್ನೊಂದು ಗಂಡಸಿಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ರೂಪತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾನವ ಜೀವ. ಈ ರೀತಿಯ ದ್ವಂದ್ವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವುಳ್ಳ ಆ ಮಾನವನಿಗೆ ಅಂತಹ ಪೂಜನೀಯನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಅದರಕ್ಕೆ ಅರ್ಥನಾದವನು ' ಎಂದು ಸುಂದರರಾಯನಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸಮೂಡಿತು. ಈ ಮಾನವನನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ತಿದ್ದಿದರೆ ಪರವಾಯಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯವನಾದಾನು ಎಂದು ಭರವಸೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಅವಕಾಶವಾದಾಗಲೆಲ್ಲಾ ಅವನು ಸುಂದರರಾಯನನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತಿನಿಂದಲೇ ಬೈದ. ಅವಕ್ಕೆ ಅವನು ಪ್ರತಿಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ತನ್ನ ಕತೆಯನ್ನು ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಹೇಳಿದ.

೨೧

ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷದ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲ. ಸುಂದರ ಕಮಲ ಒಡನಾಡಿಗಳು. ಇಬ್ಬರ ಮನೆಗಳೂ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿಯೇ. ಆಗ ಕಮಲಮ್ಮ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸುಂದರಿಯಾಗಿದ್ದಳು.

ಸುಂದರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಒಂದುದಿನ ಆಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸುಂದರ ತಾನು ಚಿತ್ರಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನೆಂದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಮನೆಯ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆಲ್ಲಾ ಅವನ ಚಿತ್ರಲೇಖನದ ಚಾತುರ್ಯ ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ದಿನ ಸ್ನೇಹಿತನಮೇಲೊಂದು ಚಿತ್ರಬರೆದು ಕಮಲೆಗೆ ತೋರಿಸಿ 'ಇದೇನು?' ಎಂದು ಕೇಳಿದ. ಕಮಲ 'ಕತ್ತಿ' ಎಂದಳು. ಸುಂದರನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಕುದುರೆಯೇ ನೆಗೆದು ಬರುತ್ತಿರುವೆಯೆಂದು ಅಭಿಮಾನವಿತ್ತು. ಆ ಜೋಟಿದ್ದದ ಹುಡುಗ ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವುದು ಅವನ ಅತ್ಮಾಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಕುಂದು.

'ನಿನಗೆ ಕಣ್ಣಿದ್ದರೆ! ಅದು ಕುದುರೆ'

'ಅಲ್ಲ ಕತ್ತಿ. ಇದು ಕುದುರೆಯಾಗಿ ಸತ್ತಿತ್ತು'

'ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣೇ ಕುದುರೆ. ಇದು ಕುದುರೆ. ಥೇಬ್ ರೇಸ್ ಕುದುರೆ'

'ಕತ್ತಿ ಕುದುರೆ'

'ಇದನ್ನು ಕುದುರೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪುತ್ತೀಯೋ ಇಲ್ಲವೋ'

'ಇದು ಕತ್ತಿ. ಕತ್ತಿ. ಕತ್ತಿ.'

ಸುಂದರ ಕಮಲೆಯ ಕೆನ್ನೆಗೊಂದು ಬಿಟ್ಟ. ಕಮಲ ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪರಚಿದಳು. ಸುಂದರ ಕೊಸರಿಗೊಂದು ಬಿಟ್ಟ. ಕಮಲೆ ಅಳುತ್ತಾ ಹೋದಳು.

'ಕತ್ತಿ, ಕತ್ತಿ, ಕತ್ತಿ, ನಿನಗಿಲ್ಲಿ ಕುದುರೆ ಬರೆಯುವ ಯೋಗ್ಯತೆ?'

'ನಿನ್ನ ಹಲ್ಲು ಮುರಿಸಿಬಿಡುತ್ತೀನಿ ನೋಡು'

'ಇನ್ನೊಂದುಸಾರಿ ಹುಟ್ಟಿಬರಬೇಕು. ಪುನಃಜಾತಿ'

ಅಂಗಳದಲ್ಲೊಂದು ಜೇನು ಕಟ್ಟಿತ್ತು. ಹುಳುಗಳು ಹೂ ಕೊಯ್ದು ತಂದು ಗೂಡಿಗೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಜೇನು ಗೂಡು ಕೃಷ್ಣಗೆ ಜೋಲಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಕಮಲೆಯ ದುಃಖ ಅಸ್ಮಶ್ಯವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ನಿಂತಿದ್ದಳು. ತನ್ನ ಚಿತ್ರಕಲಾಕೌಶಲ್ಯಕ್ಕೆ ಆದ ಅವಮಾನದಿಂದ ರೇಗಿದ ಸುಂದರ ತನ್ನ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪದ ಕಮಲೆಯ ಚಪಲವನ್ನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತೀಕಾರದ ಬಯಕೆ ಉಲ್ಬಣವಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ಮುಂದು ನೋಡದೆ ಒಂದು ಕಲ್ಲು ತೆಗೆದು ಜೇನು ಗೂಡಿಗೆ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಹೊಡೆದುಬಿಟ್ಟ.

ಕಮಲೆಯನ್ನು ತಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿದ್ದರು. ರೇಗಿದ ಹುಳುಗಳಿಂದ ಅವಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಕರೆತರುವುದೇ ಭಗೀರಥದಂತೆವಾಗಿತ್ತು. ಅವಳ ಮನೆಯವರೂ ತನ್ನ ಮನೆಯವರೂ ಸುತ್ತಲೂ ನೆರೆದಿದ್ದರು. ಅವಳಿಗೆ ಮೈಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳ ತಾಯಿ ಗೊಳೋ ಎಂದು ಅಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅರೆಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖವೆಲ್ಲಾ

ಊದಿಕೊಂಡು ಇದು ಕಣ್ಣು, ಇದು ಬಾಯಿ ಎಂದು ಗುರುತಿಸುವುದೇ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು.

ಸುಂದರ ಒಳಗೆ ಇಣಕಿ ನೋಡಿದ. ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಅವನ ಅರ್ಧ ಪ್ರಾಣವೇ ಹಾರಿಹೋಗಿತ್ತು. ತಾನು ಕಲ್ಲು ಬೇರಿದರೆ ಕಮಲೆ ಜೇನು ಹುಳುಗಳಿಗೆ ಹೆದರಿ ಓಡಿಯಾಳು, ತಾನು ನೋಡಿ ಚಪ್ಪಾಳೆ ತಟ್ಟಿ ಗೇಲಿ ಮಾಡಿ ನಕ್ಕೇನು, ನಕ್ಕು-ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡೇನು ಎಂದು ಅವನು ಭಾವಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ಈಗ ವಿಪರೀತಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿತ್ತು.

ಅವನ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಯಾರೂ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಮಾತ್ರ ಭಯಗೊಂಡಿತ್ತು. ಬಹುಶಃ ಕಮಲೆಗೆ ತಾನೇ ಕಲ್ಲು ಹೊಡೆದಿದ್ದು ಎನ್ನುವುದು ತಿಳಿದಿರಬಹುದು. ಅದು ಗೊತ್ತಾದರೆ ತನ್ನ ಗತಿಯೇನು? ಕಮಲೆಗೆ ಎನಗಾವುದೋ ಎನೋ? ಸುಂದರ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ ಬಿಂದುಹೋಗಿದ್ದಾನೆ.

ಕಮಲೆಯನ್ನು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದರು. ಅವಳಿಗೆ ಕೆಂಡದಂತಹ ಜ್ವರ ಬರಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಆಕೆಯ ಮನೆಯವರು ಆಸೆ ನಿರಾಸೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತೂರಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸುಂದರನೂ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಅವಳನ್ನು ನೋಡಲು ಹೋಗಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅವಳೊಡನೆ ಯಾರೂ ಮಾತಾಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಅಕ್ಕನನ್ನು ಕೇಳಿದ. “ಕಮಲೆ ಬದುಕುತ್ತಾಳೆಯೇ?” ಎಂದು. ಅಕ್ಕ ಹೇಳಿದರು.

“ಡಾಕ್ಟರು ಈಗಲೇ ಯಾವುದೂ ಹೇಳಲು ಬರುವಂತಿಲ್ಲವೆಂದು” ಆಗ ಸುಂದರನಿಗೆ ಸಾವು ಎನ್ನುವುದು ಅಷ್ಟಾಗಿ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೂ ಅಜ್ಜಿಯ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ತಾನು ಮುಂದೆ ಯಮಧರ್ಮರಾಯನ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ನಿಂತಾಗ ಚಿತ್ರಗುಪ್ತ ದಕ್ಷರವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ‘ಇವನು ಕಮಲೆಯನ್ನು ಕೊಂದವನು’ ಎಂದು ತಪ್ಪು ಹೊರಿಸಿದರೆ ಎನು ಜವಾಬು ಹೇಳುವುದು? ಸುಂದರನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರ ದೃಶ್ಯಗಳು ಕುಣಿಯುವುವು. ರಾತ್ರಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಆಯೋ ಎಂದು ಕಿರಿಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಅಳುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ಎಲ್ಲಾ ದೇವರಿಗೂ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಹರಕೆಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ದಿನವೂ ಈಶ್ವರನ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ‘ಕಮಲೆಯನ್ನು ಬದುಕಿಸಿ ಕೊಡು’ ಎಂದು ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತಿದ್ದ.

ಕಮಲೆ ಗುಣಹೊಂದುತ್ತಾ ಬಂದಳು. ಅವಳನ್ನು ನೋಡಲು ದಿನವೂ ಸುಂದರ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಇವನ ವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಬಂಧುಗಳು ಬೆರಗಾದರು ಕೊನೆಗೆ ಕಮಲೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮನೆಗೆ ಬಂದಳು. ಆದರೆ ಮುಖದತುಂಬಾ

ಕಲೆಗಳು ತುಂಬಿ ವಿಚಾರವಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕ ಹುಡುಗಿಯರಾಗಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವೇ ತನ್ನ ಜೀವ ಎಂದವಳಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಡಾಕ್ಟರು ಕಾಲಕಳೆದರೆ ಆ ಕಲೆಗಳು ಮಾಯವಾದವು ಎಂದು ಆಸೆ ತೋರಿಸಿದ್ದರು.

ಕಾಲ ಕಳೆಯಿತು. ಈಗ ಕಮಲೆ ಮದುವೆಗೆ ನೆರೆದ ಹೆಣ್ಣು. ಅದರೆ ಆಕೆ ಯನ್ನ ಮದುವೆಯಾಗುವವರಾರು ? ಅಂಗಹೀನರೂಪದ ರತಿಯನ್ನೇ ಬಯಸುವಾಗ ಅವಳ ನಿವಾಹ ಸಮಸ್ಯೆ ತಾಯಿತಂದೆಗಳಿಗೆ ಅಗಾಧವಾದುದಾಯಿತು.

ಸುಂದರ ತನ್ನ ಅಪರಾಧದ ವಿಷಯ ಯೋಚಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದ. ಮರೆತರೂ ಕಮಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅದು ನೆನಪಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಿಂದಿನ ಪಾಪ-ಪುಣ್ಯ ಸ್ವರ್ಗ-ಸರಕಗಳ ಭಾವನೆಹೋಗಿ ಕರ್ತವ್ಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಗಂಡಿನ ಬೇಟೆಯ ಸಂತೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಾರಲಿರುವ ಸರಕು ಎಂದರೆ ಅವಳ ರೂಪ. ಕಮಲೆಯ ಸರಕನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿ ಇಂದು ಅವಳು ಬೀದಿಯ ಭಿಕಾರಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ತನ್ನದು. ಈ ನಷ್ಟವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಕೊಡುವ ಕರ್ತವ್ಯವೂ ತನ್ನದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತಾನು ಆ ಜನ್ಮವೂ ಈ ಅಪರಾಧದ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಅಂತರಾತ್ಮನೆದುರು ನಾಚಿ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಆಗಿನ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಸ್ವಲ್ಪ ಧೈರ್ಯಜೀವಿ. ಯೌವನದ ಬಿಸಿ ರಕ್ತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಸ್ತು ಸ್ಥಿತಿಯ ಪರಿಚ್ಛೇದ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಧೈರ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ತಾನಾದರೂ ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿಯೇ ಎಂದೂ ಇರುತ್ತೇನೆ ಎಂಬ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದ ಕೆಚ್ಚು ಅವನನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ ಅವನು ಕಮಲೆಯನ್ನು ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ತನ್ನವರು ಯಾರೂ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವನ ನಿರ್ಧಾರದ ಮುಂದೆ ಅವರ ಅಸಮ್ಮತಿ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದದು ಕಮಲೆಯ ಬಾಹ್ಯರೂಪವಲ್ಲ. ಕವಿಕಲ್ಪನೆಯ ಒಂದು ರೂಪ.

ಮನೆಯಾಯಿತು. ಕಮಲೆ ಬಹಳ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ನಡೆ ಸುಖಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದಳು. ಕೆಲವು ಕಾಲ ಸಂಸಾರ ಸುಖವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆಲ್ಲಾ ಸುಂದರನ ಕವಿಗನಸು ಜಾರುತ್ತ ಬಂದಿತು. ತನ್ನ ತ್ಯಾಗದಿಂದ ಒಂದು ಹೆಮ್ಮೆ ಅವನಲ್ಲಿಂಟಾಗಿತ್ತು. ಆ ಹೆಮ್ಮೆಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರ ಸಂಬಂಧದಾತ ದರಿದ್ರರದಾಗಿ ಉಳಿಯಿತೇ ಹೊರತು ಪ್ರೀತಿ ಬೆಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಬರು ಬರುತ್ತಾ ಅವನಲ್ಲಿ ರೂಪತೃಪ್ತಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾಹೋಯಿತು. ಹೆಂಡತಿಯ ಕುರೂಪ ಅವನಲ್ಲಿ ಜಗುಪ್ಪೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಕಮಲೆ ತಾನು ಕುರೂಪಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುತ್ತಬಂದಳು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅವಳಕಲೆ ಮಾಯವಾಗಿತ್ತು.

ಬಂದಿತ್ತು. ಯಾವ ಹೆಣ್ಣುತಾನೇ ತಾನು ಕುರೂಪಿಯೆಂದು ನಂಬುತ್ತಾಳೆ? ಅದೇ ಬರು ಬರುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ಅತ್ಯವಂಚನೆಯು. ತಾನು ರತಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಯಾರ ಕಣ್ಣನ್ನಾದರೂ ಆಕರ್ಷಿಸಬಲ್ಲ ಹೆಣ್ಣು ಎಂದು ನಂಬಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ವಿರುದ್ಧಭಾವ ಸುಂದರನಲ್ಲಿತ್ತು. ಅವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಮಲೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸುಧಾರಣೆಯಾಗಲೀ, ಯಾವನದ ಆಕರ್ಷಣೆಯಾಗಲೀ, ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ನೋಡಿದರೆತಾನೇ ಗಮನಕ್ಕೆಬರುವುದು! ಒಂದು ಸಾರೆ ಕುರೂಪಿ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅಸೇ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಕುರೂಪಿ ಎಂದು ಯಾವ ಗಂಡೂ ನಂಬುವುದಿಲ್ಲ.

ಸುಂದರರಾಯ ರಸಿಕ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸವಿಯಾದುದನ್ನು ಸವಿಯಬೇಕೆನ್ನುವವ. ಕಮಲೆಯ ವಿಷಮವಾಗಿ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದಮೇಲೆ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ತೃಪ್ತಿಗೆ ಬೇರಕಡೆ ಹೋಗುವುದರಲ್ಲಿ ಅವನ ಸ್ವಭಾವದೋಷವನ್ನು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಮಲಮ್ಮ ಹಂಗಿಸು. ತನ್ನ ಗಂಡ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತನ್ನ ನೇ ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಈರ್ಷ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಹಂಗಿಸು. ಇವೇ ಈರ್ಷ್ಯೆಯ ಹುಚ್ಚು ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಕುಂದು ಕೊರತೆಗಳ ಅರಿವು ಕೂಚ್ಚಿಹೋಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಅವರ ಜೀವನದ ದುರಂತದ ಆರಂಭ.

* * * * *

ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಬಂದು ಬಿಳುವು ದಾಗಿಹೇಳಿರಂಗಣ್ಣ ಹೊರಟುಹೋದ. ಸುಂದರರಾಯನಿಗೆ ಎಚ್ಚರವಾದಾಗ ಬಿಳು ಬಂದಿತ್ತು. ರಂಗಣ್ಣ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಆವನಿಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಕಾಫಿಮಾಡುವುದು ಎನ ಕೆಲಸ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದ. ಅವನು ಎದ್ದು ಹೊರಟು ಹೋದುದೇ ಸುಂದರರಾಯನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ಸುಮ್ಮನಿರುವಂತಹವಲ್ಲ-ಮಕ್ಕಳು. ರಮೆಗಂಕೂ ಹಾಸಿಗೆ ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಮೊದಲೇ ಕಾಫಿಯಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ ಇಂದು ಯಾವ ಗಲಾಟೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಸುಂದರರಾಯನಿಗೆ ತನ್ನ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿಲ್ಲವೆನ್ನಿಸಿತು. ಇದುವರೆಗೆ ನಡೆದಿದ್ದ ಒಂದು ಸ್ವಪ್ನವಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಮನೆಯವಾರಣವೇ ಬದಲಾದಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಅಷ್ಟುಹೊತ್ತಿಗೆ ಚಂಪ ಬಂದಳು.

‘ಅಮ್ಮ ಬಂದಳು’ ಎಂದಳು ಹರ್ಷದಿಂದ. ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಕಿವಿಯನ್ನೇ ನಂಬಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯವಾಗಿತ್ತು ಆ ಸುದ್ದಿ. ಅಸೇ ಅನಂದದ ಭರದಲ್ಲಿ ಸುಂದರರಾಯ ಅಡಿಗೆಯ ಮನೆಬಳಿಗೆ ನೋಡಿದ. ಹೌದು. ಕಮಲಮ್ಮ ಕೆಲಸ

ದ್ದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಳು. ಯಾವ ಮಾಯೆಯಲ್ಲಿಯೋ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಅವಳು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬಂದು ಮನೆ ಸೇರಿದ್ದಳು. ಸುಂದರರಾಯನಿಗೆ 'ಏಕದಂ' - ಹೆಗೆ ಹೋಗಲು ಧೈರ್ಯ ವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮುಖ ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಅಪರಾಧಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಹೋಗು ವಂತೆ ಹೆದರುತ್ತ ಒಳಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟು. ಕಮಲಮ್ಮ ಕಣ್ಣು ತಂದು ಮುಂದಿಟ್ಟಳು. ಯಾರೂ ಒಂದುಮಾನಾ ಆಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದು ಕ್ಷಣಕಾಲ ಮಾತ್ರ. ಕಮಲಮ್ಮ ಕುಸಿದು ಬೀಳಿ ಬೀಳಿ ಅಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸುಂದರರಾಯ ಅವಳ ತಲೆಯನ್ನು ಎದೆ ಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಸಿ ಮೃದುವಾಗಿ ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ನೇಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಇಬ್ಬರೂ ವಾತವಾಗಿಯೇ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗಿನ ಭಾವಪರವರತ ಮಾತು ಬಯಸು ತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಸುಂದರರಾಯ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗಿದ್ದೆ ಎಂದು ಕೇಳಲೂ ಇಲ್ಲ. ಅವಳೂ ಆ ವಿಷಯ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆ ಮೂರು ದಿನಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಕಳೆದಳು, ಹೇಗೆ ಕಳೆದಳು ಎನ್ನುವುದು ಅವಳೊಬ್ಬಳಿಗೇ ಗೊತ್ತು.

ರಂಗಣ್ಣ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿದ. ಗೋವಿಂದರಾಯರ ಪರಸಿಂಧನೆಯನ್ನು ಸಾಪ್ತಾಹದಿಂದ ಕೇಳಿ, ಅವರು ಪರರ ಹೆಂಡಿರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕುಚೋದ್ಯಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯದೆ, ಅವರು ಸರ್. ಸಿ. ವಿ. ರಾಮನ್ ರವರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, ಅವರ ಕೃಪೆ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ರಜಾ ಪಡೆದು ವಾಸಿಸು ಬಂದ. ಬಂದವನೇ ಸೀದಾ ಸುಂದರರಾಯನ ಮನೆಯ ಒಳಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟ. ಅವನಿಗೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿನ ಬದಲಾವಣೆ ಬೋಧೆಯಾಯಿತು. ಅಸ್ಪಷ್ಟ ವಾದ ಬೆಳೆಯ ಧ್ವನಿ ಕೇಳಿಸಿತು.

'ಸುಂದರರಾಯರೇ, ಸುಂದರರಾಯರೇ' ಎಂದು ಕೂಗಿದ ಬ ಗಿಲ್ಲಣ್ಣ ನಿಂತು. ಒಳಗಿನಿಂದ ಮೃಗು ಧ್ವನಿಯೊಂದು 'ಅವರಲ್ಲಿಯೋ ಮಾರ್ಕೆಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ.' ಎಂದು ಹೇಳಿತು. ಒಳಗಿಟ್ಟ ಕಾಲನ್ನು ಹೊರಗಿಡುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಮಲಮ್ಮ ಹೊರಗೆ ಬಂದು, 'ಕೂತುಕೊಳ್ಳಿ ಈಗ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಎಂದಳು.

'ಅವರು ಬಂದಮೇಲೆ ಬರುತ್ತೇನೆ' ಎಂದು ರಂಗಣ್ಣ ಮನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡ.

ಈ ನಾಲ್ಕುದಿನದ ಗಲಾಟೆ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ರಂಗಣ್ಣ ಎಂದಿನಂತೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ನಿತ್ಯವೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಆಶಾಂತಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ. ಅವನ ಗೊತ್ತು ಗುರಿಯಿಲ್ಲದ, ಸುಖ ಸಂತೋಷವಿಲ್ಲದ ಜೀವನ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಬದಲ ಪರಿಣಾಮ ಉಂಟುಮಾಡಿದೆ. ತಾನೆಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಅಂತ್ಯವೆಲ್ಲಿ? ಎಂತಮದೂ-ಒಂದೂ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದಾಗಿದೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ನೆನಸಿ

ಕೊಂಡರೆ ಮೈ ಜುಂ ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ಅದಂತಹ ವಿಸ್ತಾರಿತನಾದ ವಾತಾವರಣ ? ಕಾಲೇಜು ಬಿಡುವಾಗಿನ ಧೈಯಜೀವಿಯಲ್ಲಿ ? ಈಗಿನ ಅಭಿಲೇಖಗಳಿಂದ ಮಾನವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ? ಅದು ಅನುಗೂ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ತಡೆಯಲು ಏನೂ ಮಾಡಲಾರ. ಸಂತತವಾದ ಸಹವಾಸದಿಂದ ಅವನೂ ಅದೇ ನೀಚ ಮನೋ ಭಾವದವನಾಗುತ್ತಾನೆ ಅದರಿಂದ ಅವನ ಸಂಕಟ ಸುಮಾರಿಗಾಗುತ್ತದೆ. ಇದ ರಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ?

ನಡು ರಾತ್ರಿಯ ತಂಪು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನೂರು ನೆನಪಾಗುತ್ತವೆ. ಎಂತಹ ಸುಂದರವಾದ ದೇಶ ಅದು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹಸಿರು, ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ತಂಪು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹೂ ಹಣ್ಣು. ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು ತಾನೇನು ಗಳಿಸಿದ್ದಾನೆ ? ಬರಿಯ ಹೊಟ್ಟೆ ಪಾಡುಮಾತ್ರವೇ ಧೈಯವಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿಯೇನುಕೆ ಬಂದು ಬರುವಾಗಬೇಕು? ಸುಖವೇ ಮನಗಂಡನಾದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಇಲ್ಲಿಗಿಂತ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕೈಕೈಯಿಂದ ಪಡೆದಾನು ಮನುಷ್ಯನ ಸಾಧಾರಣ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಪೂರೈಸಿದರೆ ಅವನು ಸುಖ. ಅವಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂತಿ ಮೀರಿ ಇರಬಾರದು. ಅವರಿಂದ ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದು ಅವೆಳೆ ಬಲಿತು, ಅತ್ಯಸ್ತಿಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಎಳೆದೊಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎರಡೇಜಾತಿ ಬುಳ್ಳವರು. ಇಲ್ಲಿವೇ ಇಲ್ಲದವರು. ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಸುಖ ಶಾಂತಿಗಳಿಲ್ಲ. ತೃಪ್ತಿ ಸಮಾಧಾನ ಗಳಿಲ್ಲ. ಆ ರಾತ್ರಿಯ ಗಂಭೀರ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಸ್ವರ್ಗವೇ ಎಂದು ಭಾವನೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹಳ್ಳಿಯವರು ಕೋಳರು. ಅಜ್ಜನಿಕಗಳು. ಕನ್ನಡಿ ಸ್ತುಗಾರ ಸ್ವೇದಿತರು ಹೇಳುವಂತೆ ('ಸ್ವಂಕರ್ಷ') ಇರಬಹುದು. ಅದರೇನಂತೆ ? ಅವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಸೌಂದರ್ಯವಿದೆ. ಅವರಿಂತಹವರಾದರೂ ಇರಬಹುದು, ಆದರೆ ಕಳ್ಳರಲ್ಲ. ಸುಳ್ಳರೂ ಅಲ್ಲ. ಕೇಡಿಗಳಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ದುಡಿಮೆಯಿಂದ ಜೀವ ಹೊರೆಯುವ ಮೈಗಳ್ಳರಲ್ಲ. ಜೀವಗಳಲ್ಲ. ಅವರು ಎಂತೆಂತಹ ಮೂಢಾಚಾರಗಳಿಗೂ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದಿರ ಬಹುದು. ಆದರೆ ಅವಶ್ಯವನ್ನು ಮೈಹೇರಿ ಎರಿಸಿ ಕೊಂಡವರಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಾದರೂ ಏನು ? ಒಂದು ಸಾಗ ರೀಕತೆಯ ಅಪಭ್ರಂಶ. ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಕೃತರೂಪ. ಇವೂ ಸಹಾ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಳಂಕಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿವೆ. ಕನ್ನಡಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮವು ನೆ ಕೊಳಕಿನ ದುರ್ನಾಶದಿಂದ ಮರೆಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಈ ಯೋಚನೆಗಳಿಂದ ರಂಗಿ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ದೂರಮಾಡು ವನು. ಆ ಗೊಬ್ಬೆ ಬಿಟ್ಟನ್ನು ನಡೆಸಲು, ಅಲೋಚನಾ ಪತಂಖರೆಗಳಿಂದ ದೇಹ ವನ್ನು ಎಚ್ಚರವಾಗಿಸುವನು.

೨೨

ಈಗ ರಂಗಣ್ಣ, ಸುಂದರರಾಯ ಗೆಳೆಯರು. ಕಮಲಮ್ಮನೂ ಸಹಾ ಸಂಕೋಚವಿಲ್ಲದೆ ಅವನೊಡನೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಾಳೆ. ತನ್ನ ಸುಖ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಮಕ್ಕಳು ಎಂದಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾವನನ್ನು ಗೋಳಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಸ್ನೇಹದ ತುಷಾರ ಸಿಂಚನದಿಂದ ಅವನ ಕಾದ ತಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತಣ್ಣಗಾಗುತ್ತದೆ.

ಈಚೆಗೆ ಸುಂದರರಾಯನಲ್ಲಿ ವಿವರೀತ ಮಾರ್ಪಾಡಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆಯೊಡನೆ ಬಹಳ ಎರಪ್ಪಸದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಕಮಲಮ್ಮನಾದರೂ ಗಂಡನ ಮನೋಸುಕೂಲಿಯಾಗಿರಲು ಸರ್ವ ಸಾಧನ ಪಡುತ್ತಾಳೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ರಾದ್ದಾಂತ ವಾದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಫಲ ದೊರಕಿದೆ. ಆದರೆ ಇದೇ ಬಹಳ ದಿವಸವಿದ್ದಿತು ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಶಯವೇ.

ಇಬ್ಬರೂ ಒಂದುದಿನ ಸಿನಿಮಾಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದರು. ವಾಸಾಸು ಬರುವಾಗ ಸುಂದರರಾಯ ಮನಃ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ನಂದಿ ಗೊಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವುದು ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಅವನು ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಜಾಳಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಪೋಗಲಿ ? ಅದವನ ಸ್ವಂತ ಸಮಾಚಾರ. ಮುಖ್ಯ ಕಮಲಮ್ಮನನ್ನು ಸುಖದಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅಷ್ಟೇ ಸಾಕು ಎಂದುಕೊಂಡ.

ಅನೇಕ ಮನೆಗಳ ಮುಂಬಾಗಿಲು ತೆಗೆದಿತ್ತು. ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬ ಮುದುಕಿಯೋ, ಇಲ್ಲ ಗಂಡಸೋ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಮನೆಯಿಂದ ಸುಲಭ ಬೆಲೆಯ ಸಂಟಪ ಪರಿಮಳ ಬಂದು ಮೂಗೊಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದೊಂದು ಮನೆಯಿಂದ ಅವಸ್ಥರದಲ್ಲಿ ಹಾರ್ಮೋನಿಯಂ ಶೃತಿಯೊಡನೆ ಸಂಗೀತ ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿತ್ತು. ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೀರಾ ಅಸಹ್ಯವಾಯಿತು. ಏನು ಕಂಡು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ ಜನರು ? ಅವರೂ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಏನೋ ಇರಬೇಕು. ಬರಿಯ ಕಾಮ ವೊಂದೇ ಅಲ್ಲ, ಬೇರಾವ ಆಕರ್ಷಣೆಯೋ ಇರಬೇಕು. ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಂತಿಂತಹದನ್ನೋ ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವುದರಲ್ಲಿ ಹುಚ್ಚರೇ ? ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಯಾವುದೋ ಆಕರ್ಷಣೆ ಇದೆ.

ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಅವನು ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನೇ ನೆನಸಿಕೊಂಡ.

ಸಂಸಾರದ ರೇಶಿಮೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಸುಖದ ಜರಿಯೆಗೆ ನೇಯುವುದು ಹೆಣ್ಣಿನ ಪಾಲಿನ ಕೆಲಸ. ಅವಳ ಕೆಲಸ ಜಿಲ್ಲೇಬಿಯಮಧ್ಯೆ ರಸವಾಕ ತುಂಬಿದಂತೆ, ಮಯಣದ ತೂಟ್ಟಿನ ನಡುವೆ ಜೇನುತುಂಬಿದಂತೆ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಸಿಕತೆಯ ಅಂತರ್ಮುಖದ ದರಿಯುತ್ತಿರಬೇಕು. ಇದರ ಅಂಗವಾಗಿ ಹಾವ, ಭಾವ, ಅಲಂಕಾರ, ಒನವು, ಪೈಯ್ಯಾರ, ಇವುಗಳಿಂದ ಹೆಣ್ಣು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬಲೆ ಪಸರಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಗಂಡನ್ನು ಸೆರೆಗೈಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಗಂಡು ಆ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖದ ಪರಮಾವಧಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಜೊತೆಗೂಡುತ್ತದೆ. ಈ ಕೌಶಲ್ಯ ಹೆಣ್ಣಿನ ಕೈವಾಡ, ಗಂಡು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟು ಬರುವುದಲ್ಲ. ಅದು ಅದರ ವಿದ್ಯವೇ ಅಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಇದು ಸಂಗಾತಿಯರ ಸಹವಾಸದಿಂದ, ರಸಿಕ ದಾಂಪತ್ಯದ ಕೃಪೆಗೊಳಗಿಂದ, ಬರತಕ್ಕದ್ದು. ಗಂಡು ಕಾನುದ ಹೊಡೆದ ಅಮಲಿಳಿದು ಮೋದಾಗ ಅವನನ್ನು ರಮಿಸಲು, ಈ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಸಾರವಿಲ್ಲದ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಬರಿಗೈ-ಬರಿಬಾಯಿ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಭಾವಜೀವಿ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಜಿಗುಪ್ಸೆ ಹೊಂದುವುದು. ಸಂಸಾರದ ವಿಷಪೂರಿತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ದುಡಿದು ಬಂದು ಬಂದಾಗ ತನ್ನ ಕೈಹಿಡಿದು ತನ್ನದೇ ಆದ ಒಂದು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹೆಣ್ಣು ಕರೆದೊಯ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅವಳು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ತಾಳ್ಮೆಹಿಡಿಯುವುದು. ಆ ಕಲ್ಪನಾಮಯ ಜಗತ್ತು ಎಂತಹ ಮುಷುಗಾಟವೇ ಆಗಲಿ ಅವರ ಆ ಬಾಲ್ಯ ಭಾವ ಅವನಿಗೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ತರಹ ಸಾಮರಸ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ವಿರಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದವರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಕೃತಕವಾದ ದೂ-ಹಿತವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಡುವವರು ಇವರು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ತನಗೆ ನಿಜವಾದ ಸುಖ ತರಲಿಲ್ಲ. ತಾನಾದರೂ ಯಾಕೆ ಅದರಿಂದ ವಂಚಿತನಾಗಿರಬೇಕು ? ಅದರ ನೆಳಲನ್ನಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಯಾಕೆ ಕಾಣಬಾರದು ? ಬಹುದಿನಗಳಿಂದ ಏಕಾಂಗಿಯಾದ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಮಂಗಳಂತೆ ಜರಿಯಲು ತೊಡಗಿತು. ಮೈ ನವಿರದ್ದಿತು. ತುಸು ಗಾಬರಿಯಿಂದ ರಂಗಣ್ಣ ಸುಂದರರಾಯನಿಗೆ,

‘ನಿಮಿಗಿಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಕೆಲಸವಿದ್ದರೆ ಮುಗಿಸಿಬನ್ನಿ. ನಾನು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ’ ಎಂದ. ಸುಂದರರಾಯ ‘ನೀವೂ ಬನ್ನಿ ರಂಗಣ್ಣ. ಒಂದು ಕಾಲುಘಂಟೆ ಇದ್ದು ಇಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗೋಣ’ ಎಂದ. ಅವನಿಗೆ ರಂಗಣ್ಣನ ಜೀವನದ ಇತಿಹಾಸ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ರಂಗಣ್ಣ ಈ ಕರೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎನ್ನುವ ಭಾವನೆಯೂ ಇತ್ತು. ಈ ತರಹ ಜೀವನ ನಡೆಸುವ ಅವನಿಗೆ ಬದುಕಿನ ಸವಿ ತೋರಿಸುವುದು ಉಪಕಾರವೇ ಎಂದವನು ತಿಳಿದ. ಅಲ್ಲದೆ ಅದೇನೋ ಅವನು ರಂಗಣ್ಣನ ಸಹಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ.

‘ ನೀವೀರೀತಿ ಗುಲಾಮರಾಗಿರುವುದರ ಗುಟ್ಟು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೇನೋ ಆಸೆಯಿದೆ. ಆದರೆ ನಾನಿವಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಹೊಸಬ. ’

ನೀವು ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ತಪ್ಪು ಅರ್ಥ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ, ರಂಗಣ್ಣ, ನೀವು ಅಡ್ಡಹಾದಿ ಇಳಿಯಿರಿ ಎಂದೆಲ್ಲ ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದು. ಆದರೆ ಇವರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಸೌಂದರ್ಯ ಇದೆ. ಎಂದು ಮಾತ್ರ ನಿನಗೆ ತೋರಿಸಬೇಕು ಎಂದು ನನ್ನ ಇಚ್ಛೆ. ಹಿಂದೆ ದೇವವಾಸಿಯರ ಮನೆಗಳು ಲಲಿತಕಲೆಗಳಿಗೆ ತಾರೂರಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಒಂದು ಗೌರವವಾಗಿದ್ದಿತೇ ಏನಹ ಈಗಿನಂತೆ ಹೇಸಿಗೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ನೀವು ನನ್ನ ವಳನ್ನು ನೋಡಿಲ್ಲ. ನೋಡಿದರೆ ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬದಲಿಸುತ್ತೀರಿ. ಅವಳಂತಹ ಬೇಡಿಯ ಸೂಳೆಯಲ್ಲ. ವಸಂತನೊಡನೆಂತೆ ಅದೇ ವೃತ್ತಿಗೆ ಗೌರವ ತರುವವಳು. ನಿನಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಜಗುವು ಬರಬಹುದು. ನನಗೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನನ್ನ ಕಂಡೇ ಅಸಹ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ನಾನು ಸಮರ್ಥನಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಲಲಿತೆಯೊಡನೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರತಿನಿಮಿಷವೂ ಆನಂದವಾದುದು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ನನಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದು ಜೀವನ, ನನ್ನ ಜೀವನ ವ್ಯವಹಾರವೆಲ್ಲ ಮಿಥ್ಯ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ? ಲಲಿತೆ! ಆ ದೆಸೆಯ ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸಿನ ಯಾವುದೂ ಸುತ್ತ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಚೇತನಗೊಳಿಸಿರು. ಅದು ಅವನಿಗೆ ಬಂದು ಕಬ್ಬುಮಾತ್ರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಜೀವನವಿದ್ದಿತು.

‘ ಆಂ ಏನೆಂದಿರಿ? ಲಲಿತೆಯೆಂಬುದು ನಿಮ್ಮವಳೆವೆಸರಿ? ’

“ ಸೋಗಸಾವ ಪೆಸರಲ್ಲವೇ ”

ಲಲಿತೆಯ ಗತಿ ಏನಾಗಿರಬಹುದು ? ಲಲಿತೆ, ತಾಯಿ ತಮ್ಮಂದಿರೊಡನೆ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೊರಟುಹೋದಳೆಂದು ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ್ದ. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಅವಳು ಇಂತಹದೇ ವೃತ್ತಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರಬಹುದೇನು! ಹಾಗಿದ್ದರೆ ನೋಡಿಯೇ ತೀರಬೇಕು.

“ ನಾನೂ ಬಂದೇಅನ್ನಿ. ಅದು ನಿನಗೆ ಸದನೆಯೇನು ? ”

‘ ಅಲೀ ರಂಗಣ್ಣ. ವೇದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯ, ಪ್ರೀತಿ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಮೂರ್ಖ ನಾನೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವಿರೇನು. ನೀವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ದಾಸಯ್ಯ ದುಡ್ಡು ತಿತ್ತು ಬರುತ್ತಾನೆ. ನನ್ನ ಲಲಿತೆ ಅಂತಹ ದುಡ್ಡುಗೋಸ್ಕರ ಎಂಕವನನ್ನಾದರೂ ಸೇರಿಸುವ ತೀಲವುಳ್ಳವಳಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಅವಳೂ ಜೀವನ ನಡೆಸಬೇಕಲ್ಲ! ರಂಗಣ್ಣ ಹೇಳಿವೆ. ’

‘ ನಡೀರಿ, ನಿಮ್ಮ ಆ ಪ್ರೇಯಸಿ ಎಂತಹ ಜೀವಿಯೋ ನೋಡೋಣ.

ಸಾಧಾರಣ ವಾಡೊಂದು ಮನೆ. ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಮುದುಕಿಯೊಬ್ಬಳು ಅವರನ್ನು ನಸುನಗುವಿನಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದಳು. ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ, ‘ ಬರಬೇಕು, ಬಹವರ ಮನೆಗೆ ತಮ್ಮಂತಹವರು’ ಎಂದಳು. ರಂಗಣ್ಣ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ‘ ನಾನು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ ಸುಂದರರಾಯರೆ, ಇನ್ನೊಮ್ಮೆಯಾಯಿತು. ಇಂದೇಕೋ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಸ್ಥವಿಲ್ಲ. ’ ಎಂದು ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿಟ್ಟು ಅವನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಗಲಿಬಿಲಿಯಾಗಿತ್ತು. ಯಾವುದೋ ವಿಷಯ ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡು ಮನಸ್ಸು ಹೆದರುತ್ತಿತ್ತು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಲಲಿತೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರೆ! ಅದಕ್ಕೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಸಿದ್ಧವಿರಲಿಲ್ಲ.

ಸುಂದರರಾಯ ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಅವನ ಕಡೆ ನೋಡಿದ. ಸ್ವಲ್ಪ ನಕ್ಕು ‘ ಹೋಗಲಿ ಬಿಡಿ. ನಾನೂ ಬಂದೆ. ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತೇನೆ. ಒಂದೇ ನಿಮಿಷ, ಎಂದ. ರಂಗಣ್ಣನೆದುರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಮನಃಕೋಪವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬೇಕೆಂದಿತ್ತು ಅವನಿಗೆ. ಮನೆಯನ್ನು ತಲುಪುವವರೆಗೂ ಇಬ್ಬರೂ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ.

* * * * *

ಅಂದು ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸು ವ್ಯಗ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಯೋಚಿಸಿದಷ್ಟೂ ಬಗೆಹರಿಯದು. ಮನಸ್ಸು ಅಂಕೆಯಿಲ್ಲದ ಕುದುರೆಯಾಗಿತ್ತು. ರೈಲಿನವನು ನೇರವಾದ ಹಾದಿ ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸುಬೇದ ಬೇಡವೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕಾಲು ಅವನನ್ನು ಸಂದಿಗ್ಧಗೊಂದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅದೇಮನೆ, ಅದೇಮುದುಕಿ. ಕತ್ತಲಾಗಿದ್ದರೂ ದೀವಹತ್ತಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಳಗಿನಿಂದ ವೀಣೆಯ ಮಧುರನಾದವು ಕೇಳುತ್ತಿತ್ತು. ಸಂಗೀತಗೊತ್ತಿದ್ದ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ವೀಣೆಯಮೇಲೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಏಳನೆಯ ಎಂಟು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರಿದ್ದು ಕುಟೀರವನ್ನು ಆ ಅನರವಾದ ಗಾನ ತುಂಬಿ ಹೊರಸೂಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಬಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದವರು ವೀಣೆಯ ಶೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು.

‘ ನೀವೇ ಪಾಲಿಂಚುರಾ ನಿನ್ನ ನಮ್ಮನಾಸುರಾ ’

ರಂಗಣ್ಣನ ಮೈಮೇಲಿನ ಎಚ್ಚರತಪ್ಪಿತು. ಒಳನುಗ್ಗಿದವನೇ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದವಳು ಮುಂದೆ ಹೋಗಿನಿತು, ‘ ಲಲಿತಾ ’ ಎಂದು ಕೂಗಿದ.

ಹಾಡುನಿಂತಿತು. ತೊಡೆಯ ಮೇಲಿಂದ ವೀಣೆ ಕೆಳಗುರುಳಿತು. ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದವಳು ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪಿದವಳಾಗಿ, ‘ ಭಾವ ’ ಎಂದಳು. ಒಂದೇ ಒಂದುಕ್ಷಣ ಆ ಕತ್ತ

ಲಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ಎದುರು ಬದರಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ರಂಗಣ್ಣ ಬೀದಿಗಿಳಿದು, ಎದುರಿಗೆ ಡಿಕ್ಕಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವನ ಬೈಗುಳನ್ನೂ ಕೇಳದೆ ಓಡಿಬಿಟ್ಟ.

ನಸುರಾತ್ರಿ ಕಳೆದಮೇಲೆ ಅವನು ಮನೆಸೇರಿದ. ಆದರೆ ನಿದ್ರೆ ಬರಲೊಲ್ಲದು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದದ್ದೇನು ? ಅಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿಬಂದದ್ದೇನು ? ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದಮೇಲೆ ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಒಂದುನೂತನು ಆಡದೆ ಓಡಿಬಂದನೇ ? ಅವಳಂತಹ ಹೀನವೃತ್ತಿಯವಳೊಡನೇಕೆ ಮಾತುಕತೆ ? ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಅವಳನ್ನು ಏಕೆ ಮರೆಯ ಬಾರದು ? ಮರೆಯಲಾಗದವನೇಲಿ ಅವಳ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆ ? ಅವಳ ದುಃಖವಲ್ಲಿ ಅನುಕಂಪ ತೋರಿಸಲಾಗವೆ ?

ಆ ವಿಷಯ ಮರುದಿನವೂ ಇತ್ಯರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದಿನವೂ ಅವನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೋ ಅಲೆದು ದಣಿದ. ಆದರೆ ಭಾರವಾದ ಮನಸ್ಸಿನೊಡನೆ ಮನೆಗೆಮೋಗಲು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಅವನಿಷ್ಟವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅವನ ಕಾಲುಗಳು ಅವನನ್ನು ಲಲಿತೆಯಮನೆಯ ಕಡೆಯೇ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಏನಾದರೂ ಆಗಲಿ ಅವಳನ್ನು ಕಂಡು ಮನಸ್ಸು ಬಂದಂತೆ ಬೈದಾದರೂ ಬರಬೇಕು. ಆಮೇಲೆಯೇ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ.

ಮನೆಯು ಒಂದು ದಿನದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಪರೀತ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದಿದಂತೆ ತೋರಿತು. ಸಂಭ್ರಮ ವಿಲಾಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಮನೆ ಇಂದು ಪ್ರೇತಕಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಿನ್ನೆ ಕತ್ತಲಾಗಿತ್ತು. ಏನೂ ನೋಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಂದು ಸುಂಸರಾಯನ ಜೊತೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಮನೆಯನ್ನು ಹೊರಗಿನಿಂದ ನೋಡಿದ್ದ. ಮನೆಯು ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದ್ದರೂ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿತ್ತು. ಇಂದು ಅದು ಪ್ರೇತಕಳೆ ಸುರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದೇನುತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಾದ ಅಂಶೋಚನದ ಪರಿಣಾಮವೋ ? ಇಂದು ಕತ್ತಲಾಗಿ ಬದಳ ಹೊತ್ತಾಗಿಿದ್ದರೂ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ದೀಪವೇ ಇಲ್ಲ. ಮನೆಯಮುಂದೆ ಕುಳ್ಳಿರುತ್ತಿದ್ದ ಕುಂಟೆಣೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಮನೆಯಿಂದ ಪರಿಮಳವೂ, ಮೃದುಮಧುರ ಸಂಗೀತವೂ ಹೊರಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಅದು ಬೀಡಿಯಾದ ಮನೆಯಂತಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ಶೂನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಲಲಿತೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರ ಬಹುದೇ ? ತಾನೇನುಮಾಡಿದೆ ? ತನ್ನ ಪಾಡಿಗೆ ತಾನಿದ್ದರೆ ಲಲಿತೆ ಯಾವುದೋ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಳು ತಿಳಿದಮಟ್ಟಿಗೆ ಸುಖದಿಂದಿರುತ್ತಿದ್ದಳೋ ಏನೋ ? ಅವಳ ಜೀವನದಲ್ಲಿ-ಅದೆಂತಹ ಹೇಯವಾದುದೇ ಆಗಲಿ, ಹೀಗೆ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅವಳನ್ನು ತಲ್ಲಣಗೊಳಿಸುವ ಹಕ್ಕಾದರೂ ತನಗೆಲ್ಲ ? ಹಿಂದೆ ಅವಳು ತನ್ನನ್ನು ಬೇಡಿದಾಗ ತನ್ನಿಂದವಳಿಗೆ ಏನೂ ಉಪಕಾರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವಳಿಗೆರಡು ಸಾಂತ್ವ

ವಚನಗಳನ್ನಾಡಿ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನ ದುಗುಡವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಸಹಾ ಯತ್ನಿಸಿ ಲಿಲ್ಲ. ತಾನೊಬ್ಬ ಬಂಧು ಎಂದು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಬಂದ ಆ ಅಬಲೆಯನ್ನು ಅಂದು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿ ದೂರತಳ್ಳಿದ್ದ. ಈಗವಳ ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳ ವಿವೇಚನೆಯ ಹಕ್ಕು ತನಗೆ ಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿತು ? ತಾನೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಒಂದುದಾರಿ ತೋರಿಸಿದ್ದರೆ ಇಂದು ಅವಳು ಹೇಗಿರುತ್ತಿದ್ದಳೋ ? ಅವಳ ಪಾಪದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನಭಾಗ ತನ್ನದು. ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಪೋಷಿಸಬೇಕೇ ಹೊರತು, ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನಲ್ಲ. ಉದ್ದೇಶದಮೇಲೆ ಒಡಿತವುಂಟು. ಕಾರ್ಯ ಯಾವುದೋ ಗುಪ್ತರಕ್ತಿಯ, ಸಮಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಪ್ರೇರೇಪಣೆ.

ರಂಗಣ್ಣ ಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ. 'ಯಾರೂ ?' ಎಂದು ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಪ್ರೇಣಸ್ವರವೊಂದು ಕೇಳಿಸಿತು. 'ನಾನು' ಎಂದ ರಂಗಣ್ಣ. 'ಲಲಿತೆ ದೀಪವನ್ನು ಹತ್ತಿಸಿ ಎದ್ದು ಬಂದಳು.

ರಂಗಣ್ಣ ಲಲಿತೆಯಕಡೆ ನೋಡಿದ. ದೌರ್ಭಾಗ್ಯದ ಪ್ರತೀಕವೋ ಎಂಬಂತಿದ್ದ ಆ ದೇಣುನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನ ಕರುಳು ಕಿವಿಚಿತು. ಮಾಸಿದಸೀರೆ, ಕೆದರಿಕೊಡಲು, ಅತ್ತು-ಅತ್ತು ಕೆಂಡವಾಗಿದ್ದ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಕತ್ತಲಲ್ಲಿಯೂ ಅವಳ ದುರ್ವಿಲೆಯನ್ನು ಅವನಿಗಿರುವುದುಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿವೆ. ಕಣ್ಣೀರಿನ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನೂ ಕೆನ್ನೆಯಿಂದ ಅಳಿಸಿ ಹೋಗಿಲ್ಲ- ನೀರು ಇನ್ನೂ ಅರಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣಮುಂಡ ಅವಳು ಅಳುತ್ತಿದ್ದಳೋ ಎನ್ನೋ.

ಲಲಿತೆ ಬಾಗಿಲು ಸರಿಸಿ ಬಂದು ಗೋಡೆಯನ್ನಾಳು ನಿಂತುಕೊಂಡಳು ಯಾರಿಗೂ ಏನೂ ಮಾತಾಡಲು ತಿಳಿಯದು. ಮಾತಾಡುವುದಕ್ಕೇನೋ ಬೇಕಾದಷ್ಟಿದೆ. 'ಬಾ ಕೂತುಕೋ' ಎಂದ ರಂಗಣ್ಣ. ಅವಳು ಬಂದು ದೂರ ಕುಳಿತಳು. "ಲಲಿತ, ನಿನ್ನೆ ಏನೋ ಹುಚ್ಚುತಾಗಿ ನಿನ್ನ ಮಾತಾಡಿಸದೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟೆ. ನೀನೇನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟೆಯೋ ಏನೋ ? "

ಅಷ್ಟೇ ಒಳ್ಳೆಯಮಾತು ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ಅವಳ ದುಃಖದ ಒರತೆ ಉಕ್ಕಿಬರಲು. ಲಲಿತ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅತ್ತಳು. ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ, ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕ್ರೂರರೀತಿಯಿಂದ ಆವಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ಅಬಲೆ ಅರೀತಿ ಕಂಪಿಸುವುದನ್ನು ರಂಗಣ್ಣ ಸಹಿಸದಾದ. ಅವಳನ್ನು ಸೆಳೆದು ಎದೆಗುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಆಶ್ರಯವಿತ್ತ. ಅವಳೇನೋ ಅದನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಪ್ರೇಣಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರೂ, ಅವನ ತೋಳಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಒರಗಿದಳು. ಅರೀತಿ ಇಬ್ಬರೂ ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿದ್ದರೋ ಏನೋ ಆಗ ಯಾರಿಗೂ ಮಾತಾಡಲು ಮನಸ್ಸು ಬ. ಲಿಲ್ಲ. ಮಾತಿಲ್ಲದೆ ಒಬ್ಬರ ಹೃದಯದ ಅರಿವು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಲಲಿತೆ ಅವನ ತೆಕ್ಕೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೇಳಿದಳು :

‘ನಾನು ಪಾಪಿ; ಪಾಪದ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿದ್ದೇನೆ. ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಮುಟ್ಟಬೇಡಿ. ಇನ್ನು ಮುಂದೆಯೂ ಇದೇ ಹೊರಲಾಗದ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊರಲಾರೆ.’

‘ಲಲಿತ, ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಪಾಪಿಗಳು. ಯಾರ ಪಾಪ ಹೆಚ್ಚು, ಯಾರ ಪಾಪ ಕಡಿಮೆ? ಅದು ಭಗವಂತನೊಬ್ಬನಿಗೇ ಗೊತ್ತು.’

ಹೊತ್ತುಜಾರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಅದರ ಅರಿವೇ ಅವರಿಗಾಗಲಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ನಿಧಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಪಡೆದವರಂತೆ ಅವರಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿ-ಸಮಾಧಾನ ಗಳಿದ್ದುವು.

‘ಇದು ಹೇಗಾಯಿತು ಲಲಿತ?’

‘ನನ್ನ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮ! ಅದನ್ನು ಹೇಳಿಯಾದರೂ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬೆರಗು ಗೊಳಿಸುವುದೇಕೆ?’

• ‘ಹೇಳು ಲಲಿತ’

‘ನಿಮಗೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಲು ಹೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ?’

‘ಹೋದರೂ ಆಯಿತು; ಇದ್ದರೂ ಆಯಿತು. ಎರಡೂ ಒಂದೆ’

‘ಅದೇನು, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವೆ? ಎಷ್ಟು ದಿನವಾಯಿತು?’

‘ಅದೂ ಒಂದು ಕತೆಯೇ! ನಿನ್ನ ಜೀವನ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯ ವಾದರೆ ನನ್ನದು ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಯಿತು. ಅದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹ ನನಗೆ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ.’

‘ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲಸವೇ?’

‘ಏನಾದರೂ ಮೊದಲು ಹೊಟ್ಟೆಯಪಾಡು ನೋಡಿಕೋ. ನೀನು ಏನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ.’

‘ನನಗೇನೂ ಬೇಡ; ನಿಮಗೇನಾದರೂ ಮಾಡಿಕೊಡಲೇ?’

‘ಅದೇನು ಮಾತು ಲಲಿತ?’

‘ನಿಮಗೆ ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ಹೀಗೆ-ಮಾತ್ರ ಒಂದು ಲೋಟ ನೀರು ಕೊಡಬಲ್ಲೆ.’

ಲಲಿತ ಮತ್ತೆ ಅಳಲು ಮೊದಲಿಟ್ಟಳು.

ರಂಗಣ್ಣ ಅವಳೊಡನೆ ಅಡಿಗೆಮನೆಗೆ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಸಾಮಾನುಗಳು ಲಲಿತೆ ಅಂದಿನ ದಿನವೆಲ್ಲಾ ಉಪವಾಸವಿದ್ದುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದವು.

ಲಲಿತೆ ತನ್ನ ಕತೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೇಳಿದಳು. ತಾನಿಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸೇರಿದುದು, ತನ್ನ ತಾಯಿ-ತಮ್ಮ ಇವರುಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಈ ವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದುದು, ತಾಯಿ

ಸತ್ತುಹೋದುದು, ತಮ್ಮ ದೊಡ್ಡವನಾಗಿ ತನ್ನ ಸಂಪಾದನೆ ದುಡಿಯುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಅಕ್ಕನೊಡನೆ ಜಗಳವಾಡಿ, ಬೈದು, ಬೇರೆ ಹೋದುದು— ಎಲ್ಲಾ ಹೇಳಿದಳು. ರಂಗಣ್ಣ ನೀರವವಾಗಿ ಕೇಳಿದ.

‘ಚಂದ್ರ—ಅವನಿಗೋಸ್ಕರ ನಾನು ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟೆ? ಅವರಿಬ್ಬರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಖಂಡಿತ ಈ ತರಹ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವನು ದೊಡ್ಡವನಾದಮೇಲೆ ನನ್ನನ್ನು ಅಕ್ಕ ಎಂದುಕೊಳ್ಳಲು ನಾಚಿಕೆಯಾಯಿತು. ಅವನ ಮದುವೆಯ ವಿಷಯ ಸಹ ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸುಖವಾಗಿದ್ದಾನಂತೆ. ದೇವರು ಅವನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದು ಮಾಡಲಿ. ಒಂದೇ ತಾಯಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವು. ಅವನಿಗಾಗಿ ನಾನು ಮಾನ ಮಾರಿಕೊಂಡೆ. ಆದರೆ ಅವನಿಗೂ ನಾನು ಬೇಡವಾಯಿತು. ಹೊರಡು ವಾಗ ಆಡಬಾರದ ಮಾತು ಆಡಿದ.’

ಲಲಿತ ಎಲ್ಲ ಹೇಳಿದಮೇಲೆ, ರಂಗಣ್ಣ :

‘ಹಿಂದೆ ಕಳೆದದ್ದು ನಮ್ಮ ಕೈವಾರಿದ್ದು. ಮುಂದೇನು?’ ಎಂದು ಕೇಳಿದ.

‘ಮುಂದೇನೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನೆಗೆ ನನ್ನೀರೀತಿಯ ಜೀವನ ಮುಕ್ತಾಯ ವಾಯಿತು. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಚಂಚಲವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಯೇ ಇದು ಮುಗಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ನಾನು ಎಂದೂ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ತೊಡಗಲಿಲ್ಲ. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗೆ ನಡೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಯಿತೋ ಹಾಗೆಯೇ ಹೋಗುತ್ತಾ ಬಂದೆ. ಇನ್ನು ನನಗೆ ಜೀವಿಸಬೇಕೆಂಬಾಸೆಯಿಲ್ಲ. ಹುಟ್ಟು ಸಾವುಗಳನ್ನು ಯಾರೊಬ್ಬರಾದರೂ ಗಮನಿಸ ಬೇಡವೆ? ಇದುವರೆವಿಗೆ ನನ್ನ ಸಾವನ್ನು ಗಮನಿಸುವ ಮನುಷ್ಯರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೇ ಸಾಯಲಿಲ್ಲ.’

‘ಆ ರೀತಿ ಯೋಚಿಸಿ ಫಲವಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ನೀನು, ‘ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ’ ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. ಆಗ ನಾನು ಹೇಡಿಯಾದೆ. ಆಗ ನಿನ್ನನ್ನು ಕರೆತಂದಿದ್ದರೆ ಇದೆಲ್ಲಾ ಅನಾಹುತ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಅಪರಾಧದ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ನನ್ನದು. ಅಂದು ನೀನು ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಇಂದು ‘ಹೂಂ’ ಎನ್ನು ತ್ತೇನೆ, ಬರುತ್ತೀಯಾ?’

‘ನರಕದಲ್ಲಿರುವಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತೀಯಾ ಎಂದು ಕೇಳುವುದಾದರೂ ಏಕೆ? ಆದರೆ ಈಗ ಕೈವಾರಿಹೋಗಿದೆ; ಕಾಲ ಮೀರಿತು. ನಾನು ಎಲ್ಲಿಗೂ ಬರಲೊಲ್ಲೆ.’

‘ಅದೇನು ಲಲಿತ, ಇದೇ ಜೀವನ ಮುಂದೆಯೂ ನಡೆಸಬೇಕೆಂಬಾಸೆ ಇದೆಯೇ?’

‘ಇಲ್ಲ ಭಾವ, ಈ ರೀತಿಯೂ ಇರಲಾರೆ; ನಿಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಬರಲೂಅರೆ.

‘ಹಾಗೆಂದರೆ?’

‘ಎರಡೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

‘ಅದೇನು ಲಲಿತ?’

‘ಅಂದು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬೇಡಿದಾಗ ನಾನು ಪರಿಶುದ್ಧಳಾಗಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ದೇಹದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಹೇಳುವುದು. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಆಗ ಕಳಂಕರಹಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ನಾನು ಪತಿತೆ. ಇದುವರೆಗೆ ನಾನು ತೊಡಗಿದ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಪಟಿತನವಾದೀತು. ನಾನು ಈಗ ನಿಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಬಂದು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮೈಲಿಗೆ ಮಾಡಲಾರೆ. ಈಗ ನೀವಿಲ್ಲಿರುವುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಸ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ಅದನ್ನು ನಾನು ಬಯಸಿದ್ದೇನೆ ಅಷ್ಟೆ.’

‘ಯಾವ ಪಾಪಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಿಲ್ಲದಿಲ್ಲ.’

‘ನನಗೀಗ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವಾದರೂ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಯಾವ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ನಾನಿದುವರೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಕುಟುಂಬಗಳ ಸೌಖ್ಯವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿದ್ದೇನೆಯೋ ದೇವರೇ ಬಲ್ಲ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದೇವರಂತೆ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಿಮ್ಮ ಕುಟುಂಬದ ಸೌಖ್ಯವನ್ನು ನಾನು ಹಾಳುಮಾಡಲಾರೆ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ನನಗೆ ನರಕದಲ್ಲಿಯೂ ಜಾಗ ಸಿಕ್ಕುತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ?’

‘ನಿನ್ನ ಊಹೆಗೆ ಬಿಡುವೇ ಇಲ್ಲ. ನೀನು ನನ್ನೊಡನೆ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ತೊಂದರೆಯೆಂದು ಯಾರು ಹೇಳಿದರು?’

‘ಇಲ್ಲ ಭಾವ, ನಾನು ಕಾಲಿಟ್ಟ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆ. ನನಗೆ ಆಶ್ರಯ ವಿತ್ತವರಿಗೆ ತೊಂದರೆ. ನನ್ನ ಜಾತಕವೇ ಕೆಟ್ಟ ಜಾತಕ. ಅಂದು ನೀವು ಹೊಳೆಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಏನೋ ಕೇಳಿದಿರಿ ಭಾವ. ಆ ಮಾತು ನಿಮ್ಮ ಬಾಯಿಂದ ಬಂದೀತೇ ಎಂದು ಕಾದಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಸ್ವಾರ್ಥದಾಸೆಯೇ ಅಂದು ಮೇಲುಗೈ ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ಕಾಲಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಹೊರಳಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅಷ್ಟು ಸಂತೋಷ ವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮರುಕ್ಷಣ ನನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಒಳ್ಳೆಯ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿತು: ‘ಜಾಗ್ರತೆ, ನೀನು ಇವರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಇವರನ್ನೂ ಕೆಡಿಸಬೇಡ’ ಎಂದು. ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅದೊಂದುಸಾರಿ ಮಾತ್ರ ವಿವೇಕದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡೆ. ನೀವು ತೊಂದರೆಯಿಂದ ಪಾರಾದಿರಿ. ಈಗೇಕೆ ಮತ್ತೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳಲು ಆತುರವಾಗಿರು ವಿರಿ ಭಾವ?’

‘ಲಲಿತ, ಆ ದಿವಸ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಭವಿಷ್ಯ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟು ಹಿಡಿತವಿಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಲಿದ್ದೆ.’

‘ಜೋಯಿಸರ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಾಯಿತೇ ಭಾವ?’

‘ನನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳಾಗುತ್ತಲಿತ್ತು.’

‘ದೇವರ ದಯದಿಂದ ನಾನು ಯಶಸ್ವಿ ಸಲಿಲ್ಲ. ಹೋಗಲಿ ಬಿಡಿ. ಅದನ್ನು ನೆನೆದು ಆಗುವುದೇನು ಈಗ?’

‘ಲಲಿತ, ಆ ದಿವಸ ನಿನ್ನನ್ನು ಒಂದು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದೆ. ಆ ಅರ್ಥ ಈಗ ಇಲ್ಲ. ನಾನು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿದ್ದೇನೆ.’

‘ಭಾವ, ನನಗೂ ಅಂತಹ ಭಾವನೆ ಇನ್ನೂ ಇದೆಯೆಂದು ನಂಬುತ್ತೀರಾ?’

‘ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ ಲಲಿತ! ನನ್ನ ತಂಗಿಯನ್ನು ಈ ಬಳೇಪೇಟೆಯ ಸಂದಿನಲ್ಲಿ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ನಾನು ಹೇಗೆ ಹೋಗಲಿ? ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದೆ ಅಷ್ಟೆ. ನೀನು ಬರದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ. ನಾನೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇಲ್ಲಿಗೇ ಬಂದುಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ಈ ದಿವಸ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ನಿನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ನನಗೆ ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲ. ಈಗ ಬಿಟ್ಟರೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಓಡಿ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟೀಯೆ. ನಿನಗೆ ತಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಟ್ಟಿದೆ ಈಗ. ಬಾಗಿಲು ಬೀಗ ಹಾಕಿ ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ನಾಳೆ ಪುನಃ ಬರುತ್ತೇನೆ.’

‘ಭಾವ, ನನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಮಗೇಕೆ ಇಷ್ಟು ಆಸಕ್ತಿ? ನಿಮ್ಮ ಹಟವೇ ಗೆದ್ದಂತಾಯಿತು. ಇನ್ನು ನಾನು ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಮೇಲೆ ಒಂದು ಗುಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಈ ದಿವಸ ನೀವು ಬರದಿದ್ದರೆ ನನ್ನನ್ನು ನೀವು ಪುನಃ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಿರೋ ಇಲ್ಲವೋ. ಒಂದುಸಾರೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಂಡು ನನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಿಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಹಗುರವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಾಯಬೇಕು ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಆಸೆಯಿತ್ತು.’

*

*

*

*

೨೩

ಸುಂದರರಾಯನ ಮನೆಯ ಟೆಟ್‌ಹೌಸ್ ಬಿಟ್ಟು ರಂಗಣ್ಣ ಬೇರೆ ಮನೆ ಮಾಡಿದ. ಅಲ್ಲಿರುವುದು ಅಷ್ಟು ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಲಲಿತೆಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ನೆನಪುಗಳು ಸುಳಿಯುವುದರಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ದುಃಖವಾದೀತೆಂದು ಅವನು ಯೋಚಿಸಿದ. ಸುಂದರರಾಯನಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯವೂ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಅವನು ವಿಷಾದಪಡಲಿಲ್ಲ. ತಾನಾಗಿ ಬಿಡಲಾರದವಳು ಅವಳಾಗಿ ಬೇರೆ ಹೋದರೆ ಅದೂ ಒಂದು ಅನುಕೂಲವೇ.

ರಂಗಣ್ಣನ ಹೊಸ ಮನೆ ಲಲಿತೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕಳೆಗೂಡಿತ್ತು. ಯಾವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಎಲ್ಲಿರಬೇಕೋ ಅಲ್ಲಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಇದ್ದವು ಕೆಲವೇ ಸಾಮಾನ್ಯಗಳಾದರೂ

ಈ ಮನೆಯ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇರೇನೂ ಬೇಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಳು. ಅವಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಅವಳು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಕಲೆಯಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರ ಒಂದು ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನು ಬಯಕೆಯಿತ್ತೋ ಅದನ್ನು ಅವನು ಹೇಳದೇನೇ ಕಂಡುಕೊಂಡು ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಅವಳಲ್ಲಿತ್ತು. ರಂಗಣ್ಣ ಸುಪ್ರೀತನಾದ. ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ಕೊರತೆಯೂ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ' ಸಾಕು, ಸಂಸಾರ ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ' ಎಂದುಕೊಂಡ.

ಆದರೆ ಲಲಿತೆಗೆ ಇದರಿಂದ ತೃಪ್ತಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಗೃಹಿಣಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕೊರತೆಯಾಗಿತ್ತು. ಗಂಡ-ಹೆಂಡಿರ ನಡುವೆ ಬೆಳೆದುಬಂದ ವೈಮನಸ್ಯ ಅವಳಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಚಾಕಚಕ್ಯತೆಯಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಬಹುದು ಎಂದುಕೊಂಡಳು. ಆ ರೀತಿ ವೈಷಮ್ಯ ಬೆಳೆದುಬರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಶಿಕ್ಷಕರಿಲ್ಲದುದೇ ಕಾರಣವೆಂದುಕೊಂಡಳು. ಒಂದುಸಾರೆ ಅವಳನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅವಳನ್ನು ಭಾವನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಯೇನು ಎಂದು ನಂಬಿದಳು. ಅದನ್ನೇ ರಂಗಣ್ಣನೊಡನೆ ಹೇಳಿದಳು.

‘ ಭಾವ, ಎಷ್ಟು ದಿನವಾಯ್ತು. ಕಾಮಾಕ್ಷೀನ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೇ? ’

‘ ಎತಕ್ಕೆ? ’

‘ ಒಳ್ಳೇ ಮಾತಾಡ್ತೀರಲ್ಲ. ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇತಕ್ಕೇ? ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದೇತಕ್ಕೇ? ಮನೆಗೆ ಗೃಹಿಣಿ ಬೇಡವೆ? ’

‘ ನೀನೇ ಇದ್ದೀಯಲ್ಲಾ ಲಲಿತ! ನಿನಗಿಂತ ಇನ್ನಾವ ಗೃಹಿಣಿ ತಾನೇ ಕೋಭಿಸಿಯಾಳು? ’

ಲಲಿತ ಇಂತಹ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ನಾಚಿದಳು.

‘ ನಾನು ಈ ಮನೆಗೆ ದಾಸಿ. ದಾಸಿ ಗೃಹಿಣಿ ಹೇಗಾದಾಳು? ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಬಂದರೆ ನಾನೂ ಸಂತೋಷವಾಗಿದ್ದೇನು. ’

‘ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವುದು ಆಗದ ಮಾತು. ಆ ಸಂಬಂಧದ ಕತೆ ಎಂದೋ ಪೂರೈಸಿಹೋಗಿದೆ. ’

‘ ಅದು ಹೇಗೆ ಪೂರೈಸುತ್ತೆ ಭಾವ? ಅವಳ ಗತಿ ಏನು ಎಂದು ನೀವು ಯೋಚಿಸಿದ್ದೀರಾ? ’

‘ ಅವಳಿಗೇನಾಗಿದೆ? ತಾರುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿದ್ದಾಳೆ ’

‘ ಎಷ್ಟು ದಿನ ಭಾವ? ಅವಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯದವಳು. ಹೆಣ್ಣಿನ ಜಾಗ ಯಾವುದು ಎನ್ನುವುದು ಅವಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ’

‘ ಗೊತ್ತಾಗಲಿ ಬಿಡು ; ಆಮೇಲೆ ನೋಡೋಣವಂತೆ. ’

ಈ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮುಂದುವರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಇದು ಸಮಯವಲ್ಲ ಎಂದು ಲಲಿತೆ ಸುಮ್ಮನಾದಳು.

†

†

†

ಶಂಕರಯ್ಯ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಕಛೇರಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಲಲಿತ ರಂಗಣ್ಣ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಲಲಿತೆ ಬಂದಮೇಲೆ ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸು ಇಂತಹ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ತಿರುಗಿತ್ತು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾ ಯಾರೋ,

‘ ಓಹೋಹೋ! ಲಲಿತಾ, ಮಾತಾಡಿಸದೇ ಹೋಗುತ್ತೀಯಲ್ಲಾ ? ’ ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಲಲಿತೆ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ. ರಂಗಣ್ಣ ತಿರುಗಿ ನೋಡಿದ. ಸುಬ್ಬಾ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು! ಅವರ ವಿಷಯ ಲಲಿತೆಯ ಬಾಯಿಂದ ಕೇಳಿದ್ದ. ಅನೇಕಸಾರೆ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದ್ದರಿಂದ ಗುರುತೂ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಅವರೊಡನೆ ತಿಪ್ಪಾಚಾರದ ಮಾತಾಡುವುದೂ ಅವಮಾನವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ.

‘ ಎಲ್ಲಿದ್ದೀಯಾ ಲಲಿತಾ? ನಾನು ಬಂದವನು ನಿನ್ನನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದೆ. ನಿನ್ನ ಸಮಾಚಾರವೇ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲ, ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ಕಾಗದ ಬರೆಯ ಬೇಡವೆ? ’ ಎಂದರು ಸುಬ್ಬಾಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಮುಗುಳುನಗೆ ಬೀರುತ್ತಾ. ಮತ್ತೆ ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ,

‘ ಓಹೋಹೋ! ಏನಯ್ಯ ರಂಗಣ್ಣ, ಗುರುತೇ ಸಿಗಲಿಲ್ಲವಲ್ಲಯ್ಯ? ಲಲಿತ ನಿನ್ನ ಜೊತೆಗೇ ಇದ್ದಾಳೇನು? ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತಿಳಿಯಿತು : ನೀನು ಒಬ್ಬನೆ ಇದ್ದೀಯಾ ; ಹೆಂಡತೀನ ತಾರುಮನೆಯಲ್ಲೇ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೀಯಾ ಅಂತ. ಹೀಗೇನು ಸಮಾಚಾರ? ’

ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಲಲಿತೆಯಕಡೆ ವಾರೆನೋಟದಿಂದ ನೋಡಿ ಕಣ್ಣು ಮಿಸುಕಿ ಸಿದರು. ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಮೈಮೇಲೆ ಕೆಂಡವೆರಚಿದಂತಾಯಿತು. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಅವರ ಸಹವಾಸ ಅಸಹ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ರಂಗಣ್ಣ ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ಒಂದು ಕೈ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಲಲಿತೆ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡ ಬೇಕಾಯಿತು.

ರಂಗಣ್ಣ ‘ ಕೆಲಸವಿದೆ, ಹೋಗುತ್ತೇವೆ ’ ಎಂದು ಸರಸರನೆ ಹೊರಟ. ಆದರೆ ಸುಬ್ಬಾಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಬೆನ್ನು ಬಿಡದೆ ‘ ಪರವಾಯಿಲ್ಲ ; ನನಗೂ ಏನೂ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ.

ನಾನೂ ಜೊತೆಗೆ ಬರುತ್ತೇನೆ. ಬಹಳ ಬೇಜಾರು ನನಗೆ ಇಲ್ಲಿ. ನಿಮ್ಮ ಮನೆ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬಂದರಾಯಿತು. ಪರಸ್ಪರದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮವರು ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಂತೋಷ. ನಾನು ಈಗ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದೇನೆ. ಮಗುವಿಗೆ ಕಣ್ಣುನೋವು. ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಜಟಕಾ ಸ್ವಾಂಡಿದೆಯಲ್ಲಾ ಅದರ ಮೇಲುಗಡೆಗೆ.....ನಂಬರು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇನೆ.'

ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಸಿಟ್ಟೀರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಏನುಮಾಡಲೂ ಬರುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸುಬ್ಬಾಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಮನೆಯವರೆಗೂ ಬಂದು, ರಂಗಣ್ಣ ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಕರೆಯದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೆಯೇ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಆಗಲೂ ನಸುನಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಮಾನಾಪಮಾನಗಳೆರಡೂ ಸಮನಾಗಿದ್ದುವು.

ರಂಗಣ್ಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿಂದ ಅರ್ಧದಿನದ ರಜಾ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಮನೆಗೆ ಬಂದ. ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದಿತ್ತು. ಮನೆಯೊಳಗಿನಿಂದ ಮಾತುಕತೆಗಳು ಜೋರಾಗಿ ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿದ್ದುವು. ರಂಗಣ್ಣ ಬಾಗಿಲಹತ್ತಿರ ತುಸು ಅನುಮಾನಿಸಿದ. ಲಲಿತ ಹೆದರಿದ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು :

' ನೀವಿಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋಗಿ. ನನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿದಿರಿ. ಈಗ ನಾನು ಸುಖವನ್ನು ಕಾಣುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಹಾಳುಮಾಡಲು ಶನಿಯಾಗಿ ವಕ್ರಿಸಿದ್ದೀರಲ್ಲಾ ! '

' ಹಿಂದಿನ ಕತೆ ಬೇಡ ಲಲಿತ. ಆಗ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಬರಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಬಂದಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅನಾಯಕವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ನಿನಗೆ ಅನೇಕ ಕಾಗದ ಬರೆದೆ. ನಿನಗೆ ಒಂದೂ ತಲಪಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.'

' ಸರಿ, ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು. ನೀವು ಸಹಾಯ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕೇಳಿದವರು ಬೇಕಲ್ಲ? ಅದ್ಯಾಕೆ ಈಗ? ನೀವು ಹೊರಡಿ ಅಪ್ಪೆ. '

' ಲಲಿತ, ಈಗ ಎಲ್ಲಾ ತಹಬಂದಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ನನಗೆ ಹಳ್ಳಿ ಬೇಜಾರಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಮನೆ ಕೊಂಡುಕೊಂಡು ಇದ್ದುಬಿಡೋಣ ಎಂದು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಹುಡುಗನೂ ಓದಬೇಕಂತೆ. ಎರಡೂ ಆದಹಾಗಾಯಿತು. ನೀನು ಬಂದು ನನ್ನೊಂದಿಗೆ ಇದ್ದುಬಿಡು. ನಿನಗೇನೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. '

' ನನಗೇನೂ ಬೇಡ. ನನಗೋಸ್ಕರ ತಾವೇನೂ ತೊಂದರೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಸುಖವಾಗಿದೆ. ನನ್ನ ಪಾಡಿಗೆ ನನ್ನ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರೆ ಬಹಳ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. '

‘ ಏನು ಸುಖ ? ಈ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಅವನಿಗೇ ತಿನ್ನಲು ಗತಿಯಿಲ್ಲ. ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಸಹ ಸಾಕಲಾರದೇ ತೌರಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ನಿನಗೇನು ಮಾಡಿಯಾನು ? ’

‘ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಭಾವನವರ ವಿಷಯ ಏನೂ ಮಾತಾಡಬೇಡಿ. ’

‘ ಓಹೋಹೋ ! ಇದೆಷ್ಟು ದಿವಸದಿಂದ ನಿನಗವನು ಭಾವ ? ಸರಿ, ಈಗ ಅರ್ಥವಾಯಿತು. ಈ ಸಂಪಾದನೆ ಬಿಟ್ಟು ಬರಲಿಷ್ಟವಿಲ್ಲ ಎನ್ನು. ನಿನ್ನ ದುಡಿತದಿಂದ ಅವನ ಜೀವನ ಸಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಗೆ ನಿನಗೆ ಭಿಕ್ಷಾನ್ನದ ಪಾತ್ರೆಯೇ ಗತಿ. ನನ್ನೊಂದಿಗೆ ಬಾ. ನೀನು ಜೀವದಿಂದಿರುವತನಕ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಒಡನೆ ವಸ್ತ್ರ ಏನು ಬೇಕು ? ’

‘ ನನಗೇನೂ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನೀವು ಬಂದು ಈ ರೀತಿ ಪೀಡಿಸುವುದರಿಂದ ಅವರೆಲ್ಲಾದರೂ ಕಂಡು ತಪ್ಪು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ದಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗಿನ ನನ್ನ ಸುಖಕ್ಕೂ ಕಲ್ಲು ಬಿದ್ದೀತು. ನನ್ನ ಬದುಕಿನ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳನ್ನಾದರೂ ಪಾಪದ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದೇ ಕಳೆಯುವಂತಾಗಲಿ. ’

‘ ಓಹೋಹೋ ! ಲಲಿತೆ ಈಗ ಸತಿವ್ರತೆ. ಸೀತಾ, ಅರುಂಧತಿಯರ ಸಂಕ್ತಿಗೆ ಸೇರತಕ್ಕವಳು. ಪರವಾಯಿಲ್ಲ ಲಲಿತಾ, ಸೂಳೆಯರ ವಿದ್ಯೆ ಪೂರಾ ಕಲಿತಿದ್ದೀ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನೀನು ಹುಟ್ಟುಸೂಳೆಯೇ. ಇದೆಲ್ಲಾ ದ್ರಾವಿಡ ಪ್ರಾಣಾಯಾಮವೇಕೆ ? ಏನು ಬೇಕು ಹೇಳು ’

‘ ನೀವಿಲ್ಲಿಂದ ಈಕ್ಷಣವೇ ತೊಲಗುವುದು ಬೇಕು ’ ಎಂದು ಕೂಗಿದ ರಂಗಣ್ಣ — ಅವರ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ನಿಂತು.

ಸುಬ್ಬಾಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಅವನು ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಎದುರುಬಂದಿದ್ದಕ್ಕೂ, ಅವನ ಉಗ್ರ ರೂಪಕ್ಕೂ ಹೆದರಿದರು. ಅದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೊಲ್ಲದೆ,

‘ ಇದೇಕೆ ಅಷ್ಟು ಆಟೋಪ ರಂಗಣ್ಣ ? ಲಲಿತೆಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗೋಣ ಎಂದು ಬಂದಿದ್ದೆ. ಇನ್ನೇನು ಹೊರಡುತ್ತೇನೆ ’ ಎಂದರು.

‘ ಹೊರಡಿ, ಈ ಕ್ಷಣ ’

‘ ಅದೇನು ಅಂತಹ ಪ್ರಮಾದವಯ್ಯಾ ನಾನಿಲ್ಲಿರುವುದು ? ಲಲಿತೆಯ-ನನ್ನ ಸಂಬಂಧ ಬಹಳ ಹಳೆಯದು. ಅವಳು ನನಗೆ ಬೇಕಾದವಳು. ಹಿಂದೆ ಅವಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟವನು ನಾನೇ. ಅವಳ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ವಿಚಾರಿಸುವುದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ. ’

‘ ಮನೆಹಾಳ ಸಿಪಾಚಿ ! ಮತ್ತೆ ಉಸಿರೆತ್ತೀಯೆ ! ಈ ಕ್ಷಣ ಹೊರಡದಿದ್ದರೆ ಕತ್ತುಹಿಡಿದು ತಳ್ಳಬೇಕಾದೀತು. ’

ಸುಬ್ಬಾಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ—ಆದರೂ ನಡುಗುವ ಕಾಲುಗಳಿಂದ ಬಾಗಿಲು ದಾಟಿ ಹೇಳಿದರು : ‘ ರಂಗಣ್ಣ, ನಿನಗೂ ಲಲಿತೆ ಟೋಪಿ ಹಾಕುತ್ತಾಳೆ. ನಂಬಿಕೋ. ಸೂಳೆಯರು ಎಂದಾದರೂ ಒಬ್ಬರನ್ನೇ ನಂಬಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಾರೆನಯ್ಯ? ’

ರಂಗಣ್ಣ ರಭಸದಿಂದ ಅವರೆಡೆಗೆ ನುಗ್ಗಿದ. ಆದರೆ ಲಲಿತಾ ಬಲವಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತಡೆದಳು.

* * * *

ರಂಗಣ್ಣನ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ವಾತಾವರಣ ಬಿಸಿಯೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಜನರು ತೀರಾ ಅತ್ಯಪ್ಪಿ ತೋರಿಸುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದರು. ಕೇವಲ ಸಣ್ಣ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಕೂಲಿಕಾರರ ಹಿತವನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಿ ಆಡಳಿತಗಾರರು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾವು ಸನ್ನು ಕೇಳಿದರೂ ‘ ಶಿಸ್ತು, ಶಿಸ್ತು ! ’ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳೇ ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಬೆಳಗಾಗ ರೈಲು ಏಳು ಗಂಟೆಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ತಲುಪುವುದು. ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಹಗಲು ಷಿಫ್ಟಿನವೇಳೆ ಎಂಟರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆ. ಮೂರು ಗಂಟೆಗೆ ರೈಲೊಂದು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದುವರೆಗಂಟೆಗೆ ಪುನಃ ರೈಲು ಕಾರ್ಖಾನೆ ತಲುಪುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಜೆಯ ಷಿಫ್ಟಿನವರು ಬಂದು ಕಾದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಕಾಲ ಸಂಜೆ ನಾಲ್ಕರಿಂದ ನಡುರಾತ್ರಿ. ಮೂರುಗಂಟೆಗೆ ರೈಲು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಪುನಃ ರೈಲು ಬೆಂಗಳೂರು ಕಡೆ ವಾಪಸು ಬರುವುದು ರಾತ್ರಿ ಹತ್ತು ಗಂಟೆ. ನಾಲ್ಕುಗಂಟೆಗೆ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಸಿದವರು ಹತ್ತುಗಂಟೆಯವರೆಗೆ ಅನ್ನ ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಕಾದಿರಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಕೂಲಿಯವರು ‘ ಹಗಲುಷಿಫ್ಟನ್ನು ಏಳರಿಂದ ಮೂರುಗಂಟೆಯವರೆಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಿ. ಮೂರರಿಂದ ಸಂಜೆಯವರು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಹಗಲಿನವರು ಮೂರುಗಂಟೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತೇವೆ ’ ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಅದಕ್ಕೆ ಆಡಳಿತಗಾರರು ಹೇಳಿದ ಉತ್ತರವೆಂದರೆ ‘ ಇದು ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ವೇಳೆ. ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದು ಆಗದು. ’

‘ ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದುರಕ್ತವಿರುವ ಈ ಜನರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಮದದಿಂದ ತಾವು ಬಿಳಿಯರೇ ಎಂಬ ಮದವೇರಿತ್ತು.

ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯವೇಳೆ ಎಷ್ಟೋ ದಿವಸ ಕೆಲಸವಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಗ ಜನರು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ತೂಕಡಿಸದೆ ಎಂಟುಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಕಳೆಯಬೇಕು. ಕಾರಣ ಶಿಸ್ತು ! ಜನರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಲಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಶಿಸ್ತು ತಪ್ಪಿಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಮನುಷ್ಯಪ್ರಾಣ ತನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ಈ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೈಕೆಳಗೆ ಒಂದು ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಿಲ್ಲದ ಪಶುವಾಗಿತ್ತು.

ಹೀಗೇಕೆ ಮನುಷ್ಯ ಕಡುತರವಾದ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಬೇಕು? ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು, ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ ಕೆಲಸವಾದರೆ ಸಾಲದೆ? ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಯೋಚನಾ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು, ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುಳ್ಳ ಪೌರ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯೇಕೆ ಬರಲಾರದು, ಈ ಉಳ್ಳವರ ತಲೆಯಲ್ಲಿ? ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಅಪ್ರಮಾಣಕ, ಕಳ್ಳ, ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತಲೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು ಎಂಬ ಮೂಲಭಾವನೆಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಅವನಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಕೆಟ್ಟ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದವರೇ ತುಂಬಿ, ಅದು ಬಲಿತು ಬಂದಾಗ ಅವರನ್ನೇಕೆ ಶಿಕ್ಷಿಸಬೇಕು? ಈ ಮಾನವತಾ ರಹಿತವಾದ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಯಾವುದು ಮೂಲ ಕಾರಣ? ಮನುಷ್ಯ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ದುಡಿಮೆಯಿಂದ ಜೀವಿಸ ಬೇಕೆನ್ನುವ ನೀಚ ಸ್ವಾರ್ಥವೇ? ಅದಕ್ಕೆ ಆಳಾದವನು ಕಲ್ಪಿಸುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯೇ?

ಎಂತಹ ಬಾಳು ಇಲ್ಲಿಯ ಜೀತಗಾರರದು? ಅವರಿಗೇನಿದೆ ಸುಖ? ಅವರೂ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲವೆ? ಒಂದು ಯಂತ್ರ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುವುದೆಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಉಣ್ಣೆಯ ಬಟ್ಟೆ ಹೊದಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಾಸಾಯನಿಕ ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ತುಕ್ಕು ಹಿಡಿಯುವುದೆಂದು, ಅದನ್ನು ಮುಚ್ಚಲು ನೂರಾರು ರೂಪಾಯಿ ತೆರುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಹನಿ ಆಸಿಡ್ ಬಿದ್ದರೆ ಸೋಡಾದಿಂದ ತೊಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹ ಜೋಪಾನವಾಗಿಡಲು ಏನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಇವರು? ಪ್ರತಿ ನಿಮಿಷ ಅವನ ದೇಹ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಕಡೆ ತೂತಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬೂಟ್ಟು, ರಬ್ಬರಿನ ಮೇಲುಹೊದಿಕೆ ಕೊಡಲು ಮಿತವ್ಯಯ ಅಡ್ಡಬರುತ್ತದೆ. ದಿನವೂ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವೇ ವಿಸದ ಗಾಳಿ ಕುಡಿದು, ಅವನು ನಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇನಾದರೂ ಅನಾಹುತವಾದರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ನಿಯಮದಂತೆ ಆತನಿಗೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವತನಕ ಅರ್ಧ ಸಂಬಳ--ಅದೇ ಪ್ರತಿಫಲ. ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ನಿಯಮ ವಾರಕ್ಕೊಂದು ದಿನವ ಕೂಲಿಗಾರರಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಕೊಡಬೇಕು ಎಂದು. ಆದರೆ ಅಂದು ಕೂಲಿಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು ಎಂದಿಲ್ಲ.

ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ತರುಣಕವಿಯೊಬ್ಬ ಗೀಚಿದ್ದ ಪಂಕ್ತಿಗಳ ನೆನಪಾಗುವುದು.

ಕೂಸು ಹುಟ್ಟುವ ಮೊದಲೇ

ತಾಯಿ ಪ್ರಾಣವ ಹೀರಿ,

ಬಯಕೆ ಹುಟ್ಟುವ ಮೊದಲೇ

ಅದಕೆ ಕಟ್ಟಿದೆ ಗೋರಿ.

ಎದೆಮುಗುಳು ವಿಕಸಿತಮಾಗಿ
 ಹೊಂಬಿಸಿಲ ಕಾಣುವ ಮುನ್ನ
 ನೆಲೆದಪ್ಪಿ, ಕೆಳಗುರುಳಿ
 ಬಿಸಿಲ ಬೇಗೆಗೆ ಾಡಿ
 ಬಾಳ ಕೊನೆ ಮೊದಲೆಲ್ಲ
 ಕೂಳ ದುಡಿವುದೆ ಎಂದು
 ಜೀವನದಗ್ನಿ ಕುಂಡದಿ ಬೆಂದು
 ಸುಡುಗಾಡ ಸೇರುವುದೆಂದು ?
 ಉಂಡವನು ತೇಗಿದನು
 ಇಲ್ಲದವ ಕೂಗಿದನು
 ಕೂಗ ಕೇಳುವರಾರು ?
 ಹಸಿವ ತಣಿಸುವರಾರು ?
 ಸುಖಲೋಲ ದೇವನಿಗೆ
 ಮೊರೆಯಿಡಲು ಫಲವಿಲ್ಲ.
 ಸಿರಿ ತುಂಬಿ ಹರಿವಲ್ಲಿ
 ದಯೆಯ ಸೊಲ್ಲೆ ಇಲ್ಲ.
 ಜೊನ್ನ ಸವಿಯನು ಸವಿದು
 ಕುಣಿಕುಣವ ಸಮಯದಲಿ
 ಮೃತ್ಯುಬರವನು ಬಯಸಿ
 ಪ್ರಾಣದ ಹರಕೆಯ ಸಲಿಸಿ
 ಈ ಬಾಳು ಬಾಳಲ್ಲ,
 ಬದುಕುವುದು ಸುಖವಿಲ್ಲ.
 ಜಗ ದುಃಖ ಸಾರ
 ಬದುಕುವುದವಿಚಾರ
 ಹುಡಿಯೊಳಗೆ ಹೊರಳಾಡಿ
 ತಲೆ ಸಿಡಿದು ಕಿಡಿಯಾಗಿ
 ಈ ಸೆಣೆಸಾಟಗಳು ಹೊಡೆದಾಟಗಳು
 ಯಾವ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸಾಧನೆಗಾಗಿ
 ಹಗಲಿರುಳು ಚೀರಾಟ
 ಮಗನೊಡನೆ ಹೋರಾಟ

ಕಿವಿಗೆಡುವ ಕೂಗಾಟ
 ನರಳಾಟ, ಎಲ್ಲ ದೊಂಬರ ಕೂಟ.
 ಎತಕೋಸುಗ ಎಂದು
 ಕೇಳಿ ನಾಚಿಕೆಪಡಲಿ
 ಶುತ್ತು ಕೂಳಿಗೆ ಹೆತ್ತು
 ತಾಯ ಅವ್ಯುತ ಕುಂಭಗಳಿಗೆ
 ಹೆತ್ತವಳು ಹೆತ್ತುಳು
 ಸುಧೆಯ ಸರಿ ಹರಿಸಿದಳು.
 ಕಾಳರಕ್ಕಸರು ಕೆಲರು
 ತಮ್ಮದಿರ ಕೊಂದರು.
 ಹುಟ್ಟುತಾನೇ ಸಾವು
 ಹೊಸಲೋಕ ಹೊಸಬಾಳು
 ಕಾಣದುದು ಲೇಸೆಂದು
 ಕಣ್ಣೀರ ಕರೆಯುತ್ತ
 ಕೂಳ ನೆನಸುತ್ತ
 ಬದುಕಿ ಫಲವೇನಂತೆ
 ಬಾಳು ಹುಚ್ಚರ ಸಂತೆ
 ಸಾವು ತಾನೇ ಸಗ್ಗ.

§ §

ಗೋಳ ಕೇಳಿದಿರೇನು,
 ಕೇಳಿ ಮಲೆತಿಹರೇನು ?

ಇದು ಅಲ್ಲಿಯ ಕೂಲಿಕಾರರ ಗೋಳಕರೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯಗಳು ಬೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೆ ಹತ್ತಾ
 ಗಿದ್ದವು. ಕಾರ್ಖಾನೆ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸಿತು. ಬಂಡವಾಳ ಹಾಕಿ
 ಸವರು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಶೇಕಡಾ ಐವತ್ತರಂತೆ ವರ್ಷವರ್ಷವೂ ಲಾಭ ಸಂಪಾದಿಸಿದರು.
 ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ದುಡಿದ ಕೂಲಿಯವರಿಗೆ ಬಿಡಿಕಾಸೂ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲಿನ ಸಂಬಳ
 ಸಲ್ಲಿಯೇ ಎಲುಬಿನ ಹಂದರದೊಳಗೆ ಪ್ರಾಣ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಅವರು
 ಆ ದುಷ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು.

ಈ ತರಹ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜನರು ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಾಲದೇ ಸಾಲ ಮಾಡ

ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾವ ಆಧಾರವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇವರಿಗೆ ಪಠಾಣರ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಸಾಲ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಠಾಣರು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಲಕ್ಕೆ ಬಡ್ಡಿ ನೂರಕ್ಕೆ ನೂರು. ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ರಂಗಣ್ಣ ಒಂದು 'ಸಹಕಾರ ನಿಧಿ' ಆರಂಭಿಸಿದ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಒಂದು ದಿನದ ಸಂಬಳ ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳು ಆ ನಿಧಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಬಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದವರಿಗೆ ಸಾಲ ಕೊಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಇದು ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಯಲೇ ಇಲ್ಲ. ಸಾಲ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡವರು ಅಸಲಿಗೆ ಮೋಸ ಮಾಡಿದರು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ನಿಯಮದಂತೆ ಇಂತಹ ಖಾಸಗಿ ಸಂಘಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು ಕೂಡದು ಎಂದು ಜನರನ್ನು ಹೆದರಿಸಿದರು. ಅದರಿಂದ ಉಪಕೃತಗರಾದವರು, ಇದು ರಂಗಣ್ಣ ಕೂಲಿ ಯವರಿಂದ ದುಡ್ಡು ಸುಲಿಯಲು ಮಾಡಿದ ಉಪಾಯ ಎಂದು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಡಿ ಹೇಳಿದರು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ತತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ರಂಗಣ್ಣ ನಡೆದು ಅವರ ಅಸಂತುಷ್ಟಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾದ. 'ಕೈಕೆಳಗಿನ ಜನರು ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿರಕೂಡದು. ಅವರಿಗೆ ಕಷ್ಟಗಳಿರುವತನಕ ಅವರ ಬುದ್ಧಿಯೆಲ್ಲಾ ಅಲ್ಲಿಯೇ ವೆಚ್ಚವಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಏನೂ ಯೋಚಿಸಲು ಸಹ ಅವರಿಗೆ ಪುರಸೂತ್ತಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಈ ತೊಂದರೆಗಳು ಕಳೆದರೆ ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕುಬಾಧ್ಯತೆಗಳಿಗೆ ಹೊಡೆದಾಡಿಯಾರು ಎನ್ನು ವುದು ಬಂಡವಾಳಗಾರರ ತತ್ವ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಜನರ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಪೂರೈಸದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಜನರು ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿರಬಹುದಾಗಿತ್ತು.

ಕೆಲಸಗಾರರ ಅಪ್ರಮಾಣೀಕತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಅವರು ಈ ರೀತಿಯ ದುರ್ದೈವಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲು ಯೋಗ್ಯರು, ಅರ್ಹರು ಎನ್ನು ಸುವುದು. ಅವರ ಒಲವು ಕೆಟ್ಟ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ ಅಧಿಕಾರದರ್ಪ ತೋರಿಸುವವರ ಮೇಲೆಯೇ. ರಂಗಣ್ಣ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನನ್ನೂ ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ. ಏನೋ ದುರಾದೃಷ್ಟ ದಿಂದ ಅವರು ಕೆಳಗಿದ್ದಾರೆ. ಸರಿಯಾದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರೆ ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಎಷ್ಟು ಜನ ಮೇಧಾವಿಗಳು ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೋ ಏನೋ? ಒಂದು ಸಮಾಜದ ಪಕ್ಷಪಾತಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇಕೆ ಹೀನವಾಗಿ ಕಾಣಬೇಕು? ಅವರಿಗೆ ಆದಷ್ಟು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಅವನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅವರು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ತಲೆತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು--ಅವುಗಳು ಅವನ ಸ್ವಂತದ್ದಾಗಿದ್ದರೆ. ಬೇರೆ ಯವರು ಏನೇ ಹೇಳಲಿ ತಾನು ಮುಂದು ನಾನು ಮುಂದು ಎಂದು ಮುಗ್ಗು ತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂತಹವರಿಗೆ ಏನು ಮಾಡುವುದೂ ವ್ಯರ್ಥ. ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಲವ

ಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಲಾರದು ಎಂದು ನಿರುತ್ತಾಹಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದ. ಅದು ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮಾತ್ರ. ಆಮೇಲೆ ಇದು ಮೌಢ್ಯದ ಫಲ. ಅವರಿಗೆ ಒಳಿತು ಕೆಡುಕುಗಳ ಅರಿವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಂಡು ಸುಮ್ಮನಾಗುತ್ತಿದ್ದ.

†

†

†

೨೪

ಲಲಿತ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ಕಾಗದ ಬರೆದಳು :

‘ ತಂಗಿ, ನೀನು ತೌರುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟುದಿನ ಅಂತ ಇರುವುದು? ತಪ್ಪು ಯಾರದೇ ಇರಲಿ, ಕಾರಣವೇನೇ ಇರಲಿ, ಅದನ್ನು ಸರಿಹೊಂದಿಸಿಕೊಂಡು ನಡೆಯಬೇಕಾದ್ದು ನಿನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ. ನೀನೇ ಹೀಗೆ ಮುನಿದು ತಾರಿನಲ್ಲಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟರೆ ನಿನ್ನ ಗಂಡನೇ ಸೋತು ಬರುತ್ತಾರೆಯೇ? ಆದ್ದರಿಂದ ಕೂಡಲೇ ಹೊರಟುಬಾ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸರಿಹೋಗಿಸುವ ಭಾರ ನನ್ನದು. ನೀನು ಬಂದಮೇಲೆ ನನ್ನ ಪರಿಚಯವೂ ಆಗುವುದು.

ನಿನ್ನ ಹಿತಾಕಾಂಕ್ಷೆ,

ಲಲಿತ.’

ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ತೌರು ಹಿತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅತ್ತಿಗೆಯರಿಗೆ ಒಂದೆರಡು ಮಕ್ಕಳಾದಮೇಲೆ ಮನೆಯ ಕೆಲಸ ಹೆಚ್ಚಿತು. ‘ ಇವಳನ್ನು ಗಂಡ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ’ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಅಸಡ್ಡೆಯಾಗಿ ಕಾಣಲು ಮೊದಲುಮಾಡಿದರು. ಅವಳೇನೇಮಾಡಲಿ ಅದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿತ್ತು. ‘ ಕಂಡವರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಳೆ ತೊಡಿಸಿದರೆ ಬಳೆಗೇಡು, ಭತ್ತಗೇಡು’ ಎಂಬ ಗಾದೆಯಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದೆಲ್ಲಾ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಿಂದೆ ತನಗೊಂದು ಮನೆಯಿತ್ತು. ಯಾವ ದುರಾಧ್ಯಷ್ಟದಿಂದಲೋ ಸಂಸಾರ ಕುದುರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ತಪ್ಪು ಇತ್ತು. ತಾನು ಅದನ್ನು ಆಗ ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟೇ ಕಷ್ಟವಾಗಿರಲಿ, ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವುದರ ಸರಿಸಮಾನ ಈ ತೌರುಮನೆಯ ಹಂಗುಕೊಳ್ಳಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಅದರ ಸದುಪಯೋಗ ಪಡೆಯುತ್ತೇನೆ’ ಎಂದು ಹಂಬಲಿಸಿದಳು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಲಲಿತೆಯ ಕಾಗದ ಬಂದಿತು. ಬರೆದವಳು ಅಪರಿಚಿತೆಯಾದ ಹೆಂಗಸು ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಶಯವೇನೋ ಉಂಟಾಯಿತು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಗಂಡನ ಗುಣದಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ನಂಬಿಕೆ. ತಾನು ಹೊರಡುತ್ತೇನೆಂದು ಅಣ್ಣಂದಿರಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು. ಗಂಡನೇ ಬಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿ ಎಂದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅದನ್ನು ಮನ್ನಿಸದೆ ಅವಳು ತೌರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಹಾಕಿ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟಳು.

ರಂಗಣ್ಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿಂದ ಬಂದಾಗ ಲಲಿತ ನಡುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಒಳಗೆ ಯಾರೋ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರಿತು. ರಂಗಣ್ಣ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಕೋಚಪಟ್ಟು--ಲಲಿತೆಯ ಸ್ನೇಹಿತರು ಯಾರಾದರೂ ನೆರೆಯ ಹೆಂಗಸರು ಬಂದಿದ್ದಾರೋ ಎಂದು. ಲಲಿತ ಹೇಳಿದಳು :

‘ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ. ’

‘ ಏಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ ಅವಳು ? ’ ಎಂದು ಕೇಳುವಂತೆ ರಂಗಣ್ಣ ಅವಳಕಡೆ ನೋಡಿದ. ಅವಳ ಬರವು ತನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿತ್ತು ಅವನ ಮುಖ. ಅದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಲಲಿತೆ :

‘ ನಾನೇ ಬರಲು ಕಾಗದ ಬರೆದಿದ್ದೆ. ಶಂಕರಮಠದಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಹೆಂಗಸರು ಶೃಂಗೇರಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಅವರ ಜೊತೆ ಬಂದಳು. ಅವರು ಅವಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋದರು ’ ಎಂದಳು.

‘ ಅದು ಒಳಿತಾಗಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಕೇಳಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು. ’

ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದರೂ ಲಲಿತೆ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿ ಹೇಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ತನಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವನ ಧ್ವನಿಯೇ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು.

‘ ನನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ ಭಾವ. ಆದರೆ ಇದು ಅವಳ ಮನೆಯೂ ಹೌದು. ಅವಳ ನ್ಯಾಯವಾದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಅವಳಿರಬೇಕು. ’

‘ ಅವಳವರೇ ಅವಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರಲ್ಲ. ’

‘ ಆಗ ಏನೋ ಅವಿವೇಕವಾಯಿತು. ಇನ್ನೂ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಹುಡುಗಿ ಆಗ. ಆ ತಪ್ಪನ್ನು ಮರೆತುಬಿಡಿ. ’

‘ ಲಲಿತಾ, ಅವಳು ನನಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಎಂದೂ ಇರಲಾರಳು. ಅದು ಅವಳ ತಪ್ಪೇನೂ ಅಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದನ್ನು ಆಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ’

‘ ಅದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ನೀವು ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವಳ ಗುಣಾವಗುಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಬೇಕು. ’

‘ ಏನು ಮಾಡುತ್ತೀಯೋ ಮಾಡು, ನಾನು ಏನು ಹೇಳಬಲ್ಲೆ ? ’

ತನ್ನ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಯಾರಿಗಾದರೂ ಒಪ್ಪಿಸಿ ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದಿರುವುದು ಅವನಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಮನೆಯ ಹೊರಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಡೆಯುವ ವಿಷಯಗಳು ಬೇಕಾದಷ್ಟಿದ್ದವು. ಆ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊರಲು ಲಲಿತೆ ಮುಂದೆ ಬಂದಿದ್ದಳು.

ಲಲಿತ ಒಳಗೆ ಹೋದಳು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಬಂದು ಗಂಡನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದಳು. ರಂಗಣ್ಣನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನ ಅಸಮಾಧಾನ ಯಾವುದೂ ಕಾಣಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಲಲಿತೆ, ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ತನ್ನ ಮತ್ತು ರಂಗಣ್ಣನ ಸಂಬಂಧ ಹೇಳಿದಳು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಭವವಿತ್ತು. ಮನೆಗೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಲಲಿತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಅಡಿಗೆಯ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯಂತಹ ಮಡಿ ಮೈಲಿಗೆಗಳ ಗಲಾಟೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಹೆಂಗಸು ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡಾಳು ಎಂಬ ಶಂಕೆಯಿಂದ ದೂರವಿರುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ಲಲಿತೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅಕ್ಕನಾದಳು. ಗಂಡ ಬಂದಾಗ ಅವನೊಡನೆ ಯಾವರೀತಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಯಾವರೀತಿಯ ಮಾಧುರ್ಯಗಳಿರಬೇಕು, ಹಾವಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವರೀತಿಯ ಅಕರ್ಷಣೆಯಿರಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ದಿನವೂ ಒತ್ತಿಒತ್ತಿ ಪಾಠಮಾಡಿಸಿದಳು.

‘ನೋಡು ತಂಗಿ, ಕುರುಳು ಹಣೆಯಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಚದುರಿರಬೇಕು. ಬೈತಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಓರೆಯಾಗಿರಬೇಕು. ಹುಬ್ಬಿನಮೇಲೆ ಕೊಂಚವೇಕೊಂಚ ಕಾಡಿಗೆ ಹಚ್ಚಬೇಕು. ಕೆನ್ನೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅರಿಸಿನ ಹಚ್ಚಬೇಕು’ ಎಂದು ಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನೂ ಹೇಳುವಳು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲಾ ಬೇಸರ. ‘ಇದೆಂತಹ ಥಳಕು, ಸೂಳೆಯರ ವಿದ್ಯೆ’ ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಜಿಗುಪ್ಸೆ. ಅದನ್ನು ಹೊರಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರಳು. ಹಿಂದಿನ ರಗಳೆ ಪುನಃ ತಲೆಹಾಕೀತೆಂಬ ಭಯ.

ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲಾ ಗುತ್ತಿದ್ದ ಬದಲಾವಣೆ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಕಾಣದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದರ ಕೈವಾಡ ಲಲಿತೆಯದು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೃತ್ರಿಮ ಅಸಹಜತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಕರ್ತೃವಿನ ಮೇಚ್ಚಿಕೆಯೇ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಲಲಿತೆಯ ನೆನಪು ಬಂದು ಅವಳನ್ನೇ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವನು.

ಸಂಗೀತ ಎಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಾಣ. ಮನೆಗೆ ಬಂದೊಡನೆಯೇ ತಿಂಡಿ ತೀರ್ಥವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪರನಾಯಿಲ್ಲ. ಲಲಿತೆ ವೀಣೆಯಮೇಲೆ ಒಂದು ಕೃತಿ ಬಾರಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಖ್ಯಾತರ ಸಂಗೀತಕಛೇರಿಯಾದರೆ ಅವನು ಹೋಗುವನು. ಜೊತೆಗೆ ಲಲಿತೆ, ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯರನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವನು. ತನ್ನ ತಿಂಗಳ ಬಡ್ಡಿಟ್ಟನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಲು ತನ್ನ ತಿಂಡಿಯಲ್ಲೋ, ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲೋ ಫೋತಾ ಹಾಕುವನು. ಅಂದಿನ ದಿನವೆಲ್ಲಾ ಲಲಿತೆಯೊಡನೆ ಆ ಸಂಗೀತ

ಕಛೇರಿಯ ಪ್ರಸ್ತಾವವೇ. 'ತೋಡಿ ಹೀಗಿತ್ತು, ಕಲ್ಯಾಣಿ ಆಲಾಪನೆ ಸೊಗ ಸಿತ್ತು' ಇದರ ಚರ್ಚೆಯೇ. 'ಲಲಿತ, ನೋಡು. ಆ ರಾಗ ವೀಣೆಯಮೇಲೆ ಬಾರಿಸು. ಆ ಪಿಟೀಲಿನಿಂದ ಬಂದ ಝಮಕು ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಬರಬೇಕು ನೋಡು' ಎನ್ನುವನು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ಈ ಪ್ರಪಂಚ ತೀರಾ ಹೊಸದು. ಅವಳು ಗುಮ್ಮ ನಂತಿರುವಳು.

ರಂಗಣ್ಣನ ಈ ಸಂಗೀತದ ಗೀಳನ್ನು ಕಂಡ ಲಲಿತೆ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ಸಂಗೀತ ಕಲಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಈ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೈಬಗ್ಗಿಸಿ ಸಂಗೀತ ಕಲಿಯಲಾರಳು. ಈಗ 'ಸರಿ, ರೀ, ಗಾಮ' ಎಂದು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ನಾಚಿಕೆ.

'ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಚಿಕೆ ಹೇಸಿಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಕುಳಿತರೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಲಲಿತೆ ಅವಳನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸುವಳು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಈ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ಸಹಿಸದೆ ಬೈದುಕೊಳ್ಳುವಳು.

†

†

†

ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿಂದ ಬಂದವನು ಏನೂ ಮಾತಾಡದೆ ರಂಗಣ್ಣ ಮಲಗಿ ಕೊಂಡ. ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುವುದೇನೋ ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಢಿ. ಅಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಗಂಟೆ ಕಾಲ ನಿಂತಿರಬೇಕು. ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕು. ರೈಲ್ವೇಸ್ಟೇಷನ್ನಿನಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಮೈಲಿ ನಡೆಯಬೇಕು. ಆದರೆ ಮಾತಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ವಿಷಯ ಅವನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯ ಹೊಲಸು ಗಾಳಿಯನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಏಕೆ ತುಂಬಬೇಕು? ಆದರೆ ಈ ದಿನ ಏನೋ ವಿಶೇಷವಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಿ ಲಲಿತೆ ಕೇಳಿದಳು :

'ಏನು ಹೆಚ್ಚಿನದೇನಾದರೂ ನಡೆಯಿತೆ? ಹೇಳಿ.'

ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರೊಡನೆ ತನ್ನ ದುಃಖವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

'ಮೂರ್ತಿ ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಲ್ಲ, ಲಲಿತ. ಒಂದೆರಡುಸಾರೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ನೀನು ನೋಡಿರಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಮಾಡಿದ ಊಟ ತಿಂಡಿಗಳಿಗೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಅವನೂ ನಾನೂ ಒಂದೇ ದರ್ಜೆಯವರು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಅವನು ನನ್ನ ಕೆಳಗಿನವನಾಗಿದ್ದ. ಏನೋ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೃಪಾಧೃಷ್ಟಿ ಅವನಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಅವನು ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಕೃಷ್ಣೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅವನನ್ನು ನನಗೂ ಮೇಲೆ ತಂದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

ಜನ ಏನೇನೋ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದು ನಮಗ್ಯಾಕೆ? ಮುಖ್ಯ ಒಂದು ಕಾರಣವಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ಮ್ಯಾನೇಜರಿಗೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ದ್ವೇಷ. ಕೂಲಿಕಾರರಲ್ಲಿ ಅಶಾಂತಿ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂದು. ಅವರು 'ಯಾವುದೊಂದಕ್ಕಾದರೂ ನನ್ನ ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ನ್ಯಾಯವಾದದ್ದು ನಾನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಅವರಿಗೆ ಮೋಸಮಾಡುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೂಲಿಕಾರರ ಸಂಘವೊಂದಿದೆ. ಸರ್ಕಾರದವರು ಅಂತಹ ಸಂಘವಿರಬೇಕು--ಕೂಲಿಕಾರರ ಹಿತ ರಕ್ಷಿಸಲು ಎಂಬ ನಿರ್ಬಂಧ ಹಾಕಿದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾನೇಜರರ ನಚ್ಚಿನ ಕಿಂಕರಣಿ ಇರಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಇಷ್ಟ. ಅದರಿಂದ ಸಂಘವನ್ನು ತಟಸ್ಥವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಸದೇ, ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಪ್ರಾವಾಣೀಕತೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವವರನ್ನು ಆದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸದೇ, ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕಮಿಟಿಯನ್ನು ಚುನಾಯಿಸಿಕೊಂಡರು. ಎಂಬಿಲ್ಲದವನೊಬ್ಬ ಸೆಕ್ರೆಟರಿ. ಅಂತಹವನೇ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪ್ರೆಸಿಡೆಂಟ್. ಕೆಲವರು ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳಿದರು--ಎನು ಮಾಡುವುದು ಎಂದು. ನಾನದಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬರೆದು ತಿಳಿಸಿ ಈ ಗುಪ್ತ ಸಂಧಾನವನ್ನು ಎಂದೆ. ಮ್ಯಾನೇಜರರ ಗುಟ್ಟು ಹೊರಬಿತ್ತು. ಗಲಾಟೆಯಾಯಿತು. ಅವನು ಮಾನವಾಯಿತು. ಇದರ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನನ್ನ ಮೇಲಿನವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಈಗ ಮೂರ್ತಿ ಬದಲಾಯಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ನನ್ನೊಡನೆ ಮಾತಾಡಲು ಸಹ ಅವನಿಗೆ ಅಗಾರವ. ಬಹಳ ಕೀಳಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಆಯೋಗ್ಯತೆಯ ಅರಿವಿನಿಂದಾದ ನೈಚ್ಛ ಮನೋವೃತ್ತಿಯೇ ಏನೋ, ನನ್ನನ್ನು ಅವಮಾನಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ದಿನವ ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಲಾರಿ ಬಂದಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ನಾವು ಬಂದವು. ಅವನಿಗೆ ನನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕೂರಲು ಸಹ ಹೇಸಿಗೆ. ನನ್ನ ಕಡೆ ಕಣ್ಣಿತ್ತಿ ನೋಡದೆ ಮುಂದಿನ ಸೀಟಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತ-ಸೆಟಿಗೊಂಡು. ಅದೇ ವಿಷಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋವಾಗಿದೆ.'

‘ ನೀವೇಕೆ ಇಷ್ಟು ನೊಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೀರಿ? ಯಾರ ಸೇವೆಯನ್ನೋ ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾರಾದರೇನು?’

‘ ಆಯೋಗ್ಯರ ಕೈಕೆಳಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ರಕ್ತ ಕುದಿಯುತ್ತದೆ. ಅಂಥವರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಒಂದು ಸಂಘವೇ ಮುಳುಗಿಹೋಗುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲಾ ಎಂದು ವ್ಯಸನವಾಗುತ್ತದೆ.’

‘ ನೀವು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಒಂದು ದೇಶಸೇವೆಯೋ ಅಲ್ಲ ಈಶಸೇವೆಯೋ ಆಗಿದ್ದರೆ ಈ ತಾರತಮ್ಯ ಸರಿ. ಇಂತಹ ಅನರ್ಹರನ್ನು ಚುನಾಯಿಸಿದ್ದರಿಂದ

ಒಂದು ಸಮುದ್ದೇಶವೇ ಕೆಟ್ಟುಹೋದೀತಲ್ಲಾ ಎಂದು ಆಗ ಬೇಸರವಾಗುತ್ತದೆ. ಈಗ ಆದದ್ದೇನು? ಯಾವುದು ಏನಾದರೆ ನಿಮಗೇನಂತೆ? ನಿಮಗೆ ಕೊಡುವ ದುಡ್ಡಿಗೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ನೀವು ದುಡಿಯುತ್ತೀರಿ. ಅವರು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದು ಅಷ್ಟೆ. ಅದಷ್ಟನ್ನೂ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಮಾಡಿದರಾಯಿತು. '

‘ ಹೌದು ಲಲಿತ. ಇದೆಲ್ಲದರಿಂದ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ? ’

‘ ಅದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕುರುಹು. ನೀವು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ರಾಯಿತು. ಫಲಿತಾಂಶ ಏನಾದರೇನು? ಮುಂದಿನ ಮನೆಯವರು ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಕಮಿಷನರು. ಅದರೊತ್ತಿನ ಮನೆಯವರು ಲಕ್ಷಾಧೀಶರು. ಅದಕ್ಕೆ ನಾವು ಹೊಣೆಯೇ? ಅವರದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ನಾವದನ್ನು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತರೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ? ಹೇಳಿಕೇಳಿ ಈ ದುಡ್ಡಿನ ಮಾನದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನೆಳೆಯ ಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನ ಶಕ್ತಿ, ಅಶಕ್ತಿ, ಭಾಗ್ಯ, ದೌರ್ಭಾಗ್ಯ, ಸುಖ ದುಃಖ ಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಕೊನೆಯ ಮಾತಲ್ಲ. ’

‘ ಹೋಗಲಿ, ಏನೋ ಬೇಸರವಾಯಿತು. ನೀನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಅದನ್ನು ನೋಡಿಯೂ ನೋಡದಿರುವುದು ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ. ’

ಅವನೀಗ ನಿರ್ಲಿಪ್ತ ಮನುಷ್ಯ. ಸುಖ, ಶಾಂತಿ, ಆನಂದಗಳು ಮಾತ್ರ ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವಿತ ಗುರಿಯಾದರೆ, ಈ ಆರ್ಥಿಕ ಉನ್ನತಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಅದು ದೊರೆಯುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ತಾನು ಕಂಡಿದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಹೋಗುವ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯೇ ಸರಿ ಎಂದುಕೊಂಡ ಅವನು. ಅದರೆ ಆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿನ್ನೂ ತಾನು ಕಾಲಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಜೀವನವೆಲ್ಲಾ ಅನ್ನವನ್ನು ದುಡಿಯುವುದರಲ್ಲೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಅತ್ಯಂತ ವಿಷಾದವನ್ನಿಂಪಿಸಿತು. ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನೂ ದುಡಿದು, ಪರರಿಗೂ ಉಪಕಾರಿಯಾಗಿರಬೇಕಾದರೆ, ತನ್ನ ಹಳ್ಳಿಯೇ ಸರಿಯಾದ ಜಾಗ ಎಂಬ ಯೋಚನೆ ಅಂದಿನಿಂದ ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿತು.

* * * *

ಲಲಿತೆ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದಳು :

‘ ತಂಗಿ, ಆ ಕರವಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅಂಚಿನ ಎಳೆ ಇನ್ನೂ ಎಳೆದಿಲ್ಲ. ಭಾವ ನೋಡು ಹರಕು ಕರವಸ್ತ್ರವನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತ ಎಷ್ಟು ದಿನವಾಯಿತು? ಬೇಗ ಮುಗಿಸಿ ಕೊಡಬಾರದೇ? ’

‘ ನನಗೆ ಪುರಸೊತ್ತೇ ಆಗೋಲ್ಲಮ್ಮ. ನೀನೇ ಹಾಕಿಬಿಡು

‘ ಅದೇನು ಸುಲಭವೇ. ಅದಲ್ಲ ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದು. ನಾನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ನೀನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲವೇ?’

‘ ನೀನೇ ಮಾಡಿದರೆ ಇನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ’

‘ ಅದರಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನವೇನು ಬಂತು? ನೀನು ಎಳೆಹಾಕಿದ್ದು ಎಂದರೆ ಭಾವನಿಗೆ ಹಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ’

‘ ಅದು ಸುಳ್ಳೇ. ನೀವು ಎಳೆಹಾಕಿದ್ದಾದರೆ ಅವರಿಗಿನ್ನೂ ಸಂತೋಷ. ’

ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಆದಿದ ವ್ಯಂಗ್ಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಜವಿಲ್ಲದಿರಲಿಲ್ಲ. ಲಲಿತ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸ ಹಿತವಾಗುತ್ತಿದ್ದಷ್ಟು ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸ ಹಿತವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ತಪ್ಪಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಳೇ ಹೊರತು, ಲಲಿತೆಯಷ್ಟು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ತಾನು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ತಾನೇಕೆ ಗಂಡನ ಒಲವು ದ್ವೇಷಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟು ಅನುಸರಿಸಿ ನಡೆಯಬೇಕು? ಅವರೇ ಏಕೆ ತನ್ನನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಅನುಸರಿಸಿ ಹೋಗಬಾರದು?

‘ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಒಲಿಸುವುದೇ ಯಾವಾಗಲೂ ನನ್ನ ಗುರಿಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಅವರೂ ಏಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಉದಾರಿಗಳಾಗಿರಬಾರದು? ’

‘ ನಿನಗೇನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಭಾವ? ’

‘ ನನ್ನ ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ಕಂಡೂ ಅವರು ನನ್ನಿಂದ ಆಗದುದನ್ನು ಏಕೆ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ? ’

‘ ಅದು ಅವರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಲ್ಲ ತಂಗಿ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಗಂಡಸಿನ ಅಪೇಕ್ಷೆ. ಗಂಡಸು ಒಂದರ್ಥ. ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತೊಂದರ್ಥ. ಎರಡೂ ಸೇರಿದರೇ ಪೂರ್ಣತೆ. ಆ ಗಂಡಿನಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಗುಣಗಳನ್ನು, ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ತುಂಬಿಕೊಡಬೇಕು. ಗಂಡಿ ನದು ವ್ಯವಹಾರದ ಪ್ರಪಂಚ. ಅದನ್ನದು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣಿನದು ಮನೆಯ ಪ್ರಪಂಚ. ಅದನ್ನದು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಸಂಧಾನ ದಲ್ಲಿ ಸಾಮರಸ್ಯ. ’

‘ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವೇ? ’

‘ ಇಲ್ಲವೆಂದವರಾರು? ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಎಂದರೆ ಸ್ವಚ್ಛಂದ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲ. ಆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆಯಲು ಹೆಣ್ಣು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು. ಮೊದಲಿನ ಮೆಟ್ಟಲು ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆ. ಅಕೆ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಗಂಡನ ಕಾಲಬಳಿಯಲ್ಲಿ

ಅರ್ಪಿಸಿಬಿಟ್ಟಾಗ ಆಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುಪುತ್ರಳು. ಅದೇ ಸಂಸಾರದ ಸೊಗಸು. ಇಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯಾಗಿರಲು ಗುಲಾಮಳಾಗಿರಬೇಕು. ಅದಿಲ್ಲದೆ ಸಮಾನಾಧಿಕಾರ ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಮಾಜವನ್ನು ನರಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ. '

‘ ಇದು ಗಂಡಸಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲವೇ ? ’

‘ ಅನ್ವಯಿಸದೇ ಏನು ? ನಿನ್ನ ಪಾಲಿನ ಕರ್ತವ್ಯ ನೀನು ಮಾಡು. ಆಗ ಸರಿಹೋಗದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ದಲ್ಲ ತಪ್ಪು. ’

ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ಇದು ಎಷ್ಟೆಂದರೂ ತಲೆಗೇ ಹತ್ತದು.

* * * *

ರಂಗಣ್ಣನ ತಲೆಗೆ ಹತ್ತಿದ ಹಳ್ಳಿಯ ಹುಚ್ಚು ಅತಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಿತು. ತನ್ನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನಿಮಿಷವೂ ವೃಥಾವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜೀವನ ಬಹಳ ಬೇಗ ಕಳೆದುಹೋಗುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿಯೆ ಅಮೂಲ್ಯ ದಿನಗಳನ್ನು ತಾನು ಪೋಲುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎನ್ನಿಸತೊಡಗಿತು. ತನ್ನ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗಾಗಿ ದುಡಿಯಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿಯುಂಟುಮಾಡಬೇಕು. ಅವರಲ್ಲಿ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಬೇಕು. ಅವರ ಹಲವು ಮೌಢ್ಯಾಚಾರಗಳನ್ನು ಸಡಲಿಸಬೇಕು. ಇದು ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಗುರಿ ಎಂದು ತಿಳಿದನು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಹಳ್ಳಿಯ ಸಂಬಂಧವೇ ತೊಡೆದುಹೋಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ತನ್ನವರೆಲ್ಲಾ ಅಪರಿಚಿತರಾಗುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಅವನನ್ನು ತನ್ನೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯವರು ಗುಂಪಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೆಸುವಿನ ಎಲೆಯಮೇಲಿನ ನೀರಿನ ಹನಿಯಂತೆ ಪರಸ್ಪರ ಅಂಟದಿದ್ದರು. ಒಂದೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಸಂಸಾರ ಹತ್ತುವರ್ಷ ಒಟ್ಟಿಗೇ ಕಳೆದರೂ ಒಬ್ಬರ ಗುರುತು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗಿಲ್ಲ. ಅವರವರ ತಲೆಗೆ ಅವರವರ ಕೈ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಈ ಸ್ವಾರ್ಥ ಅಂತಹ ಮೆಚ್ಚತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಜಗಳಗಳೂ, ಮನಸ್ತಾಪಗಳೂ ವಿಪರೀತ. ಅದೇನಿದ್ದರೂ ಒಂದು ಕುಟುಂಬ ದೊಳಗಿನ ಒಡಕಿನಂತೆ. ಪ್ರೀತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ದ್ವೇಷವೆಲ್ಲಿ ?

ಈ ಹುಚ್ಚು ಹಗಲಿರುಳೂ ಅವನನ್ನು ಕಾಡತೊಡಗಿತು. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಸ್ವಪ್ನ. ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಮನೆ. ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಗದ್ದೆ. ಹಿಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತೋಟ. ಮನೆಯಮುಂದೆ ಮೊಲ್ಲಿ, ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಜಾಜಿ, ಗುಲಾಬಿ, ಸಂಪಿಗೆ ಹೂಗಳರಳಿ ಘಮ ಘಮಿಸುತ್ತಿವೆ. ಹಿಂದೆ ಕಿತ್ತಿಕೆ, ಚಕ್ಕೋತ, ಮಾದಲ, ಹಲಸು, ಮಾವು-ಬೇಕು ಬೇಕಾದ ಹಣ್ಣುಗಳು. ಹತ್ತಿಲಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ತರಕಾರಿ. ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ತುಂಬಾ

ಹಸು ಕರುಗಳು. ಉಮರನಂಥವನು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಏನು ಬಯಸಿ ಯಾನು? ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನೋಡಿದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವುಗಳ ವಿವರ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಂದೆ ಹಾದುಹೋಗುವುವು.

ಸುಂದರವಾದ ಗುಡ್ಡ. ತಪ್ಪಲೆಲ್ಲಾ ಹಸಿರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಸಂಪಿಗೆಯ ಕಟ್ಟಿ. ಹುಲ್ಲಿನ ಮಧ್ಯೆ ಪುಟ್ಟಪುಟ್ಟ ನಕ್ಷತ್ರದಂತಹ ಹೂಗಳು. ಸುತ್ತಲೂ ನಿಬಿಡವಾದ ಕಾಡು. ಕಾಡಿನಿಂದ ಬರುತ್ತಿರುವ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಸ್ವರಮೇಳ. ಹಸಿರು ಹುಲ್ಲನ್ನು ಹಸುಗಳು ತೃಪ್ತಿಯಿಂದ ಮೇಯುತ್ತಿವೆ. ಎಳೆಗರುಗಳು ಚಿಮ್ಮಿ ನೆಗೆಯುತ್ತಿವೆ. ಕಟ್ಟಿಯಮೇಲೆ ತಾನು, ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಲಲಿತೆ ವೀಣೆ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಆ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲಾ ಆ ವೀಣೆಯ ಮೃದುಮಧುರ ಸಂಗೀತದಿಂದ ತುಂಬಿತುಳುಕುತ್ತಿದೆ. ಗಾಳಿಯೂ ಹಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮರಗಿಡಗಳು ತಲೆದೂಗುತ್ತಿವೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಇಂತಹದೇ ಸೌಖ್ಯವನ್ನು ಸವಿದಿರಬೇಕು. ಅದು ತನ್ನಂತಹವರ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದೀತೇನು? ಬರದೇ ಏನು? ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಸುಖಾಸ್ವಾದನೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಮಗಿನ್ನೂ ಬಂದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದ ಬಣ್ಣದ ದೀಪಗಳನ್ನೂ ತೂಬುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನೀರನ್ನೂ ಮೆಚ್ಚುವ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಕಾವೇರಿಯ ಗಂಭೀರ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಮೆಚ್ಚುವ ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಈ ದಾರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೂಡಲೇ ಹೊರಟುಬಿಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ನೆಲಸಲು ತಕ್ಕ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಇದ್ದ ಜಾಗವನ್ನು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಲು ಮನಸ್ಸು ಬಾರದು. ಲಲಿತೆ ಬರುತ್ತಾಳೋ ಇಲ್ಲವೋ? ತಾನು ಕೆಟ್ಟು, ಅನ್ನಿ ಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಪುನಃ ಹೋಗಲಿಷ್ಟ ಪಡುತ್ತಾಳೋ ಇಲ್ಲವೋ? ಅವಳ ಗಂಡನ ಮನೆಯವರು ಯಾರಾರು ಇದ್ದಾರೆ ಯೋ? ಅವರೆಲ್ಲಾ ಇನ್ನು ಏನೇನು ಗಲಾಟೆ ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತಾರೆಯೋ? ಹಾಗೆಲ್ಲ ಒಬ್ಬರನ್ನು ಅವರ ಪಾಡಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವಂತಹವರೇ ಅವರು? ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಅವಳು ಯಾವುದೂ ನಿರ್ಧರವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. 'ನಿಮ್ಮ ಇಷ್ಟ ಹೇಗೋ ನನ್ನದೂ ಹಾಗೆಯೇ' ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಆದರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ತನ್ನನ್ನು ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಲು ಹೇಳುವುದೋ, ಎಷ್ಟು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ಹೇಳುವುದೋ ತಿಳಿಯುವುದು ಹೇಗೆ?

೨೫

ಸಂಜೆಯ ಸರದಿ. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹನ್ನೊಂದುಗಂಟೆಗೆ ಮನೆಗೆ ಬರಬೇಕಾಗಿದ್ದ ರಂಗಣ್ಣ ಹನ್ನೆರಡೂವರೆ ಗಂಟೆಗೆ ಬಂದ. ಹೊತ್ತಾಗಿ ಬರುವುದೇನೂ ಹೊಸದಲ್ಲ. ರೈಲು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ದಿನವೇ ಕಡಿಮೆ. ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾಡಿ, ಒಂದು ತುತ್ತು ಅನ್ನ ತಿಂದು ರೈಲಿಗೆ ಓಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಹಾಜರಾತಿ ಕೊಟ್ಟು ಹೋಗದಿದ್ದರೆ ಮನೆಯವರು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ಮನೆಗೆ ಓಡಿಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಶಾಸ್ತ್ರಿ ಎಂಬ ಹರಿಕಥೆ ದಾಸ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಪುರ ದಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಹರಿಕಥೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಉಪಕಥೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದ :

‘ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರು ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟರೆ ಅವರು ಬರುವ ತನಕ ಹೆಂಡಿರು ಮಾಂಗಲ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದು ಗೂಟಕ್ಕೆ ತಗುಲುಹಾಕಿರಬೇಕು. ಅವರು ತಿರುಗಿ ಬಂದಮೇಲೆಯೇ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯಾವ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಏನಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲ. ’

ಯುದ್ಧ ಆರಂಭವಾದಮೇಲಂತೂ ಇದು ಇನ್ನೂ ವಿಷಮಿಸಿತ್ತು. ಯಾವ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಿಲಿಟರಿ ಲಾರಿ ಮೈಮೇಲೆ ಹೋಗಿ, ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ (ಇಲ್ಲ ನರಕಕ್ಕೆ) ಟಿಕೇಟು ಕೊಡುವುದೋ ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದು? ಮಿಲಿಟರಿ ಲಾರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಸಾಯುವುದಕ್ಕೇನೋ ಪುಣ್ಯ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಹಿಂದಿನವರು ‘ ಅನಾಯಾಸೇನ ಮರಣಂ ’ ಎಂದು ಕೋರಿದ್ದರು. ಇದು ಅಂತಹದೇ. ಒಂದೇ ಒಂದು ಕ್ಷಣ. ಕೆಳಗೆ ಸಿಕ್ಕುವನು ಗುರುತು ಸಹ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕಿದರಷ್ಟೆ ಅವನು ಸತ್ತ ವಿಷಯ ಮನೆಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು? ಅವನೆಲ್ಲೋ ಊರುಬಿಟ್ಟು ಓಡಿ ಹೋದನೆಂದು ಮನೆಯವರು ಕತೆ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಇದ್ದಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದುವರು.

ಇದೊಂದೇ ಅಲ್ಲ; ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಏನಾಗುವುದೋ ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ? ಮೊನ್ನೆ ನಡೆದ ಘಟನೆಯ ಬಿಸಿ ಇನ್ನೂ ಆರಿರಲಿಲ್ಲ. ಮುನಿಸ್ವಾಮಿಯೆಂಬ ಕೆಲಸಗಾರ ಒಂದು ಮಿಷನ್ನು ಒರೆಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅದು ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣಗೆ ಕತ್ತರಿಸುವ ಯಂತ್ರ. ಆಫೀಸರೊಬ್ಬ ಅವನು ಒರೆಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡದೆ ಯಂತ್ರವನ್ನು ‘ ಸ್ವಾರ್ಪ ’ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟ. ಅವನಿಗೆ ಯಂತ್ರದ ವಿಷಯ ಗೊತ್ತಿದ್ದುದು ಎರಡೇ. ಒಂದು ಸ್ವಾರ್ಪ ಮಾಡುವುದು, ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ವಾಪ್ ಮಾಡುವುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಗುಂಡಿಗಳು. ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಇದ್ದುವು. ಚಕಚಕ ಎಂದಿತು ಯಂತ್ರ. ಪುಡಿಮಾಡಲು ಏನೂ ಅದಕ್ಕೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕತ್ತರಿಸುವ

ವಸ್ತುವನ್ನು ಯಂತ್ರದೊಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮುನಿಸ್ವಾಮಿ ಇದ್ದ. ಯಂತ್ರ ಹಸಿದ ಹುಲಿಯಂತೆ ಅವನನ್ನೇ ನುಂಗಿತು. 'ಕಟಕಟ, ಚಕಚಕ, ಕಟಕಟ' ಯಂತ್ರ ಶಬ್ದ ಮಾಡಿತು. ಕತ್ತರಿಸಿದ ವಸ್ತು ಬೀಳುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದದ್ದು ಎಲುಬಿನ ಚೂರು, ಮಾಂಸದ ಮುದ್ದೆ, ರಕ್ತದ ಕೆನ್ನೀರು. ಯಾರೋ 'ಅಯ್ಯೋ ಮುನಿಸ್ವಾಮಿ, ಮುನಿಸ್ವಾಮಿ' ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಆಫೀಸರಿಗೆ ತಾವು ಮುನಿಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಯಂತ್ರ ಒರೆಸುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿಸಿದ್ದುದು ನೆನಪಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಡಿಯನ್ನು ಒತ್ತಿದರು. ಯಂತ್ರ ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ನಿಂತಿತು. ಆದರೆ ಮುನಿಸ್ವಾಮಿಯ ಪತ್ತೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ಮಹಜರಾಯಿತು. ಮುನಿಸ್ವಾಮಿಯೇ ಅಜಾಗರೂಕತೆ ಯಿಂದ ಯಂತ್ರದೊಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ಬಿಟ್ಟು ಎಂದು ವರದಿಯಾಯಿತು. ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ಕೂಲಿಕಾರರ ಸಂಘ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಯಾವ ಗಲಭೆಯನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದಿತು. ತನ್ನ ತಪ್ಪಿನಿಂದ ಪ್ರಾಣ ಕಳೆದುಕೊಂಡನೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮುನಿಸ್ವಾಮಿ ಸತ್ತ ಮೇಲೆಯೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಬೈಗುಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ. ಅವನ ಹೆಂಡಿರುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಏನೂ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ತೀರ್ಪು ಕಾನೂನು ಕೊಟ್ಟಿತು.

ಅಂತಹುದೇ ಇನ್ನೊಂದು ಈ ದಿನ ನಡೆದಿತ್ತು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮನೆಗೆ ಬರದಿರುವುದು ಹೇಗೆ ?

'ಈ ದಿವಸ ರೈಲು ಹೊತ್ತಾಯಿತೇ?' ಎಂದಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ.

ಉತ್ತರ ಎಂದಿನದಲ್ಲ. 'ರೈಲು ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ರೈಲಿಳಿದವನು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಹೋದಿ.''

'ಯಾಕೆ?'

'ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ನಮ್ಮವನೊಬ್ಬನನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವನು ಹೇಗಿದ್ದಾನೋ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರೋಣ ಅಂತ ಹೋಗಿದ್ದೆ.'

'ಹೇಗಿದ್ದಾನೆ? ಏನಾಗಿತ್ತು ಅವನಿಗೆ?'

'ಊಟ ಮಾಡುವಾಗ ಹೇಳುವಂತಹದಲ್ಲ. ಆದರೂ ಊಟವಾದಮೇಲೆ ಹೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ? ಸೈಯದ್ ಹುಸೇನ್ ಎಂಬುವನೊಬ್ಬ ಕೂಲಿ. ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ. ಎಂತಹ ಗಟ್ಟಿಯಾಳು ಅಂತೀಯಾ ಅವನು? ಹತ್ತುಮಣದ ಮೂಟೆ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಸಲೀಸಾಗಿ ಎಳೆದುಹಾಕುವ ಆಳು. ಅವನಿಗೇನು ಲಿಪಿ ತೀರಿ ಬಂದಿತ್ತೋ ಇವತ್ತು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಆಫೀಸರು ಅವನನ್ನು ಕರೆದು ಹೇಳಿದರು:

'ಲೋ, ಈ ಪೈಪ್‌ಲೈನ್ ಬಿಚ್ಚು.'

ಆ ಕೊಳವಿಗಳೊಳಗೆ ಸುಡುತ್ತಿರುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ದ್ರವ್ಯ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಹತ್ತಿರ ಯಾವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾದರೂ, ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ನಿಯಮದಂತೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕನ್ನಡಕ, ಕೈಗೆ ರಬ್ಬರಿನ ಕೈಚೀಲ, ಕಾಲಿಗೆ ರಬ್ಬರಿನ ಬೂಟ್ಸು, ಮೈಗೆಲ್ಲಾ ರಬ್ಬರಿನ ಅಂಗಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡೇ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಯುದ್ಧದ ದೆಸೆಯಿಂದ ರಬ್ಬರಿನ ಸಾಮಾನು ಒಂದಕ್ಕೆ ಹತ್ತರಷ್ಟಾಗಿತ್ತು. ಅವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಬಂಡವಾಳಗಾರರ ಲಾಭ ನೂರಕ್ಕೆ ಐವತ್ತರಷ್ಟು ಬರದೇ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವ ಸಂಭವವಿತ್ತು. ಆಡಳಿತಗಾರರು ಕಡ್ಡಾಯಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಿತವ್ಯಯ ಒಂದುಕಡೆ. ಈ ಆಫೀಸರುಗಳು ಮೇಲಿನವರ ಮೆಚ್ಚಿಕೆ ಪಡೆಯಲು ಒತ್ತಾಯ ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಿತವ್ಯಯ ಒಂದುಕಡೆ. ಇವೆರಡರಿಂದಾಗಿ ಹುಸೇನನಿಗೆ ಮೈ ಚರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರಾವ ರಕ್ಷಣೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಗೊತ್ತೇಇದೆ. ವೈಪನ್ನು ಕಳಚುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆ ಆಫೀಸರು ಸರಿಯಾದ ಮುಂಜಾಗ್ರತೆ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳದ್ದರಿಂದ ಹುಸೇನನಿಗೆ ಸುಡುವ ರಾಸಾಯನಿಕ ದ್ರವ್ಯದ ಸ್ನಾನವಾಯಿತು. ತಲೆಯಿಂದ ಕಾಲಿನವರೆಗಿನ ಚರ್ಮವೆಲ್ಲಾ ಕರಗಿ ಕಳಚಿಹೋಯಿತು. ಇದಾದ ಒಂದು ಗಂಟೆಯಮೇಲೆ ಅರ್ಧಪ್ರಾಣನಾಗಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿದರು. '

‘ ಅಯ್ಯೋ ವಾಪ! ಈಗ ಹೇಗಿದ್ದಾನೆ? ’

‘ ಇರುವುದು ಹೇಗೆ? ಮೈಮೇಲಿನ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಆ ಉರಿಗೆ ಕೂಗಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸುಟ್ಟ ಗಾಯಕ್ಕೆ ಗಂಟೆಗೊಂದು ಸಲ ಕಾಡಾಲಿವರ್ ಎಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಬೇಕು. ಅಷ್ಟು ಖರ್ಚು ಮಾಡಲು ಆಸ್ಪತ್ರೆಯವರಿಗಿಷ್ಟಿಲ್ಲ. ಕಾರ್ಖಾನೆಯವರು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರು. ನಾವೇ ಸೇರಿ ಚಂದಾ ಹಾಕಿ, ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಕೊಟ್ಟುಬಂದೆವು. ’

‘ ಬದುಕಿಯಾನೇ? ’

‘ ಬದುಕುವುದು ಅನುಮಾನವೇ? ಆದರೆ ಸಾಯುವವರೆಗಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಉರಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿ ಎಂದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನ. ’

‘ ಅವನು ಸತ್ತರೆ ಏನಾದರೂ ಕೊಡುತ್ತಾರೆಯೇ ಅವನ ಹೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯವರು? ’

‘ ಗೊತ್ತೇಇದೆ ಅವರ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ. ಹುಸೇನ್ ಸತ್ತಿದ್ದು ಸ್ವಂತ ಅಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಎಂದು ಆಗಲೇ ರಿಪೋರ್ಟು ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಆ ಅವಿವೇಕಿ ಆಫೀಸರನ್ನು ಕೇಳುವವರಿಲ್ಲ. ಈಗ ಹುಸೇನನಿಗೆ ಜೀವವಿರುವತನಕ ಅರ್ಧ ಸಂಬಳ ಕೊಡುವುದೇ ದೊಡ್ಡ ಕೊಡುಗೆಯ ದಾನ ಎಂದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ’

‘ ಎಂತಹ ಕಟುಕರೂ ಇರುತ್ತಾರಪ್ಪ! ಜೀವ ಎನ್ನುವುದು-ಅದು ಯಾರದ್ದು ಬೇಕಾದರೂ ಆಗಲಿ-ಇಷ್ಟು ಕಸಕ್ಕೆ ಕಡೆಯೇ? ’

‘ ಈ ಪಾಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಹಿಸಿರುವ ನಮಗೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆ? ಕರ್ತೃವಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಪಾಪವೋ ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಉಸಿರೆತ್ತದೆ ಸುಮ್ಮನಿರುವ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನಿಗೂ ಅಷ್ಟೇ ಪಾಪ. ಈ ಖೂನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಬೇಡವೆ? ’

‘ ಹೋಗಲಿ ಭಾವ. ಈ ಪಾಪದ ಕೂಳಾದರೂ ನಾವೇಕೆ ತಿನ್ನಬೇಕು? ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು. ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹಾಯಾಗಿ ಇದ್ದುಬಿಡೋಣ ’

‘ ಹಾಗೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರೆ ಏನು ಬಂತು ಭಾಗ್ಯ ಲಲಿತ? ನನ್ನ ಸುಖ ಮಾತ್ರ ನಾನು ನೋಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ಇವರ ಮಧ್ಯೆ ಇದ್ದು ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿ ತಲೆತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡುಬಿಡಲೆ? ಏನಾದರೂ ಮಾಡಬೇಕು? ’

‘ ಏನು ಮಾಡುತ್ತೀರಿ? ’

‘ ಕೆಲಸಗಾರರೆಲ್ಲಾ ಸೇರಿ ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡಬೇಕು. ಕೂಲಿಕಾರರ ಜೀವಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಇದೆ ಎನ್ನುವುದು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಮನದಟ್ಟಾಗಬೇಕು. ಮೂಢ, ಮೂರ್ಖರಾದ ಆಫೀಸರುಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡೋಡಿಸಬೇಕು. ನಿನ್ನೆಯಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ನೋಡು, ನಿಜ; ಗಂಟೆ ಹೊಡೆಯಿತು, ಹೊತ್ತಾಯಿತು. ’

ಷರಾಯಿ ಮೇಲೇರಿಸಿಕೊಂಡು, ತುಂಬಿಟ್ಟ ಊಟವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ರಂಗಣ್ಣ ಒಂದೇ ಉರಿಸಿನಲ್ಲಿ ಓಡಿದ.

ಲಲಿತ ಹೇಳಿದಳು ‘ ನೋಡು ತಂಗಿ, ಭಾವ ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ? ಊಟ ಸಹ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೋಸ್ಕರ ಎಷ್ಟು ವ್ಯಥೆಪಡುತ್ತಾನೆ? ಇಂತಹ ದೊಡ್ಡಜೀವಿ ಬಸವಳಿದು ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಸುಖ, ಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಇನ್ನೇನು ಬೇಕು ನಮಗೆ? ಗಂಡಸಿನ ಸರಸಮನಾಗಿ ದುಡಿಯುವುದಕ್ಕಿಂತ ಇದು ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ? ’

ರಂಗಣ್ಣ ಬೀದಿಯ ಕೊನೆಗೆ ಹೋಗಿ ತಿರುಗಿ ಮರೆಯಾಗುವತನಕ ಇಬ್ಬರೂ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಹನಿತಿತ್ತು. ತಿರುಗಿ ಬಂದು ಎಲೆಯಮುಂದೆ ಕುಳಿತರೆ ಒಂದು ತುತ್ತು ಅನ್ನವೂ ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ಲಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಮರುದಿನವಸ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ರಂಗಣ್ಣ ಮನೆಗೆ ಬಂದ.

‘ ಏನಾಯಿತು ? ’ ಕೇಳಿದವಳು ಲಲಿತೆ.

‘ ಏನೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನದ ಸುದ್ದಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿದು ಹೋಯಿತು. ಅವರು ಕೆಲವರನ್ನು ದಂಡಿಸಿದರು. ಕೆಲವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಬಳದ ಆಸೆ ತೋರಿಸಿದರು. ಮೊನ್ನೆ ಇದ್ದ ಉತ್ಸಾಹ ನಿನ್ನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ದಿನ ಅದು ಬತ್ತಿಯೇಹೋಯಿತು. ಬೇಕಿದ್ದರೆ ನಾನೊಬ್ಬ ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡಬೇಕು. ಅದ ರಂದೇನಾಯಿತು ? ’

‘ ಈ ತರಹೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೇನು ಮಾಡಬೇಕು ? ’

‘ ಈ ಶತಮಾನಗಳ ದಾಸ್ಯ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಇಷ್ಟು ಹೀನಸ್ಥಿತಿಗಿಳಿಸಿದೆ. ಅದು ಒಂದುದಿನದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತೊಲಗಿತು ? ಜನ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಅರಿತು ನಡೆಯುವ ದಿನ ಎಂದು ಬರುತ್ತದೆಯೋ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಬಲ್ಲ. ’

ತೀರ ಮರವೆಯ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಜನ ಇಂತಹ ಪ್ರಮಾದಗಳನ್ನು ಬೇಗನೆ ಮರೆತರು. ಸೈಯದ್ ಹುಸೇನನು ನರಳಿ ನರಳಿ ಅಲ್ಲಾನ ಪಾದಾರವಿಂದ ಗಳನ್ನು ಸೇರಿದ. ಸೈಯದ್ ಹುಸೇನನಾದಮೇಲೆ ಗಫಾರ್ ಖಾನನು ಅಂತಹದೇ ಮತ್ತೊಂದು ಶುದ್ಧಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದ. ಅವನೂ ಪಠಾಣರಕ್ತದವನು. ಗಡಿನಾಡಿ ನವರಂತೆಯೇ ಕಟ್ಟುಮಸ್ತಾದ, ಕಡಿದರೆ ನಾಲ್ಕು ಜನವಾಗಬಹುದಾದ ಆಳು. ಅವನನ್ನು ನೋಡುವುದೇ ಒಂದು ಆನಂದ. ಅಂತಹ ಸ್ಫುರದ್ರೂಪಿ, ಶಕ್ತಿವಂತ. ಇಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದವನು ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಆರು ತಿಂಗಳು ನರಳಿದ. ಪುನಃ ಅವನಿಗೆ ಕಾಡ್‌ಲಿವರ್ ಎಣ್ಣೆಗೆ ಚಂದಾ ಎತ್ತಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಾ ಅವನಮೇಲೆ ಕೃಪೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಸಾಯದೆ ಬದುಕಿದ. ಬದುಕಿ ಸತ್ತ. ಈಗ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮಕ್ಕಳು ಕಿರಿಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸೊಟ್ಟೆಗಾದ ಮುಖ. ಸುಟ್ಟು ಇದ್ದ ಲಿನಂತಾಗಿದೆ. ಮೈಯ ಚಿನ್ನದ ಚರ್ಮದ ಬದಲು ಸುಕ್ಕುಸುಕ್ಕಾದ ಕರಿಯ ತೊಗಲು ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ಕೈಯೊಂದು ನರ ಹಿಡಿದು ಸರಿಯಾಗಿ ಆಡಿ ಸಲು ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ಹೊಸದಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಚರ್ಮ ಸರಿಯಾದ ಮರ್ದನವಿಲ್ಲದೆ ಬಿಗಿಹಿಡಿದಿದೆ. ನೆಟ್ಟಗೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನಡೆಯಲಾರ. ಬರಿಯ ಅಸ್ತಿಪಂಜರ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದೆ. ಸುಟ್ಟ ಹುಣ್ಣು ಇನ್ನೂ ಪೂರಾ ಮಾಗಿಲ್ಲ. ಮಾಗಿದ ಹುಣ್ಣು ಪುನಃ ಕರಗಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಈ ನಡೆನೀಣವನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅಸಹ್ಯವೂ ದುಃಖವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೊಡ್ಡದೇಹದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳಿದ್ದುವೋ ?

ಅವೆಲ್ಲಾ ಈಗಿಲ್ಲಿ? ಯಾರಿಂದ? ಯಾತಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ದುರ್ದೈವಿ? ಈ ಪಾಪಿಗೆ ಒಂದಾಣೆಯ ಶಂಖಪಾಷಾಣ ತಂದು ಗುಟ್ಟಾಗಿ ತಿನ್ನಿಸಿ ಪುಣ್ಯ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳೋಣ ಎಂದು ಎಷ್ಟೋ ಜನರಿಗೆ ಅನ್ನಿಸಿದೆ. ಅವನಿಗಿಂತ ಮುನಿಸ್ವಾಮಿ, ಸೈಯದ್ ಹುಸೇನರು ಪುಣ್ಯ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಅವನನ್ನು ಕಾರ್ಖಾನೆಯವರು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾರರು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನೀಗ ಹತ್ತುಮೂರು ಮೂಟೆಯನ್ನು ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಎಳೆಯಲಾರ. ಅವನನ್ನೀಗ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆವರು ಹರಿಯುವಷ್ಟು ಕೆಲಸ ತೆಗೆಯದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಉಳಿದವರಿಗೆ ಕೆಟ್ಟ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯಾದೀತು! ಸೋಮಾರಿಗಳು ಬೇಕೆಂತಲೇ ಅವಾಯಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಾರು!

ಈ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬಯಲಿಗೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿಯಿತು. ಆದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವೇನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ನೊಂದವರ, ನರಳುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಏರುತ್ತಾಬಂದಿತು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಅವಾಯಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳದವರೂ ಸಹ, ಅಲ್ಲಿಯ ವಿಷದ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಕುಡಿಕುಡಿದು, ಬೆಂಕಿಯ ಸೆಖೆಯಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತಿ ಹೊತ್ತಿ ಸಣ್ಣ ಗಾಗುತ್ತಾಬಂದರು. ಯಾವುವೋ ಗ್ರಹಗಳು ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದ ದಯಾಳು ಅಧ್ಯಕ್ಷರೊಬ್ಬರು ಕೆಲಸದವರಿಗೆ ಮುಫತ್ತಾಗಿ ಪುಷ್ಟಿ ಕರವಾದ ಆಹಾರ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಸಲಹೆ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಈ ಸಲಹೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಹೋಮದಂತಾಯಿತು.

* * * *

‘ತಂಗಿ ಇಷ್ಟುಬೇಗ ಎದ್ದುಬಿಟ್ಟರೆ ಹೇಗೆ? ಇನ್ನೂ ಸ್ವರ ಹಾಡುವಾಗ ತಪ್ಪುತ್ತಿರುವಿ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕಮ್ಮಾ’

‘ನನಗೆ ತಲೆ ನೋಯುತ್ತಿದೆ. ನನ್ನ ಕೈಯಿಂದಾಗದು.’

‘ಹಾಗೆಂದರೆ ಹೇಗೆ, ಕಷ್ಟಪಡದಿದ್ದರೆ ಹೇಗಾಗುತ್ತದೆ?’

‘ಸುಮ್ಮನೆ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಯಾವ ಪುರುಷಾರ್ಥ?’

‘ಪುರುಷಾರ್ಥ ಇಲ್ಲ ಅಂತೀಯಾ? ದೇವರನ್ನು ಒಲಿಸಲು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಾಧನೆಗೆ ದೇಹವನ್ನು ದಂಡಿಸಬೇಕು.’

‘ದೇವರು ಎಂದೂ ಒಲಿಯದಿದ್ದರೆ, ಸುಮ್ಮನೆ ಮೈ ನೋಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೇಕೆ?’

‘ಒಲಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಅಂದರೇನು? ನಮಗಿನ್ನೂ ಅರ್ಹತೆಯಿಲ್ಲ ಅಂತ ಅರ್ಥ ಅಷ್ಟೆ.’

‘ದೇವರ ಮನಸ್ಸು ನಮ್ಮ ಕಡೆ ಇದ್ದರೆ? ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಸೆರೆಯಾಗಿ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ?’

‘ಅದನ್ನು ನೀನು ನಂಬುತ್ತೀಯಾ ತಂಗಿ?’

‘ನಾನು ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಯುಗವಾಗಿಹೋಗಿದೆ. ಮೆಚ್ಚಿದವರಿಗೆ ಮರಣ ಸುಖ. ಅವರು ಯಾವುದನ್ನೂ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮೆಚ್ಚಲಾರದವರ ಮುಂದೆ ತಲೆ ಚೆಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಮಾಡುವುದೇನು? ನನ್ನ ಜನ್ಮ ಇಷ್ಟೆ.’

ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಮುಖ ಚಿಕ್ಕದು ಮಾಡಿಕೊಂಡಳು. ಒಡನೆಯೇ ಅಳು ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಎದ್ದು ಹೊರಟುಹೋದಳು.

ಲಲಿತ ಸುಮ್ಮನೇ ಯೋಚಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತಳು. ಹಿಂದೆ ಎಷ್ಟೋಸಾರಿ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಈ ತರಹ ಯೋಚಿಸಿರಬೇಕೆಂಬ ಸಂಶಯ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ಗಮನ ಕೊಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶ ಒಳ್ಳೆಯದಾದ್ದರಿಂದ, ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಆ ರೀತಿ ತಿಳಿಯಲಾರಳು. ಸುಮ್ಮನೇ ತಾನೇ ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ತಾಳಿದ್ದಳು. ಈಗ ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಇದೇ ಭಾವನೆಯನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಳೆಂಬುದು ನಿಜವಾಯಿತು. ಅವಳಾಡಿದ ಪ್ರತಿ ಮಾತನ್ನೂ ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಮುಂದೆ ತಂದು ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಲಲಿತೆ ನೋಡಿದಳು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯ ವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದಿಗೂ ಇಂದಿಗೂ ಬದಲಾವಣೆಯೇ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ತಾನು ಇದನ್ನು ನೋಡಿಯೂ ತಿಳಿಯದೇ ಎಂತಹ ಮೂರ್ಖಳಾದೆ? ಪಾಪದ ಹುಡುಗಿ! ಈ ತರಹ ಭಾವನೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸದೆ ಇಷ್ಟು ದಿವಸಗಳೂ ಎಷ್ಟು ಯಾತನೆ ಪಟ್ಟಿರಬಹುದು? ತನ್ನ ಪ್ರತಿ ಮಾತನ್ನೂ, ಪ್ರತಿ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದ್ದರೆ, ಈ ಭಾವನೆಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಡುವಂತಹುದು ಎಷ್ಟು ದೊರೆತಿರಬಹುದು? ಎಲ್ಲವೂ ತನ್ನ ಕಲ್ಪನೆಯಂತೆಯೇ ಸುಗಮವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದೆಂದು ನಂಬಿದ ತಾನೆಂತಹ ಹುಚ್ಚಳು! ಛಾ! ತಾನು ನಡೆದ ನೆಲ ಕೆಸರಾಗುತ್ತದೆ. ಉಸಿರೆಳೆದ ಗಾಳಿ ವಿಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಲಲಿತೆ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಮನಸಾರ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅಂತಹವಳು ತನ್ನನ್ನು ತನ್ನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿನ ಮುಳ್ಳು ಎಂದು ತಿಳಿದದ್ದು, ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ನ್ಯಾಯವಿದ್ದದ್ದು ಲಲಿತೆಯನ್ನು ತಳಮಗಳಗೊಳಿಸಿತು. ತಾನು ಎಷ್ಟೇ ಒಳ್ಳೆಯವಳೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿ, ತನ್ನ ಚರಿತ್ರೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಿ ಹೇಳಲು ಪ್ರತಿ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಅನುವಾಗುತ್ತದೆ.

ಲಲಿತೆ ಎದ್ದು ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋದಳು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಚಾವೆಯೊಂದರಮೇಲೆ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದಳು.

‘ತಂಗೀ, ನನ್ನಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲವೇ?’—ಅದೇಕೆ ಆ ಪ್ರಶ್ನೆ! ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ. ಉಕ್ಕಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಅಳುವನ್ನು ತಡೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಅವಳ ದೇಹವೆಲ್ಲವೂ ನಡುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಲಲಿತೆ ಅವಳ ತಲೆಯನ್ನು ಮೆತ್ತಗೆ ಸವರುತ್ತಾ ಹೇಳಿದಳು :

‘ತಂಗೀ, ನಿನ್ನ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಮತ್ತು ಭಾವನ ನಡುವೆ ಅಣ್ಣತಂಗಿಯರಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ. ನೀನು ನಂಬಿದರೆ ನಂಬು, ಬಿಟ್ಟರೆ ಬಿಡು. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿನಗೆ ಬಿಚ್ಚಿ ತೋರಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಿನ್ನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಹೊರತು ನನಗೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ನಿನಗೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಒಬ್ಬ ಗಂಡುಸು ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸಿನ ಮಧ್ಯೆ ಶುದ್ಧ ಸ್ನೇಹವಿರಕೂಡದೇ?’

ಲಲಿತೆಯ ಕಣ್ಣೀರು ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ತೋಯಿಸಿತು. ಆದರೆ ಬರಿಯ ಮಾತುಗಳು ಹೆಂಗಸಿನ ಅಸೂಯೆಯನ್ನು ಎಂದಾದರೂ ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಯಾವೆ?’

ಲಲಿತೆ ಪುನಃ ಹೇಳಿದಳು :

‘ನನ್ನ ಇರವು ನಿಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೆ ಅಡ್ಡಬರುವುದೆಂದು ತಿಳಿದ ಕ್ಷಣ ನಾನು ಸಾಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧಳಿದ್ದೇನೆ.’

ಸಂಜೆ ರಂಗಣ್ಣ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ‘ಒಂದು ಕೃತಿ ಬಾರಿಸು ಲಲಿತ’ ಎಂದ.

‘ತಂಗಿ ಬಾರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ನನಗೇಕೋ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿಲ್ಲ.’

‘ಲಲಿತಾ, ಈಚೆಗೇಕೋ ನೀನು ನನ್ನ ಕಂಡರೆ ದೂರ ಸರಿಯುತ್ತಿರುವಿ.’

‘ನೀವು ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯನ್ನೇಕೆ ಆದರದಿಂದ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ?’

‘ಆದರದಿಂದ ಕಾಣದೇ ಏನು? ಅವಳು ಸಂತೋಷಪಡಲೆಂದು ಎಷ್ಟು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.’

‘ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಅಷ್ಟು ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೇಕೆ? ಅದು ನೀವು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸದಿರುವುದರಿಂದ.’

‘ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ ಲಲಿತ? ಅವಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿದೆ. ಅವಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ಸಹಾನುಭೂತಿಯೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಪೂರಾ ಎರಕಹೊಯ್ಯಲಾರೆ.’

‘ಅವಳ ತನ್ನೇನು?’

‘ ಅವಳದೇನೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ನನ್ನದೇ ತಪ್ಪು. ಆದರೆ ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ? ಪ್ರೀತಿ ಬಲವಂತದಿಂದ ಬಂದೀತೇನು? ’

‘ ನೀವು ತಿಳಿದಿರುವುದೂ ತಪ್ಪು. ಪ್ರೀತಿ ಒಂದು ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯಾಪಾರ. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಇಂತಹ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹತ್ತುಸಾರೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಿ. ಪ್ರೀತಿ ಹುಟ್ಟಿತೆಂದೇ ತಿಳಿಯಿರಿ. ಅದು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಆತ್ಮ ವಂಚನೆ. ಆದರ್ಶಪ್ರೇಮ ಎನ್ನುವುದು ಸುಳ್ಳು. ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೆ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಪ್ರೀತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ’

‘ ನೀನು ಹೇಳುವುದೂ ನಿಜವಿರಬಹುದು. ನಾನೂ ಪ್ರೀತಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾಲಾವಕಾಶ ಬೇಡವೆ? ಇಂತಹ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಗೆ ನನ್ನ ಈ ಕಷ್ಟತರವಾದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಾದರೂ ಎಲ್ಲಿ? ’

‘ ಹಾಗಾದರೆ ನೀವು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತೀರಾ? ’

‘ ಅದು ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಅಲ್ಲ. ’

‘ ಅದೇಕೆ? ’

‘ ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅವಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲವೆ? ನಿನ್ನಂತೆ ಅವಳಿದಾಳೇನು? ’

‘ ಅದಕ್ಕೇನು ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆ? ನೀವು ತಂಗಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಿಲ್ಲ. ಅವಳು ನನಗಿಂತ ಉತ್ತಮಳೇ. ಒಂದುವೇಳೆ ನೀವು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆದರೂ ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಐದು ಬೆರಳೂ ಸಮನಾಗಿದೆಯೇ? ’

‘ ಅವಳನ್ನು ದೂಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಾನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅಪರಾಧ ಪೂರಾ ನನ್ನದೇ. ಆದರೆ ಒಂದು ಕಣವೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಹುಚ್ಚುಹೊಳೆಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸಲು ಭಗೀರಥಪ್ರಯತ್ನ ಬೇಕು. ’

ಲಲಿತೆ ವೀಣೆಯನ್ನು ತಂದು ಸಂಗೀತ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯೂ ಜೊತೆಗೆ ಬಂದು ಕುಳಿತಳು. ಒಂದಾದಮೇಲೊಂದು ಕೃತಿಗಳು ಇಂದಿನಂತೆ ಅವಳೆಂದೂ ಬಾರಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳಿಗೇನೋ ಆವೇಶ ಬಂದಿತ್ತು. ದೇಹದಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ಅವಳನ್ನು ಕಂಡು ಅಸೂಯೆಯಾಯಿತು. ಇವಳಷ್ಟು ಚನ್ನಾಗಿ ವೀಣೆ ಬಾರಿಸಲು ತನಗೂ ಬಂದಿದ್ದರೆ? ಆ ಸಂಗೀತದ ಹೊನಲಿನಲ್ಲಿ ಅವಳೂ ತೇಲಿಹೋದಳು. ಲಲಿತೆಯನ್ನಪ್ಪಿಕೊಂಡು, ‘ ಅಕ್ಕಾ, ನಾನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ತಪ್ಪಾಯಿತು. ನಿನ್ನ ಮುಂದೆ ನಾನೆಷ್ಟರವಳು? ನನಗೂ ಒಂದು ಪಾಲು ಬಂದರೆ ಸಾಕು ’ ಎನ್ನು ಬೇಕೆನ್ನಿಸಿತು. ರಂಗಣ್ಣ ಸಂಗೀತ

ದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿ ಹೋದ. ಅದರೆ ಇಂದಿನ ರಸದೌತಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನಿಗೆ ಕಹಿಯ ಅನುಭವವಾಯಿತು. ಮನಸ್ಸು ಏಕೋ ಅಳುಕಿತು. ಇಂದೇಕೆ ಲಲಿತೆ ಇಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ, ಪರವಶತೆಯಿಂದ ಸಂಗೀತ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ? ಏನಾಗಿದೆ ಅವಳಿಗೆ?

‘ ನೀವೇ ಪಾಲಿಂಚುರಾ, ನಿನ್ನೆ ನಮ್ಮಿನಾನುರಾ ’

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಲಲಿತೆ ಹಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಹಾಡುವಾಗ ಅವಳ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಕಾತರತೆಯಿತ್ತು. ಅವಳ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆದು ಸಂಗೀತವಲ್ಲ. ಅವಳ ಹೃದಯಾಂತರಾಳದಿಂದ ಬಂದ ಕೂಗು ಎನ್ನುವಂತಿತ್ತು. ಏನು ಹುಚ್ಚು ತನಗೆ! ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಾಯಿತು. ಅವಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ತಾನೆಷ್ಟರವನು? ಜಗದೀಶನಲ್ಲಿ ಅವಳು ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಅಪಾರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡವನು ತಾನು.

ಸಂಗೀತ ಮುಗಿಯಿತು. ವೀಣೆಯನ್ನು ಕೆಳಗಿಟ್ಟು ಲಲಿತೆ ನಗುನಗುತ್ತಾ ‘ ತೃಪ್ತಿಯಾಯಿತೇ? ’ ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು.

‘ ಇದೇ ಸಂಗೀತ ಕೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅದೇ ಆನಂದದಿಂದ ಹೃದಯ ತುಂಬಿರುವಾಗ ಪ್ರಾಣ ಹೋದರೆ ಅದೆಂತಹ ಭಾಗ್ಯ! ’ ಎಂದ ರಂಗಣ್ಣ.

ಮರುದಿವಸ ರಂಗಣ್ಣ ಮನೆಗೆ ಬಂದವನು ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಕಾಣದೇ ‘ ಲಲಿತೆ ಯೆಲ್ಲಿ? ’ ಎಂದು ಕೇಳಿದ. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ‘ ಸಂಜೆಯಹೊತ್ತಿಗೆ ಎಲ್ಲೋ ಈಗ ಬರುತ್ತೀನೆಂದು ಹೊರಟುಹೋದವರು ಇನ್ನೂ ಬಂದಿಲ್ಲ ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ರಂಗಣ್ಣನ ಮನಸ್ಸು ಗಾಬರಿಗೊಂಡಿತು. ಅವಳು ಹಾಗೆ ಎಂದೂ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ದಿವಸ ಏಕೆ ಒಬ್ಬಳೇ ಹೋದಳು? ರಾತ್ರಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಲಲಿತೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ರಂಗಣ್ಣ ಹೊರಗೆ ಹೊರಟು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡಿದ. ಲಲಿತೆ ಯಾರ ಮನೆಗೂ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಹುಡುಕುವುದು? ಅವಳಿಗೆ ಮನೆಯವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಸ್ನೇಹಿತರಿರಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದ. ಆ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ನಿದ್ರೆಯೇ ಇಲ್ಲದೆ ಕಳೆದ.

ಮರುದಿವಸ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಲಲಿತೆ ಮೊದಲಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಿಸಿದ. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅವಳ ಸುಳಿವು ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ‘ ಏನಾದರೂ ಜಗಳವಾಡಿದೆಯಾ? ’ ಎಂದು ಕೇಳಿದ. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ‘ ಏನೂ ಇಲ್ಲ ’ವೆಂದಳು. ಅವನು ಹೆಂಡತಿಯ ಮಾತನ್ನು ನಂಬಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಹೊರಗೆ ಹುಡುಕಲು ಹೊರಟ. ಲಲಿತೆ ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋದಳೆ?

ಎಕೆ ಹೋದಳು? ಇಲ್ಲಿ ಬೇಜಾರಾಯಿತೆ? ಮತ್ತೆ ಮೊದಲಿನ ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿತೆ? ಥೂ, ಎಂತಹ ನೀಚಕಲ್ಪನೆ? ಅವಳನ್ನಿಷ್ಟುದಿನ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿಯೂ ಅಂತಹ ಏಕಲ್ಪನೆ? ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಯೋಚನೆಗಳು ಅಂದೋಳನ ವೆಬ್ಬಿಸಿದುವು. ನಿನ್ನಿನ ಸಂಗೀತ! ಆಹಾ, ನಿನ್ನೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಿರುಕುಳ ಕೊಡು ತಿದ್ದ ಅಸ್ಪಷ್ಟಭಾವನೆ ಇಂದು ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ನಿನ್ನಿನದೇ ಅವಳ ಚರಮ ಗೀತವೇನು?

ಮತ್ತೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದ. ಊಟ ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂಚೆಯವನು ಒಂದು ಕಾಗದ ತಂದುಕೊಟ್ಟ. ಲಲಿತೆಯ ಬರಹ. ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಲ್ಪ ಧೈರ್ಯಗೊಂಡಿತು. ಏನು ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆ?

‘ಭಾವ, ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಸದೆ ಹೊರಟಿದ್ದಕ್ಕೆ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನಾದರೂ ಯಾವ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬೇಡಲಿ? ನನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಪಾಪದ ಜೊತೆಗೆ ಇದನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದ್ದೇನೆ ನಿಮಗೆ ನನ್ನಿಂದ ದುಃಖವೇ ಹೆಚ್ಚಾದೀತು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ನಾನೀರೀತಿ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ನನ್ನನ್ನು ಮರೆತುಬಿಡಿ. ನನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗಬೇಡಿ. ನಿಮ್ಮ ಪ್ರೀತಿ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ದೊರೆಯಲಿ. ಅದರಲ್ಲಿ ನಾನು ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುವುದು ಮಹಾಪರಾಧವೆಂದೆನಿಸಿದೆ ನನಗೆ. ನಾನದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹಳಲ್ಲ. ನಾನು ಪುನಃ ಪಾಪಕೂಪಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಬದುಕಿರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನನ್ನು ನೀವು ಪುನಃ ನೋಡುವುದು, ನನಗೆ ಪುಣ್ಯವಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಕೊನೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಆಗ ನೀವು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರೆ ನಿಮಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸುತ್ತೇನೆ. ತಂಗಿಗೆ ನನ್ನ ಪ್ರೀತಿಪೂರ್ವಕವಾದ ಆಶೀರ್ವಾದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ. ನಾನೇನಾದರೂ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ನೋಯಿಸಿದ್ದರೆ ಮರೆತು ಬಿಡು ವಂತೆ ಹೇಳಿ.

ಆಜನ್ಮವೂ ನಿಮ್ಮನ್ನೇ ನೆನೆಯುವ

ಲಲಿತ.

ರಂಗಣ್ಣ ಕಾಗದವನ್ನು ಕಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ತೋಯಿಸಿಬಿಟ್ಟ.

*

*

*

ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಎರಡುದಿನ ಹುಡುಕಿ ಸಿಗದೆ ರಂಗಣ್ಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹಾಜರಾದ. ದಿನಗಳು ಬಹಳ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮನೆಯೆಲ್ಲಾ ಲಲಿತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅವನಿಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳು

ಸಿಗುವ ಭರವಸೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಈ ವಿಶಾಲವಾದ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅವಳನ್ನು ಹೇಗೆತಾನೆ ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲಾದೀತು? ಅದೂ ಅವಳು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ. ಅದರೂ ರಂಗಣ್ಣ ಆ ಹಂಬಲ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಗೆ ಬಂದೊಡನೆಯೇ ಗೊತ್ತುಗುರಿ ಇಲ್ಲದೆ ಊರೆಲ್ಲಾ ಸುತ್ತುವನು. ಯಾವ ಹೆಂಗಸರ ಛಾಯೆ ಕಂಡರೂ ಅವರನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ನೋಡಿ, ನಗೆಗೀಡಾಗುವನು. ಆದೇಕೋ ಲಲಿತೆಯ ಸಹವಾಸದ ಹುಚ್ಚು ಅವನ ರಕ್ತಗತವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಹುಚ್ಚನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ಬೆದಕಿನೋಡಿದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಮದ ಅಣುವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿದ್ದ ಕಾಮದ ಫಲ ಎಂದು ಅವನೇ ಎಷ್ಟೋಸಾರೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸತೊಡಗುವನು. ಆದರೆ ಅದು ನಿಜವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರ ಒಟ್ಟಿಗೇ ಹರಿದು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ, ಗುಡ್ಡಗಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು, ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಧುಮುಕಿ, ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಹರಿದು ತುಂಗ-ಭದ್ರೆಯರು ಸಂಗಮವಾಗಿದ್ದರು.

ಲಲಿತೆ ಹೊರಟುಹೋದದ್ದರಿಂದ ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರ ಮಧ್ಯದ ಒಂದು ಕೊಂಡಿ ಹರಿದಂತಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ಬೇರೆಯಾಗಹೋಗಿದ್ದರು. ಲಲಿತೆ ಹೊರಟುಹೋದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯಸನಪಟ್ಟಳೇನೋ ನಿಜ. ಅವಳು ಹೊರಟುಹೋಗ ಬೇಕೆಂದು ಅವಳು ಇಚ್ಛಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವ್ಯಸನದ ಹಿಂದೆ 'ಪರವಾಯಿಲ್ಲ, ಇನ್ನಾದರೂ ಗಂಡ ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕಂಡಾನು' ಎಂಬ ಸಮಾಧಾನವೂ ಇತ್ತು. ಈ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕೆ ಬುಡವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಲಲಿತೆಯ ಒತ್ತಾಯಕ್ಕಾದರೂ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ರಂಗಣ್ಣ. ಈಗ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತರೆ ಸಾಕು ಬೇಕು ಎಂದು ಸಹ ಎನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಮನೆಗೆ ಬಂದವನೇ ಊಟಮಾಡಿ ಮಲಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಏನಾದರೂ ಕೇಳಿದರೆ 'ಹೂಂ ಅಥವಾ ಊಹುಂ' ಎರಡರ ಹೊರತು ಮೂರನೇ ಶಬ್ದವೇ ಅವನ ಬಾಯಿಂದ ಬರದು. ಏನಾದರೂ ಅಂದರೆ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ದುರುಗುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ಹೆದರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮರು ಕ್ಷಣವೇ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿ ಹೊರಟುಬಿಡುತ್ತಾನೆ.

ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ತೊಂದರೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಲಲಿತೆ ಇರುವಾಗ ಮನೆಗೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲುಪಾಲು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅದು ಹೇಗೆ ಅಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಳೋ ದೇವರೇಬಲ್ಲ? ಈಗ ಬೆಳಗಿನಿಂದ ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ ದುಡಿದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಲುಪಾಲುಸಹ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಮಾಡಲಾರಳು. ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವೂ ಅತ್ಯಪ್ರಕರವಾಗಿದೆಯೆನ್ನುವುದು ಅವಳಿಗೇ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಮನೆಯೆಲ್ಲಾ ಗಲೀಜಿನಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗಿದೆ. ಮೂಲೆಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಜೇಡರವೊರೆಗಳು ನೇತಾಡುತ್ತಿವೆ. ಮನೆತುಂಬ ಸಾಮಾನುಗಳು ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿವೆ. ಎಷ್ಟು ಸರಿಯಾಗಿಟ್ಟರೂ ಪುನಃ ಯಾವಾಗಲೋ ತಾನೇ ಅವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಚಲ್ಲಾಹಿಲ್ಲ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಗಂಡ ಇದಾವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸದಿದ್ದರಿಂದ ಪರವಾಯಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲದೇಹೋದರೆ ಏನು ಗತಿ?

ರಂಗಣ್ಣ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ತನ್ನನ್ನು ಮೊದಲಿನಂತೆ ತೌರುಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿಬಿಟ್ಟರೆ ಏನು ಗತಿ? ಅದನ್ನು ನೆನಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಭಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಧಾನವಾಗಿಯೇಚಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ತನಗಿಲ್ಲೇನೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ವಿಪರೀತ ಬೇಸರವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕೆಲಸವಿದ್ದರೂ ಬೇಸರವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಮಾತಾಡಲು ಸಹಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ನೆರೆಹೊರೆಯವರು ಮಾತಾಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊತ್ತು ಹೋಗುವುದೇಇಲ್ಲ.

‘ ಇದೊಂದುಸಾರೆ ಲಲಿತೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟರೆ ಸಾಕಪ್ಪ. ಈ ಸಂಸಾರದ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರ ನನಗೆಂದು ಬೇಡ ’ ಎಂದವಳು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ.

* * * *

ಹಗಲು ಸರದಿ ಕಳೆಯಿತು. ಸಂಜೆಯ ಸರದಿಯೂ ಮುಗಿಯಿತು. ರಾತ್ರಿಯ ಗೂಬೆ ಸರದಿಯೂ ಕಳೆಯಿತು. ಪುನಃ ಹಗಲು ಸರದಿಗೆ ರಂಗಣ್ಣ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಮನೆಯಿಂದ ರಂಗಣ್ಣ ಹೊರಡುವಾಗ ಬೆಳಕುಬಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿಮಾನಧಾಳಿಯ ಭಯದಿಂದ ದೀಪಗಳು ಮಂಕಾಗಿದ್ದುವು. ತಣ್ಣನೆ ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತಿತ್ತು. ಹತ್ತು ಗಜ ದೂರದಲ್ಲಿನ ಜನರೂ ಕಾಣಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಟ್ಟಣದ ಜನಸ್ತೋಮ ಇನ್ನೂ ನಿದ್ರೆಯ ಆಲಿಂಗನದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ರೈಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ಒಂದೆರಡು ಜಟಕಾಗಳ ಕಟಕಟ ಶಬ್ದ ಮಾನವನ್ನು ಕಲಕುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಕತ್ತಲೆ ಆ ಶಬ್ದವನ್ನು ನುಂಗಿಕೊಂಡುಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು.

ರಂಗಣ್ಣ ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡದೆ, ನೇರವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ದಾರಿಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಏನೋ ಸರಸರ ಶಬ್ದವಾಯಿತು. ತಿರುಗಿ ನೋಡಿದ. ಯಾರೋ ಬೇವಿನ ಸಾಲುಮರದ ಹಿಂದೆ ಮರೆಯಾದಂತೆ ತೋರಿತು. ಮುಂದೆ ಹೋದದ್ದು ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕುತೂಹಲ ಕೆರಳಿತು. ರೈಲಿಗೇನೂ ಹೊತ್ತಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ದಿನ ಮುಂಜೆಯೇ ಹೊರಟಿದ್ದ. ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು ವ್ಯಕ್ತಿ ಮರೆಯಾದ ತಾವನ್ನು ನೋಡಿದ. ಆದರೆ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮರೆಯಿಂದ ಹೊರಡಲಿಲ್ಲ.

ಅದೇಕೆ? ಅವನಿಗೆ ಭಯವೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಳ್ಳನಾದರೆ ತನ್ನನ್ನೊಂದೂ ಮಾಡಲಾರ. ತನ್ನಂತಹ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಕೂಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುವವ ಕಳ್ಳನಲ್ಲ - ಹುಚ್ಚ. ಅವನಿಗೇನು ಸಿಕ್ಕಿತು! ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ರಸಾಯನಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಹತ್ತಿರ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಾಗ ತೂತಾಗುವುದೆಂದು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಗಲಲ್ಲಿ ಅವುಚಿ ಕೊಂಡಿದ್ದ ಒಂದು ಹರಕಲು ಪರಾಯ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಊಟದ ಕ್ಯಾರಿಯರ್. ನೋಡಿಯೇಬಿಡೋಣವೆಂದು ಮತ್ತೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಲಭಾಗದ ರಸ್ತೆಯೊಂದರಿಂದ ಕಾರು ಬಂದಿತು. ಅದರ ಪ್ರಕಾಶ ಮರದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಕಾರಿನ ದೀಪವೂ ವಿಮಾನಧಾಳೆಯ ಹೆದರಿಕೆಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಮಂಕಾಗಿದ್ದದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆ ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕಿದಂತೆ ತೋರಿತು. ಅವನು ಮರದ ಹತ್ತಿರ ಹೋದ. ಆದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಬೇಗಬೇಗ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕಿತು. ರಂಗಣ್ಣ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕೈಹಿಡಿದುಕೊಂಡ. ವ್ಯಕ್ತಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿತು. ರಂಗಣ್ಣ ಕೈಹಿಡಿತವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಭದ್ರವಾಗಿ ಮಾಡಿ 'ಲಲಿತಾ' ಎಂದ.

ನಿತ್ಯವೂ ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಬಂದು ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ದೂರದಿಂದ ನೋಡಿ ಹಿಂತಿರು ಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಳ್ಳ ಇಂದು ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಿದ್ದಳು.

* * * *

ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಳು

‘ಅಕ್ಕಾ, ನೀನಿಲ್ಲದಷ್ಟು ದಿನ ಹುಚ್ಚರಂತಿದ್ದರು. ನೀನು ಹೊರಡಬೇಕೆಂದು ನಾನನ್ನೆಲ್ಲಿ. ನಾನೇ ಏನೋ ಅಂದೆನೆಂದು ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ನನ್ನೊಡನೆ ಮಾತೇ ಆಡ್ಲಿ. ನಾನು ಏನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಮರೆತು ಕ್ಷಮಿಸು.’

‘ಛೀ ಹುಚ್ಚಿ, ನೀನು ಏನೂ ಅನ್ನಲಿಲ್ಲ. ನಾನೇ ನಿನ್ನ ದಾರಿಯ ಮುಳ್ಳಾಗ ಬಾರದೆಂದು ಹೊರಟುಹೋದೆ.’

‘ಇನ್ನು ಹೊರಟುಹೋಗಬೇಡ ಅಕ್ಕಾ. ನನಗಿಷ್ಟೇ ಸುಖ ಸಾಕು. ಮಿಗಿಲಾದ್ದಕ್ಕೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.’

‘ತಂಗಿ ನಿನ್ನ ಸುಖವೇ ನನ್ನ ಸುಖ. ಅದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಯೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ. ಇನ್ನು ಜೀವವಿರುವತನಕ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.’

ಕೆಲವು ದಿನಗಳು ರಂಗಣ್ಣನ ಸಂಸಾರ ಸುಖಮಯವಾಯಿತು. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವಿರಸವಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತೃಪ್ತಿ ಸಮಾಧಾನಗಳಿದ್ದವು. ಯುದ್ಧ ಬಿರುಸಿ ನಿಂದಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಯುದ್ಧದ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಕಾಳಸಂತೆಯವರು ಜನರ ರಕ್ತ ಹೀರ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಗಂಟೆಗಟ್ಟಲೆ ಅಂಗಡಿಯ ಬಾಗಿಲು ಕಾದರೂ ಸಾಮಾನು ಸಿಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೆಲೆ ಒಂದಕ್ಕೆ ಹತ್ತರಷ್ಟಾಗಿತ್ತು. ಬರುವ ಸಂಬಳ ಏತಕ್ಕೂ ಸಾಲುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೆಲೆ ಒಂದಕ್ಕೆ ಹತ್ತರಷ್ಟು ಏರುವಾಗ ಸರ್ಕಾರದ ಒತ್ತಾಯದ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯವರು ನಾಲ್ಕಾರು ರೂಪಾಯಿ ತುಟ್ಟಭತ್ಯ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದು ಏತಕ್ಕೆ ಸಾಕಾದೀತು? ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಈ ಜೀತಗಾರರೊಬ್ಬರ ಹೊರತಾಗಿ ಮಿಕ್ಕವರೆಲ್ಲಾ ಶ್ರೀಮಂತರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ಕಠಿಣ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಲಲಿತೆ ಅದು ಹೇಗೋ, ಅದು ಯಾವ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದಲೋ ಸಂಸಾರವನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

* § § *

೨೬

ಸಾವಿರದ ಒಂಭೈನೂರ ನಲ್ವತ್ತೆರಡನೆಯ ಇಸವಿ ಆಗಸ್ಟು ತಿಂಗಳನ್ನು ಹಿಂದೂದೇಶದ ಜನತೆ ರಕ್ತದಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟಿತು. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡ ಬಿರು ಗಾಳಿಯೆದ್ದಿತು. ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಳಲಿದ್ದ ಜನ ಕುದಿದಿದ್ದಿತು. ಸುಪ್ತವಾಗಿದ್ದ ಚೈತನ್ಯ ಜನತೆಯ ನರನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಲಿಸತೊಡಗಿತು. ಯುವಕ ಯುವತಿಯರು ಗುಂಡಿಗೆದಿಗೊಟ್ಟರು. ನಾಯಕರಿಲ್ಲದ ಅನಾಯಕರಾದ ಜನ ತಮಗೆತಾವೇ ನಾಯಕರಾಗಿ ತಮತಮಗೆ ತೋಚಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನೆ ದುರಿಸಿ ನಿಂತರು. ಕ್ರಾಂತಿ ಕಾಳ್ಗಿಚ್ಚಿನಂತೆ ಮೂಲೆಮೂಲೆಗೂ ಪಸರಿಸಿತು. ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಯಜ್ಞದಗ್ನಿ ಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಯುವಕರು, ಮುದುಕರು ದೇಹವನ್ನು ಅಹುತಿ ಗೊಳಿಸಿದರು. ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಹಿಂದು ಮುಂದೆ ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಹನಿ ನೀರು ಕಣ್ಣಿಂದ ಹನಿಯಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಿಂದೆ ಇಡಲಿಲ್ಲ.

ರಂಗಣ್ಣ ನಿಮಿಷ ನಿಮಿಷವೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದ ಉರಿಯನ್ನು ಕಳವಳದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ರಕ್ತ ಕುದಿಯುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಈ ಸಮರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ ವೇನು ಎನ್ನುವುದು ತಿಳಿಯದು. ದೂರವಿರಲು ಮನಸ್ಸು ಬರದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಧುಮುಕಲು ಮಾರ್ಗ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಕಾಲದ ಹಕ್ಕು ಹಾರಿ ಹಾರಿ ಹೋಗುತ್ತಿದೆ.

ಗುಂಡುಗಳು ಬಿಸಿರತ್ತದಿಂದ ನೆನೆದುವು. ಬೀದಿ ಬೀದಿಯ ಧೂಳು ರಕ್ತ

ದಿಂದ ಕೆಸರಾಯಿತು. ಹೂಗಳ ಮೊಗ್ಗುಗಳು ರಾಸಿರಾಸಿಯಾಗಿ ಬಾಡಿ ಬಿದ್ದವು. ದೇಶದ ಮೂಲೆಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ 'ಭಾರತದಿಂದ ತೊಲಗಿ' 'ವಂದೇ ಮಾತರಂ' ದಿವ್ಯ ಬೀಜಾಕ್ಷರಗಳು. ಪಂದೆಯನ್ನು ಕಡುಗಲಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದವು.

ಎನುಮಾಡಲಿ? ಎನುಮಾಡಲಿ? ಪ್ರಶ್ನೆ ಗಭೀರವಾಗಿ ಅವನ ಮುಂದೆ ನಿಂತಿತು. ಅವನ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಯುದ್ಧೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ನೆರವುಕೊಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲಿ ತಯಾರಾಗುವ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೇ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯೇ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಗುಡುಗುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಗುಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿತ್ತು. ಈಗ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದು ದೇಶದ್ರೋಹಿ ಯಾಗಲಿ? ನಾಳೆ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು 'ಇವನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರ ದಲ್ಲಿ ದೇಶದ್ರೋಹಿಯಾದವನ ಪೀಳಿಗೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅವಮಾನದಿಂದ ತಲೆತಗ್ಗಿಸುವಂತೆ ಕುಲಕ್ಕೆ ಕಳಂಕವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಬಿಡಲಿ? ಪ್ರಾಯಶಃ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಕೊನೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರವಾಗಬಹುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಈಗ ಕಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಪುನಃ ಬಂದೀತೋ ಇಲ್ಲವೋ?

ರಂಗಣ್ಣ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ನೌಕರರೊಡನೆ ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಮಾಲೋಚನೆ ನಡೆಸಿದ. ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ಇರಲಿ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಒಮ್ಮತವಿರಬಹುದೆಂದು ಅವನು ಭಾವಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅದು ತಪ್ಪೆಂದು ತೋರಿತು.

ಅಧಿಕಾರವರ್ಗದವರೊಬ್ಬರೂ ಈ ಚಳುವಳಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾನುಭೂತಿ ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವರು ಆಂಗ್ಲೀಯರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಂಗ್ಲೀಯ ರಾಗಿದ್ದರು.

'ಪುಂಡರು ಗಲಭೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾರ್ವಭೌಮ ಸರ್ಕಾರದವರು ಅದನ್ನು ಹುಟ್ಟಡಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೂ ನಮಗೂ ಏನು ಸಂಬಂಧ?'

'ನಮ್ಮ ನಾಯಕರೆಲ್ಲಾ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.'

'ಅವರೆಲ್ಲಾ ಹುಚ್ಚರು. ಅಂತಹ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ ವಾಗಿ ಹೋರಾಡಲು ನಮಗೆ ಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೇ?'

'ಹೋರಾಟ ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ. ಫಲಿತಾಂಶ ಏನಾದರೂ ಆಗಲಿ. ಆ ಹೋರಾಟದಿಂದ ನಮ್ಮ ತೃಪ್ತಿಯಾದರೂ ಆದೀತು.'

'ಒಂದುವೇಳೆ ನಮಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಿತು ಅನ್ನೋಣ. ಅದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅರ್ಹತೆ ಬೇಕಲ್ಲ. ಈ ಮೂಢಾಚಾರ, ಜಾತಿ ಮತ-ಒಂದು ದಿವಸ ಸಹ ಸಾಧ್ಯ

ವಿಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಕೈಲಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಲು. ಈ ನಮ್ಮ ಜನ ಗುಲಾಮರಾಗಿರಲು ಯೋಗ್ಯರು.'

'ಹಾಗಿದ್ದರೆ ನಾವು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಗುಲಾಮರಾಗಿರಲು ಪಡೆದವರೇನು?' ಕ್ರಮವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೀಷರು ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಟ್ಟು ನಮಗೆ ತರವೇತು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಾವು ಶುದ್ಧಾಂಗವಾಗಿ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿದಹೊರತು ನಾವು ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಅರ್ಹರಾಗಿವೆ. ಈಗ ಅವರನ್ನು ಹೊರಡಿ ಎನ್ನುವುದು ಎಂತಹ ಮೂರ್ಖತನ? ಪಾಪ, ಅವರು ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮಿಂದಾದಷ್ಟು ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಅವರಾದ್ದರಿಂದ ಇವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅನ್ನ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜರ್ಮನಿಯವರಾಗಿದ್ದರೆ ಇವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಗುಂಡಿಟ್ಟು ಸಾಯಿಸಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು.

'ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿಯವರಂತಹವರೇ.....'

'ಅವನೊಬ್ಬ ಮಹಾತ್ಮ! ಶುದ್ಧ ಹಲಾಲುಕೋರ. ನೋಡಿದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ. ಒಳಗೊಂದು ಹೊರಗೊಂದು. ಅವನ ಸುತ್ತಲೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಹೆಂಗಸರೇ ಇರಬೇಕಂತೆ.'

'ಹೋಗಲಿ ಬಿಡಿ. ಅವರ ವೈರಿಗಳೂ ಅವರ ಸತ್ಯಸಂಧತೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದಿಲ್ಲ.'

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡುವುದು ಸಹ ಅವಮಾನವೆಂದು ಅವರು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರೊಡನೆ ವಾದಿಸಿ ಫಲವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ರಕ್ತದಲ್ಲಿಯೇ ಗುಲಾಮ ಮನೋಭಾವ ಬೆರಕೆಯಾಗಿತ್ತು.

ಮಧ್ಯಮ ತರಗತಿಯವರೊಡನೆ ಅವನು ಆಲೋಚನೆ ನಡೆಸಿದ. ಅವರಿಗೆ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲೇನೋ ಅಭಿಮಾನವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮುಂದೇನಾಗುವುದೋ? ತಮ್ಮ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರ ಗತಿಯೇನು? ಅವರಿವರು ಏನು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ? ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಒಪ್ಪುವರು. ಕಾರ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಏನುಮಾಡಲೂ ಅವರು ಹಿಂದೇಟು ಹಾಕುವರು.

ಕೆಳಗಿನ ತರಗತಿಯವರಿಗೆ ಏನೂ ತಿಳಿಯದು. ಯಾರು ಹೇಗೆ ಅಂದರೆ ಆ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲುಳ್ಳವರು.

ಇದರಿಂದ ಸಾಮಾಹಿಕವಾಗಿ ಏನುಮಾಡುವುದೂ ಅಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವನಿಗೆ ತೋರಿತು. ಮೊದಲು ತನ್ನ ವಿಷಯ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ. ಆಮೇಲೆ ಇತರರೂ ತನ್ನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ಕೊಟ್ಟರೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು.

ಈ ನಿರ್ಧಾರದಂತೆ ನೊಡಲನೆಯ ಹಂತವಾಗಿ ತನ್ನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟ. ರಾಜೀನಾಮೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು ದೇಶದ್ರೋಹವೆಂದು ತಾನು ಭಾವಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದ. ಅವನ ರಾಜೀನಾಮೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಅಫೀಸರ ವರ್ಗದವರು ತುಚ್ಛವಾಗಿ ಕಂಡರು. ಅವನೊಡನೆ ಮಾತಾಡುವುದೂ ಹೀನಾಯವೆಂದು ತಿಳಿದರು. ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅದು ದೇಶಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿತು.

ಮನೆಗೆ ಬಂದು ತಾನು ಕೆಲಸ ಬಿಟ್ಟ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ. ಲಲಿತೆ ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ' ನೀವು ಮಾಡಿದ್ದು ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು ' ಎಂದಳು. ಎಂದಾದರೊಂದುದಿನ ರಂಗಣ್ಣ ಆ ಕೆಲಸ ಬಿಡಲೇಬೇಕಾಗುವುದೆಂದು ಅವಳು ತಿಳಿದಿದ್ದಳು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದ ಕಾಳ್ಗಿಚ್ಚಿನ ವಿಷಯ ಅವನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ಕೇಳುತ್ತ ಕೇಳುತ್ತ ಇಬ್ಬರೂ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನಂತಹ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದಿನ ಇರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಬಿಸಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ವಿಷಯ ಯಾರೂ ಯೋಚಿಸಲಿಲ್ಲ.

ರಂಗಣ್ಣನ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಾತ್ಮರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸ್ಥಿಮಿತಕ್ಕೆ ತಂದಿತು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮತ್ತು ಅಫೀಸರರ ಮೇಲೆ ಕುದಿಯುತ್ತಿದ್ದ ದ್ವೇಷ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉರಿದದ್ದಿತು. ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಕೆಳತರಗತಿಯ ಕೆಲಸಗಾರರೆಲ್ಲಾ ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡಿದರು. ಅವರೆಲ್ಲಾ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಬಂದರು. ಗಗನವೆಲ್ಲಾ 'ರಂಗಣ್ಣಾಕೆ ಜೈ' 'ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧೀಕೆ ಜೈ' ಎಂಬ ಜಯಘೋಷಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಯಿತು. ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಮುಂದಿನ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಅವರೆಲ್ಲಾ ನೆರೆದು ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು 'ಪಾಸು' ಮಾಡಿದರು. ಈ ಮುಷ್ಕರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಮಿಟಿಯಾಯಿತು. ಕಾರ್ಖಾನೆಯವರಿಗೆ ಅವರು ' ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಸಾಮಾನು ಇಂಡಿಯಾ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಕಬರಾಜು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ' ವೆಂದು ಭರವಸೆ ಕೊಟ್ಟುಹೊರತು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಾವು ದೇಶಕ್ಕೆ ತಮ್ಮಿಂದ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾದೆವೆಂದು ತೃಪ್ತಿಯಾಯಿತು.

ಆ ಸಾಮಾಹಿಕ ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ಹೇಡಿತನ ಕೊಚ್ಚಿಹೋಯಿತು. ಯಾರೂ ಮುಂದಿನ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಯೋಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರಿಗಾದದ್ದು ತಮಗಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಉದ್ಯೋಗಗಳು ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿವೆ. ಅದಕ್ಕೇಕೆ ಚಿಂತೆ?

ಅಂದಿನ ದಿನವೆಲ್ಲಾ ಆಫೀಸರ ವರ್ಗದವರೇ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಕಾರ್ಖಾನೆ ಸೇರಿದಾರಭ್ಯ ಕೈ ಉಗುರಿಗೆ ಮಣ್ಣು ಸೋಕಿಸದಿದ್ದ ಗೋವಿಂದರಾಯರು ಬಾಯಿಲರಿಗೆ ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಹೊತ್ತು ತುಂಬಿದರು. ಕೂಲಿ ಯವರ ಕೈಲಿ ಮಾತಾಡುವುದೇ ಅವಮಾನವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಐಯರು ಮೈ ಕೈ ಎಣ್ಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯಂತ್ರವನ್ನೊರೆಸಿದರು. ಮೂರುಹೊತ್ತೂ ಕೈ ಕುತ್ತಿಗೆ ಮುಖಗಳಿಗೆ ಸ್ನೋ, ಪೌಡರು ಹಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದ ಅಯ್ಯನವರು ಪವೆಲ್ ಹಿಡಿದು ಮೈ ಕೈಯೆಲ್ಲಾ ಕೊಚ್ಚಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಸಿಲ್ಕು ಸೂಟುಗಳೂ, ಸರ್ಜ್ ಕೋಟುಗಳೂ, ಅಂದು ಕುಲಗೆಟ್ಟುಹೋದುವು. ಯಾರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪರವಾಯಿಲ್ಲ. ತಾನೇ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿ 'ಮಹಾನುಹಿಮರಾದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಟರ' ಕೈಂಕರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತೇನೆಂದು ಪಣತೊಟ್ಟಿದ್ದ ಈ ದೇಶಭಕ್ತರು ಸಂಜೆಯಾಗುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸುಸ್ತಾಗಿಹೋದರು. ಈ ಸುಸ್ತಿನ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಕಾರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಎರಡೆರಡು ಬಾಟ್ಲು ಬೀರು ಹೊಡೆದು, ದನವಿನ ಮಾಂಸ ತಿಂದು, ಬಾಯಲ್ಲೊಂದು ಚುಟ್ಟು ಹತ್ತಿಸಿ ಕಬ್ಬನ್‌ಪಾರ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಮೆರೆದಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಇವರೆಂತಹ ಅಪ್ರತಿಮಸೇವೆ ಮಾಡಿರುವರೆಂಬ ಮಹ ದ್ವಿಷಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯವರೊಬ್ಬರೂ ಗಮನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಜನರ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಕೃತಘ್ನತೆ ಸೇರಿಹೋಗಿದೆ.

ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಮುಷ್ಕರದ ವರ್ತಮಾನ ತಿಳಿದ ಐದುನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಓಡಿಬಂದರು. ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಮ್ಯಾನೇಜರರು ಅವರಿಗೆ ಬೇಗ ವರ್ತಮಾನ ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಯತ್ನವೆಲ್ಲಾ ಈ ಮುಷ್ಕರದ ಮುಖಂಡರೆಂಬವರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಜೈಲಿಗಟ್ಟಬೇಕೆಂದು. ಆದರೆ ಪೋಲೀಸು ಅಧಿ ಕಾರಿಗಳು 'ಅವರಿಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡಲಿಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಕೆಲಸ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಕೈದುಮಾಡಲು ನನಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ನೀವು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟರೆ ನ್ಯಾಯಾಂಗ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತೇನೆ' ಎಂದರು. ಮ್ಯಾನೇ ಜರರು ಪೆಚ್ಚುಮುಖದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿಗೆ ವಿಷಯ ವರದಿ ಮಾಡಿದರು.

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಹಾಳು ಸುರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆಫೀಸರರುಗಳ ಮುತುವರ್ಜಿಯನ್ನು ಅವರು ಮೆಚ್ಚಲಿಲ್ಲ. ಇದೆಲ್ಲಾ ರಂಗಣ್ಣ ನಂತಹ ಕೇಡಿಯ ಕೆಲಸವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವರು ಪುರಸ್ಕಾರ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

'ಇಷ್ಟುಜನ ಅವನೊಬ್ಬನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಿಮಗ್ಯಾರಿಗಾದರೂ ಅಂತಹ ಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೇ?' ಎಂದು ಆಫೀಸರುಗಳನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸಿದರು. ಅವರು ಮುಖ ತಗ್ಗಿಸಿದರು.

‘ ಇಲ್ಲಿ ಈ ದಿನ ಮುಷ್ಕರ ನಡೆದದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ನೊಂದಲೇ ನಡೆಯದಿದ್ದರೇ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದು ಪರ್ವಕಾಲ. ಯಾವುದು ನ್ಯಾಯ ಯಾವುದು ಅನ್ಯಾಯ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಬಹುಮತದವರು ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅದರಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಒಳಿತು. ಒಳಿತೋ ಕೆಡುಕೋ ಉಳಿದ ವರಿಗಾದದ್ದು ತನಗಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಿರುವುದು ಬಿಟ್ಟು ಕರಿಯ ಕುರಿಯಾಗುಳಿಯುವುದು ನೀಚತನ. ತಾತಾಕಂಪನಿಯಂತಹವರೇ ನಿಂತು ಜನರನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡಿಸಿ ದೇಶದ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಈ ಚಳುವಳಿಯ ಕಡೆಗಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವಾಗ ನಿಮ್ಮಂತಹವರು ಗುಲಾಮರಂತೆ ವರ್ತಿಸುವುದು ನನಗೆ ಬಹಳ ಹೇಸಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಾನೂ ದೇಶದೇಶ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಅಲ್ಪತನ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಹೊಟ್ಟೆಯಪಾಡಿಗೆ ಏನೇನೋ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಏನಾದರೂ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ ಎನ್ನುವುದು ಹೇಡಿತನ. ಈ ಸಾವಿರಜನ ಗಳಿಗಾದ ಗತಿ ನಿಮಗೂ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರದ್ದು ನಿಮ್ಮಂತಹವೇ ರಕ್ತವಲ್ಲ ವೇನು? ಸಾವಿರ ಜನ ಸತ್ತು ನಾವು ಮಾತ್ರ ಬದುಕುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳುವ ನಿಮ್ಮ ನೀಚತನ ನಾನು ನೋಡಲಾರೆ. ನಿಮ್ಮಂತಹ ದೇಶದ್ರೋಹಿಗಳನ್ನೊಬ್ಬರಿಲ್ಲ. ’

ಆಫೀಸರುಗಳು ಬದುಕಿದ್ದೂ ಸತ್ತವರಾದರು. ಅವರಿಗೆ ಪುಣ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ, ಪುರುಷಾರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲವಾಗಿಹೋಯಿತು.

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಮ್ಯಾನೇಜರನ್ನು ಕರೆದು ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಮೂರು ದಿನ ರಜಾ ಕೊಡಲು ಹೇಳಿದರು. ಅಮೇಲೆ ಮುಷ್ಕರದ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನಾಗಿ ಕರೆಸಿ ಮಾತಾಡಿದರು.

‘ ನಿಮ್ಮ ಮುಷ್ಕರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿದೆ. ಈಗಿನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ನೀವು ವಿರೋಧಿಗಳೆಂಬುದನ್ನು ನೀವು ತೋರಿಸಿಯಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಇನ್ನೇನು ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುತ್ತೀರಿ? ’

‘ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಯುದ್ಧೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಕೂಡದು. ಹಾಗಾದರೆ ಪುನಃ ನಾವು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ’

‘ ಅದು ಸಾಧ್ಯವೆ? ಕೊಡುವುದೂ ಬಿಡುವುದೂ ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆಯೇ? ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ’

‘ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನೇ ಮುಚ್ಚಿಬಿಡಿ. ’

‘ ಅದರಿಂದೇನಾಯಿತು. ಅವರೇ ಜನರನ್ನಿಟ್ಟು ಇದನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಅದರಿಂದ ಕೆಲವರ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲು ಬಿದ್ದಂತಾಯಿತೇ ಹೊರತು ಲಾಭವೇ ನಾದರೂ ಉಂಟೇನು? ’

‘ಈ ಹಲವರ ರಕ್ತದಿಂದ ತೋಯ್ದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮೃಷ್ಣಾನ್ನ ಉಣ್ಣುವುದಕ್ಕಿಂತ ಉಪವಾಸ ಸಾಯುವುದು ಮೇಲು.’

‘ನೀವು ಹೇಳುವುದೇನೋ ಮಾತಿಗೆ ಚೆನ್ನ. ಆದರೆ ಕಾರ್ಯತಃ ಅದು ನಡೆಯುವುದೇನು?’

‘ಇಲ್ಲ, ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಾವು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ.’

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಬಂದಂತೆ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದರು. ಅವರ ಮನಸ್ಸೂ ಇಬ್ಬದಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನೂ ಎರಡು ದಿನಗಳು ಕಳೆದುವು. ಮ್ಯಾನೇಜರರು ಪೋಲೀಸು ಶಿಬ್ಬಂದಿಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿದರು. ರಿಸರ್ವ್ ಪೋಲೀಸಿನವರು ಬಂದೂಕಿ ನೊಂದಿಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಬಾಗಿಲು ಬಾಗಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ಪಹರೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮ್ಯಾನೇಜರಿಗೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಈ ಧೋರಣೆ ಸರಿಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಅವರೇ ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ಅವರ ಬಂಧುಜನ—ಅವರು ಬೇಕಾದಷ್ಟಿದ್ದರು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿ—ಮೆಲ್ಲನೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಹಿಂಬಾಗಿಲಿಂದ ಒಳಗೆ ಬಂದರು.

ಇನ್ನೂ ಎರಡು ದಿನ ಕಳೆಯಿತು. ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಮುಷ್ಕರದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರೂಪ ಮಾಯವಾಗುತ್ತ ಬಂತು. ಅದು ಅಧಿಕಾರವರ್ಗದವರ ಮೇಲಿನ ದ್ವೇಷದ ರೂಪ ತಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಳಗಿನ ಕೆಲಸಗಾರರ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದಾಗಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಭರವಸೆಯಿತ್ತರು. ಅವರೆದುರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವರ್ಗದವರನ್ನು ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದ ಬಯಲಿಗೆಳೆದರು. ಇದುವರೆಗೆ ಅವರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಕಿರುಕುಳವನ್ನು, ಮಾಡಿದ್ದ ಕೇಡನ್ನು ಒಂದೂ ಬಿಡದೆ ದೂರು ಕೊಟ್ಟರು. ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿಗೆ ಜನರಲ್ಲಾದ ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಬಹಳ ಖೇದವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಒಳ್ಳೆಯ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಮುಷ್ಕರ ಈ ರೀತಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸಂತೋಷವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನವರು ಮಾಡಲೇಬೇಕಾಯಿತು.

* * * *

ಈಗ ರಂಗಣ್ಣ ಪೂರ್ಣ ಸುಖಿಯಾದ. ಅವನಿಗೀಗ ಚಳುವಳಿಯ ಹಲವಾರು ಜನಗಳನ್ನು ಸಂಧಿಸಿ ಚರ್ಚಿಸುವುದೇ ಕೆಲಸ. ಸುದ್ದಿಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸುಳ್ಳು ಸುದ್ದಿಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಗಾಂಧೀಜಿ ಜೈಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮುನ್ನ ಹಲವಾರು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ರೂಪುತಾಳಿದ್ದುವು. ಅವೆಲ್ಲಾ ಅಹಿಂಸಾಯುತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಗಾಂಧೀಜಿ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ವಿಷಯಗಳು ಇಷ್ಟು ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೊಂದಿರುವಾಗ

ಮೊದಲು ಜನರಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತು ಮತ್ತು ಅಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿತ್ತು. ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಜನರು ಪ್ರಾಣತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಪುರುಷಾರ್ಥವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈ ನೈವಸ್ಯದಲ್ಲಿ ರಂಗಣ್ಣ ತೊಡಗಿದ.

ಅವನಿಗೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಲ್ಲಿನ ಮುಷ್ಕರದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ವರದಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಷ್ಕರ ಬಹಳದಿನ ಬಿಗಿಯಾಗಿರಲಾರದೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ಸಾಧ್ಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ರಾಮಯ್ಯ ಒಬ್ಬ ಕೂಲಿ. ಕೂಲಿಯಾದರೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿದ್ಯಾವಂತ. ಪ್ರಗತಿಶೀಲ. ಆದರವನಿಗೆ ಮೂರು ಮಕ್ಕಳು. ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಅವನೂ ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಚಳುವಳಿಯ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲೇ ನಡೆದ. ಆದರೆ ಎಷ್ಟು ದಿನಸ? ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಪವಾಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಮನಸ್ಸು ಹುಟ್ಟಿದೆಯಾಗಿತ್ತು. ದೇಹ ದ್ರೋಹಿಯಾಯಿತು. ಅವನು ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಕಂಡು ತನ್ನ ಈ ದುಃಸ್ಥಿತಿ ವಿವರಿಸಿದ. ಈಗ ತಾನು ಮಾಡುವುದೇನು? ಉಪವಾಸ ಸಾಯುವುದೇ? ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಉಪವಾಸ ಸಾಯಿಸುವುದೇ? ಸತ್ತದರಿಂದೇನಾದೀತು? ರಂಗಣ್ಣ ಅವನಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದ.

ಎರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ, ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತನಾದ. ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆ ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ತಂದೀತು. ರಾಮಯ್ಯ ಮೂರನೆಯ ದಿನಸ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಜೊತೆಯವರು ಹೀಯಾಳಿಸಿದರು. ಆದರೆ ರಾಮಯ್ಯ ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿದ;

‘ಬಡವನಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಂದೇ ದೇವರು. ಅದೊಂದೇ ಧೈರ್ಯ.’ ಅವನದನ್ನು ಬಹಳ ನಿರಾಶೆಯಿಂದ ಹೇಳಿರಬೇಕು.

ರಾಮಯ್ಯನಿಗಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಯೋಚನೆಗೀಡುಮಾಡಿತು. ಲಲಿತೆ ಅವನಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿದಳು.

‘ಹುಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವರು ಹುಲ್ಲು ಮೇಯಿಸಲಾರ. ಒಂದುವೇಳೆ ಮೇಯಿಸಿದರೂ ಮೇಯಿಸಲಿ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಜನ ಹುಟ್ಟಿ ಸತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಒಬ್ಬ ಮಾನವನ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಅಂತಹ ಮಹತ್ವದ್ದೇನೂ ಅಲ್ಲ.’

ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಮುಷ್ಕರ ಕೊನೆಗಂಡುದರ ಸುದ್ದಿ ಬಂದಿತು. ಆಮೇಲೆ ಯಾರೂ ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ನೋಡಲು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಜೀತ ಗಾರರಾದ ಅವರಿಗೂ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ರಂಗಣ್ಣನಿಗೂ ಏನು ಸಂಬಂಧ? ಎಷ್ಟು ಬೇಗ ಜನರು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಮರೆತುಬಿಡುತ್ತಾರೆ?

ಅವನಿಗೆ ಈ ವಿಷಯ ಹೆಚ್ಚು ಯೋಚಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ದಿನಸ ಬೆಳಕು ಬಿಡುವ ಮೊದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಜೈಲಿನ ಕರೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಪೋಲೀಸಿನವನನ್ನು ಕಂಡು ಗೊಳೋ ಎಂದು ಅಳುತ್ತ ಕುಳಿತಳು. ಅವಳಿಗೆ ರಂಗಣ್ಣನ ಈ ನಡವಳಿಕೆ ಅರ್ಥವೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಪ್ಪಿಗೆಯೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಹದೆಲ್ಲ ನಮಗೆಲ್ಲಿ ಎಂದವಳು ತಿಳಿದಿದ್ದಳು. ಲಲಿತೆಗೆ ಬಹಳ ದುಃಖವಾಯಿತು. ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಅವನೆಷ್ಟು ಕಷ್ಟಪಡಬೇಕಾಗುವುದೋ? ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಷ್ಟದ ಫಲ ಏನೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಕಟುತರ ನಿರಾಶೆಗೂ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಗಟ್ಟಿಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವಳು ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು :

‘ ಹೋಗಿಬನ್ನಿ ಭಾವ. ದೊಡ್ಡ ಧೈರ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ನಮ್ಮ ಯೋಚನೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಡಿ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಾನು ನೋಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ’

ಲಲಿತೆ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ‘ ತಾರುಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತೀಯಾ? ಬಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ ಕಾಗದವನ್ನಾದರೂ ಬರೆ ’ ಎಂದಳು.

ಕಾಮಾಕ್ಷಿ: ‘ ನಾನು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತೇನೆ ’ ಎಂದಳು.

ಲಲಿತೆಗೆ ಸಂತೋಷವೇ ಆಯಿತು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಹೆಂಡತಿಯಾದಾಳು ಎಂಬ ಆಸೆ ಕೊನರಿತು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ತೊರೆಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಗಂಡನಮೇಲಿನ ಪ್ರೀತಿಯೊಂದೇ ಕಾರಣವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ‘ ಇವಳ ಗಂಡ ಜೈಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ ’ ಎಂದು ಹಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಹೆದರಿಕೆ. ಅಲ್ಲಿ ಜೈಲು ಎಂದರೆ ಕಳ್ಳಕಾಕರ ಮನೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಪ್ರಚುರವಾಗಿತ್ತು.

* * * *

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಲಲಿತಾ-ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಇವರಿಬ್ಬರೂ. ಸಂಸಾರದ ಭಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಲಲಿತೆ ಹೊತ್ತಳು. ಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಗಸರು ಜೀವಿಸುವುದು ಅಂತಹ ಸುಲಭವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಗೌರವಸ್ಥರಾದ ಹೆಂಗಸರು ಮಾಡಬಹುದಾದ ಉದ್ಯೋಗಗಳು ಬಹಳವಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಇಂತಹದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಅವಳು ಬೇರೆ ದಾರಿ ಕಾಣದೇ ದೇಹವಿಕ್ರಯಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದ್ದಳು. ಈಗ ಅವಳಿಗೆ ಆ ದಾರಿ ಕಟ್ಟಿಹೋಗಿದೆ. ಈಗ ಅವಳು ದೇಹಶ್ರಮವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ದುಡಿಯತೊಡಗಿದಳು.

ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ಯಾವ ಕೆಲಸವೂ ಬರದು. ಬಂದರೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮನೆ ಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಮಾಡಲು ಅವನಾನ; ಅಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಲಲಿತೆ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಹಿಂಜರಿಯುವವಳಲ್ಲ. ಬೆಳಗಿನಿಂದ ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ದುಡಿ ಯುವಳು.

ಒಂದು ಹೋಟೆಲಿನಲ್ಲಿ ದೋಸೆ ಹಿಟ್ಟು ತಿರುವುವುದು, ಎರಡು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬುವುದು, ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಎರೆಯುವುದು, ಕಸ ಮುಸುರೆಗಳು, ಇನ್ನೆಂಟು ಮನೆಗಳಿಗೆ ಮೆಣಸಿನವುಡಿ, ಹಪ್ಪಳ ಸಂಡಿಗೆಗಳು—ಈ ನಡುವೆ ಬಿಡುವು ಸಿಕ್ಕಾಗ ಕಸೂತಿ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾರುವಳು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ರೇಷನ್ ಡಿಪೋಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ಒದ್ದಾಡಿ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ತರಬೇಕು. ಎಲ್ಲಾ ಸಂಕಟಗಳನ್ನೂ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಎದುರಿಸಿ ದಿವಸಗಳನ್ನು ಎಣಿಸುತ್ತಾ ಕಾಲತಳ್ಳಿದಳು.

* § § *

೨೭

ಆರು ತಿಂಗಳ ನಂತರ ಜೈಲಿನ ಬಾಗಿಲು ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಹೊರಗೆ ಬಿಡಲು ತೆರೆಯಿತು. ಈ ಆರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಪಂಚದ ಪರಿಚಯವೇ ತಪ್ಪಿಹೋಗಿತ್ತು. ಒಂದುಸಾರೆ ಮಾತ್ರ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಲಲಿತೆ ಅವನನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದಿದ್ದರು. ಮತ್ತೆ ಅವರಿಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿಯೇ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಉಳಿ ದವರಾರೂ ಅವನನ್ನು ನೋಡುವ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟೋ ಜನರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ತಾನು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟಿದ್ದ. ಈಗ ಸತ್ತಿದ್ದಾನೆಯೇ ಇಲ್ಲ ಬದುಕಿದ್ದಾನೆ ಯೇ ನೋಡಲಾದರೂ ಬರಬೇಡವೆ? ಹೋಗಲಿ, ಯಾಕೆ ಬರಬೇಕು? ಬಂದರೇನು ಲಾಭ? ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಸಂಗವನ್ನ ಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಹೊರಗೇನು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ತವಕಗೊಂಡಿತ್ತು. ಯಾವ ಚಳುವಳಿಗೋ ಸ್ವರ ತಾನಿಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆಯೋ ಅದು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮುಂದುವರೆ ಯಿತು ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ಆಸೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅವನಿಗೆ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ವರ್ತಮಾನ ವೆಲ್ಲಿಂದ ಬರಬೇಕು. ಅವನೆಷ್ಟು ಬೇಡಿದರೂ ಒಂದು ವರ್ತಮಾನಪತ್ರವನ್ನಾಗಲೀ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನಾಗಲೀ ಅವನಿಗೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ಗಾಳಿ ಬೆಳಕುಗಳಿಲ್ಲದ ಆ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಿಗಣಿ, ಸೊಳ್ಳೆಗಳ ಕಡಿತದ ಸುಖವೊಂದು ಬೇರೆ ಸಾಲದಕ್ಕೆ. ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರ ದವರು ತಿನ್ನಲಾಗದ ಕದನ್ನು. ದಿನೇದಿನೇ ಅವನ ಆರೋಗ್ಯ ಕೆಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಕಾಯಕವಾದ ಕೆಲಸ ದಿನಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಉಳಿದ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಸಂಗಡಿಗರೂ ಇಲ್ಲ. ಕೆಲಸದ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾರ ಜೊತೆಗೂ ಸೇರುವಂತಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿಗೇನೂ ಕೆಲಸ ವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದಂತಿದ್ದಿತು. ಅಮೇಲಾಮೇಲೆ ಹಗಲು ಗನಸುಗಳನ್ನು ಕಾಣುವ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ. ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಜೈಲಿನ ಮೇರೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಕಲ್ಪನಾರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಳಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ಕಲ್ಪನಾರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕನಸಿನ ಹಳ್ಳಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮರ, ಗಿಡ, ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೇ ಇರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿಯ ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಘಟನೆಗಳೂ ಕಣ್ಣುಮುಂದೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವಂತೆಯೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತಾನೂ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆಯೂ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಈಗ ಇದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ, ಈಗ ಇದನ್ನು ಮಾಡುವ ಹೊತ್ತಾಯಿತು ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಹುಚ್ಚಿನಿಂದ ಅವನು ಜೀವಸಹಿತ ಆ ನರಕದಿಂದ ಪಾರಾಗುವಂತಾಯಿತು.

ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಇನ್ನೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ. ಅವನ ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಅವನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ, ದೇವರಪೂಜೆಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಹೋಗಿತ್ತು. ಅವಕಾಶವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ದೇವರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಬರದು. ಈಗ ದೇವರ ಧ್ಯಾನ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಅದರಿಂದ ಚಿತ್ತಶಾಂತಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರುವಾಗ ಅವನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಎಲುಬು ಚರ್ಮಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದ್ದವು. ರಕ್ತದ ಛಾಯೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಿತ್ಯವೂ ಜ್ವರ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಮನೆಗೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಜ್ವರ ಜೋರಾಗಿ ಬರಲು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಎಷ್ಟು ಉಪಚರಿಸಿದರೂ ಜ್ವರ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಲಿಲ್ಲ.

ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಲಲಿತೆ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದರೆ ಹಿತವಾದಷ್ಟು ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಮಾಡಿದರೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಲಲಿತೆ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುತರದ ಮೃದುತ್ವವಿದ್ದಿತು. ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿದು ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದಿತು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ಕರೆದು ಕೆಲಸ ಹೇಳಬೇಕು. ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಒರಟಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ.

ಈಗ ಲಲಿತೆಗೆ ಕೆಲಸ ವಿಪರೀತ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಂಗಣ್ಣನ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಜೀವನಕ್ಕೆ ದುಡಿಯಬೇಕು. ತಮ್ಮ ಮನೆಯಿಂದ, ಇಲ್ಲ ಮಾವನ ಮನೆಯಿಂದ ಸಹಾಯ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ವ್ಯಥೆಯಾಗು

ವುದೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವಳು ಆ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಎತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಮಾವನ ಮನೆಯವರಂತೆ ಅವನ ಮನೆಯವರೂ ದೂರಾಗಿದ್ದರು. ಹೊಸಹಳ್ಳಿಯ ಜೀವನ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿತ್ತು. ರಂಗಣ್ಣನ ತಮ್ಮಂದಿರು ಅಣ್ಣನಮೇಲೆ ಅಸೂಯೆ ಯಿಂದಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ತಂದೆ ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಓದಿಸಲು ವಿಪರೀತ ದುಡ್ಡು ಪೋಲು ಮಾಡಿದರೆನ್ನುವುದು ತಂದೆಯಮೇಲಿನ 'ಚಾರ್ಜ್‌ಷೀಟಿ' ನಲ್ಲಿ ಒಂದು 'ಐಟಂ' ಆಗಿತ್ತು. ಬೆಂಗಳೂರು ಜೀವನ ಕಷ್ಟವಾದಮೇಲೆ ರಂಗಣ್ಣ ಮನೆಗೆ ಏನೂ ಕಳುಹಿ ಸುವುದಕ್ಕಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವನಿಂದ ಯಾವ ಸಹಾಯವೂ ಇಲ್ಲದಮೇಲೆ ಅವನಾ ದರೂ ಇವನ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದಲೇ ರಂಗಣ್ಣ ಜೈಲಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಲಲಿತೆಯ ವಶ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಹೋದ. ಈಗಲೂ ಆ ಎರಡುಕಡೆಯಿಂದ ಸಹಾಯ ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಹಾಗಿರ ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಲಲಿತೆಯ ಕಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಹಿಸಲಾರ್ತಾಗದು. ಇದೇತರ ಪಾಡು? ಲಲಿತೆಗೂ ತನಗೂ ಏನು ಸಂಬಂಧ? ಅವಳ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ತಾನು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾ ತೊಂದೂ ಆಡಲಿಲ್ಲ, ಈಗ ಅವಳು ತನಗಾಗಿ ಜೀವ ತೇಯುವುದು ಯಾವ ದೇವರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ? ಇವನ ಯಾವ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ಲಲಿತೆ ಪೂರೈಸುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಡ ಲೊಲ್ಲಳು.

‘ನನಗೆ ಶ್ರಮವೆಂದು ತಿಳಿದಿರಾ ಭಾವ! ನನ್ನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಈಗ ಇರು ವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸುಖ ಯಾವಾಗಲೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ’

‘ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಯೋಚಿಸಿದರೆ ನನಗೂ ನಿನಗೂ ಏನು ಸಂಬಂಧ ಲಲಿತೆ? ನೀನೀರೀತಿ ನನಗಾಗಿ ಕಷ್ಟಪಡುವುದು ಯಾವ ದೈವಮಾಯೆಯೋ?’

‘ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಭಾವಿಸಿದ್ದೀರ ಭಾವ? ನನಗೂ ನಿಮಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲವೆ?’

‘ಇಲ್ಲ ಹಾಗಂತಲ್ಲ ಲಲಿತ.....’

‘ಮತ್ತೆ ಬಿಡಿ. ಸಂಬಂಧವುಂಟು ಅಂದರೆ ಉಂಟು. ಅದನ್ನು ಯಾರೊಪ್ಪ ಬೇಕು? ಈ ತರಹೆ ಆದರದ ಮಾತು ನನಗೆ ನೋವುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನು ಆಡಬೇಡಿ. ನೀವು ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನನಗೆ ಇನ್ನಾರಿದ್ದಾರೆ?’

* * * *

ರಂಗಣ್ಣನ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೋಯಿತೇ ವಿನಹ ಗುಣ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಎದ್ದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಲೂ ಸಹ ಅವನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಬೇಕು. ಔಷಧಿಗೆ ದುಡ್ಡು ಒದಗಿಸುವುದು ಬಹಳ ಪ್ರಯಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸೇರಿಸಲು

ಸಮ್ಮತಿಯಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಜೀವದಾಶೆಯುಳ್ಳ ರೋಗಿಗಳು ಹೋಗಲು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ದೊಡ್ಡವನಾದ ಹೊರತು ಅಲ್ಲಿ ಶುಶ್ರೂಷೆ ದೊರೆಯುವುದು ಕಠಿಣವಾಗಿತ್ತು. ಅವನಿಗೆ ಔಷಧಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಡಾಕ್ಟರು ಇದ್ದಷ್ಟು ದುಡ್ಡನ್ನು ಹೀರಿ ಇನ್ನು ಸಿಗುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟವೆಂದು ತೋರಿದಕೂಡಲೇ ಅವನನ್ನು ದೊಡ್ಡಾ ಸ್ವತ್ತಿಗೆ ಸೇರಿಸುವುದೊಳಿತೆಂದು ಸಲಹೆ ಕೊಟ್ಟು ಕೈಕೊಡವಿಬಿಟ್ಟ.

ಹೆಂಗಸರಿಬ್ಬರು ಅಶಕ್ತನಾದ ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅವರಿವರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದ ಡಾಕ್ಟರು ಇದು ಅನೀಮಿಯಾಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದೆ. ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ರೆಸಿಡೆಂಟ್ ಮೆಡಿಕಲ್ ಆಫೀಸರು ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಹಾಸಿಗೆಯೂ ಖಾಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದುಬಿಟ್ಟರು. ಹೊರಹೋಗುವರು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊಸದಾಗಿ ದಾಖಲಾಗುವವರು ದಾಖಲಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ದುರವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಜಾಗವಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಲಲಿತೆ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದ ಸಮಯ ನೋಡಿ ಆಫೀಸರಿಗೆ ನೋಟು ಇದ್ದ ಕವರನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿರಲಿಲ್ಲ.

ಎರಡುದಿವಸ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾಯಿತು. ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದಯಾಳುವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದ ಡಾಕ್ಟರನ್ನು ಈಸಾರೆ ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಅವರು 'ಇದು ತೀರಾ ವಿಷಮಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅನೀಮಿಯಾ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಕ್ಯಾಂಪುಲಾನ್' ಇಂಜಕ್ಷನ್ ಹತ್ತಾದರೂ ಕೊಡಬೇಕಾದೀತು. ಇಂಜಕ್ಷನ್ ಟ್ರೂಬ್ ತಂದುಕೊಟ್ಟರೆ ನನ್ನ ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿಯೇನು ಎಂದರು. 'ಕ್ಯಾಂಪುಲಾನ್' ಪೇಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರಾಟಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅದು ಜರ್ಮನ್ ತಯಾರಿ. ಯುದ್ಧ ಷುರುವಾಯಿತು. ಜರ್ಮನ್ ಸಾಮಾನುಗಳು ಬರುವುದು ನಿಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆ ಸಾಮಾನುಗಳ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಬೇರೆ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಮಾತ್ರ 'ಮಿತ್ರ' ರಿಂದಾಗಲಿಲ್ಲ. 'ಕ್ಯಾಂಪುಲಾನ್' ಕಳ್ಳಸಂತೆಗೆ ಇಳಿಯಿತು. ಈ ವಿಷಯ ಲಲಿತೆ ಡಾಕ್ಟರಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು. ಅವರೆಂದರು :

'ಅದು ಕಾಳಸಂತೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಸ್ವಾಕಿಟ್ಟ ಡಾಕ್ಟರೆಲಾ ಅದನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹವರು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿ ಟ್ರೂಬಿನ ಬೆಲೆ ಮೂವತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟಾದರೂ ಅವರು ಕೊಡುವುದು ಕಷ್ಟ. ನಿಮಗಾಗಿ ನನ್ನ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ ಖರ್ಚುಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಬೇಕಾದರೆ ಮೂವತ್ತು ರೂಪಾಯಿ! ಹತ್ತು ಟ್ರೂಬುಗಳಿಗೆ ಮುನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿ! ಇನ್ನುಳಿದ ಔಷಧಿಗಳು ಸೇರಿ ಐನೂರು ರೂಪಾಯಿ! ಎಲ್ಲಿಂದ ತರುವುದು? ಅದೂ

ಈ ತಕ್ಷಣವೇ! ಆ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ನಿರಾಶೆಯಿಂದ ಕುಸಿದುಬಿದ್ದರು. ಈಗ ಅತ್ತು ಫಲವಿಲ್ಲ. ಏನಾದರೂ ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

ಲಲಿತೆ ಬಳೇಪೇಟೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ಕುರುಡುಕಾಸುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಗಡಿಯಿಟ್ಟಿದ್ದ ವೆಂಕಟರಮಣ ಶೆಟ್ಟಿಯ ಹತ್ತಿರ ಶೇಖರಿಸಲು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಶೆಟ್ಟಿ ಧರ್ಮಭೀರು. ಆದರೆ ಧರ್ಮಭೀರುವಾದ್ದರಿಂದಲೋ ಏನೋ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಟಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಲಿಲ್ಲ. ನ್ಯಾಯಾರದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟಹೊಂದುತ್ತಲೇ ಬಂದ. ಅವನು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಲಲಿತೆ ತನ್ನ ದುಡ್ಡು ಕೇಳಲಾಣಲ್ಲ. ರಂಗಣ್ಣ ಜೈಲಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಕೇಳಿದಳು. ಸೆಟ್ಟಿ ತನ್ನ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿವರಿಸಿದ. ಅವನಿಂದ ಏನೂ ಬರುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಂತೆಂತಹ ದಡ್ಡರೋ ದುಡ್ಡುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೆಟ್ಟಿ ನಷ್ಟಹೊಂದುತ್ತಲೇ ಇದ್ದ. ಆಗ ಏನೇನೋ ಮಾಡಿ ಕಾಲ ತಳ್ಳಿದುದಾಯಿತು. ಈಗ ಲಲಿತೆ ಪುನಃ ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋದಳು.

ಸೆಟ್ಟಿಯ ಹೆಂಡತಿ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಮಾತಾಡಿದಳು :

‘ಅವರು ಊರುಬಿಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳಾಯಿತು. ಆದೆಲ್ಲೋ ತಿರುವಾಂ ಕೂರಿನ ಹತ್ತಿರ ಮಿಲಿಟರಿಗೆ ಸಾಮಾನು ಸಪ್ಲೈ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರಂತೆ. ತಿಂಗಳು ತಿಂಗಳೂ ಸ್ವಲ್ಪ ದುಡ್ಡು ಕಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಿಲಿಟರಿಗೆ ಸಪ್ಲೈ ಮಾಡಿದರೆ ದುಡ್ಡು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುವುದಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀವು ಕೇಳಿದಿರಿ ಎಂದು ಬರೆಯುತ್ತೀನೆ. ನಿಮ್ಮ ದುಡ್ಡು ಖಂಡಿತ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ಕಾಗದ ತಲುಪುವುದೇ ಕಷ್ಟ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾಗದಾನೂ ಅದ್ಯಾರೋ ನೋಡಿ ಆಮೇಲೆ ಕೊಡುತ್ತಾರಂತೆ. ಒಂದು ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಹದಿನೈದು ದಿನ ವಾದರೂ ಆಗುತ್ತದೆ.’

ರಂಗಣ್ಣ ಹದಿನೈದು ದಿನ ಕಾಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಕಳೆದ ಒಂದೊಂದು ನಿಮಿಷವೂ ಅವನನ್ನು ಸಾವಿನ ಹತ್ತಿರಹತ್ತಿರ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತದೆ.

ಲಲಿತೆ ಅವರಿವರನ್ನು ಬೇಡಿದಳು. ಯಾರೂ ಅವಳಿಗೆ ಸಾಲ ಕೊಡುವವರಲ್ಲ. ಏನು ನಂಬಿ ಅವಳಿಗೆ ಸಾಲ ಕೊಡಬೇಕು? ಅವಳು ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ತೀರಿಸಿಯಾಳು? ಶೆಟ್ಟಿ ಅವಳ ಹಣ ಹಿಂತಿರುಗಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಅವರ್ಯಾರೂ ನಂಬರು. ಅವಳ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾದ ವಿಷಯ ಸ್ನೇಹಿತರೆಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಳನ್ನೊಬ್ಬರೂ ನಂಬದಾದರು.

ಈಗ ಅವರಿಗೆ ರಂಗಣ್ಣ ನರಳಿ ಸಾಯುವುದನ್ನು ನೋಡುವುದರ ಹೊರತು ಬೇರೆ ದಾರಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾರಲು ಯಾವ ಒಡವೆಗಳೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ.

ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಬರುವಾಗ ಅವಳ ತೊರುಮನೆಯವರು ತಾವಿಟ್ಟಿದ್ದ ಒಡವೆಗಳೊಂದನ್ನೂ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ರಂಗಣ್ಣ ಮಾರಿ ತಿಂದುಹಾಕಿಬಿಡುವನು ಎಂದವರ ಸಂದೇಹ. ಇನ್ನು ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಅವನ ಮನೆಯವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಮಾವನ ಮನೆಯವರಿಗೆ ಟೆಲಿಗ್ರಾಂ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಸಮಸ್ಯೆ ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ತೀರ್ಮಾನವಾದಹಾಗಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೊಸಹಳ್ಳಿಗಾಗಲೀ, ಹೊನ್ನಹಳ್ಳಿಗಾಗಲೀ ಟೆಲಿಗ್ರಾಂ ಮಾಡಿದರೂ ಒಂದೇ, ಕಾಗದ ಬರೆದರೂ ಒಂದೇ. ತಲುಪುವುದು ಒಂದು ತಿಂಗಳೋ, ಎರಡು ತಿಂಗಳೋ. ಅಥವಾ ಅಂಚೆ ಜವಾನನಿಗೆ ಸೋಮಾರಿತನ ಬಂದುಬಿಟ್ಟರೆ ತಲುಪದೆಯೂ ಇರಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಹಾಯವಾದರೂ ಬರುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ?

ಇನ್ನು ಯಾವ ಆಸೆಯೂ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಸುಬ್ಬಾ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಸಿಕ್ಕರು. ಅವರು ಈಗ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಮನೆ ಕೊಂಡು ಕೊಂಡು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಭಾಗ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಳುಗುವವನಿಗೆ ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿ ಸಿಕ್ಕಿದಂತಾಗಿ ಲಲಿತೆಯ ಆಸೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಜೀವ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಸುಬ್ಬಾ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳನ್ನು ಕೇಳುವುದೇ? ಅವರು ಹಿಂದಾದ ಅವಮಾನದ ನೆನಪಿನಿಂದ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿಯಾರೆ? ಅಥವಾ ಮಾಡಿದರೂ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ತಿಳಿದರೆ ಹೇಗೆ? ಕೇಳುವುದೋ ಬೇಡವೋ, ಹೇಗೆ ಕೇಳುವುದು ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೇ ಮಾತಾಡಿದರು.

‘ ಏನು ಲಲಿತ, ಅಪರೂಪ. ಚನ್ನಾ ಗಿದ್ದೀಯಾ? ’

ಅವರು ಯಾವುದನ್ನೂ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಮಾತಾಡಿದರು. ಸಿಟ್ಟು ನೆತ್ತಿಗೆರೆಯುವಾಗಲೂ ಅವರ ತುಟಿಯಮೇಲೆ ನಗೆಯಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ನಗೆಯ ವಿಷವನ್ನು ಉಂಡವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೊತ್ತು ಅವರ ವಿಷಯ.

ಲಲಿತೆ ‘ ಚನ್ನಾ ಗಿದ್ದೇನೆ ’ ಎಂದಳು. ಅವಳು ಇಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಉತ್ತೇಜಿತರಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಮಾತು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವರ ಮನೆ ಸಿಕ್ಕಿತು.

‘ ಒಳಗೆ ಬರುತ್ತೀಯೇನು? ’ ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಲಲಿತೆ ಒಳಗೆ ಬಂದಳು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಆಸೆ ಪ್ರಕೋಪನವಾಯಿತು.

ನಿಂತೇಇದ್ದ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಕೂರಹೇಳಿ ತಾವು ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಕುಳಿತರು. ಆಗ ಲಲಿತೆ ದುಡ್ಡಿನ ಪ್ರಸ್ತಾಪವೆತ್ತಿದಳು. ‘ ಎಷ್ಟು ಬೇಕು? ಎತಕ್ಕೆ ಬೇಕು? ಎಂದು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ರೂಪಾಯಿ ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿದರು. ಅವರು ಹಿಂದಿನದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮರೆತು, ಇಷ್ಟುಬೇಗನೆ ಒಪ್ಪಿದ್ದು ಲಲಿತೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನೂ, ಯೋಚನೆಯನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಿತು.

ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು 'ಆದರೆ ಒಂದು ನಿಯಮದಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ' ಎಂದರು.

'ಏನು?'

ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವ ಬದಲು, ಅಂಗವಿಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ ಆ ನಗೆಯನ್ನು ತುಟಗಳಮೇಲೆ ಆಡಿಸುತ್ತಾ, ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ತಮ್ಮ ನಿಯಮವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು. ಕೇಳಿ ಒಂದುಕ್ಷಣ ಲಲಿತೆಗೆ ಮೈ ನಡುಗಿತು.

ಆ ಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವನ ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ ಹೊಲಸು ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕಪಾಲಕೈರಡು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಹೊರಡಲೇ ಎನ್ನಿಸಿತು. ಪುನಃ ಪಾಪ ಕೂಪದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಲು ವಚನವೀಯಬೇಕೆ? ಆದರೆ ಅದೊಂದೇ ಮಾರ್ಗವುಳಿ ದಿತ್ತು. ತಾನು ಆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಲು ಹಿಂಜರಿದರೆ ರಂಗಣ್ಣನ ಸಾವು ಸಿದ್ಧ. ಆಮೇಲೇನಿದೆ? ರಂಗಣ್ಣನ ಮರಣೋನ್ಮುಖ ಚಿತ್ರ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಂದೆ ಸುಳಿಯಿತು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯ ಚಿತ್ರವೂ ಸುಳಿಯಿತು. ಆ ಒಂದೇಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಕಲ್ಲುಮಾಡಿ 'ಹೂಂ' ಎಂದಳು. ತಾನು ನಿಯಮ ಪಾಲಿಸಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯ ಬರಲಾರದು. ಶೆಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಗದ ಬರೆದಾಗಿತ್ತು. ಆ ದುಡ್ಡು ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಸಾಲ ತೀರಿಸಿಬಿಟ್ಟರಾಯಿತು.

ಸುಬ್ಬಾಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ರೂಪಾಯಿ ಕೊಟ್ಟರು.

'ಇರಲಿ, ಈ ಕಾಗದಕ್ಕೊಂದು ರುಜು ಹಾಕಿಬಿಟ್ಟಿರು ಏತಕ್ಕಾದರೂ ಬೇಕಾದೀತು. ಉಪ್ಪು ಹೊತ್ತು ಹೊಳೆಗೆ ಹೊಯ್ದರೂ ಅಳಿದು ಹೊಯ್ಯಿ ಎಂದು ಹಿಂದಿನವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ನಾಳೆ ನೀನು ಒಂದುವೇಳೆ ತಕರಾರು ಮಾಡಿದರೆ ನಿನಗೊಂದು ಮೂಗುನೇಣೆರಲಿ 'ಅಹ್ವಾಹ್ವಾ!'

ಲಲಿತೆ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡದೆ ರುಜು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಳು. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು 'ಎಷ್ಟು ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತೀಯೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಅವಳು ಮಾತಾಡದೆ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟಳು.

'ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತೀಯೆ? ಆ ಭಿಕಾರೀನ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು?' ಎಂದುಕೊಂಡರೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು—ಅವಳ ಬೆನ್ನನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಾ.

*

*

*

*

ರಂಗಣ್ಣನ ದೇಹಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸಿತು. ಸರಿಯಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ದೊರೆತು ಅವನು ದಿನೇದಿನೇ ಗುಣಮುಖನಾದ. 'ಈ ಎಲ್ಲಾ ಔಷಧಿ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ದುಡ್ಡೆಲ್ಲಿಯದು?' ಎಂದು ಕೇಳಿದ.

'ಹೆಚ್ಚೇನೂ ಖರ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ಏನೋ ಇದ್ದಿದ್ದು ಒಂದೆರಡು ಕೆಲಸಕ್ಕೆಬಾರದ ಒಡನೆ ಮಾರಿದ್ದಾಯಿತು' ಎಂದು ಮಾತು ಜಾರಿಸಿಬಿಟ್ಟಳು ಲಲಿತೆ. ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ

ನಂಬಿಕೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನದನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ವಿಮರ್ಶಿಸಲು ಹೋಗಲಾಡಲು. ಲಲಿತೆಯ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದ ಒಂದೆರಡು ಒಡನೆ ಗಿಲೀಟಿನದು ಎಂದು ಅವನಿಗೂ ತಿಳಿಯದು.

‘ಎಷ್ಟು ಜನರ ಋಣದಿಂದ ಈ ದೇಹ ಉಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆಯೋ? ಎಂದುಕೊಂಡ.

೨೮

ರಂಗಣ್ಣನ ಕಾಹಿಲೆ ವಾಸಿಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿತು. ಲಲಿತೆಯ ಚಿಂತೆಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಸೆಟ್ಟಿಯಿಂದ ಜವಾಬೇ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಸುಬ್ಬಾಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೋ ನಿತ್ಯವೂ ಭೇಟಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಡಾಕ್ಟರರ ಪಾಪಿಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾದಿರುತ್ತಾರೆ. ಏನಾದರೂ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೆತ್ತಿಸಿದರೆ ‘ಮನೆಯ ಹತ್ತಿರವೇ ಬರುತ್ತೇನೆ’ ಎಂದು ಹೆದರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಆಡಲು ಬೇರಾವ ಮಾತೂ ಇಲ್ಲ.

‘ನಿನ್ನ ಭಾವನೆಗೆ ಗುಣವಾಯಿತಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಅವನ ಪಾಡಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು. ಮಾತಿನಂತೆ ನನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ಬಂದಿರು’ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಲಲಿತೆ ಆ ಮಾತನ್ನು ಹಾರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಒಂದೇಮಾತು ಬರುವುದು.

‘ಹೇಳು ಬರುವುದೆಂದು? ರಾಮುವಿಗೆ ಕಾಲೇಜು ದೂರವಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಾಲೇಜು ಹಾಸ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಮನೆ ನಿರಾತಂಕವಾಗಿದೆ.’ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಗೆ ರಾಯನಕೋಣೆಯ ಸೌಖ್ಯ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ಶುದ್ಧ ವ್ಯವಹಾರಿಕ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸುಖ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ತನ್ನ ವಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವರು ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವಳು ಜೊತೆ ಗಿದ್ದರೆ ತನ್ನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಂಡಾಳು ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಇದೆ. ಏನಾದರೂ ಆಗಲಿ, ಅವಳನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಪಣ ತೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಒಂದು ದಿನ, ಎರಡು ದಿನ. ಎಷ್ಟು ದಿನ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳನ್ನು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿ ದೂರವಿಡಲಾದೀತು? ಸೈಲಾಕ್ ತನ್ನ ಪಾಲಿನ ರಾತ್ಲು ಮಾಂಸವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈಗಲೂ ಅವನಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಹಣ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ ಅದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಹಣವನ್ನೆಲ್ಲಿಂದ ತರುವುದು?

ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿಬಿಡಲಿ? ಅವನಿಗೆಲ್ಲಿಂದ ಐನೂರು ರೂಪಾಯಿ ತಂದಾನು? ಈಗತಾನೇ ಕಾಹಿಲೆಯಿಂದ ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಅವನ ಮನಶ್ಚಾಂತಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಕಲಕಲೇ? ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನು ಮಹತ್ತರವಾಗಿ

యోచిసువ అవనిగి ఈ విషయ తిళిసువుదాదరూ డేగి? రంగణ్ణనిగి స్వల్పపూ కరుణి తోరిసువంతకనల్ల సుబ్బాశాస్త్రి! రంగణ్ణనోడనే సుబ్బా శాస్త్రిగళు,

‘రంగణ్ణ, నిన్న జీవ లుళిదద్దు నన్నింద’ ఎందు అట్టికాస మాడి దరే అదన్న సహిసి అవను జీవదిందిరలు బయసియానే? ఎంతక విప త్కాలదల్లియూ తన్నవర సకాయ బేడలు సిరాకరిసిద అభిమాని అవను! అవనన్న ఈగ ఇక్కట్టేనల్లి సిక్కిసువుదు ఆగద మాతు.

ఇన్నుళిదిరువ అసయ ఎళియేందరే సేట్టియ బాకి వసూలి. అదరే అవన పత్తీయే ఇల్ల. అవన డేడతి తనగి ఒందు తింగళింద అవర సమాజారవే తిళిదిల్లవేందు డేళుత్తాళి. ఎందిగి బరుత్తానో ఆ మకరాయ!

శాస్త్రిగళు ఇన్నొమ్మే సిక్కాగ బకళ నయదింద అవరన్న కేళి కేండ్ళు: ‘దయేయిట్టు స్వల్ప అవకాశ కేండ్లి. నిమ్మ కణవన్న ఖండితవాగి తిరిసుత్తేనే.’

‘ఈగ ననగి దుడ్డు బేకు, అదిల్లిదే నన్న పథ నడేయవంతిల్ల ఎందు యారు డేళిదరు. ఇంతక ఐనూరు రూపాయిగళు ఎష్టుసారే నన్న కేయింద జారిడోగివేయో ఈ జీవమానదల్లి!’

‘కాగాదరే నన్నన్నేక ఇష్టు హింసే మాడుత్తిరువిరి? నాల్కు దిన తాళి. నిమ్మ దుడ్డు కేంట్టుబిడుత్తేనే. బేకాదరే బడ్డి సహిత’

‘ఇడోళ్ళే జన్నాగిడే లలిత! తేగేదేయల్లా నిన్న విడ్యేన? నానేను లేవాదేవిగి సెనగి సాల కేంట్టేనందు తిళిదేయేను? ఈ రితి వేష కట్టిదరే నాను మోషడోగువనల్ల. అందు నన్న నియమక్కు ‘కూం’ ఎందవళు ఈగ తప్పిసికేళ్ళలేత్తిసుత్తాళి. బేకాదరే ఇన్నూ సావిర రూపాయి తేగేదుకేం, నిన్న మాతన్న మాత్ర లుళిసికేం.’

‘ఆగ విపత్తినల్లి హిందే ముందే యోచిసదే సేవు డేళిదద్దుక్కు సమ్మతి యిత్తే. అదన్నే సేవు గట్టిమాడువుడే?’

‘ననగేదల్లా గొత్తిల్ల. మాతు ఎందరే మాతు. మిసుకాడువం తిల్ల. ఇన్ను మూరు దినగళోళగి బందుబిడబేకు. ఇల్లదిద్దరే నోడు ఒళ్ళేయదాగువుదిల్ల.’

‘సేవు మాడిద్దు మాడికేళ్ళి. ఐనాగుత్తదేయో దేవరిద్దానే.’

‘ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇದು ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಬಂದ ಮಾತೇನು? ನನಗೆ ಸುಮ್ಮನೇ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಣ್ಣಿರಬೇಡ. ಹಾಗೆ ಸುಮ್ಮನೇ ಬಿಡುವಂತಹವನು ನಾನಲ್ಲವೆಂದು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತು. ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಕೇಳು. ನಿನ್ನ ಭಾವ ರಂಗಣ್ಣ ಇದಾನಲ್ಲ ಆ ಮಹಾಪುರುಷನ ಕಂಡು, ‘ನಿನ್ನ ಲಲಿತೆ ನಿನ್ನ ಕಾಹಿಲೆ ಗೋಸ್ಕರ ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಇಷ್ಟು ದುಡ್ಡು—ಏನೂರೋ, ಸಾವಿರಾನೋ—ಎಷ್ಟೋ ಒಂದು ನೀನು ರುಜು ಹಾಕಿದ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರೆದರಾಯಿತು. ಸಾಲ ಮಾಡಿದಾಳೆ ತೆತ್ತುಬಿಡು’ ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ. ಆಗ ಆ ಕಾಸಿಲ್ಲದೆ ಲಾಟರಿ ಹೊಡೆಯುವವ ಅದ್ದೇಗೆ ಅದನ್ನು ಹೊಂದಿಸುತ್ತಾನೋ ತಮಾಷೆ ನೋಡಿದರಾಯಿತು.’

‘ನಾನು ಮಾಡಿದ ಸಾಲಕ್ಕೆ ಅವರು ಹೊಣೆ ಎಂದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ.’

‘ಆದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತು. ನಾನೂ ಕೋರ್ಟು ಕಛೇರಿ ತಿರುಗಿದವನು. ಅದನ್ನು ನಿನ್ನಿಂದ ಕಲಿಯಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಮುಂದೇನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಗೊತ್ತೇನು? ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ದಾವಾ ಹಾಕಿ, ನಿನ್ನ ಆ ರಂಗಣ್ಣನ ಕೋರ್ಟಿನ ಸಾಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಕರೆದು, ನಿನ್ನ ಮತ್ತು ಅವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಲ್ಲಿ ಕೆದಕಿ, ಡಿಕ್ರಿ ಮಾಡಿ, ನಿನ್ನದು ಅಂತ ಅವನ ಮನೇನೆಲ್ಲಾ ಜಪ್ತಿ ಮಾಡಿ—ಆಮೇಲೆ ಬೇಕಾದರೆ ಅವನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿ—ಆಮೇಲೆ ನಿನಗೆ ಸಾಲಕ್ಕೆ ಜೈಲು ವಾರಂಟು ತೆಗೆದು ನಿನ್ನನ್ನು ಉತ್ತಮ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವಾಗ, ಆ ನಾಮದ ನಿನ್ನ ಭಾವ ಯಾವ ಮುಖ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಾನೆ ಅನ್ನೋದನ್ನಾದರೂ ನೋಡಿ ತೃಪ್ತಿ ಪಡುತ್ತೇನೆ. ಆ ದಿವಸ ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ ನೀನೊಬ್ಬ ಪತಿವ್ರತೆ, ಅವನೊಬ್ಬ ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಕ; ನನ್ನ ಕತ್ತು ಹಿಡಿದು ತಳ್ಳುತ್ತೇನೆ ಅಂತ ಬಗುಳಿದ್ದನ್ನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿ ಅಂತ ತಿಳಿದೆಯೇನು? ಲಲಿತ, ಇಷ್ಟು ದಿವಸವಾದರೂ ಸುಬ್ಬಾಶಾಸ್ತ್ರಿ ಎಂತಹವನು ಎಂದು ತಿಳಿಯದ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಂಡರೆ ನಗು ಬರುತ್ತದೆ.’

‘ನಿಮಗೆ ನರಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸೃಜಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತೆ.’

‘ಅದು ಹೇಗಾದರೂ ಇರಲಿ. ಆದು ನನ್ನ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯೂ ಅಲ್ಲ, ನಿನ್ನದೂ ಅಲ್ಲ. ನಿನಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸ್ವರ್ಗವೇ ರಿಸರ್ವ್ ಆಗಿದೆ. ಅದಲ್ಲ ಈಗಿನ ಮಾತು. ನಿನ್ನ ದುಡ್ಡು ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದೆ? ಈ ಕ್ಷಣ ನಿಂತಮೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟರೂ ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕು? ಕೊಡುವುದಾದರೂ ಎಲ್ಲಿಂದ? ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಹೊಸ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ‘ಧಕಲ್ಪಟ್ಟಿ’ ಹೊನ್ನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಚಂದ್ರಪ್ರಯೋಗ. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷುವಾತ್ರೆ. ದುಡ್ಡು ಆಕಾಶದಿಂದ ಉದುರುತ್ತೇನು? ನಿನಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಯೋಚನೆಯಿರಬಹುದು. ಮೆಲ್ಲಗೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಊರಿಗೆ ಜಾರಿಬಿಡೋಣ ಎಂದು. ಅದನ್ನೂ ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ನಮ್ಮ ಊರಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಅಧಿಕಾರ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ

ಚಲಾಯಿಸೇನೆಂಬುದು ರಾಯನಕೋಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಾದರೂ ನಿನಗೆ ಅರ್ಥವಾಗಿರಬೇಕು. ನಾನು ಏನು ಮಾಡಿಯೇನು, ಏನು ಬಿಟ್ಟೇನು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಅವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಇಷ್ಟ ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಕಾಶ-ಪಾತಾಳ ಒಂದುಮಾಡಿಯೇಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

ಇವರ ಹತ್ತಿರ ಹೆಚ್ಚುಮಾತಾಡಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಲಲಿತೆ ಹೊರಟು ಬಿಟ್ಟಳು. ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳು ಅವಳನ್ನು ಕರೆದು ಹೇಳಿದರು:—

‘ಲಲಿತಾ ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಯಾವ ಗಲಾಟೆಯೂ ಆಗದಿರಲೆಂದು ನಾನು ಈ ರೀತಿ ನಿನಗೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆಯೇ ಹೊರತು ಯಾವ ಹದರಿಕೆಯಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲ. ನಿನಗೆ ರಂಗಣ್ಣ ಬೇಕಾದವನಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಡುವುದು ನನಗಿಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವರ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಕಾಯಲಾರೆ ಎನ್ನುವುದು ಮಾತ್ರ ನಿನಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿ.’

* * * *

ಲಲಿತೆ ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಒಂದುಸಾರೆ ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡಳು. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕೈಯಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಬಗೆಯಂತೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ರಂಗಣ್ಣ-ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯರ ನಡುವೆ ತಾನೊಂದು ಗೋಡೆಯಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದೇನೆಂಬ ಅರಿವು ಅವಳಿಗೆ ವ್ಯಸನವುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ರಂಗಣ್ಣ ಲಲಿತೆ ತನ್ನ ಜೀವವಾಗಿ ದ್ದಾಳೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಬಚ್ಚಿಡಲು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಇದನ್ನು ಕಂಡೂ ಕಾಣದಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಲಲಿತೆಯ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಮಾರುಹೋದ ಆಕೆ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಸಿರೆತ್ತುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಳು. ಆ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಪದವಿಗೆ ಲಲಿತೆ ತಕ್ಕ ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆದಿದ್ದಾಳೆಂದು ಅವಳಲ್ಲಿಯ ನ್ಯಾಯ ಪಕ್ಷಪಾತ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತಾವೇನಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು? ಈ ಯೋಚನೆ ಬಂದು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಎದೆ ತುಂಬಿತುಳುಕುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವಳಲ್ಲಿಯ ಹೆಣ್ಣಿನ ಜೀವ ಗಂಡ ಪೂರ್ತಿ ತನ್ನ ವನಾಗಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅರ್ಹತೆಯ ಮಾತು ಬೇರೆ; ಬಯಕೆಯ ಮಾತು ಬೇರೆ. ಎಲ್ಲ ಬಯಕೆಗಳಿಗೂ ಅರ್ಹತೆ ಮಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ ಬಯಕೆಗಳ ಹಿಂದೂ ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯ ವಿವೇಚನೆ ಒತ್ತಾಸೆಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಯಕೆ ಮಾನವನ ಸ್ವಭಾವಜನ್ಯವಾದುದು. ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯ ವಿವೇಚನೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಬಂದದ್ದು. ಈ ಎರಡರ ಮಧ್ಯೆ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ನಲುಗಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಏರುಪೇರುಗಳಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿನವರು ‘ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದದ್ದು ಪಂಚಾಮೃತ’ವೆಂದು ಕಸದಲ್ಲಿ ರಸ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಲಲಿತೆ ಇರುವತನಕ ರಂಗಣ್ಣ ಈ ರೀತಿ ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದಲಾರ.

ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪರಿಹಾರವೆಂತು ?

ಲಲಿತೆಗೆ ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸದಭಿಪ್ರಾಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ತಾನು ಪತಿತೆ. ತನಗೆ ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲ. ತಾನು ರಂಗಣ್ಣನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಬಯಸಲಿಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರೀತಿಗೆ ತಾನು ಪಾತ್ರಳಲ್ಲ. ರಂಗಣ್ಣನಂತಹ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯುಳ್ಳ ಜೀವಿ ಈ ದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದ ಬಂಧಿತನಾಗುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಗೆ ಆ ಯೋಗ್ಯತೆ ಯಿದೆಯೇನು? ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ರಂಗಣ್ಣನಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಆದರ ದೊರೆತರೆ ಅವಳು ಉತ್ತಮಳಾದ ಗೃಹಿಣಿಯಾದಾಳು. ಅವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರದಿದ್ದರೂ ಅವನ ಸೌಖ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡಾಳು. ಅಷ್ಟು ಸಾಕು. ಹಾಗಾದರೆ ತಾನು? ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಸದವಕಾಶವಿತ್ತು. ತನ್ನ ಜೀವ ರಂಗಣ್ಣನ ಜೀವಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಎನೇನು ಸಾಧಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತೋ! ಈಗದನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ ಫಲವಿಲ್ಲ. ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಸುವ 'ರೆ' ಅದು.

ರಂಗಣ್ಣನ ಮುಂದಿನ ಜೀವನ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲೇ ಸಾಗಬೇಕು. ತಾನೂ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು? ಹಳ್ಳಿಯ ಸಮಾಜ ತನಗೆ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತ ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಸಹಾನು ಭೂತಿಯಿಂದ ಎಂದೂ ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಇನ್ನೂ ಎನೇನು ದುರಂತ ಗಳು ಕಾದಿವೆಯೋ? ರಂಗಣ್ಣ ಎನೇನು ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸ ಬೇಕಾಗುವುದೋ?

ಯೋಚಿಸಹೋದಂತೆ ಒಂದೇ ಪರಿಹಾರ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದೇ ದಾರಿ ಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳು ಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ ರಂಗಣ್ಣನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದಳು. ಈಗ ಹೊರಗಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ದಾರಿ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ಒಂದು ಪರಿಹಾರ. ಅದು-ಯೋಚಿಸಲು ಭಯಂಕರ ವಾಗಿದ್ದರೂ-ತರ್ಕಬದ್ಧವಾದ ಉತ್ತರ. ಮರಣ.

ಹೌದು, ಸಾವು! ಹೆದರಿಕೆಯೇ? ಇಲ್ಲ. ಬರಬರುತ್ತಾ, ಅದನ್ನೇ ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಅದು ಬಹಳ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬದುಕಿನಂತೆಯೇ ಸಾವು. ಅದರಲ್ಲೇನು ವಿಶೇಷ? ಇನ್ನು ತಾನೇನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು? ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಹೊಲಸನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೊಗಸನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಈ ಸೊಗಸು ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ನಿಲ್ಲುವುದು ಅನುಮಾನ. ಪುನಃ ಹೊಲಸನ್ನು ಕಾಣುವ ಮುನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಕಾಲ್ತೆಗೆಯುವುದು ಒಳಿತು.

ಲಲಿತೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡಿ ಸೋತುಹೋಗಿದ್ದಳು. ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ತೊಳಲಿ ಬಳಲಿದ್ದ ಆ ಜೀವ ಈಗ ಸುಖ ಸಿಕ್ಕಾಗ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಬಯಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಅವಳು ಒಂದು ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ, ಅದು ಜೀವ-ಸಾವುಗಳ ಮಾತಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದನ್ನೂ ಕೂಡಲೇ ಮಾಡದೇಹೋದಳು.

ನೆಂಕಟರಮಣಸೆಟ್ಟ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದ. ಲಲಿತೆ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದಳು. ಸೆಟ್ಟ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ತಂದುಕೊಂಡು ಹೇಳಿದ:

‘ಲಲಿತಮ್ಮ, ನಾನು ಬಹಳ ಪಾಪಿ. ಹೊನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಅದು ಮಣ್ಣಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಡಿದದ್ದು ಹಾವಾಗಿ ಕೈಕಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟವನು ಮಿಲಿಟರಿ ಕಂಟ್ರಾಕ್ಟು ಮಾಡಿದೆ. ಅದರಿಂದ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಣವೇನೋ ಸಂಪಾದನೆಯಾಯಿತು. ನಾನಿದ್ದದ್ದು ದೂರದೇಶ. ದೂರದೇಶದವನು ಬಂದು ಹಣ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಅಲ್ಲಿನವರಿಗೆ ಹಿಡಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಪುಂಡು ಪೋಕರಿಗಳೇ ಜಾಸ್ತಿ. ನನ್ನ ಹಣವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಾಮಾನಿನಮೇಲೆ ಹಾಕಿದ್ದೆ. ಅದೇ ದೊಡ್ಡ ಮೂರ್ಖತನವಾಯಿತು. ಒಂದು ದಿನ ಪೋಲಿಗಳು ನಾನು ಸಾಮಾನು ಕೂಡಿಟ್ಟ ಮನೆಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ದೋಚಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. ನನ್ನ ಜೀವ ಉಳಿಯುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಹೊಸಬನಾಗಿದ್ದ ನನಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ ನ್ಯಾಯವೂ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದುದನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬರಿಗೈಯಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿದೆ.

ಲಲಿತೆಗೆ ಆಡಲು ಮಾತೇ ಬರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ದುಃಖಕ್ಕಿಂತ ಅವನ ದುಃಖ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಮನೆತುಂಬ ಮಕ್ಕಳು, ಹೆಂಡತಿ; ತುಂಬಿದ ಸಂಸಾರ. ಅದನ್ನು ಸೆಟ್ಟ ಹೇಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾನೋ?

‘ಲಲಿತಮ್ಮ, ನನ್ನ ಜೀವ ಮಾತ್ರ ಬದುಕಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ಹಣ ತೀರಿಸದೇ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ದಿನ ದೇವರು ಎಂದು ಕೊಡುತ್ತಾನೋ? ನಿಮಗೆ ಈ ರೀತಿ ಮೋಸಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಕ್ಷಮಿಸಿ ಎಂದು ಕೇಳಲೂ ನನಗೆ ಬಾಯಿಲ್ಲ.’

ಲಲಿತೆ ಹೇಳಿದಳು :

‘ಹೋಗಲಿ ಬಿಡಿ. ನಿಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದಾಗ ಆ ಹಣ ನಮ್ಮ ಭಾವ ರಂಗಣ್ಣ ಎಂಬವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡಿ. ನಾನು ಮಾಡಿದ ಸಾಲ ಅವರು ಈ ಹಣ ದಿಂದ ತೀರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಅಡ್ರೆಸ್ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ.’

ಸೆಟ್ಟ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತ ಅವಳ ಕ್ಷಮಾಯಾಚನೆ ಪದೇಪದೇ ಮಾಡಿದ. ಲಲಿತೆ ಅವನನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ‘ಇದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಯೋಚಿಸಬೇಡಿ. ನೊದಲು ನಿಮ್ಮ ಸಂಸಾರದ ಯೋಚನೆ ನೋಡಿ. ನನ್ನ ಪಾಡು ಹೇಗಾದರೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ನಾನು ಇದ್ದರೂ ಆಯಿತು, ಸತ್ತರೂ ಆಯಿತು.’

ಅಲ್ಲಿಂದ ಪೇಟೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದಳು. ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲ ಹತ್ತಿರ ಸುಬ್ಬಾಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಸಿಕ್ಕರು.

‘ ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಎಲ್ಲ ತಿಳಿಸೋಣ ಎಂದು ಬಂದೆ ’ ಎಂದರು.

‘ ಇನ್ನೊಂದೇದಿನ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೇ. ಇಷ್ಟು ದಿನ ತಡೆದವರು ಇನ್ನು ಒಂದು ದಿನ ತಡೆಯಲಾರಿರಾ ? ’

‘ ಇಲ್ಲ, ಒಂದು ದಿನ ಒಂದು ದಿನ ಎಂದು ತಿಂಗಳಾಯಿತು. ’

‘ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೇ, ನನ್ನ ಪಾಡಿಗೆ ನಾನಿದ್ದವಳನ್ನು ನೀವು ಹಾಳುಮಾಡಿದಿರಿ. ಏನೂ ತಿಳಿಯದ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ನಿಮ್ಮಂತಹ ಹಿರಿಯರು, ತಿಳಿದವರು, ಧರ್ಮ ಕರ್ಮ ನಿಷ್ಠರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂದು ಪಾಪಕೂಪಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿಹೋದಿರಿ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಾನು ಎಂದೂ ಏನೂ ನನಗೋಸ್ಕರ ಯಾಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಯಾಚಿಸುವುದು ಎಲ್ಲ ಪಾಪಗಳಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದು ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೆ. ಈಗಲೂ ಅದೇ ರೀತಿ ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಈಗ ನಾನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಯಾಚನೆಯೆಂದಾದರೂ ತಿಳಿಯಿರಿ. ಏನಾದರೂ ಹೆಸರಿಡಿ. ಈ ದಿನ ಮಾತ್ರ ತಡೆಯಿರಿ. ನಾಳೆ ಜೀವವಿಲ್ಲದ ಈ ಕಳೇಬರ ನಿಮ್ಮದೇ. ’

ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ‘ ಒಂದೇದಿನ ’ ಎಂದು ಹೊರಟುಹೋದರು.

* * * *

‘ ತಂಗೀ ! ’

‘ ಬಂದೆ. ’

‘ ಬಾ, ಕುಳಿತುಕೋ. ನಿನ್ನೊಡನೆ ಮಾತಾಡುವುದು ಬಹಳ ಇದೆ. : ’

‘ ಏನು ? ’

‘ ತಂಗೀ, ಇದುವರೆಗೆ ನನ್ನ ವಿಷಯ ನಿನಗೇನೂ ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಭಾವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಆಗಬೇಕೆನ್ನುವುದರ ಹೊರತು ನಿನಗೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ವಿಷಯವೂ ತಿಳಿಯದು. ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಿನಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ನೀನು ನನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಜಿಗುಪ್ಸೆ ಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಿ ಎಂದೇನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಭಾವನೂ ಏನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ ವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈಗ ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯ ನಿನಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸಾಗಿದೆ. ನಾನೆಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಎಡವಿದೆ, ಏನೇನು ಪಾಪ ಮಾಡಿದೆ ಎಲ್ಲಾ ಹೇಳಬೇಕು ಎಂದೆನಿಸಿದೆ. ನಿನ್ನ ಆಕ್ಷೇಪವೇನೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ’

‘ ಏನೂ ಬೇಡ. ಅದ್ಯಾಕೆ ಈಗ ? ’

‘ ಹಾಗಲ್ಲ ತಂಗಿ. ನಿನಗೆ ಎಂದಾದರೂ ನನ್ನ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯದೇ ಹೋಗದು. ಆಗ ನೀನು ಇವಳು ಮೋಸಮಾಡಿದಳು, ನನಗೆ ಒಂದೂ ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಎಂದು ನನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅಸಹ್ಯಪಡಬಾರದು. ನಿನ್ನ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಕ್ಕೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದು ನನಗೆ ಬಹಳ ವ್ಯಸನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತೆ. '

' ಏನೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಡಿ. ನಿಮ್ಮ ವಿಷಯವಾಗಿ ನನಗೆ ಏನೂ ಕೆಟ್ಟ ಭಾವನೆಯಿಲ್ಲ. '

' ಹಾಗೆ ನಾನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ ತಂಗಿ. ಮುಂದೆ ಏನಾದೀತು ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ನಾನು ಇಲ್ಲವಾದಬಳಿಕ ನನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಿನಗೆ ತಿಳಿಯದುದು ಏನೂ ಇರಕೂಡದು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಮೇಲೆ ನೀನು ಬೇಕಾದರೆ ಮರುಕಪಡು. ಎರಡಕ್ಕೂ ನಾನು ಅರ್ಹಳು. '

' ಇದ್ಯಾಕೆ ಹೀಗೆ ಮಾತಾಡುತ್ತೀರಿ ಇಂದು? ನಾನೇನಾದರೂ ನಿಮಗೆ ಬೇಸರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆನೆ? '

' ಹುಚ್ಚಿ, ಅದಲ್ಲ. ನನ್ನ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೋ ಅಷ್ಟೆ. ಭಾವ, ನಾನು ಇಬ್ಬರೂ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಚಾರ ನಿನ್ನಿಂದ ಮರೆಮಾಚಿದ್ದೇವೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಮುಂಚೆ ನಾನು ಸೂಳೆಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನ ಮಾರಿಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ ಎಂದು ನಿನಗೆ ನಾವ್ಯಾರೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. '

' '

' ಈಗ ಹೇಳಿಯಾಯಿತು. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಹೊರೆ ಹಗುರಾಯಿತು. ನಾನು ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಸರಿಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದು ವಿಷಯ ಮಾತ್ರ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಆ ಜೀವನ ನಾನು ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದ ನಡೆಸಲಿಲ್ಲ. ಒಂದಾದಮೇಲೊಂದು ಏಟು ಬಿದ್ದು ಕೊನೆಗೆ ದಾರಿ ಕಾಣದೆ ಆ ದಾರಿ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇನ್ನುಳಿದ ವಿಷಯ ಭಾವನನ್ನು ಕೇಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. '

' ನಿಮಗೇನೋ ಆಗಿದೆ. ಈಗ ಆ ವಿಷಯ ಮಾತಾಡಬೇಡಿ. '

' ನನಗೇನೂ ಆಗಿಲ್ಲ ತಂಗಿ. ನನ್ನ ಬದುಕಿನ ದಿನಗಳು ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಳಿದಿವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಅಷ್ಟೆ. ನಾಳಿನಿಂದ ನನ್ನ ವೀಣೆ ನಿನ್ನದು. ಇದೊಂದು ದಿನ ಮಾತ್ರ ನನಗಿರಲಿ. ತಂಗಿ, ನನಗೆ ಬುದ್ಧಿ ತಿಳಿದಾ ರಭ್ಯ ನನ್ನ ಸುಖದಲ್ಲಿಯೂ ದುಃಖದಲ್ಲಿಯೂ ಒಡನಾಡಿ ಆಗಿದ್ದು ಅದೊಂದೇ. ಅದು ನನಗೆ ನನ್ನ ಮಗುವಿಗಿಂತ-ಅದು ಬದುಕಲಿಲ್ಲ-ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯವಾದುದು. ಬಹಳ ಸೊಗಸಾದ ವೀಣೆಯದು. ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಶಾರದಾ ದೇವಿಯ ಮುಂದೆ ಅದರಮೇಲೆ ಸಂಗೀತ ನುಡಿಸಿದ್ದರಂತೆ. ಆದರೆ ಅದು ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಕುಲಗೆಟ್ಟುಹೋಯಿತು. ಆ ನಿರ್ಜೀವ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ-ನನಗೇನೋ ಸಜೀವವಾಗಿದ್ದಿತು-ಏನೂ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ನಿನಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಚನ್ನಾಗಿ

ಕಾವಾಡಿಕೋ. ಭಾವನ ಮನಸ್ಸು ಒಲಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅದೊಂದೇ ಸಾಧನ. ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಸಂಗೀತ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡು. ಅದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸುಂಟು.

‘ ನೀವು ಹೀಗೆ ಮಾತಾಡಿದರೆ ನಾನು ಎದ್ದುಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಕರೆಯು ತ್ತೇನೆ. ನನಗೇಕೋ ಭಯವಾಗುತ್ತದೆ.’

‘ ಕುಳಿತುಕೋ ತಂಗಿ. ಭಾವನನ್ನು ಕರೆಯಬೇಡ. ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯ. ಭಾವನನ್ನು ನಿನಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಾನ್ಯಾರು ಅದಕ್ಕೆ ಎಂದು ಕೇಳಬಹುದು. ನಾನ್ಯಾರೂ ಅಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಮುಂದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಕಳಕಳಿಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ತಪ್ಪಿದ್ದರೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡಬೇಡ. ಭಾವನ ಗುಣ ಚೆನ್ನದಂಥಾದ್ದು. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ನೀವು ಹಳ್ಳಿ ಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು. ಕಷ್ಟವೋ ಸುಖವೋ ಭಾವನನ್ನು ನೆರಳಿ ನಂತೆ ಅನುಸರಿಸು. ಅವರನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿಕೋ. ಅವರೇ ನಿನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವ ದೇವರು, ಎಲ್ಲಾ. ಇದನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡ. ನಿನ್ನ ಜೀವನ ಖಂಡಿತ ಸ್ವರ್ಗ ವಾಗುವುದು.’

‘ ನಾನಿನ್ನು ಕೇಳಲಾರೆ. ಇದೇನು ನಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತಿರುವಂತೆ ಮಾತಾಡುತ್ತೀರಿ ?’

‘ ನಾನು ಹೊರಟುಹೋದರೆ ನಿನಗೆ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆಯೇ ತಂಗಿ ?’

‘ ಅಂದಿನದನ್ನು ನೀವಿನ್ನೂ ಮರೆತಿಲ್ಲ. ನೀವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾವು ಹೇಗೆ ಬದುಕುತ್ತೀವೆಯೋ ಅದೇ ಸಂಶಯ. ನಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೋಗಬೇಡಿ.’

‘ ನನ್ನ ಜೀವನ ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು ತಂಗಿ! ನನಗೆ ಈ ಕ್ಷಣವೇ ಸಾವು ಬಂದರೂ ನನಗೆ ದುಃಖವಿಲ್ಲ.’

‘ ಮತ್ತೆ ಸಾವಿನ ಮಾತಾಡುತ್ತೀರಲ್ಲಾ. ಒಳಿತು ಎನ್ನಿ. ’

‘ ಇನ್ನು ಹೋಗು ತಂಗಿ; ಭಾವನನ್ನು ಕಳಿಸು. ನೀನೂ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬಾ. ಈ ದಿನವೇನೋ ಹಾಡುವ ಮನಸ್ಸಾಗಿದೆ.

* * * *

ಲಲಿತೆ ರಾಗದಮೇಲೆ ರಾಗ ಎತ್ತಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕಾಮಾಕ್ಷಿ, ರಂಗಣ್ಣ ಸುಮ್ಮನೇ ಬೊಂಬೆಗಳಂತೆ ಕೇಳುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಎಷ್ಟುಹೊತ್ತಾದರೂ ಅವಳು ನಿಲ್ಲಿಸಲೊಲ್ಲಳು. ರಂಗಣ್ಣನೆಂದ: ‘ ಈ ದಿನಕ್ಕೆ ಸಾಕು ಲಲಿತ. ಬಹಳ ಶ್ರಮ ವಾಗಿದೆ ನಿನಗೆ. ಮೊದಲೇ ಬಹಳ ಬಡವಾಗಹೋಗಿರುವಿ. ’

‘ ಇಲ್ಲ ಭಾವ, ನನಗೆ ಬಹಳ ಸುಖವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಏನೋ ಹಾಡೋಣ ಎಂದು ಉತ್ಸಾಹ ಉಕ್ಕಿಬರುತ್ತಿದೆ. ನಾಳಿನಿಂದ ನಿಮಗೆ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯೇ ಸಂಗೀ ತದ ಉಣಿಸು ಉಣಿಸುತ್ತಾಳೆ. ’

‘ಇದೆಂತಹ ಮಾತು ಲಲಿತ? ನಾಳೆ ನೀನು ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗುವಿ. ಪುನಃ ಏನಾದರೂ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವ ಸೂಚನೆಯೇನು ಇದು?’

‘ಏನೂ ಗಾಬರಿಬೀಳಬೇಡಿ ಭಾವ. ನನ್ನ ವೀಣೆಯನ್ನು ನಾಳಿನಿಂದ ತಂಗಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ ಅಷ್ಟೆ.’

‘ಅಷ್ಟೆತಾನೆ! ಸುಮ್ಮನೇ ಹೆದರಿಸಿದೆ. ಅವಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರೇನಂತೆ, ಅದು ನಿನ್ನದೇ ಅಲ್ಲವೇನು? ನೀನು ಬಿಟ್ಟರೂ ಅದು ನಿನ್ನ ಬಿಡಬೇಕಲ್ಲ. ಸಾಕು ಬಿಡು, ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಧಾರಿಸಿಕೋ.’

‘ಇದೇ ಕೊನೆಯ ಹಾಡು, ಮುಗಿಸಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ.’

‘ನೀವೇ ಪಾಲಿಂಚುರಾ, ನಿನ್ನ ನಮ್ಮನಾನುರಾ’

ಲಲಿತೆಯ ಶಾರೀರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗದ ಮಧುರತೆಯಿದ್ದಿತು. ಈ ಆನಂದದ ಭರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಆದಂತೆ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಕಹಿಯ ಅನುಭವವಾಯಿತು. ಹಿಂದಿನ ಘಟನೆಗಳ ನೆನಪಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಕಳವಳದಿಂದ ಉದ್ದೇಗಹೊಂದಿತು.

ಲಲಿತೆ ವೀಣೆ ಕೆಳಗಿಟ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಲಗುತ್ತೇನೆಂದು ಎದ್ದುಹೋದಳು. ರಂಗಣ್ಣ, ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಇಬ್ಬರೂ ಮೂಕರಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ವಿಷಾದದ ಛಾಯೆ ಇಬ್ಬರ ಮುಖದಮೇಲೂ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಇಬ್ಬರೂ ಯಾವುದೋ ಆವೃಕ್ಷ ಯಾತನೆ ಯನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕೋಣೆಯಿಂದ ನರಳುವಿಕೆಯು ಕೇಳಬಂದಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ಎದ್ದು ಹೊಸ್ತಿಲನ್ನು ದಾಟುವುದರೊಳಗೆ ‘ಭಾವ ಸ್ವಲ್ಪ ಬನ್ನಿ, ತಂಗೀ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಾ’ ಎಂಬ ಕರೆ ಕೇಳಿಸಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ಹೋಗಿ ಲಲಿತೆಯ ಹಾಸಿಗೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರು.

‘ಭಾವ, ಏನೋ ಆಗುತ್ತಿದೆ. ನಾನು ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೇಹೊತ್ತು ಬದುಕುವುದೆಂದು ತೋರುತ್ತಿದೆ.’

‘ಏನಾಗುತ್ತಿದೆ ಲಲಿತ? ಹೇಳು, ಬೇಗ ಹೇಳು. ಈ ಕ್ಷಣ ಡಾಕ್ಟರನ್ನು ಕರೆತರುತ್ತೇನೆ.’

‘ಏನೋ ಹೇಳಲಾರೆ. ಏನೋ ಸಂಕಟವಾಗುತ್ತಿದೆ.’

‘ಈಕ್ಷಣ ಬಂದೆ ಕಾಮಾಕ್ಷಿ, ಏನಾದರೂ ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡು. ತಲೆಗೆ ತಣ್ಣೀರುಬಟ್ಟಿ ಇಡು. ಎರಡು ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಬಂದೆ’

‘ಕೂತುಕೊಳ್ಳಿ ಭಾವ; ಏನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ನನಗೆ’

‘ಇಲ್ಲ ಲಲಿತ, ನಿನಗೇನೋ ಆಗಿದೆ. ಈಗ ಬಂದುಬಿಟ್ಟೆ’

‘ಎಲ್ಲಾ ದಯವಿಟ್ಟು ಹೋಗಬೇಡಿ ಭಾವ. ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಮಾತಾಡುವುದಿದೆ’

‘ಕಾಮಾಕ್ಷಿ, ನೀನಾದರೂ ಹೋಗಿ ಆ ಬೀದಿ ಮೂಲೇಲಿದ್ದಾರೆಲ್ಲ ಡಾಕ್ಟರು ಅವರಿಗೆ ಕೂಡಲೇ ಬರಬೇಕೂಂತ ಹೇಳು, ಬೇಗ ಹೋಗು.’

‘ತಂಗೀನೂ ಕಳಿಸಬೇಡಿ ಭಾವ. ಅವಳೂ ಇರಲಿ. ನನ್ನ ಮಾತು ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ನಡೆಸಿಕೊಡಿ. ಆಮೇಲೆ ನಿಮಗೆ ಬೇಕಾದರೆ ಡಾಕ್ಟರನ್ನಾದರೂ ಕರೆಯಿರಿ, ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಕರೆಯಿರಿ.’

ರಂಗಣ್ಣ ಹತಾಶನಾಗಿ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟ.

‘ತಂಗೀ, ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರು’

ಕಾಮಾಕ್ಷಿ ಹೋಗಿ ನೀರು ತಂದಳು.

‘ಭಾವ, ತಂಗೀನ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕಾಣಿರಿ. ಇನ್ನು ಅವಳಿಗೆ ನೀವು, ನಿಮಗೆ ಅವಳು. ಉಳಿದವರೆಲ್ಲಾ ಎಲ್ಲೋ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಮಾತ್ರ. ಸಮುದ್ರದ ಉಬ್ಬರದಂತೆ. ಪ್ರೀತಿಯ ಬೆಸುಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದರೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ವರಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ.’

ಇಬ್ಬರೂ ನೀರವವಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ ಯಾವುದೋ ಧ್ವನಿಯು ‘ಇದೇ ಕೊನೆ’ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿತ್ತು.

‘ಭಾವ-ತಂಗಿ, ನಾನು ಹೋದಮೇಲೆ ನನ್ನನ್ನು ಮರೆತುಬಿಡಿ. ನಿಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನಪೇಕ್ಷಿತೆಯಾಗಿ ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡು ನಿಮಗೆಲ್ಲಾ ವಿಪರೀತ ತೊಂದರೆ ಕೊಟ್ಟಿ. ಈಗ ನಿಮ್ಮ ಅನುಮತಿಯಿಲ್ಲದೇ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಅವಿನಯವನ್ನು ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಕ್ಷಮಿಸಿ.’

‘ತಂಗಿ, ನಾನು ನಿನಗೆ ಎಷ್ಟು ತೊಂದರೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೂ ದಯವಿಟ್ಟು ಕ್ಷಮಿಸಿ ಬಿಡು. ಕ್ಷಮಿಸಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿಬಿಡು.’

‘ಇದೆಂತಹ ಮಾತು ಅಕ್ಕಾ! ನಿಮ್ಮಿಂದ ನಾನೊಬ್ಬ ಹೆಂಗುಸಾದೆ. ನಾನೇ ನಿಮಗೆ ಎಷ್ಟು ಬಿರುಸುಡುಗಳಾದಿದ್ದೇನೋ?’

‘ಈಗ ನನ್ನ ಬದುಕು ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು ತಂಗಿ-ನಿನ್ನ ಬಾಯಿಂದ ಅಕಾ, ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡು. ಎಂತಹ ಅಕ್ಕ! ನನಗೇ ನಾಚಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.’

‘ನೀವು ಅಕ್ಕನಲ್ಲ. ಅಕ್ಕನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು.’

‘ತಂಗೀ, ನಿನ್ನ ಸುಖ ಅಕ್ಷಯವಾಗಲಿ ಎಂದು ಹರಸುತ್ತೇನೆ. ಅಷ್ಟೇ ನನ್ನಿಂದಾಗುವುದು.’

‘.....’

‘ಭಾವ, ನನಗೆ ಬಳೇಪೇಟೆಯ ವೆಂಕಟರಮಣಸೆಟ್ಟ ಸ್ವಲ್ಪ ದುಡ್ಡು ಕೊಡಬೇಕು. ಅವನು ಕೊಟ್ಟರೆ-ಕೊಟ್ಟೇಕೊಡುತ್ತಾನೆ-ಅದನ್ನು ಸುಬ್ಬಾಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಗೆ

ತಲುಪಿಸಿಬಿಡಿ. ಹಿಂದೆಂದೋ ಅವರಿಂದ ಸಾಲ ತೆಗೆದಿದ್ದೆ—ಬಹಳ ಹಿಂದೆ. ಅವರ ಋಣದಲ್ಲಿ ನಾನೇಕೆ ಬೀಳಲಿ? ಅವರು ಇನ್ನೇನು ಹೇಳಿದರೂ ನಂಬಬೇಡಿ ಭಾವ,

‘.....’

‘ ಭಾವ, ನನ್ನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಚಂದ್ರೂಗೆ ತಿಳಿಸ — ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ’

‘.....’

‘ ಭಾವ, ನನ್ನ ಈ ಪಾಪಿ ಶರೀರದಲ್ಲುಳಿದುದನ್ನು ತುಂಗೇಯ ನಿರ್ಮಲ ಜಲದಲ್ಲಿ ಕದಡಿಬಿಡಿ. ತುಂಗೇ ಪವಿತ್ರಳು, ಪಾಪನಾಶಿನಿ. ಅವಳ ದಡದಲ್ಲಿ ನಾನು ಆಡುತ್ತಿದ್ದಷ್ಟು ದಿನ ಶುದ್ಧಳಾಗಿಯೇ ಇದ್ದೆ. ’

‘.....’

‘ ತಂಗಿ-ಭಾವ, ನನ್ನ ಕೈ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಿ ; ಹೋಗಿಬರುತ್ತೇನೆ. ’

‘ ಅಯ್ಯೋ ಲಲಿತ, ಏನಾದರೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟೆಯಾ ? ಅದೇಕೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತೀ ? ನಾವೇನು ಮಾಡಿದೆವು ನಿನಗೆ ? ’

ಯಾವುದೋ ಯಾತನೆಯನ್ನು ತಡೆದಿಡಲು ಇದುವರೆಗೆ ಮಾಡಿದ್ದ ಲಲಿತೆಯ ಸಾಹಸ ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. ಸಂಕಟದಿಂದ ವಿಪರೀತ ನರಳತೊಡಗಿದಳು. ಮಾತು ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ರಂಗಣ್ಣ ಕಾಮಾಕ್ಷಿಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕೈಗಳು ತಣ್ಣಗಾದವು.

‘ ಅಕ್ಕಾ ! ಅಯ್ಯೋ ಅಕ್ಕಾ ! ’ ಎಂದು ಕಿರುಚಿದಳು ಕಾಮಾಕ್ಷಿ. ಅಳುವಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರಂಗಣ್ಣ ಹೇಳಿದ :

“ ನೋಂದ ಜೀವ ತಣ್ಣಗಾಯ್ತು ; ದುಂಬಿಯ ಕನಸು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿತು ”

